

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МЕХЕД АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 658.14-027.45-048.93 (477) (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА
В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 А.М. Мехед

Науковий керівник

Варналій Захарій Степанович,
доктор економічних наук, професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Мехед А.М. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі економіки за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва є необхідною умовою успішного розвитку національного бізнесу, забезпечення модернізації економіки, підвищення її стійкості при циклічних коливаннях, кризових явищах в умовах військового стану. Фінансова безпека суб'єкта підприємництва є інтегрованим показником його діяльності, що відображає комплекс факторів, що формуються у національній та глобальній господарських системах. Облік сприятливих чинників та нейтралізація негативних факторів забезпечують стійкість довгострокового функціонування суб'єкта підприємництва, збільшення його виручки та рентабельності, збільшення вартості бізнесу, розвиток інноваційної діяльності, реалізацію ефективних інвестиційних проектів. Управління фінансовою безпекою передбачає мінімізацію загроз, що проявляються у всіх сферах її діяльності. Розробка та реалізація стратегії фінансової безпеки забезпечує її довгостроковий сталий розвиток за рахунок зміцнення позицій на внутрішньому та міжнародному ринках.

Стійке функціонування та розвиток комерційних організацій за умов цифрової економіки визначається здатністю суб'єктів підприємництва адекватно реагувати на зміну зовнішнього та внутрішнього середовища, що проявляється у показниках, що характеризують його фінансову безпеку. Формалізація процедур та результатів оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва дозволяє упорядкувати процес управління фінансовою

безпекою, скоротити тимчасові та постійні витрати, пов'язані з його здійсненням. Регулярність проведення такої оцінки підвищує ефективність управління фінансовою безпекою, сприяє скороченню фінансових втрат суб'єктів підприємництва внаслідок впливу несприятливих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища та зміцненню фінансової стійкості суб'єктів підприємництва.

Потреба у вдосконаленні наявних та розробленні нових концептуальних підходів щодо формування та створення ефективного механізму управління фінансовою безпекою в умовах цифрової економіки зумовило вибір теми дисертаційної роботи, завдання та її мету.

Метою дисертаційної роботи є подальше поглиблення теоретичних основ та розроблення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо процесу гарантування (зміцнення) фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- розкрити основні теоретичні аспекти забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- визначити та удосконалити методичні підходи до визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- розробити методичний підхід до формування системи управління фінансовою безпекою та розкрити механізм забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- розробити теоретико-методологічні засади інтелектуалізації управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва;
- систематизувати чинники та інструменти, які мають вплив на управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва;
- запропонувати мультифакторну модель управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва;

- провести економетричне моделювання та імплементацію проекту оптимізації і покращення стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- провести апробацію пропозицій на практиці при вдосконаленні системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України в умовах цифрової економіки.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення та управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва.

Предметом дослідження – теоретичні положення та прикладні засади оцінки та зміцнення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України в умовах цифрової економіки.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі обґрунтовано актуальність та своєчасність виконаного дослідження, сформульовано його мету і завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження із зазначенням методів його проведення, сформульовано наукову новизну отриманих в дисертації результатів, описано їхню апробацію і практичне застосування.

У першому розділі «Теоретичні основи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки» обґрунтовано основні підходи до визначення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Розроблена методологія вивчення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Проаналізовано фактори фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, що проявляються у глобальній економіці та у національній економіці.

За результатами аналізу понять «безпека», «фінансова безпека суб'єктів підприємництва», «загрози» згенеровано базис контролю фінансової безпеки українських суб'єктів підприємництва. Збудовано матрицю визначення сутності категорії «фінансова безпека суб'єктів підприємництва». Під фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва необхідно розуміти ступінь захищеності фінансових зв'язків суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість підприємств та установ, фінансовими

ресурсами достатніми для задоволення їх потреб та здатність виважено реагувати на зовнішні та внутрішні загрози.

Розроблено базисно-теоретичну модель фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, що показує взаємозв'язки між термінами, розкриває їх системні ролі та ґрунтує цілісний підхід до управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва.

Згенеровано підхід до створення та імплементації механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, що вирізняється множиною ключових елементів та логічною структурою їх зв'язків. Це дозволяє на практичному рівні зрозуміти можливості та порядок функціонування даного механізму. Відповідно це сприяє ефективності управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Узагальнено особливості концепції та структури цифрової економіки. Систематизовано науково-методичний підхід до адаптивного застосування світового досвіду сектору цифрової економіки, що, зокрема, включає розбудову цифрової інфраструктури, створення інституцій для інвестування в цифровий розвиток, нарощування цифрового потенціалу, створення онлайн-порталів, розроблення програм цифрової трансформації.

У другому розділі «Система забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України» досліджено управління загрозами фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва. Запропоновано методи управління загрозами фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва. Розроблено моделі оцінювання та захисту від загроз суб'єктів підприємництва та визначено методичні підходи та інструментарій оцінювання їх рівня фінансової безпеки. Дана організаційно-економічна характеристика діяльності суб'єктів підприємництва, проведено оцінку загроз фінансовій безпеці, проаналізовано склад доходів, витрат, прибутку, рівень рентабельності операцій та можливості капіталізувати чистий прибуток та ефективності грошових потоків.

Запропоновано мультифакторну модель управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, що систематизує моніторинг рівня фінансової безпеки із аналізом ключових етапів процесу управління на кожному з них, що формує своєчасну реалізацію превентивних заходів із правильним використанням наявних ресурсів. Визначено базиси контролю фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Визначено та розкрито внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на фінансову безпеку суб'єктів підприємництва. Застосовано метод вибору альтернатив, використовуючи нечітке відношення переваг. Були окреслені напрями покращення управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва.

У третьому розділі «Вдосконалення процесу забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки» розроблено модель управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, яка передбачає підготовку та розробку захисних заходів та їх практичну імплементацію, що дозволяє, урахувавши процес управління фінансовою безпекою, ухвалити управлінські рішення, що попереджують реальні загрози.

Визначено основу вибору захисних заходів у процесі керування фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, які передбачають антикризові захисні заходи, їх характеристики та відповідний порядок вибору, що в перспективі дає стабілізацію ситуації, покращення стану діяльності суб'єкта підприємництва та ліквідацію відповідних негативних наслідків.

Наукове та практичне значення роботи полягає в розробленні сучасного інструментарію та системи управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва.

Особистісний внесок автора в рамках проведених досліджень полягає в розробленні теоретичних, методичних, практичних засад визначення та оцінки ефективності управління фінансовою безпекою в умовах цифрової економіки,

виокремленні найбільш вразливих загроз для суб'єктів підприємництва та формуванні комплексної концепції забезпечення їх захисту.

Ключові слова: фінансова безпека суб'єктів підприємництва, індикатори фінансової безпеки, загроза, модель фінансової безпеки, фінансовий ресурс, фінансовий потенціал, цифрова економіка, діджиталізація, механізм фінансової безпеки, цифрові фінанси.

ANNOTATION

Mekhed A.M. Financial security of business entities in the digital economy. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Economics, specialty 072 "Finance, Banking and Insurance." - Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2023.

The financial security of business entities is a prerequisite for the successful development of national business, ensuring the modernization of the economy, increasing its stability in the face of cyclical fluctuations, crises and martial law. The financial security of a business entity is an integrated indicator of its performance, reflecting a set of factors that are formed in the national and global economic systems. Accounting for favorable factors and neutralizing negative factors ensure the sustainability of the company's long-term functioning, increase of its revenue and profitability, increase of business value, development of innovative activities, and implementation of effective investment projects. Financial security management involves minimizing threats in all areas of the company's operations. The development and implementation of the financial security strategy ensures its long-term sustainable development by strengthening its position in the domestic and international markets.

The sustainable functioning and development of commercial organizations in the digital economy is determined by the ability of business entities to adequately respond to changes in the external and internal environment, which is manifested in the indicators characterizing its financial security. Formalizing the procedures and results of assessing the financial security of enterprises allows streamlining the process of financial security management, reducing the time and labor costs associated with its implementation.

The regularity of such assessment increases the efficiency of financial security management, helps to reduce financial losses of the enterprise as a result of the impact of unfavorable factors of the external and internal environment and

strengthen the financial stability of the enterprise. The need to improve the existing and develop new conceptual approaches to an effective mechanism for managing financial security in the digital economy has led to the choice of the topic of the dissertation, its objectives and purpose.

The purpose of the dissertation is to further deepen the theoretical foundations and develop scientific and methodological approaches and practical recommendations on the process of ensuring the financial security of business entities in the digital economy. Achieving this goal involves solving the following tasks:

- to reveal the main theoretical aspects of financial security of business entities;
- to define and improve methodological approaches to determining the level of financial security of business entities;
- to propose a multifactor model for managing the financial security of business entities;
- to carry out econometric modeling and implementation of the project of optimization and improvement of the financial security of business entities;
- to develop an approach to the formation of a system for managing the financial security of business entities;
- to systematize the factors that influence the management of financial security of business entities; - to test the proposals in practice when designing a system of financial security of business entities.
- to develop theoretical and methodological foundations of digitalization and intellectualization of financial security management of business entities.

The object of research is the process of ensuring and managing the financial security of business entities.

The subject of research is the theoretical provisions and applied principles of assessing and strengthening the financial security of Ukrainian business entities in the digital economy.

The dissertation consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references and appendices.

The introduction substantiates the relevance and timeliness of the study, formulates its purpose and objectives, defines the object and subject of the study with an indication of the methods of its conduct, formulates the scientific novelty of the results obtained in the dissertation, describes their testing and practical application.

In the first chapter "Theoretical foundations of financial security of business entities in the digital economy" the main approaches to determining the financial security of business entities are substantiated. The methodology for studying the financial security of business entities is developed. The factors of financial security of business entities manifested in the global economy and in the national economy are analyzed.

Based on the results of the analysis of the concepts of "security", "financial security of business entities", "threats", the basis for controlling the financial security of Ukrainian business entities is generated. A matrix for defining the essence of the category "financial security of business entities" is built. The financial security of business entities should be understood as the degree of security of financial relations of business entities at all levels of financial relations, the provision of enterprises and institutions with financial resources sufficient to meet their needs and the ability to respond to external and internal threats in a balanced manner.

The basic theoretical model of financial security of business entities is developed, which shows the interrelationships between the terms, reveals their systemic roles and shows a holistic approach to managing the financial security of business entities.

An approach to the creation and implementation of a mechanism for ensuring the financial security of business entities has been generated, which is characterized by a set of key elements and a logical structure of their connections. This makes it possible to understand the possibilities and procedure for the functioning of this

mechanism on a practical level. Accordingly, this contributes to the efficiency of financial security management of business entities. The features of the concept and structure of the digital economy are generalized. The author summarizes the scientific and methodological approach to the adaptive application of the world experience of the digital economy sector, which, in particular, includes the development of digital infrastructure, the creation of institutions for investing in digital development, building digital capacity, creating online portals, and developing digital transformation programs.

The second section, "The System of Ensuring Financial Security of Business Entities", examines the management of threats to the financial security of business entities. Methods for managing threats to the financial security of business entities are proposed. Models for assessing and protecting against threats to business entities are developed and methodological approaches and tools for assessing their level of financial security are defined. The organizational and economic characteristics of business entities are given, threats to financial security are assessed, the composition of income, expenses, profit, profitability of operations and the ability to capitalize net profit and cash flow efficiency are analyzed.

A multifactorial model of management of financial security of business entities is proposed, covering the levels of control by the enterprise, financial security, with an analysis of the key stages of the management process at each of them, which forms the timely implementation of preventive measures with the correct use of available resources.

The basis for controlling the financial security of business entities as an object of control is determined. The internal and external factors that affect the financial security of business entities are identified and disclosed. The method of choosing alternatives using a fuzzy preference relation is applied. The directions for improving the management of financial security of business entities are indicated.

In the third section "Improving the process of ensuring the financial security of business entities in the digital economy" a model of financial security

management of business entities is developed, which provides for the preparation and development of protective measures and their practical implementation, which allows, taking into account the process of financial security management, to make management decisions that prevent real threats.

The author defines the basis for selecting protective measures in the process of managing the financial security of business entities, which include anti-crisis protective measures, their characteristics and the appropriate selection procedure, which in the long run will stabilize the situation, improve the state of business entity's activities and eliminate the relevant negative consequences.

The scientific and practical significance of the work lies in the development of modern tools and a system for managing the financial security of business entities.

The author's personal contribution to the research is the development of theoretical, methodological, and practical principles for determining and evaluating the effectiveness of financial security management in the digital economy, identifying the most vulnerable threats to business entities, and forming a comprehensive concept for ensuring their protection.

Keywords: financial security of business entities, financial security indicators, threat, financial security model, financial resource, financial potential, digital economy, digitalization, financial security mechanism, digital finance.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Розділи у колективній монографії:

1. Мехед А. М. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення (науково-експертна та соціологічна оцінка)* : монографія / за ред. Варналія З. С., Катамадзе Г. Ш. Київ : КМ-Букс, 2023. С. 17–33.

2. Мехед А. М. Проблеми забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах війни. *Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення (науково-експертна та соціологічна оцінка)* : монографія / за ред. Варналія З. С., Катамадзе Г. Ш. Київ : КМ-Букс, 2023. С. 173–183.

Статті у наукових фахових виданнях України:

3. Варналій З. С., Мехед А. М., Білик Р. Р. Криптовалюта та її вплив на фінансову систему держави. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2019. Вип. 41. С. 67–72. 0,7 д.а. (особистий внесок автора – 0,4 д.а., де досліджено вплив криптовалюти на цифрову економіку).

4. Варналій З. С., Мехед А. М. Фінансова безпека підприємств в умовах цифрової економіки. *Вісник Університету банківської справи*. 2022. № 3 (42). С. 55–62. 0,7 д.а. (особистий внесок автора – 0,4 д.а., де проаналізовано функціонування підприємств в цифровій економіці).

5. Варналій З. С., Мехед А. М. Теоретико-методичні підходи до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Сер. Економічна. Сер. Юридична*. 2022. Т. 32 (2022). С. 203–211. 0,7 д.а. (особистий внесок автора – 0,4 д.а., де сформульовано методологічний підхід до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва).

6. Варналій З. С., Мехед А. М. Загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва України та шляхи їх запобігання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка*. 2022.

№ 4 (221). С. 13–18. 0,7 д.а. (особистий внесок автора – 0,4 д.а., де структуровані загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва).

Статті у наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричної бази даних Web of Science:

7. Varnalii Z., Mekhed A. Business entities' financial security under digital economy. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 4, No. 45. P. 267–275. (Web of Science). 0,7 д.а. (особистий внесок автора – 0,4 д.а., де проаналізовані тенденції управління фінансовою безпекою компаній в умовах цифрової економіки та зформульовані пропозиції щодо управління фінансовою безпекою компаній з урахуванням проблем цифровізації.).

Тези наукових доповідей:

8. Мехед А. М. Фінансова безпека держави як підґрунтя національної безпеки України. *Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень*. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. С. 56–57.

9. Мехед А. М. Необхідність створення системи фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнародною участю. Полтава : ПолтНТУ, 2019. С. 69–71.

10. Варналій З. С., Мехед А. М. Забезпечення функціонування системи фінансової безпеки підприємства та методи оцінки її ефективності. *Science and Practice: Implementation to Modern Society* : with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference, October, 2020. Manchester, Great Britain : Peal Press Ltd., 2020. № 1 (31). P. 38–45. 0,6 д.а. (особистий внесок автора – 0,3 д.а., де проаналізовані аспекти функціонування системи фінансової безпеки)

11. Варналій З. С., Мехед А. М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Modern directions of scientific research development* : the 7th International scientific and practical conference, December 22-24, 2021.

Chicago : BoScience Publisher, 2021. P. 751–762. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/12/MODERN-DIRECTIONS-OF-SCIENTIFIC-RESEARCH-DEVELOPMENT-22-24.12.21.pdf> (дата звернення: 10.02.2023). 0,6 д.а. (особистий внесок автора – 0,3 д.а., де проаналізовані практичні методи забезпечення фінансової безпеки підприємств)

12. Мехед А. М. Фінансова безпека підприємств в умовах діджиталізації. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 12 трав. 2022 р. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2022. С. 328–330.

13. Мехед А. М. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах діджиталізації. *Шевченківська весна 2022. Цифрова трансформація економіки в умовах пандемії COVID-19* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів / за заг. ред. Л. А. Анісімової. Київ : Інтерсервіс, 2022. Вип. XX. С. 172–173.

14. Мехед А. М. Засади впливу фінансового сектору на фінансову безпеку суб'єктів підприємництва. *Шевченківська весна 2023. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів / за заг. ред. Л. А. Анісімової. Київ : Інтерсервіс, 2023. Вип. XXI. С. 77–78.

15. Мехед А. М. Індикатори кількісної оцінки рівня фінансової безпеки. *Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України* : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 травня 2023 р. - Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, С. 151-152.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	26
1.1. Фінансова безпека та її роль в управлінні фінансами суб'єктів підприємництва	26
1.2. Загрози та механізм забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки	40
1.3. Управління фінансовими ризиками в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва	61
Висновки до розділу 1.....	80
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ.....	82
2.1. Методи та інструменти оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва	82
2.2. Організація аналізу стану фінансової безпеки суб'єкта підприємництва	100
2.3. Цифровізація та процес інтелектуалізації управління системою фінансовою безпеки суб'єкта підприємництва	112
2.4. Дестабілізуючі чинники впливу на фінансову безпеку суб'єктів підприємництва України під час війни	127
Висновки до розділу 2.....	140
3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	142
3.1. Вплив стану елементів фінансової безпеки держави на фінансову безпеку суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки	142

3.2. Економіко-математичне моделювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України.....	150
3.3. Побудова моделей оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України	167
Висновки до розділу 3.....	184
ВИСНОВКИ	186
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	190
ДОДАТКИ	208

ВСТУП

Процеси глобалізації, структурні зміни в економіці, посилення конкуренції, високий рівень невизначеності макросередовища обумовлюють зростаючу актуальність забезпечення економічної безпеки як держави в цілому, так і окремих суб'єктів підприємництва. Однією з ключових функціональних складових економічної безпеки є фінансова безпека. Фінансові відносини у сучасному світі зазнають суттєвих перетворень та трансформації. Становлення цифрової економіки та нові можливості можуть викликати відповідні загрози. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва полягає у необхідності функціонування департаменту фінансової безпеки, який орієнтований на виконання посадово-управлінських завдань у сфері фінансової діяльності суб'єктів підприємництва. Для збереження функціонування суб'єкта підприємництва важливим є розробка захисних заходів, а для формування безпечних умов розвитку – максимально ефективного використання ресурсів. Тому з точки зору практики, проблема фінансової безпеки суб'єктів підприємництва полягає у відсутності адекватних, універсальних методів оцінки її рівня. При цьому на поточний момент має місце недостатня теоретична опрацьованість понятійного апарату в сфері фінансової безпеки, недосконалість теоретичного інструментарію її оцінки. Недостатня вивченість, актуальність, теоретична і практична значущість проблеми зумовили постановку мети роботи.

Проблематика фінансової безпеки розглядалася у наукових дослідженнях таких українських науковців, як: О. Баранецька, О. Барановський, Р. Білик, І. Бінько, І. Бланк, З. Варналій, А. Гуцал, Л. Драч, М. Єрмошенко, С. Єрохін, Т. Загорельська, І. Лютий, Г. Козаченко, І. Корнілов, В. Мартинюк, Д. Нікитенко, С. Онищенко, Н. Плешакова, В. Пономаренко, В. Прохорова, Я. Пушак, І. Ревак, Є. Рудніченко, Ю. Ус, М. Флейчук, М. Швець, Л. Шемаєва, В. Шликов, А. Штангрет, Т. Яворська, та багато інших.

Актуальними питаннями фінансової безпеки суб'єктів підприємництва займаються провідні вітчизняні науковці як: І. Бланк, З. Варналій, Т. Васильців, Г. Козаченко, І. Корнілов, І. Лютий, В. Мартинюк, Д. Нікитенко, С. Онищенко, І. Ревак, О. Рожко, М. Флейчук, В. Франчук, Л. Яструбецька, інші.

Зазначена проблема будується на моделях економіки таких іноземних учених, як Т. Аллісон, Дж. К. Ван Хорн, К. Жюгляр, Л. Коулз-Кемп, П. Легг, Дж. Найт, Дж. Нерс, Ф. Тофаліні, Г. Фостер, Й. Шумпетер та інші.

Відаючи належне науковим здобуткам перелічених фахівців, враховуючи реалії сьогодення і нові виклики, зростає необхідність у продовженні наукових пошуків в частині розвитку теоретико-методологічних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки.

Теоретична значущість та практична необхідність зміцнення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, недостатнє наукове і прикладне розроблення цих питань, що вже не відповідає сучасним викликам в Україні, зумовили актуальність теми дисертаційної роботи, її мету, завдання та структуру.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є подальше поглиблення теоретичних основ та розроблення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо процесу зміцнення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- розкрити основні теоретичні аспекти фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- визначити та удосконалити методичні підходи до визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- розробити методичний підхід до формування системи управління фінансовою безпекою та розкрити механізм забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;

- сформувати теоретико-методологічні засади інтелектуалізації управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва;
- систематизувати чинники та інструменти, які мають вплив на управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва;
- запропонувати мультифакторну модель управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва;
- провести економетричне моделювання та імплементацію проекту оптимізації та покращення стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- провести апробацію пропозицій на практиці при вдосконаленні системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України в умовах цифрової економіки.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення та управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва.

Предмет дослідження – теоретичні положення та прикладні засади оцінки та зміцнення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України в умовах цифрової економіки.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження було використано сучасні методи дослідження: індукції та дедукції – для дослідження базових понять дисертації; аналізу та синтезу – під час визначення зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва; статистичного аналізу – для визначення патернів фінансової діяльності суб'єктів підприємництва; статистичні непараметричні – для аналізу параметрів функціонування суб'єктів підприємництва окремих видів фінансової діяльності; анкетування – для створення системи індикаторів і з метою характеристики рівня фінансової безпеки, ефективності використання ресурсів суб'єкту; моделювання – під час опрацювання механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, моделі впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на управління фінансовою безпекою

суб'єктів підприємництва, моделі адаптивного управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва.

Інформаційну та статистичну основу роботи складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, матеріали з електронних ресурсів, таких як сайти Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національного банку України, наукові доробки Національного інституту стратегічних досліджень, матеріали науково-практичних конференцій, звіти, інформаційно-аналітичні та статистичні матеріали, тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення й результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у наступному:

удосконалено:

– методичний підхід оцінки управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, що передбачає визначення сукупності якісних і кількісних індикаторів, розрахунок групових та інтегральних показників для характеристики рівня фінансової безпеки, результативності дій суб'єктів безпеки та ефективності використання організаційної структури й ресурсного забезпечення;

– наукові методи побудови та функціонування механізмів забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, які, на відміну від існуючих механізмів, характеризуються логічною структурою сукупності системних елементів та їх взаємозв'язків.

– теоретико-методологічні засади цифровізації управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, забезпечення умов для зростання індивідуальних інтелектуальних характеристик, впровадження організаційних змін, збільшення інтелектуального потенціалу та інтелектуального капіталу, що сприятиме контролю в рамках системи управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва та інтелектуального розвитку його керованої підсистеми;

– багатофакторну модель управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, яка відрізняється від більшості існуючих моделей запропонованою структурою та охоплює взаємопов'язані рівні управління: корпоративний, фінансової безпеки, реагування на загрози.

отримали подальший розвиток:

– теоретико-методичні засади вибору захисних заходів у процесі управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, які, порівняно із існуючими, передбачають антисипативні, адаптаційні, антикризові захисні заходи, їх характеристику, умови і порядок вибору, що забезпечує стабілізацію ситуації, відновлення нормальної діяльності суб'єкта підприємництва та ліквідацію негативних наслідків;

– теоретичний підхід до діагностики управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва порівняно з іншими підходами, що включає зміни в існуючих системах підтримки аналізу інформації та аналізу бухгалтерського обліку для отримання, вивчення та обробки процесів управління структурованою та неструктурованою інформацією;

– теоретичні положення щодо діагностики готовності системи управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва до змін внаслідок впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, відмінних від відомих, охоплює чотири основні блоки параметрів оцінки (основні домінуючі фактори фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, фінансова безпека, інформаційна готовність, готовність інтелектуального капіталу) і описує конкретні системи управління як реактивні або інертні у своїй здатності адекватно реагувати на зміни, що дозволяє отримати доступ до відповідної інформації для прийняття рішень, які забезпечують фінансову безпеку суб'єктів підприємництва;

– методичні засади аналізу інтегральних показників фінансової безпеки та побудови факторної моделі з найбільш вагомих показників стійкості сільськогосподарських суб'єктів підприємництва. На основі

вказаних розрахунків запропоновано базову модель інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, що включає такі групи факторів впливу на фінансову безпеку: фінансову ліквідність та платоспроможність; фінансову стійкість; ділову активність; рентабельність. За результатами побудови факторної моделі виявлено найбільш вагому систему індикаторів фінансової безпеки, які пояснюють 63,84% змін / відхилень у рівні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

– систематизація основних перешкод фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на прикладі сільськогосподарських суб'єктів підприємництва України, а саме: 1) питання щодо контролю абсолютної ліквідності, підтримки достатнього рівня абсолютної ліквідності, зумовлені тим, що у структурі активів суб'єктів підприємництва переважають запаси, незавершене виробництво та дебіторська заборгованість, що в підсумку негативно позначається на фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва, зокрема ліквідності та платоспроможності; 2) проблеми у забезпеченні стійкого зростання доходів, залежність від короткострокового кредитування, що негативно позначається на фінансовій стійкості та безпеці в цілому; 3) низька частка нематеріальних активів та проблеми інвестування в розвиток цифрових рішень, яка за період 2014-2021 років становила в середньому від 0,2% до 0,8%.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені в процесі наукових досліджень науково-практичні висновки і рекомендації, зокрема, вдосконаленні існуючих та розробленні нових концептуальних підходів щодо ефективного механізму управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва пройшли апробацію і прийняті до впровадження в діяльності:

- Міністерства економіки України – розроблені висновки щодо загальної оцінки результатів запровадження податку на виведений капітал у п'яти країнах світу та аналіз економічних передумов для впровадження податку в Україні, з урахуванням міжнародного досвіду, можуть використовуватися

Міністерством під час розгляду законодавчих ініціатив в частині податкового законодавства. (довідка №3021-09/35395-07 від 09.06.2020);

- Всеукраїнської громадської організації «Асоціація платників податків України» – використані при ідентифікації ризиків впровадження податку на виведений капітал у контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва (довідка №297/14 від 01.11.2022);

- ТОВ "УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЦЕДРУС Україна" – використані в побудові та імплементації комплексної системи фінансової безпеки підприємства (довідка №66 від 23.02.2022 р.);

- Спілки підприємств, малих, середніх і приватизованих підприємств України при розробці Програми дій Ради та виконавчої дирекції Спілки щодо реалізації Основних напрямів розвитку Спілки, а також регіональних програм розвитку підприємництва (довідка №1 07.03.2023 р.);

- Київського національного університету імені Тараса Шевченка – при використанні в навчальному процесі на економічному факультеті під час викладання дисциплін: «Економічна та фінансова безпека підприємств», «Методологія наукових досліджень фінансів і кредиту», «Актуальні проблеми теорії та практики фінансів», «Теорія та методи наукових досліджень», «Науково-дослідний семінар «Корпоративні фінанси» (довідка 040/38 від 10.07.2023).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистого дослідження.

Апробація результатів дисертації. Різні теоретичні та практичні аспекти цієї дисертаційної роботи були висвітлені автором на міжнародних та українських науково-практичних конференціях: ГРУДНЕВІ ЧИТАННЯ 2019 «Ринок фінансових послуг в епоху діджиталізації» (м. Київ, 2019 р.); V Всеукраїнській науково-практичній Інтернет конференції з міжнародною

участю "Економічна безпека: держава, регіон, підприємство» (м. Полтава, 2019 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Science and Practice: Implementation to Modern Society» (Манчестер, Велика Британія 6-8 жовтня 2021 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Modern directions of scientific research development» (Чикаго, США, 22-24 грудня 2021 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки» (м. Чернівці, 07.04.2022 р.); Шевченківська весна 2022. Цифрова трансформація економіки в умовах пандемії COVID-19 (м. Київ, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів «Шевченківська весна 2023. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми та перспективи» (м. Київ, 2023 р.); XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Умови економічного зростання в країнах з ринковою економікою» (м. Переяслав, 2023 р.); XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України» (м. Київ, 2023 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, викладено у 15 наукових публікаціях, з-поміж яких: 2 розділи монографії, 5 статей у наукових фахових виданнях України (1 із яких – у виданні, яке індексується у наукометричній базі WoS), 10 праць апробаційного характеру – у збірниках матеріалів доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 16 додатків, розміщених на 81 сторінці. Загальний обсяг дисертації становить 289 сторінок, із них основний текст – 170 сторінок, які містять 18 таблиць та 35 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Фінансова безпека та її роль в управлінні фінансами суб'єктів підприємництва

В умовах сучасної ринкової економіки, що характеризується зміною чинників зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування організацій, наростанням загроз фінансовим інтересам з боку окремих суб'єктів господарювання, одним із найбільш актуальних напрямів фінансового управління стає забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Перші згадки про безпеку відносяться до XII століття: згідно з словником Робера термін («безпека» (від грец. («володіти ситуацією»)) почав вживатися з 1190 року і означав спокійний стан духу людини, який вважав себе захищеним від будь-якої небезпеки. У середині XVII століття на макроекономічному рівні поняття безпеки закріпилося як стійкий стан держави і асоціювалося з подіями, іменованими в історії як Вестфальський мир. Практично у всіх країнах у XVII-XVIII ст. термін «безпека» отримує нове трактування: стан, ситуація спокою, що виникає внаслідок відсутності реальної небезпеки, а також матеріальні, економічні, політичні умови, що сприяють створенню цієї ситуації [158].

У XVII столітті Д. Локк першим використав термін "економічна безпека" для обґрунтування важливості досягнення і підтримки економічної стабільності та захисту приватної власності в контексті загальної безпеки. Наступним, хто зробив внесок у розвиток терміну "економічна безпека", був А. Сміт [167]. На його думку, базовими елементами економічної безпеки мають бути підтримка підприємницьких інтересів та сприяння вільній конкуренції на ринку. Пізніше Дж. Кейнс [154] визначив основні проблеми, що впливають на економічну безпеку, як нестабільне економічне зростання,

неврегульованість секторів економіки країни, зростання безробіття та зuboжіння населення, а також неминуче зниження купівельної спроможності.

Вперше поняття «безпека» на державному рівні було регламентовано в США, коли 26 липня 1947 року президентом Г. Труменом був підписаний Акт про Національну безпеку [147].

Після тривалої історії офіційний статус терміну "економічна безпека" було визначено на 42-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у 1985 році. Генеральна Асамблея також запровадила поняття "міжнародна економічна безпека" та сформувала базові концептуальні засади її забезпечення.

В Україні питання розвитку та забезпечення економічної безпеки остаточно набуло значення в середині 1990-х років, але на початковому етапі воно розглядалося виключно з точки зору національної безпеки. Сьогодні розвиток міжнародної та національної економічної безпеки країн підтримується ЕКОСОП та ОБСЄ. Завдяки цим органам здійснюється постійний моніторинг і контроль викликів, загроз і небезпек економічній безпеці на всіх рівнях та, за необхідності, вживаються превентивні та реактивні заходи для підтримання необхідного рівня економічного розвитку.

Аналіз сучасних уявлень про безпеку показує, що проблема розуміння сутності безпеки і, відповідно, її понятійного визначення залишається невирішеною, а поняття безпека, що в комплексі розкриває сутність цього феномену, відсутнє. У зв'язку з цим виникає необхідність осягнення природи безпеки, що зумовлює особливе існування даного феномена в конкретних умовах.

Природу безпеки становить природа речей - об'єктивний процес реалізації активного початку становлення речі. Тому феномен безпеки виникає як специфічна форма визначення існування будь-якого об'єкта щодо небезпеки. Також можна стверджувати, що феномен безпеки має подвійну природу - з одного боку, безпека може бути сприйнята як заперечення небезпеки (тобто безпека як боротьба), з іншого - як розвиток.

У зв'язку з цим у науковій літературі розрізняють дві парадигми безпеки:

- парадигма захищеності, яка передбачає, що основу забезпечення безпеки становить боротьба з небезпеками (загрозами);
- парадигма самоствердження, яка заснована на розвитку власних внутрішніх сил об'єкта (тобто не боротьба з небезпеками, а їх запобігання) [147].

Необхідною передумовою розвитку у межах парадигми самоствердження є визначення конкретних небезпек, а не загроз безпеці, як в парадигмі захищеності. Вибір тієї чи іншої парадигми безпеки для побудови системи забезпечення безпеки конкретного об'єкта (держави, організації) залежить від багатьох факторів, і, насамперед, від адекватного розуміння суспільством феномену безпеки.

Система безпеки формується не безпосередньо на основі природи об'єктів, а опосередковано, через сприйняття людей. Вона формується і в об'єктивній реальності. Різноманіття базисів безпеки зрештою зумовлює особливості формування різних систем безпеки.

Тобто безпека - це стан, у якому перебуває складна система, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників, згідно з наявними на даному етапі потребами, знаннями та уявленнями, не призводить до процесів, які вважають негативними щодо цієї складної системи.

Таким чином, феномен безпеки, як абстрактна дефініція, розглядається нами як визначення існування об'єкта (тобто його стан), опосередковане відсутністю небезпеки. Безпека як складне, комплексне поняття включає два рівні: глобальну (міжнародну, міжнаціональну) та національну безпеку. Подальший розділ включає низку субкатегорій, серед яких – економічна безпека.

Основні наукові погляди науковців щодо сутності категорії «економічна безпека суб'єктів підприємництва» наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

**Основні наукові погляди щодо суті категорії
«економічна безпека суб'єктів підприємництва»**

Автор	Визначення
Д. Пілова [66]	здатність протистояти впливу загроз мікросередовища та макросередовища для досягнення своїх цілей в усіх видах діяльності
З. Живко [28]	стан, у якому забезпечено економічний розвиток і стабільність підприємства, здатність своєчасно, адекватно і без значних втрат реагувати на адаптивні зміни внутрішньої та зовнішньої ситуації та негативний вплив дестабілізуючих чинників та факторів
О. Бондаренко [5]	стан суб'єкта підприємництва, при якому його ефективно функціонування досягається шляхом визначення, забезпечення безпеки функціональних елементів і стійкості як до внутрішніх, так і до зовнішніх загроз
К. Горячева [23]	певний стан, що характеризується збалансованістю та стійкістю до негативного впливу всіх загроз, здатна забезпечити сталий та ефективний розвиток, виходячи з власних економічних інтересів
В. Василенко [15]	ситуація, коли стратегічний потенціал компанії не наближається до межі своєї адаптивності, а загроза втрати економічної безпеки зростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони
О. Яременко [122]	стан, за якого уникнення, пом'якшення та локалізація небезпек досягається шляхом найефективнішого використання ресурсів, що призводить до реалізації цілей діяльності в конкурентному середовищі за допомогою сучасних методів управління
А. Кирієнко [32]	оптимальний стан для конкретного суб'єкта підприємництва показника використання його економічного потенціалу
О. Бондаренко [4]	стан, у якому підприємство ефективно функціонує завдяки своїй здатності визначати і захищати свої функціональні компоненти та протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам
Т. Васильців [17]	сукупність умов і чинників, що забезпечують незалежність, стабільність і стійкість підприємства та його здатність до постійного оновлення і вдосконалення
І. Бланк [3]	захист підприємницької діяльності від негативного впливу зовнішнього середовища і здатність своєчасно усувати різні загрози або адаптуватися до наявних умов таким чином, щоб не чинити негативного впливу на підприємницьку діяльність

Джерело: складено автором

В свою чергу, економічна безпека складається з декількох складових. О. Марченко [46] виокремлює шість компонентів економічної безпеки суб'єктів підприємництва: фінансову безпеку, матеріально-сировинну безпеку, ринкову безпеку, технологічну безпеку, інформаційну безпеку, кадрову безпеку.

На наш погляд, економічна безпека має означати не тільки створення сприятливого інвестиційного клімату, а й бути ширшою та охоплювати різні сфери. З іншого боку, ми мусимо погодитися з необхідністю розгляду економічної безпеки на макрорівні з погляду поліпшення економічного зростання країни та підвищення добробуту кожного громадянина.

І. Троц [89] виділяє сім складових економічної безпеки: фінансову безпеку, політико-правову безпеку, кадрову безпеку, технічну безпеку, силову безпеку, інтелектуальну безпеку. Зазначимо, що у переважній більшості дослідників пул компонентів економічної безпеки переважно подібний. В свою чергу більшість науковців виокремлюють окремо її фінансову складову. Розглянемо сутність категорії фінансова безпека.

На національному рівні перший етап зародження фінансової безпеки розпочався, коли було сформовано державні кредити та бюджети. Що складнішою ставала українська фінансова система, то гостріше відчувалася необхідність створення системи фінансової безпеки на національному та корпоративному рівні.

Період розвитку сучасної категорії фінансова безпека - досить короткий, але його можна поділити на декілька етапів.

Перший етап розвитку фінансової безпеки відноситься до 1991-1995 років, коли цей вид безпеки було визначено як складову частину економічної безпеки. Головним проявом фінансової безпеки стало гармонійне існування взаємозв'язку між фінансами і кредитом у державі та, на корпоративному рівні, в її фінансовій системі. У цей період провідні вчені країни почали виявляти інтерес до таких категорій, як фінансова безпека [82].

Другий етап розвитку фінансової безпеки належить до 1996-2007 років. У цей період фінансова безпека перестала існувати як складова економічної безпеки і стала частиною національної безпеки: 16 січня 1997 року було ухвалено Концепцію національної безпеки України, і хоча фінансову безпеку ще не було офіційно виокремлено як окрему категорію, вона вперше стала частиною національної безпеки.

Третій етап розвитку фінансової безпеки розпочався 2008 року і триває сьогодні: 2008 року науковці дійшли висновку, що фінансова безпека не повинна існувати тільки як частина категорії або іншої концепції [82]. Вони сформували категоріальний апарат у рамках фінансової безпеки (фінансова безпека держав, регіонів, суб'єктів підприємництва).

Четвертий етап розвитку фінансової безпеки розпочався з початком широкомасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році.

Після того, як фінансову безпеку було виокремлено в самостійну категорію, такі показники, як фінансова захищеність і ймовірність банкрутства, стали об'єктом пильного вивчення. Зазначимо, досі є прихильники думки [84], яка наголошує у визначенні, що фінансова безпека суб'єкта підприємництва - це насамперед складова економічної безпеки.

Так, згідно з трактуванням І. Чібісової та О. Івашиної, фінансова безпека суб'єкта підприємництва - це "... складова економічної безпеки суб'єкта підприємництва, яка полягає в наявності фінансового стану, що характеризується збалансованістю та якістю фінансових продуктів, технологій і послуг, стійкістю до загроз" [99].

На думку, Дж. Пардіні [163], який трактує фінансову безпеку як елемент, що належить до всіх сфер діяльності, які забезпечують оптимальні умови для економічного розвитку, підвищення рівня життя, впровадження інновацій та створення сприятливого інвестиційного клімату.

За роки дослідження цієї категорії сформувалися певні інтерпретаційні підкатегорії, які чітко простежуються в оглядовому матеріалі, представленому в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

**Основні наукові погляди щодо сутності поняття
«фінансова безпека суб'єктів підприємництва»**

Автор	Сутність поняття
З. Варналій [25]	це захист фінансових інтересів суб'єктів на всіх рівнях фінансових відносин і забезпечення домогосподарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей і секторів національної економіки коштами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання зобов'язань.
О. Судакова [84]	важливий елемент економічної безпеки, який ґрунтується на фінансовій незалежності, ефективності та конкурентоспроможності підприємства, що відображається через систему критеріїв і показників стану підприємства, включно з фінансовою збалансованістю, достатньою ліквідністю активів і наявністю необхідних грошових резервів, і ступенем захищеності фінансових інтересів
І. Бланк [3]	кількісно і якісно визначений рівень фінансового стану компанії, що забезпечує стійкий захист пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від виявлених реальних і потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз
І. Чібісова, Є. Івашина [99]	компонент економічної безпеки суб'єкта підприємництва, що являє собою наявність фінансового становища з такими характеристиками: збалансованість і якість фінансових продуктів, технологій і послуг; стійкість до загроз
Н. Пойда-Носик [69]	багаторівневий, складний процес формування фінансового балансу підприємства в поточній і стратегічній перспективі, захист підприємства від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз шляхом ефективного використання його фінансового потенціалу для підвищення ринкової вартості підприємства
Ю. Кракос, Р. Разгон [39]	здатність підприємств розробляти та реалізовувати власні фінансові стратегії відповідно до корпоративних стратегічних цілей.
В. Мунтіян [56]	стан прибутковості бізнесу, якість управління та використання основних та обігових коштів підприємства, структура його капіталу, стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів підприємства, що виражений у найбільших значеннях фінансових показників поточного фінансово-економічного стану підприємства синтетичні показники та коефіцієнт дивідендних виплат як перспективи його фінансового розвитку
Т. Кузенко, В. Прохорова, Н. Сабліна [40]	стан найефективнішого використання інформації, фінансові показники, ліквідність і платоспроможність, рентабельність капіталу перебувають у межах своїх граничних значень

Джерело: складено автором

Ми погоджуємося із запропонованим визначенням А. Штангрета [108]. Він трактує фінансову безпеку як здатність національної економіки забезпечувати ефективно задоволення потреб суб'єктів підприємництва, підтримувати захищеність країни перед внутрішніми і зовнішніми загрозами та сприяти саморозвитку і прогресу систем нижчого порядку. Це може бути досягнуто шляхом взаємоузгодженого забезпечення фінансової безпеки з урахуванням інтересів систем різного порядку - національної, корпоративної та індивідуальної.

Н. Пойда-Носик у своїй роботі стверджує, що фінансова безпека суб'єкта підприємництва "... складний багаторівневий процес захисту підприємства від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз, ефективного використання його фінансового потенціалу для підвищення ринкової вартості та формування фінансового балансу в поточній і стратегічній перспективі" [69], В. Мунтіян робить акцент на ефективному використанні ресурсів суб'єкта підприємництва для забезпечення технічного та фінансового розвитку, що можна простежити за його визначенням - "... Стан прибутковості та найефективнішого використання корпоративних ресурсів суб'єкта підприємництва, представлений найбільшими значеннями фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних та оборотних засобів суб'єкта підприємництва, структури його капіталу, норми дивідендів як синтетичних показників поточної фінансово-економічної ситуації.

Говорячи про ефективне використання, необхідно розглянути визначення фінансової безпеки підприємства, запропоноване Т. Кузенко, В. Прохоровою та Н. Сабліною [40], під яким розуміється найбільш ефективне використання системи показників, а саме ліквідності, платоспроможності та рентабельності. Ми вважаємо, що ефективне використання ресурсів і фінансових показників є одним з основних елементів для досягнення високого рівня фінансової безпеки. Проте існує низка процесів і заходів, які не передають сутність цієї концепції. Одним із них є здатність розробляти й

успішно реалізовувати фінансову стратегію. Це те, що Й. Керрокс і Р. Расгон у своєму визначенні називають фінансовою безпекою компанії "...здатність компанії самостійно розробляти та реалізовувати свою фінансову стратегію відповідно до цілей корпоративної стратегії в умовах невизначеності та конкуренції" [39]. Тому найпоширеніші підходи до трактування поняття фінансової безпеки суб'єкта підприємництва можна умовно поділити на такі п'ять груп (рис. 1.1): фінансова безпека суб'єкта підприємництва означає певний фінансовий стан і фінансові ресурси; у результаті керованості процесу забезпечується фінансова безпека суб'єкта підприємництва, що, своєю чергою, дає йому змогу розробляти та реалізовувати фінансові стратегії, спрямовані на захист своїх інтересів; фінансова безпека суб'єкта підприємництва як можливість або здатність усунути загрози; фінансова безпека суб'єкта підприємництва - як гармонізація фінансових інтересів організації та її здатність підтримувати і покращувати свою фінансову життєздатність; фінансова безпека суб'єкта підприємництва - як система узгодження фінансових інтересів.

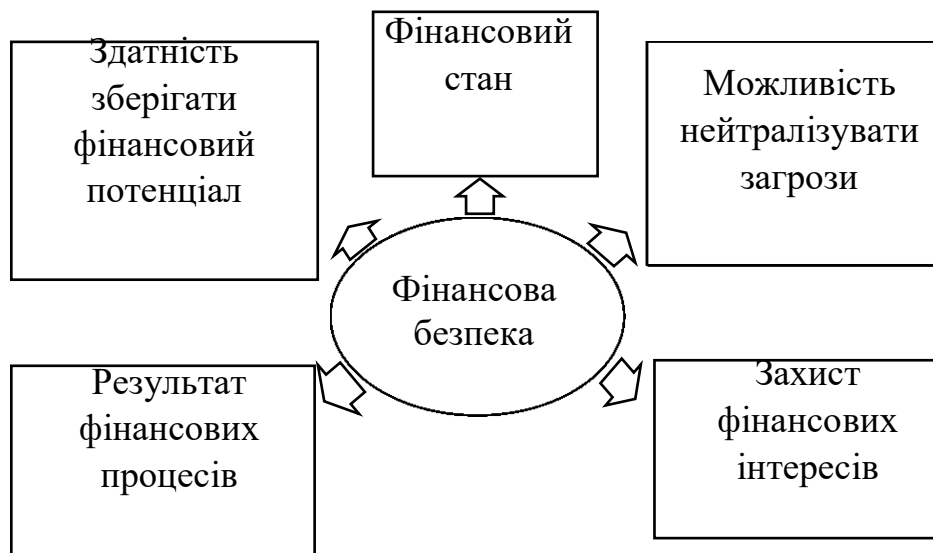

Рис. 1.1. Узагальнення поняття «фінансова безпека суб'єктів підприємництва»
Джерело: складено автором

На наш погляд, фінансова безпека в аспекті суб'єкта підприємництва має такі особливості:

- рівень фінансової безпеки визначається за допомогою кількісних та якісних параметрів оцінювання;
- забезпечується достатня фінансова незалежність, гнучкість у прийнятті фінансових рішень та задоволення потреби підприємства у фінансових ресурсах для сталого розширеного відтворення;
- суб'єкт здатний протистояти наявним та потенційним загрозам, які прагнуть завдати йому фінансової шкоди, за умови постійного моніторингу, а також утворення ряду заходів профілактики та контролю.

Відсутність небезпеки для фінансових інтересів, а також здатність суб'єкта підприємництва протистояти загрозам є особливістю фінансової безпеки як елемента економічної безпеки суб'єкта підприємництва. Фінансові інтереси проявляються у вигляді потреб у галузі фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Фінансова стабільність є невід'ємною частиною фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Отже, забезпечення фінансової безпеки може бути лише на основі фінансово сталого розвитку суб'єкта підприємництва, в якому створюються умови для впровадження такого фінансового механізму, який може адаптуватися до змін умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

Основним принципом підтримки фінансової безпеки є контроль та збалансування доходів та витрат суб'єкта підприємництва. Необхідність інтегрованого підходу до формування фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, який захищає його фінансові інтереси в процесі розвитку, визначає його розподіл у незалежному об'єкті управління в загальній системі фінансового управління.

Визначення «фінансової безпеки суб'єкта підприємництва», що зустрічаються в науковій літературі, відображають його фінансовий стан на конкретну дату тобто, відображають динамічний підхід, зокрема - багаторівневий, складний процес формування фінансового балансу підприємства в поточній і стратегічній перспективі.

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва, на наш погляд, це певний фінансовий стан суб'єкту підприємництва, що характеризується його здатністю протистояти існуючим та потенційним загрозам, що забезпечується постійним моніторингом та діагностуванням його рівня, а також формуванням комплексу профілактичних та контрольних заходів.

Запропонована інтерпретація поняття «фінансова безпека суб'єктів підприємництва» відрізняється від наявних висвітлень як основних критеріїв стану фінансової безпеки, таких як наявність моніторингу фінансової безпеки та формування комплексу профілактичних та контрольних заходів. Фінансова безпека - це досить складний комплекс елементів з певною структурою та механізмом відносин між елементами.

Комплекс фінансової безпеки ґрунтується на принципі суворо цілеспрямованого використання фінансових ресурсів та забезпечення певних умов для швидкої та ефективної віддачі від збільшення вкладених коштів. Усвідомлення цього принципу означає створення системи управління не тільки для доцільності та своєчасності використання коштів, але і для рівня їх окупності.

На нашу думку, система фінансової безпеки суб'єкта підприємництва має визначати наступні елементи.

1) Критерії та параметри (кількісні та якісні порогові значення) фінансової системи суб'єкта підприємництва, що відповідають вимогам його фінансової безпеки.

2) Елементи забезпечення фінансової безпеки повинні включати:

- розробку механізмів та заходів ідентифікації реальних та потенційних загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва та їх носіїв;
- характеристику областей їхнього прояву (сфер локалізації загроз);
- встановлення основних загроз суб'єктам підприємництва, механізми їх функціонування, критеріїв їх впливу на фінансову систему суб'єкта підприємництва.

3) Механізм моніторингу, контролю та превентивних заходів, що забезпечує певний рівень захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз фінансових інтересів суб'єкта підприємництва («результативні підсумкові елементи»). Ця група елементів включає такі складові:

- розробку відповідного регламенту, де мають бути визначені внутрішні та зовнішні загрози, а також критерії, на підставі яких фінансова безпека може бути порушена;

- створення інформаційної системи для всебічного моніторингу внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва;

- розробку методології прогнозування, виявлення та запобігання виникненню факторів, що визначають загрози фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва;

- організацію превентивних заходів, а також організацію адекватної системи забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва та формування механізмів та заходів фінансово-економічної політики, що нейтралізують або пом'якшують вплив негативних факторів;

- формування структури фінансового контролю над забезпеченням фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, що передбачає розробку заходів, застосовуваних як в звичайних умовах функціонування підприємства, так і в умовах кризи. Внутрішній контроль фінансової безпеки є процесом перевірки виконання та забезпечення реалізації всіх управлінських рішень у сфері захисту фінансових інтересів суб'єктів підприємництва від різних загроз.

Таким чином, дана сукупність елементів може бути визнана ефективною у забезпеченні фінансової безпеки суб'єкта підприємництва за наявності здатності виявлення загроз його фінансовим інтересам, вироблення заходів з ідентифікації та запобігання їх негативному впливу, а також пошуку та застосування внутрішніх резервів зростання та розвитку суб'єкта підприємництва.

Як стан, опосередкований відсутністю небезпеки, фінансова безпека необхідна будь-якому суб'єкту підприємництва. У країнах із ринковою

економікою роль фінансової безпеки суб'єктів підприємництва значна, оскільки найважливішим напрямом діяльності суб'єктів підприємництва за обов'язкового дотримання встановлених норм права стає підвищення її рівня. Фінансова безпека має найважливіше значення для управління фінансами на будь-якому рівні, забезпечуючи надійне функціонування всієї фінансової системи, реалізацію здійснюваної фінансової політики забезпечення сталого зростання суб'єкта підприємництва. Стабільність результатів діяльності суб'єкта підприємництва, досягнення цілей, що відповідають інтересам власників та суспільства в цілому, неможливе без розробки та проведення самостійної стратегії реалізації управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва.

Ефективність діяльності суб'єкта підприємництва в ринковій економіці обумовлюється багато в чому станом його фінансів, що призводить до необхідності розгляду складових його фінансової безпеки. Загальну характеристику виявлених складових фінансової безпеки суб'єкта підприємництва коротко опишемо нижче.

Бюджетна складова фінансової безпеки. Ця складова відповідає за координацію взаємовідносин з бюджетом на різних операційних рівнях. Основними питаннями, пов'язаними з цією складовою, є сплата податкових штрафів, формування бази для податкового і бюджетного фінансування та мінімізація податкового тягаря.

Грошова складова фінансової безпеки. Вона відповідає за відносини всередині суб'єкта підприємництва, які виникають під час здійснення готівкових та безготівкових платежів, зокрема, виплат заробітної плати та платіжних операцій з постачальниками та покупцями. Ця складова відображає стабільність грошової системи суб'єкта підприємництва.

Інвестиційна складова фінансової безпеки. Ця складова регулює основні відносини в інвестиційному процесі діяльності та розвитку суб'єкта підприємництва. Ця складова також відповідає за інвестиції, здійснювані за допомогою довгострокових позик. Пріоритетами є підвищення інвестиційної

привабливості і мінімізація ризиків, пов'язаних з відбором інвестиційних проектів.

Банківська складова фінансової безпеки регулює і формує основні принципи взаємовідносин між суб'єктами підприємництва та комерційними банками, включно з процедурами кредитування суб'єкта підприємництва, депозитними операціями, відкриттям, веденням і закриттям поточних рахунків.

Фондова складова фінансового забезпечення суб'єкта підприємництва передбачає підвищення рівня капіталізації, що забезпечує повний захист інтересів акціонерних товариств. Оптимальне функціонування фондової складової фінансової безпеки гарантує випуск і продаж власних акцій та купівлю акцій інших компаній.

Страхова складова фінансової безпеки. Ця складова пов'язана із дотриманням правил безпеки у виробничій діяльності, формуванням та управлінням диспансеризацією (поточні, регулярні та цільові медогляди) і є основою для формування та розвитку системи внутрішнього страхування персоналу суб'єкта підприємництва.

Інноваційна складова фінансової безпеки. Ця складова передбачає перенаправлення частини ресурсів суб'єкта підприємництва на інноваційні технології, які дадуть змогу поліпшити роботу і забезпечити високий рівень безпеки в майбутньому. Іншим основним завданням є постійне оновлення та вдосконалення програмного забезпечення для захисту інформації та технологічного розвитку.

Формування функціональної структури фінансової безпеки в контексті конкретного суб'єкта підприємництва залежить як від особливостей фінансово-господарської діяльності, так і від характеру дестабілізаційних чинників, зокрема низки внутрішніх і зовнішніх загроз, які потребують особливої уваги для підтримання безпеки на належному рівні.

Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва - це дуже складний і багаторівневий процес, де кожний виклик, ризик або загроза мають

бути своєчасно виявлені та вжиті заходи для запобігання підвищенню рівня небезпеки, виникненню або посиленню фінансової кризи. Для цього недостатньо застосовувати традиційні методи управління.

Важливим залишається формування відповідного механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, який би врахував актуальні на сьогодні зміни в середовищі функціонування вітчизняних суб'єктів підприємництва та дав би змогу максимально ефективно оцінювати поточний їх стан.

1.2. Загрози та механізм забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в цифровій економіці має свої властивості та особливості. Як відомо всеохоплююча глобалізація, а також активний розвиток і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в бізнес-процеси і практично в усі сфери суспільного життя, зумовили виникнення певних особливостей в функціонуванні суб'єктів підприємництва. Ці особливості започаткували сучасну тенденцію до створення та розширення сектору цифрової економіки.

Сучасні прогресивні технології все частіше стосуються сфери зберігання інформації та даних, хмарних обчислень, блокчейну, технологій ідентифікації та довіри, доповненої реальності, штучного інтелекту, 3D-друку, цифрових двійників, платформ Інтернету речей, технологій Wearable тощо, цифровізація та частки сектору цифрової економіки навіть стали характеристикою технологічних можливостей і конкурентоспроможності провідних національних економік.

У сучасному світі цифрові технології набувають дедалі більшого розвитку і застосування та виступають ключовим фактором формування глобального економічного середовища.

Сектор цифрової економіки динамічно розвивається, збільшується кількість користувачів і процесів. У результаті інформаційні та цифрові технології стають потужними передовими рушіями в усіх галузях соціального та економічного життя, а провідні світові суб'єкти підприємництва вважають цифровізацію та інформаційні технології рушійною силою сучасного інноваційного розвитку, конкурентоспроможності, якості життя та соціального прогресу.

Позитивний розвиток цифрових інформаційних технологій пов'язаний насамперед із тим, що суб'єкти підприємництва шукають нові джерела та засоби для забезпечення стабільного і стійкого економічного зростання. Характерною особливістю процесу цифровізації як рушійної сили економічного розвитку є те, що він впливає на економічну систему, змінюючи процеси виробництва, розподілу, збуту і споживання, забезпечуючи їх динамічну взаємодію.

Концепції інформаційної та мережевої економік виникли на початку ХХ століття і пов'язані з ідеями та концепціями "інформаційного суспільства" і "постіндустріального суспільства".

Визначення "постіндустріальне суспільство" було вперше дано 1914 року в праці А. Кумарасвами, який вивчав промисловий розвиток азійських країн, а згодом цей термін було розроблено як концепцію "ідеального суспільства" в праці теоретика А. Пенті. (1917-1922). Пізніше вчений В. Вернадський у своїй праці про еволюцію біосфери та її перехід у ноосферу основними чинниками цих процесів назвав розвиток загальних систем зв'язку і створення спеціальних світових інформаційних систем. Таким чином, процес інформатизації соціально-економічної системи є рушійною силою сучасного зростання продуктивності засобів виробництва і технологічних процесів [113].

У 1973 року Деніел Белл опублікував роботу "Майбутнє постіндустріальне суспільство". Його основною ідеєю стало розуміння того, що перетворення основ виробничої діяльності є головною рушійною силою суспільного розвитку. Зазначимо, що вчені намагаються знайти нові

механізми економічного та соціального зростання, тісно пов'язуючи концепцію постіндустріалізації з інформатизацією та інтеграцією процесів [130].

Згідно з роботою вченого Р. Дж. Гордона, третя промислова революція розпочалася 1960 року з першим комерційним використанням комп'ютерів і закінчилася в 1990-х роках із винаходом інтернету та початком електронної торгівлі.

Таким чином, початок комп'ютерної ери можна порівняти з промисловою революцією, що призвела до значного зниження витрат, оптимізації виробничої та комерційної діяльності, технізації процесів виробництва і розподілу та загальної трансформації економічних ринкових відносин.

Комп'ютеризація та інформатизація виробництва, комерції та соціальних процесів сформували середовище економічної діяльності, що вийшло на якісно новий рівень із розвитком Інтернету, а розвиток і розширення інфраструктури Інтернету призвело до поступової комерціалізації, значних змін у бізнесі, появи та розвитку електронного бізнесу і формування міжнародного електронного ринку. Таким чином, на думку К. Келлі, комп'ютеризація та електронні мережі створили сектор економіки, який вплинув на всі інші сфери і перетворив їх, так що комунікації та засоби зв'язку стали самою економікою, а не просто сектором економіки. У результаті глобальна цифрова мережа - це не тільки новий спосіб ведення бізнесу і нова технологія, а й якісно нова форма економічних відносин, яка функціонує інтегрально і не діє окремо, трансформуючи всі інші традиційні сектори і сфери економічної діяльності та створюючи радикально нове міжнародне економічне середовище [155].

На початку 1990-х років у світі відбулося значне та швидке поширення Інтернету, що активізувало формування та створення процесів цифровізації в економіці. Розпочався активний процес упровадження електронного бізнесу, сутність якого, на нашу думку, полягає у використанні Інтернету для

забезпечення постійного зв'язку між виробниками, постачальниками та споживачами. Таким чином, поширення Інтернету трансформує та змінює функціонування міжнародних фінансових ринків через зміну ділових відносин та бізнес-процесів, таких як постачання, управління, організація та здійснення виробничої діяльності, фінансування, та співпраця з іншими суб'єктами підприємництва.

Якісні зміни у використанні цифрових технологій пов'язані з чотирма основними фазами цифрової революції.

Перша фаза цифрової революції (1990-2000 рр.) характеризувалася формуванням інфраструктури, необхідної для створення інтернет-мережі, забезпечення доступу та розвитку інтернету.

Наступний етап (2000-2010 рр.) характеризувався значним збільшенням кількості користувачів, що призвело до генерації великих обсягів інформації, активної участі користувачів, створення і зберігання контенту та формування баз даних.

Третій етап (2010-2020 роки) визначається як етап розвитку соціальних мереж і месенджерів для миттєвого обміну інформацією та ідентифікується вченими як епоха соціальних мереж.

Четвертий етап, початок якого припав на 2020 рік, характеризується значним збільшенням кількості користувачів, створенням та накопиченням контенту, формуванням баз даних, визначається як ера «НейроМережі», мережі між людьми й механізмами, із впровадженням процесів, що ґрунтуються на засадах нейрокомунікації.

Виокремлюючи та вивчаючи ці етапи інформаційної революції, можна дослідити таку еволюцію процесів інформаційно-цифрового розвитку суспільства в динаміці соціально-економічних змін, а також вивчити економічну, виробничу та соціальну складові процесів інформаційно-технологічного розвитку в динаміці темпорально-економічної та соціальної трансформації.

Таким чином, цифровізація економіки є потужним інструментом для забезпечення відповідних змін, трансформації економічної системи та переходу на новий рівень розвитку світової економіки. Вивчивши динаміку змін та виокремивши основні етапи цифровізації галузей промисловості можна більш ефективно мінімізувати загрози фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва.

Ідея "цифрової економіки" виникла 1994 року і була визначена Доном Трепускоттом у книжці "Цифрова економіка: можливості та небезпеки в епоху міжнародних інформаційних мереж". Автор викладає основні концептуальні засади сучасної цифрової економіки і визначає, що основними рисами цифрової економіки є виробництво і продаж продукції з використанням комп'ютерних мереж і цифрових технологій, а також те, що інтернет чинить вирішальний трансформувальний вплив на способи та підходи до ведення бізнесу суб'єктів підприємництва [19].

Концепція цифрової економіки була сформульована програмістом Массачусетського технологічного інституту Ніколасом Негропonte в 1995 році і визначена як "перехід від обробки атомів до обробки бітів". Таким чином, автор визначає основні теоретичні концепції та емпіричне значення цифрової економіки та її революційний характер у процесах як зростання ролі сфери інформаційних і цифрових технологій як основи функціонування економічної та соціальної системи, що визначає характер процесу переходу від матеріального виробництва і матеріальної економіки до інтегрованої електронної економіки, заснованої на широкому використанні інформації та інтегрованих мереж [161].

Поняття "цифрова економіка" має значну кількість трактувань і визначень, оскільки науковці не дійшли до єдиного бачення цього питання і немає єдиного формулювання його суті.

Тому поняття "цифрова економіка" часто ототожнюють з такими поняттями, як інформаційна економіка, економіка даних, нова економіка,

цифровий економічний сектор, цифрова економічна зона, вебекономіка та інтернет-економіка.

Однак, на наш погляд, таке ототожнення не має достатніх теоретичних і концептуальних аргументів, і кожне з цих визначень має свій власний зміст. Однією з головних особливостей сектору цифрової економіки є різке збільшення кількості, якості та різноманітності взаємозв'язків між суб'єктами підприємництва: підприємствами, організаціями, громадянами та соціально-економічними системами. Відповідно це збільшує кількість викликів, ризиків та загроз щодо ефективного функціонування суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки.

Вивчивши теоретичні та концептуальні засади і трактування поняття "цифрова економіка", можна виокремити основні наукові підходи до розуміння природи, змісту та основних характеристик цифрової економіки.

Основні цілі цифровізації економіки є реструктуризація виробництва, підвищення гнучкості та адаптивності до мінливих умов ринку, що гарантує зростання конкурентоспроможності у світі цифрових технологій, та швидку реакція на відповідні загрози, виклики фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва.

Цифрова економіка включає вісім сегментів: уряд і суспільство, маркетинг і реклама, фінанси і торгівля, інфраструктура та комунікації, ЗМІ та розваги, кібербезпека, освіта та людські ресурси, стартапи. Кожен з сегментів має свою специфіку та особливості.

На наш погляд, метою цифровізації економіки є еволюція, перехід і розширення виробничих відносин на новий рівень технологічного розвитку економічної системи на основі активного використання і впровадження техніко-технологічних та цифрових засобів і технологій зв'язку для забезпечення нового рівня соціально-економічного розвитку.

Основні концептуальні характеристики сектору цифрової економіки систематизовано та узагальнено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Характеристики сектора цифрової економіки

Елементи	Обґрунтування елементів сектора цифрової економіки
Ключові поняття	Цифрова економіка, цифровізація, електронний бізнес, електронна комерція, цифрова інфраструктура, мережі, платформи, блокчейн.
Мета	Забезпечення економічного розвитку шляхом стимулювання, заохочення та підвищення ефективності економічної системи завдяки впровадженню інформаційних, комунікаційних і цифрових технологій в усі сфери.
Цілі	Цифрова трансформація, цифровізація наявних традиційних секторів реальної економіки, розвиток нових високотехнологічних секторів економіки, активне створення та впровадження нових наукових розробок, дослідження та розробки у сфері розвитку цифрових та ІТ технологій, розвиток систем та інфраструктури електронних комунікацій, створення бірж електронних комунікацій, цифровізація інтелектуальної діяльності, технологізація, якісні зміни у сфері розподілу та споживання.
Основні системи	Цифрові електронні технології, цифрові електронні інформаційно-комунікаційні системи, мережі та платформи, кіберпростір. Основними умовами формування цифрової економіки є інноваційна діяльність, технологічний розвиток, цифрова комунікація, розробка нових систем і платформ, насичення електронними та цифровими пристроями і засобами, створення електронного комунікаційного обміну.
Індикатори розвитку	Рівень розвитку цифрових технологій, цифровізація реального сектору економіки, стан і розвиток мереж, інфраструктури та цифрових комунікацій; частка електронної комерції у структурі ВВП, рівень оцифрування процесів.
Фактори впливу на формування цифрової економіки	Науково-освітній і технологічний розвиток; стан і темпи розвитку інформаційної цифрової інфраструктури та зв'язку; досягнення цілей національного регулювання стимулювання та мотивації в розвитку цифрової економіки; відповідність інституційної та нормативно-правової бази; наявність необхідних інвестицій; соціально-психологічна готовність. Соціально-психологічна готовність підприємств і суспільства до здійснення цифровізації економіки та соціально-економічного життя.
Шляхи розширення	Визначення стратегічних пріоритетів національного регулювання; реалізація концепцій і стратегій розвитку цифрової економіки; розвиток науки, освіти та інновацій; розвиток цифрових комунікацій та інфраструктури; стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій.

Джерело: складено автором

З розвитком інформаційних технологій відповідно до глобального поширення високошвидкісного доступу до Інтернету та онлайн-послуг змінюється і процес надання послуг (у тому числі фінансових). У результаті цифровізації з'являються нові інноваційні продукти та послуги, зручні для клієнтів. Таким чином, цифровізація виступає якісно новою парадигмою

розвитку економіки і суспільства та зумовлює перетворення всіх сфер виробництва. У процесі цифрової трансформації змінюються формат виробленої продукції, підходи до розроблення та до виробництва такої продукції, формується новий уклад, який визначається новими форматами бізнес-процесів, цифрових продуктів, цифрових ринків, взаємовідносинами між суб'єктами підприємництва, що створює необхідність переосмислення підходів до їх безпеки, адаптацію механізму фінансової безпеки згідно з вимогами цифрового середовища.

Цифрове середовище дає змогу більш оперативно реагувати на загрози. В свою чергу, фінансова безпека є найважливішою характеристикою, що визначає ефективність управління суб'єктом підприємництва. На нашу думку, фінансова безпека суб'єкта підприємництва відображає стан, у якому він стабільно розвивається зберігаючи можливість реалізації фінансових інтересів. Фінансова безпека суб'єкта підприємництва є поняттям, яке включає здатність протистояти загрозам, планово розвиватися, підтримувати високий рівень рентабельності, ліквідності та ділової активності.

Отже, дестабілізуючий фактор, чи ризик-фактор, сприймається як рушійна сила негативного впливу, небезпеки, визначальна характеристика загрози для фінансової безпеки. Ризик-фактор є загальним поняттям, що включає сукупність небезпек та загроз. Найважливішою передумовою формування системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, поряд з визначенням факторів втрати або зниження фінансової стійкості (дестабілізуючих факторів) є ідентифікація загроз фінансовим інтересам суб'єктам підприємництва. Від того, наскільки повно визначено склад загроз фінансовим інтересам, наскільки точно оцінено рівень інтенсивності їхнього прояву та можливої шкоди, залежить ефективність побудови комплексних засад фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Зазначимо, що всі вищевказані терміни, хоч і є близькими за змістом та синонімічними за своєю суттю, але не є тотожними, тому потрібне їх уточнення та систематизація. На наш погляд, спільним у змісті загрози та небезпеки є їхня можливість

заподіяти ту чи іншу шкоду безпеці. Відмінності у зазначених поняттях виявляються у наступному. Загрозу відрізняє від небезпеки ступінь готовності до заподіяння тієї чи іншої шкоди. Загроза це стадія крайнього загострення протиріч, безпосередньо передконфліктний стан. Небезпеку можна систематизувати як стадію зародження та насичення протиріч. Крім того, загроза містить у собі дві компоненти: намір та можливість заподіяння шкоди інтересам безпеки, а небезпека обмежується наявністю лише одного з цих компонентів(як правило, є тільки можливість). Загроза завжди має персоніфікований, конкретно-адресний характер, що передбачає наявність явних для суб'єкта загрози та об'єкта, на який спрямована її дія. На відміну від загрози небезпека має гіпотетичний, часто безадресний характер, її суб'єкт та об'єкт явно не виражені. Таким чином, проаналізувавши сутнісні відмінності понять "загроза" та "небезпека", можна зробити висновок, що загроза безпеці є намір і можливість будь-якого суб'єкта (носія загрози) завдання шкоди пріоритетним інтересам іншого суб'єкта з метою вирішення сформованих між ними протиріч та отримання односторонніх переваг.

На стан фінансової безпеки, впливає безліч факторів, які за джерелом виникнення поділяються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники впливають на безпеку суб'єкта підприємництва із зовнішнього середовища, ці чинники можуть оцінюватися, але не підвладні управлінню. Внутрішні фактори безпосередньо залежать від ступеня управління діяльністю підприємства, схильні до оцінки та управління. З погляду впливу на фінансову безпеку суб'єктів підприємства дестабілізуючими внутрішніми факторами є: зниження рівня ліквідності, платоспроможності; зниження рівня рентабельності та ділової активності; втрата фінансової рівноваги; скорочення обсягів продажу; скорочення обсягів виробництва.

Ступінь впливу зазначених факторів на фінансову безпеку суб'єкта підприємництва залежить не тільки від співвідношення самих вищезгаданих факторів, а й від інтенсивності впливу загроз фінансовим інтересам суб'єкта

підприємництва. Дестабілізуючі фактори зовнішнього середовища можуть бути поділені на економічні (зростання цін, скорочення обсягів продаж, зниження попиту на продукцію підприємства, криза неплатежів, високий рівень конкуренції), правові (недосконалість нормативно-правової бази, часті зміни законодавства) та техногенні (обставини непереборної сили).

За результатами проведеного дослідження, нами були виокремлені ключові зовнішні і внутрішні чинники впливу на процес формування системи управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва (рис. 1.2).

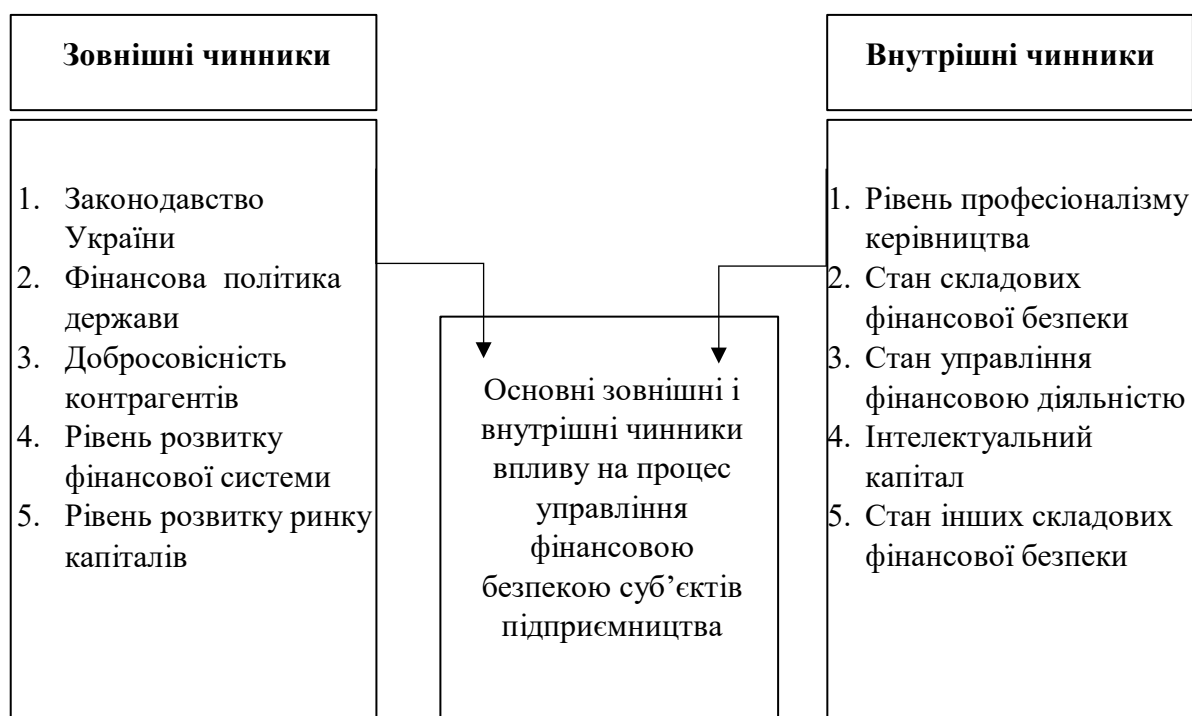

Рис. 1.2. Основні зовнішні і внутрішні чинники впливу на процес управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва

Джерело: складено автором

Щодо фінансової безпеки суб'єкта підприємництва загроза визначається нами як сукупність умов, під впливом яких створюється намір та можливість заподіяння шкоди фінансовим інтересам суб'єкту підприємництва. Загрози фінансовим інтересам суб'єкту підприємництва характеризуються різноманіттям видів та типів і з метою найповнішої їх ідентифікації під час побудови системи фінансової безпеки вимагають певної класифікації.

Зовнішні небезпеки генеруються чинниками зовнішнього середовища. До них можна віднести: несприятливу зміну політичної ситуації; макроекономічні потрясіння (кризи, порушення виробничих зв'язків, інфляція, втрата ринків сировини, матеріалів, енергоносіїв, товарів тощо); зміна законодавства, що впливає на господарську діяльність (податкового, відносин власності, договірною та інших.); нерозвиненість інфраструктури ринку; протиправні дії кримінальних структур; використання недобросовісної конкуренції; промислово-економічне шпигунство; моральні (психологічні) загрози, шантаж та небезпечний для життя вплив на персонал та їх сім'ї; протиправні дії конкурентів; зараження програм ЕОМ різноманітних комп'ютерними вірусами; протизаконні фінансові операції; надзвичайні ситуації природного та технічного характеру; несанкціонований доступ конкурентів до конфіденційної інформації, яка становить комерційну таємницю; крадіжки фінансових засобів та цінностей; шахрайство, тощо.

Внутрішні загрози - це загрози, що генеруються умовами внутрішнього середовища організації, що виникають безпосередньо у сфері господарської діяльності суб'єкта підприємництва (недостатній рівень фінансової дисципліни; протиправні дії співробітників; порушення режиму збереження конфіденційної інформації, вибір ненадійних партнерів та інвесторів, відтік кваліфікованих кадрів, неправильна оцінка кваліфікації кадрів, їхня низька компетентність, суттєві недогляди як у тактичному, так і в стратегічному плануванні, пов'язані, перш за все, з вибором мети, невірною оцінкою можливостей, помилками у прогнозуванні змін зовнішнього середовища. За характером впливу класифікуються загрози, як прямі та непрямі. Під прямими загрозами визначаються загрози, що безпосередньо впливають на фінансову діяльність суб'єкта підприємництва (наприклад, недостатня кваліфікація співробітника фінансової служби тягне за собою ризик укладання небажаних угод, порушення фінансової рівноваги та ін.). Непрямі загрози, на нашу думку, опосередковано впливають на фінансову безпеку суб'єкта підприємництва,

проте також вимагають підвищеної уваги (прикладом можуть бути недобросовісні дії конкурентів і контрагентів підприємства).

Поділяють загрози залежно від характеру причинно-наслідкового зв'язку на первинні та вторинні. Зазначена ознака класифікації подібна за змістом з ознакою характеру впливу. Первинна загроза є очевидною загрозою фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва. Під вторинною загрозою розуміється неявна, тимчасово прихована і важко виявна загроза, прояв або не прояв якої може бути обумовлено економічною кон'юнктурою, наслідком макроекономічних явищ, а також конкурентною боротьбою та способами її ведення.

Прояви загрози можуть бути класифіковані на реальні та потенційні. Реальні загрози вимагають негайного реагування, так як вони вже виявилися у фінансовій діяльності суб'єкта підприємництва (наприклад, реальна загроза банкрутства, реальна загроза недружнього поглинання тощо). Потенційні загрози можуть виявитися у майбутніх періодах у зв'язку із зміною умов фінансового середовища.

По можливості передбачення загрози поділяються на передбачувані (або прогнозовані – виявляються у зв'язку з циклічним розвитком економіки, зміною кон'юнктури фінансового ринку, тощо) та непередбачувані (або непрогнозовані – форс-мажорні обставини, шахрайство).

За рівнем ймовірності прояву виділяють загрози з низьким (до 0-10%), середнім (10-25%) та високим (понад 25%) рівнем реалізації, а також загрози, ймовірність настання яких визначити неможливо[12].

На наш погляд, слід класифікувати загрози за ознакою виду діяльності підприємства на загрози, що походять від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Наприклад, від операційної діяльності можуть походити такі загрози: зниження рівня ліквідності та платоспроможності, підвищення цін на матеріали, порушення договірних зобов'язань та фінансової рівноваги в результаті залучення капіталу на не вигідних умовах. В

інвестиційній діяльності суб'єкта підприємництва можуть виявлятися загрози зниження прибутковості внаслідок реалізації основних засобів на не вигідних умовах, неотримання дивідендів, тощо. Як інший критерій класифікації нами пропонується пріоритетність інтересів власників. Так, за пріоритетністю інтересів власників загрози поділяються на загрози першорядним (пріоритетним) інтересам власників (зниження ринкової вартості підприємства, зменшення рівня прибутковості власного капіталу, скорочення рівня достатності фінансових ресурсів) та загрози другорядним інтересам (конкретизуються з урахуванням особливостей та умов провадження діяльності, наприклад, в орендному бізнесі є загроза зниження рівня доходу внаслідок втрати одного дрібного орендаря).

За масштабом джерела впливу ми пропонуємо поділити загрози на такі види:

- загрози фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва як майнового комплексу найбільш агрегований вид загроз, спрямований на суб'єкта в цілому (наприклад, загроза рейдерського захоплення, вихід одного із власників суб'єкта підприємництва з продажем частки сторонній особі); загрози фінансовій безпеці структурного підрозділу (наприклад, неефективне управління внаслідок територіальної віддаленості структурного підрозділу);

- загрози фінансовій безпеці окремої господарської операції (укладання великої угоди на не вигідних умовах або внаслідок шахрайських дій контрагента може спричинити банкрутство суб'єкта підприємництва).

За рівнем впливу на фінансову безпеку суб'єкта підприємництва слід класифікувати загрози за такими видами:

- загрози 1 рівня, що безпосередньо впливають на фінансову безпеку (наприклад, відсутність у суб'єкта підприємництва фінансових ресурсів для розрахунків за своїми зобов'язаннями);

- загрози 2 рівня, що впливають на фінансову безпеку через економічну безпеку (прикладом може бути відсутність доступу до інформації про стан ринку);

- загрози 3 рівня, що впливають на фінансову безпеку через загальну безпеку суб'єкта підприємництва (зокрема, слабкий рівень технічної оснащеності).

Розглянута класифікація загроз дозволить цілеспрямовано формувати комплекс заходів щодо управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва. Таким чином, вивчення процесів і тенденцій зародження, загострення та згасання загроз дозволяє створити методологічну базу управління фінансовою безпекою та стійким розвитком суб'єкта підприємництва в середовищі, що динамічно змінюється, зміцненням його конкурентного статусу. Крім запобіжного значення, класифікація загроз дозволяє виділити фактори дестабілізуючого характеру (ризик-фактори). Дане положення має важливе значення для вироблення та реалізації конкретних заходів у системі управління безпекою суб'єкта підприємництва, спрямованих та на відповідну нейтралізацію, придушення дестабілізуючих факторів. Теоретичні засади фінансової безпеки, описані в попередніх пунктах, свідчать про складність, а також динамічність процесу їх забезпечення. Коли виклики, загрози та ризики для фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виникають з перших моментів її функціонування, то нездатність вчасно та адекватно реагувати й адаптуватися до змін зовнішнього середовища та внутрішніх процесів створює джерело зростаючої небезпеки та руйнування.

Враховуючи індивідуальний характер кожної соціально-економічної системи, питання формування та впровадження механізмів забезпечення фінансової безпеки має розглядатися з акцентом на основні характеристики та умови діяльності суб'єкта підприємництва. Концепцію "механізму фінансової безпеки" економісти розглядають переважно стосовно макрорівня. Зокрема, І. Ревак визначає це поняття як "... система чітко визначених дій суб'єктів фінансової безпеки з використанням фінансових методів і фінансових важелів,

спрямованих на виявлення, протидію та усунення реальних і потенційних загроз"[73].

О. Сова [80] розглядає поняття "механізми забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва" з точки зору що цей вид механізму є частиною загальної системи управління і неможливий без раціонального здійснення адміністрування та моніторингу. Така позиція заслуговує на увагу, оскільки доводить необхідність синхронізації механізмів забезпечення фінансової безпеки не лише з механізмами економічної безпеки та управління підприємством, а й з механізмами забезпечення національної фінансової безпеки. Таке узагальнення дозволяє виділити основний зміст поняття "механізм забезпечення фінансової безпеки підприємств" (рис. 1.3).

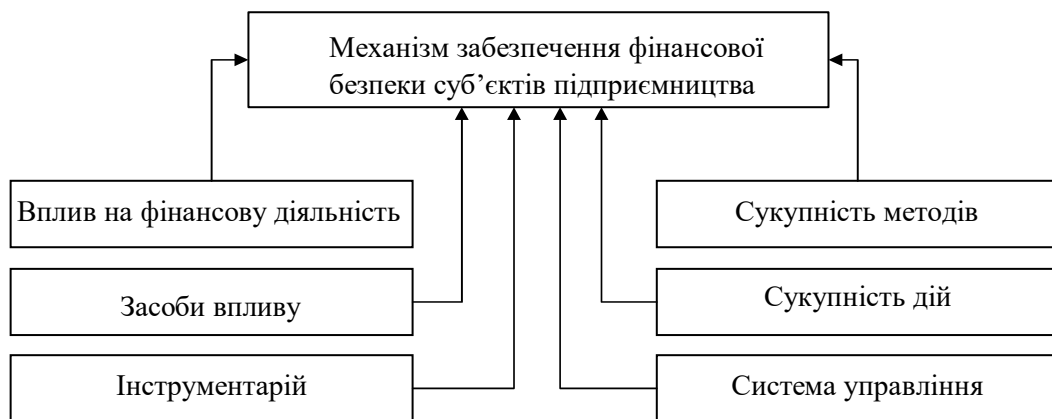

Рис. 1.3. Ключові сутнісні ознаки поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва»

Джерело: складено на основі [26; 36; 61; 68].

На нашу думку поняття "механізм забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва", це система логічно структурованих і взаємопов'язаних елементів, які забезпечують проактивні та/або адаптивні заходи з протидії наслідкам внутрішніх і зовнішніх загроз з метою досягнення та підтримання високого рівня фінансової безпеки.

У результаті розгляду сутності поняття "механізми забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва" можна дійти висновку, що основні цілі цієї категорії тісно пов'язані з такими поняттями, як "фінансова

стабільність" та "фінансова рівновага". Систематизуючи теоретичні дослідження, можна дійти висновку, що перелік основних принципів, які лежать в основі створення та ефективного функціонування механізмів забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, потребують розширення (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Основні принципи побудови та ефективного функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва

Джерело: сформовано автором

Далі зазначимо сутність кожного з цих принципів.

- Принцип системності передбачає, що механізм безпеки характеризується взаємозалежністю і містить набір елементів, які дають змогу йому ефективно функціонувати.
- Принцип узгодженості передбачає, що управлінські рішення, які ухвалюються, є взаємоузгодженими і враховують функціонування як загальної системи фінансової безпеки, так і загальної стратегії розвитку суб'єктів підприємництва.

- Принцип інтегрованості означає, що механізм забезпечення фінансової безпеки має бути тісно інтегрований в загальну систему фінансового управління суб'єктів підприємництва.

- Принцип гнучкості означає, що всі елементи механізму фінансової безпеки мають бути здатні максимально швидко адаптуватися до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі суб'єкта підприємництва.

- Принцип орієнтованості означає, що механізми фінансової безпеки мають бути спрямовані на створення безпечних умов для реалізації фінансової стратегії суб'єктів підприємництва.

- Принцип оптимізації визначає, щоб усі витрати на розроблення та впровадження механізму фінансової безпеки були адекватними та відповідали реальним можливостям і потребам суб'єктів підприємництва.

- Принцип результативності - це здатність створеного механізму фінансової безпеки ефективно досягати поставлених цілей і забезпечувати розвиток суб'єктів підприємництва в цілому.

- Принцип постійного моніторингу передбачає, що розроблені захисні механізми дають змогу ефективно відстежувати реальні загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва.

Важливою частиною процесу створення та ефективного функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки є засоби та інструменти впливу на об'єкт безпеки. Проаналізувавши науковий внесок провідних економістів [1–3; 23; 59], ми прийшли до висновку, що перелік засобів забезпечення механізму фінансової безпеки має бути таким: фінансові (забезпечують фінансові ресурси, необхідні відділам фінансової безпеки для виконання своєї роботи. Сюди входять як витрати на моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища, так і створення резервів для реалізації певних пріоритетних заходів безпеки); організаційні (формують організаційної структури фінансової безпеки, тобто встановлюють і зміцнюють взаємозв'язки між координуючим департаментом (служба фінансової безпеки) і професійними органами, найбільш залученими в процес забезпечення фінансової безпеки

суб'єктів підприємництва); інноваційні (використовують новітні технології, ноу-хау та ідеї для захисту фінансових інтересів і протидії загрозам); людські ресурси; технічні (використовують технічних засобів і пристрої безпеки в процесі забезпечення фінансової безпеки); нормативно-правові; морально-психологічні (формують корпоративну культури та ідеології, формують морально-психологічний клімат в колективі спрямований на підвищення ефективності та безпеки). Механізм забезпечення фінансової безпеки має реалізовуватися на основі розробки відповідних наукової теорії, концепції, стратегії і тактики, проведення адекватної фінансової політики, визначення та конкретизації інтересів, систематизації загроз (рис.1.5). Проведений аналіз, показує, що серед усіх концепційних засад ключовим питанням для забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва є контрзаходи/адаптація до впливу загроз. Слід також враховувати, що ефективна система забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва не може бути створена без таких елементів, як фінансові важелі та фінансові інструменти.

Основними методами забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва вважаються: фінансово-економічні методи, до таких методів належать методи економічного стимулювання та методи фінансової відповідальності, які спрямовані на створення умов, що дають змогу досягти мети забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва; соціальні методи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва включають такі методи: «мозковий штурм», «мінімальний опір», «спільна робота», «ігрове моделювання», «самооцінка», тощо. Основна мета цих методів - розвиток соціальних стосунків робочої групи в процесі забезпечення фінансової безпеки з метою підвищення ефективності роботи та запобігання викликам, ризикам і загрозам через дії або бездіяльність персоналу; адміністративні методи забезпечення фінансової безпеки; акцент робиться на встановленні горизонтального та вертикального співробітництва між установами фінансової безпеки.

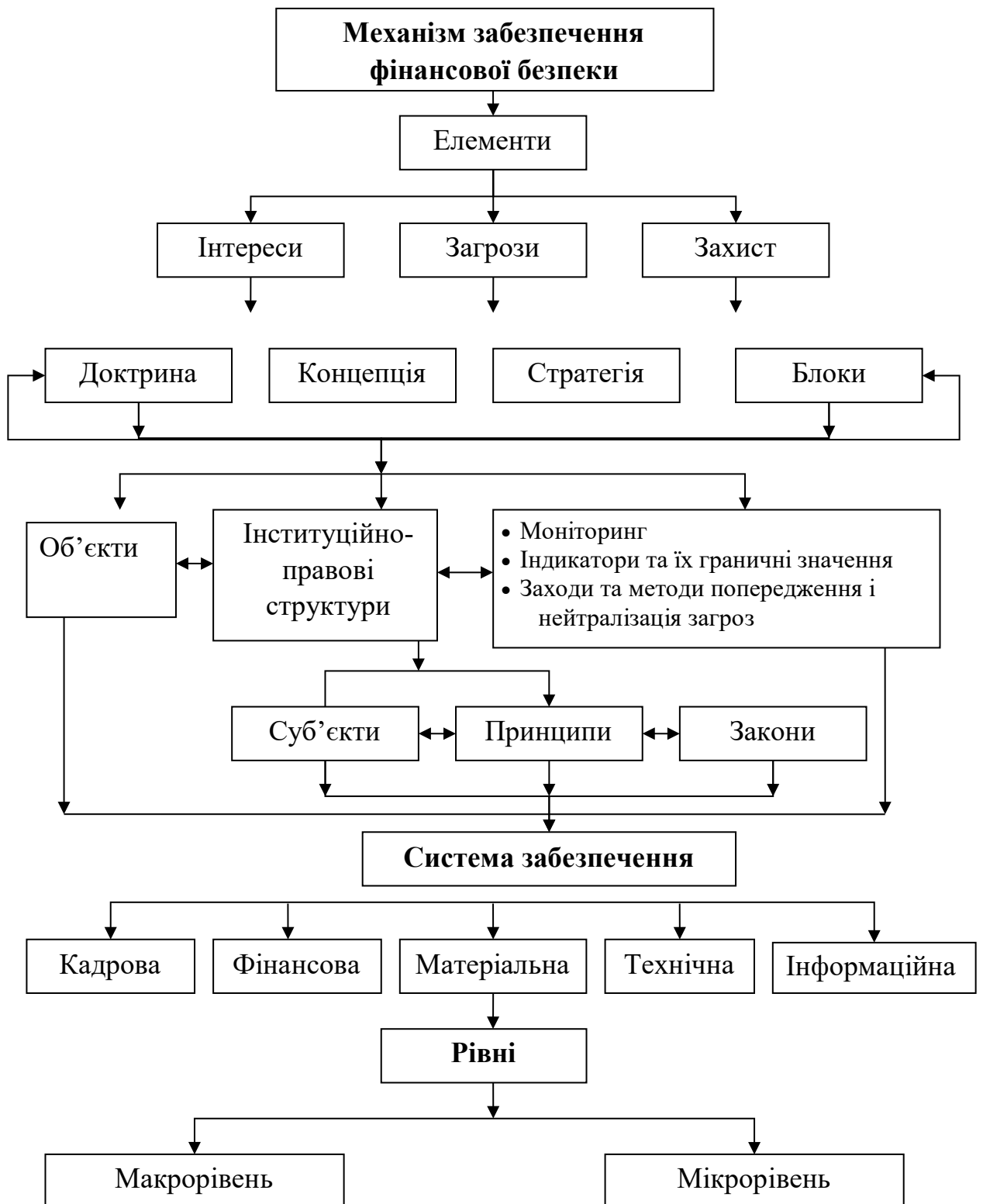

Рис. 1.5. Механізм забезпечення фінансової безпеки

Джерело: складено на основі [62; 90].

Водночас слід зазначити, що за певних умов може приділятися недостатня увага технічній, технологічній, екологічній та правовій безпеці, проте фінансова безпека є необхідною та пріоритетною за будь-яких обставин. Інша складність полягає в тому, що здійснення цілеспрямованих захисних дій потребує узагальнення великого обсягу інформації та вироблення комплексних рішень відповідно до поточного рівня фінансової безпеки, можливих змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, фінансових інтересів та стратегічних орієнтирів розвитку. Це означає, що до процесу забезпечення фінансової безпеки мають бути залучені не лише служби безпеки та спеціалізовані відділи, а й усі управлінські команди, які можуть ініціювати зміни в рівні безпеки. Процес створення механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва не є одномоментним, оскільки передбачає зміну організаційної структури суб'єктів підприємництва, доповнення функціональних обов'язків різних рівнів управління, створення додаткових інформаційних каналів, виявлення всіх зовнішніх і внутрішніх загроз і розробку можливих сценаріїв протидії їм тощо. Це неможливо зробити за один крок. У майбутньому необхідно систематично переглядати ключові параметри функції, щоб удосконалювати створені механізми. Це означає адаптацію до змін, пошук оптимальних організаційних варіантів і реалізацію ключових етапів функціонування фінансової безпеки.

Не можна сказати, що будь-який механізм працює ефективно, якщо він не допомагає вирішувати поставлені завдання. Тому слід зазначити, що успішне створення і впровадження механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва зрештою сприяє вирішенню таких завдань:

- забезпечення досягнення та підтримання необхідного рівня безпеки на суб'єкті підприємництва;
- забезпечення безперебійного здійснення фінансово-господарської діяльності;

- забезпечення стійкості суб'єктів підприємництва до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз;
- створення безпечних умов для довгострокової стабільної роботи суб'єкта підприємництва;
- забезпечення захисту фінансових ресурсів, відносин та інтересів суб'єктів підприємництва.

В умовах мінливого середовища та зростаючої невизначеності, що оточує українські суб'єкти підприємництва, процес забезпечення фінансової безпеки має ґрунтуватися на механізмах, які неможливо сформувати без необхідної теоретичної бази. Оскільки використовувати зарубіжний досвід в деяких випадках неможливо, представники бізнес-спільноти покладаються на власний практичний досвід. Поєднання практичного досвіду та теоретичних знань допомагає розширити параметри механізмів фінансової безпеки, що мають враховувати необхідність досягнення та підтримання фінансової стабільності, збалансованості та надійності.

Складність формування таких механізмів, поряд з необхідністю зміни організаційної структури, пов'язана із систематичним відстеженням змін у впливі основних зовнішніх і внутрішніх загроз і формуванням ресурсів для подальшого розроблення та реалізації захисних заходів. Розроблені методологічні засади дають змогу створювати такі механізми в умовах конкретних суб'єктів підприємництва, з тонким налаштуванням, пов'язаним з особливостями фінансово-господарської діяльності та процесів фінансової безпеки.

Узагальнюючи теоретичний підхід до сутності і взаємозв'язків між категоріями ризику, загрози і небезпеки, можна згрупувати ці поняття за певним типом взаємозв'язку. Через взаємозв'язок категорії "ризик", "небезпека" і "загроза", можна сформулювати наступні залежності:

- 1) категорія ризик, є основною, в той час як загрози і небезпеки є вторинними;
- 2) ризики та загрози - загальні, неспецифічні категорії.

Тобто ризик - це імовірність виникнення негативного впливу тієї чи іншої події. Загроза - це поєднання певних факторів, які можуть створити негативний вплив на функціонування суб'єкта підприємництва. Небезпека - це конкретні, фактичні умови, які, якщо їх ігнорувати, можуть призвести до суттєвих збитків.

1.3. Управління фінансовими ризиками в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва

Підприємницька діяльність суб'єкта підприємництва в умовах цифрової економіки завжди здійснюється в умовах систематичної, постійно зростаючої невизначеності. Таке становище викликане цілою низкою чинників, до числа яких можна віднести: економічну глобалізацію; циклічний розвиток національної і міжнародної економік; швидку змінюваність інноваційних циклів; прискорення темпів науково-технічного розвитку.

В останні роки різко зросла кількість ризиків і ступінь їх впливу на діяльність суб'єктів підприємництва різних організаційно-правових форм і сфер діяльності. На ризики, що виникають в процесі підприємницької діяльності, впливають в різній мірі як зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі підприємства, так і внутрішні зміни. На фактори зовнішнього середовища великий вплив робить не тільки ринкова кон'юнктура, а й певні суб'єкти, що формують і регулюють організаційно-правове поле, в якому здійснюється підприємницька діяльність.

Внутрішні чинники, що впливають на появу і розвиток ризиків у підприємницькій діяльності суб'єктів підприємництва, залежать від виробничої, інвестиційно-інноваційної, фінансової та соціальної складових діяльності. Різні зовнішні фактори, як економічного, ринкового характеру, так і природно-кліматичні і соціальні, розглядаються як самостійні чинники. Серед величезного різноманіття ризиків, що виникають у фінансово-господарській діяльності суб'єкта підприємництва, особливо виділяються

фінансові ризики, які впливають не тільки на окремі господарюючі суб'єкти, а й на стійкість і безпеку всієї фінансової системи в цілому. В даний час фінансовий ризик має величезну кількість різновидів, до яких відносяться: ризик втрати платоспроможності; ризик зниження фінансової стійкості; ризик неефективності управління фінансовою діяльністю; процентний ризик; інфляційний ризик; валютний ризик; податковий ризик; депозитний ризик. При цьому перші три види фінансового ризику виникають всередині суб'єкта підприємництва та з'являються в результаті управління активами або пасивами. Фінансовий ризик в процесі управління активами може виникнути внаслідок того, що активи мають вартість, яка змінюється в часі і може мати значний вплив на собівартість продукції, виручку, а значить, і на прибуткове стає функціонування суб'єкта підприємництва. Тому для мінімізації фінансових ризиків, пов'язаних з управлінням активами суб'єкта підприємництва, необхідно враховувати наступні аспекти: формування і використання активів; структуру активів з метою досягнення певного рівня їх ліквідності; цільові орієнтири щодо досягнення прибутковості грошових коштів.

Для мінімізації фінансових ризиків, пов'язаних з управлінням пасивами суб'єкта підприємництва, особливу увагу слід приділити такими основними напрямками: складу джерел фінансування; вартості витрат по використаним залученим коштами; реалізації інвестиційних проектів.

При управлінні активами і пасивами необхідно встановити їх відношення щодо термінів, з метою мінімізації фінансового ризику і підтримки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Процентний, інфляційний, валютний, податковий і депозитний ризики - це ті види фінансового ризику, які виникають за межами суб'єкта підприємництва, у зовнішньому середовищі, будучи при цьому слабо або погано керованими, але які надають значний вплив на забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.

У зв'язку з тим, що в умовах постійно мінливих і нестабільного зовнішнього середовища виключити фактори впливу ризику на діяльність суб'єкта підприємництва і їх фінансову стабільність неможливо, виникає нагальна потреба у керівництва суб'єкта підприємництва розробити процес управління (мінімізації) ризиками для їх попередження і своєчасного прийняття рішення. Управління ризиком на суб'єкті підприємництва не може будуватися як якийсь безперервний, хаотичний і епізодичний процес. Узагальнену схему процесу управління ризиком зображено на рисунку 1.6.

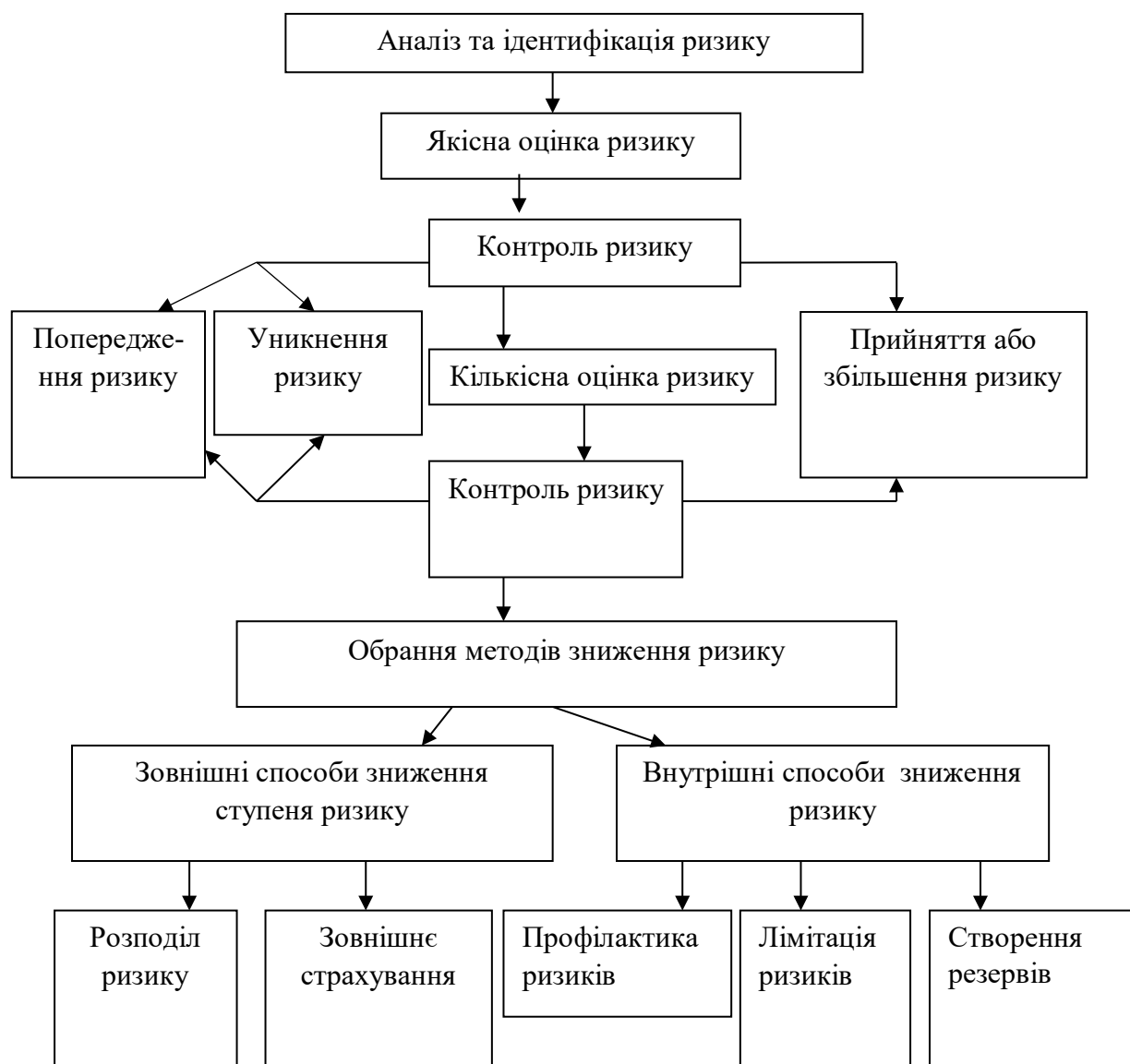

Рис. 1.6. Узагальнена схема управління фінансовим ризиком суб'єкта підприємництва

Джерело: складено на основі [33]

Процес управління фінансовим ризиком повинен бути:

- 1) безперервним і якісно інтегрованим в систему управління суб'єкта підприємництва;
- 2) спрямований на захист суб'єкта підприємництва від можливих зовнішніх і внутрішніх загроз;
- 3) сприяти збільшенню вартості всього суб'єкта підприємництва;
- 4) спрямований на ув'язку короткострокових фінансових планів з довгостроковими програмами;
- 5) пов'язаний зі створенням грошових фондів, що забезпечують покриття ризиків, для продовження бізнесу або його розвитку.

Відсутність системи управління фінансовими ризиками, вбудованої в загальну фінансову стратегію, призводить до вразливості суб'єкта підприємництва, втрати фінансової безпеки, що, в свою чергу, може привести його до кризи і навіть до банкрутства. Керівництво суб'єкта підприємництва повинно бути здатним управляти його розвитком не тільки в короткостроковому, а й в довгостроковому періоді.

Ефективним способом управління ризиками є їх можливе виявлення (запобігання) шляхом реалізації комплексу завчасних превентивних дій. Все це доводить той факт, що для стійкості суб'єкта підприємництва на ринку і забезпечення його фінансової безпеки необхідно розробити і реалізувати стратегію його управління ризиками.

Розробка стратегії управління ризиками суб'єкта підприємництва повинна ґрунтуватися на концепції прийнятного ризику, відповідно до якої необхідно визначити ризикові і безризикові аспекти діяльності. Фінансова безпека суб'єкта підприємництва найчастіше залежать від можливості фінансового керівництва передбачати, оцінювати та ефективно управляти фінансовими ризиками, що виникають, не тільки в зовнішньому, а й у внутрішньому середовищі суб'єкта підприємництва.

З одного боку фінансове керівництво суб'єкта підприємництва може приймати ризикові рішення, які можуть призвести до підвищення прибутку

або до виникнення фінансових втрат. З іншого боку, може уникати рішень, пов'язаних з ризиком, це дозволить зберегти суб'єкту підприємництва фінансовий результат на попередньому рівні, але приведе до втрат конкурентоспроможності продукції, відповідно зменшуючи рівень фінансової безпеки.

Процес управління фінансовими ризиками розробляється для кожного конкретного суб'єкта підприємництва, з урахуванням його особливостей. Тому що, будь-який суб'єкт підприємництва є унікальним у своєму роді, має властиві тільки йому специфічні особливості і реалізує чітко визначені цілі і завдання. Але разом з тим будь-який суб'єкт підприємництва повинен реалізувати набір послідовно певних етапів при розробці стратегічних підходів до управління фінансовими ризиками.

На першому етапі необхідно здійснити збір вихідної інформації. При управлінні ризиками, збір і обробка первинної інформації, що надходить з різних альтернативних джерел (внутрішніх і зовнішніх) - одна з найважливіших проблем, яку необхідно вирішувати для подальшої якісної реалізації нової стратегії. Внутрішня інформація повинна дозволити провести аналіз різних ризикових станів конкретного суб'єкта підприємництва, а також тих ризиків, які характерні для аналогічних суб'єктів підприємництва певної галузі або виду діяльності. Зовнішня (ринкова) інформація досить різноманітна і дуже об'ємна, починаючи від внутрішньодержавних макроекономічних показників і закінчуючи ціною на енергоносії на світових торгових майданчиках. Але якщо проаналізувати стан самого суб'єкта підприємництва ще можливо, то зібрати інформацію по суб'єктам підприємництва відповідної галузі і виникаючих в них проблемах практично неможливо, а це здатно істотно ускладнити ефективно і своєчасне управління ризиками. При цьому надійність, якість і своєчасність інформації, що надходить як із зовнішніх джерел, так і зсередини самого суб'єкта підприємництва, можуть забезпечити ефективність всього процесу управління ризиками.

При зборі інформації для виявлення фінансових загроз можуть бути використані різні методи, починаючи від інтерв'ювання, оглядів і досліджень галузі або сфери діяльності, закінчуючи чисельними методами оцінки ризиків. Зібрана інформація безпосередньо впливає на оцінку ризиків і визначає якість прогнозованого ризику, який лягає в основу фінансових планів суб'єкта підприємництва. Тому основне завдання першого етапу - сформулювати максимально повну і об'єктивну інформацію про фінансові ризики та фактори, що сприяють їхній появі.

На другому етапі необхідно чітко ідентифікувати фінансовий ризик, для того, щоб чітко визначитися з можливістю або неможливістю управління, уникнення або мінімізації ризику. У процесі ідентифікації ризиків головною ознакою повинно виступати джерело ризику. В економічній літературі в основному приділяється увага фінансового аспекту шкоди. Ризики часто представляються у вигляді недоотримання прибутку.

Але основна мета суб'єкта підприємництва не тільки отримання прибутку, але і забезпечення фінансової безпеки в довгостроковому періоді. Ризики можна уявити як «ризики конкурентоспроможності», тобто зниження конкурентоспроможності суб'єкта підприємництва так і «фінансово-господарські ризики», ризики цього типу зводяться до втрат в грошовому вираженні (фінансові, інвестиційні, інформаційні ризики). Хоча зниження конкурентоспроможності і призводить, в тому числі, до негативних фінансових наслідків, але в довгостроковому періоді збереження конкурентоспроможності є найважливішою умовою виживання суб'єкта підприємництва. Ризики конкурентоспроможності можуть мати кон'юнктурний (тимчасовий) характер і характер фундаментального відставання від конкурентів. Саме довгострокові ризики фундаментального відставання від конкурентів повинні спиратися на методологію стратегічного управління. Це може нейтралізувати ризики, пов'язані з довгостроковими загрозами ринковій позиції суб'єкта підприємництва.

Правильність проведеної ідентифікації ризику робить істотний вплив на ефективність всієї системи управління ризиками, яка покликана забезпечити стійкість суб'єкта підприємництва в ринковій системі. Таким чином, найважливіше завдання другого етапу процесу управління фінансовим ризиком - це ідентифікація фінансових ризиків і формування найбільш важливих і значимих ризиків в діяльності суб'єкта підприємництва в найближчій перспективі.

На третьому етапі необхідно провести оцінку можливого ризику. Під оцінкою ризику розуміється комплекс заходів по оцінці додатково отриманого прибутку або збитку суб'єкта підприємництва в результаті виникнення ризикової ситуації. Основою даного етапу є своєчасний підрахунок можливих втрат, які можуть бути прогнозовані такими методами як експертний, статистичний, тощо. Цей етап є одним з найбільш складних в процесі управління фінансовими ризиками. Завданням даного етапу є визначення розміру грошового збитку від різних видів фінансового ризику і сукупний розмір фінансового ризику за допомогою різних кількісних методів аналізу (статистичного, експертного, аналітичного, тощо).

Четвертий етап передбачає визначення можливих (реально допустимих) меж ризику (збитку). На цьому етапі фінансове керівництво суб'єкта підприємництва визначає межу можливого ризику, на основі зіставлення розміру прогнозованого збитку з мінімально визначеним значенням. Такий підхід дає можливість визначити, як зміниться розмір ризику суб'єкта підприємництва при різних розрахункових розмірах можливого збитку, чи може взагалі ризикувати суб'єкт підприємництва, чи варто йому ризикувати, а також що може бути зроблено для зменшення розміру можливих фінансових втрат і мінімізації розміру ризику. Основне завдання даного етапу зводиться не тільки до визначення критеріїв прийняття фінансових рішень, а й оптимізації числа можливих альтернатив.

На п'ятому етапі здійснюється визначення методів управління ризиком і вибір найбільш оптимального в конкретній економічній ситуації. Управління

ризиком передбачає цілеспрямований вплив на ризик для досягнення завдань певного періоду розвитку суб'єкта підприємництва. При цьому необхідно визначити, з яким різновидом фінансового ризику за ступенем керованості зіткнувся суб'єкт підприємництва. Для управління керованим фінансовими ризиками повинні розроблятися механізми впливу, а для некерованих ризиків - механізми адаптації.

Методи управління керованими ризиками досить різноманітні, до їх числа відносяться:

- ухилення від ризику. Цей метод є одним з найбільш поширених в фінансово-господарської діяльності суб'єкта підприємництва. Сутність полягає у відмові від тих операцій або контрагентів, які можуть привести до виникнення ризику;

- зменшення (зниження) ризику реалізується в фінансово-господарської діяльності суб'єкта підприємництва через реалізацію системи попереджувальних (превентивних) дій;

- поділ ризику являє собою форму передачі частини ризику на безоплатній основі своїм контрагентам в ході підготовки до підписання угоди або укладення договору. Іншими словами, відбувається поділ ризиків між сторонами договору при його підписанні;

- геджування ризику.

При управлінні слабко керованими ризиками використовують тільки два методи управління: зниження ризику через реалізацію системи превентивних дій та поділ ризику. Методів управління некерованим ризиком немає і суб'єкту підприємництва при виникненні загрози такого ризику необхідно розробити і реалізувати систему адаптації. При такому розмаїтті наявних методів управління ризиками важко вибрати один найбільш ефективний, так як в кожній конкретній економічній ситуації, що відбувається у процесі діяльності суб'єкта підприємництва, необхідно вирішувати питання про застосування тих чи інших методів управління ризиками. На наш погляд, тільки шляхом комбінування окремих методів управління ризиками, можна досягти

необхідного результату, тобто мінімізувати вплив ризику на фінансово-господарську діяльність суб'єкта підприємництва. У цьому випадку основна задача п'ятого етапу є оптимальне використання ресурсів суб'єкта підприємництва і ефективне управління фінансовим ризиком.

Шостий етап - контроль за виконанням прийнятих рішень (аналіз реалізації програми управління ризиками). На даному етапі виявляють певні тенденції небажаного розвитку подій для їх подальшої мінімізації або усунення. Основне завдання зводиться до виключення помилок в процесі прийняття рішень та забезпечення досягнення максимального фінансового результату, що в цілому визначає якісну сторону процесу управління фінансовими ризиками.

На сьомому етапі проводиться коригування прийнятих рішень. Таке коригування може знадобитися в разі незапланованого розвитку подій всередині суб'єкта підприємництва, змін, що відбулися у зовнішньому середовищі, або подолання негативних наслідків тих ризиків, які були невраховані. Тому завдання даного етапу зводиться не тільки до вироблення оптимальних методів управління фінансовими ризиками, що дозволить розширити межі керованості їм, а й поповнити «базу» стандартних рішень, до яких можна вдаватися в разі появи «неврахованих ризиків».

Для ефективної реалізації описаного механізму управління ризиками потрібен великий обсяг різного роду інформації, спеціальних засобів для її обробки і висококласні фахівці тобто процес комплексного управління ризиком є досить дорогим. Тому кожний суб'єкта підприємництва самостійно приймає для себе рішення про доцільність і необхідність розробки і впровадження системи управління ризиками.

Розглядати систему управління ризиками просто як набір послідовно здійснюваних етапів не зовсім ефективно, так як зміни у зовнішній і внутрішньому середовищі можуть відбутися швидше, ніж швидкість реакції у відповідь на них. Тому повинна бути відрегульована система внутрішнього і зовнішнього зворотного зв'язку. Внутрішньо зворотний зв'язок пов'язаний з

адекватним реагуванням суб'єкта підприємництва на зміни, що відбуваються у фінансовому середовищі. Цей зв'язок покликаний забезпечувати якість прийнятих рішень і спрямований на підвищення ступеня визначеності ситуації за рахунок своєчасного виявлення та ефективного управління ризиковими ситуаціями.

Якщо фактично отримані результати не відповідають очікуваним і величина ризику виходить за встановлені межі, то фінансовому керівництву суб'єкта необхідно внести зміни в тактику, а можливо, і в стратегію управління ризиком. Тому безумовним, на наш погляд, є той факт, що процес управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва в умовах економічної нестабільності, повинен включати в себе комплекс різних заходів, таких як діагностика кризових ситуацій, виділення зовнішніх і внутрішніх негативних впливів, оцінка ефективності, вартості планованих заходів по усунення фінансових загроз, а також щодо попередження фінансових ризиків, їх подолання, в крайньому випадку, зниження негативних наслідків у разі їх виникнення.

Для цього керівництву суб'єкта підприємництва необхідно використовувати певний набір інструментів, що дозволяє зробити висновок про те, в якому фінансовому стані суб'єкт підприємництва та яка ступінь його фінансової стійкості.

Проведене нами дослідження дозволяє зробити висновок про те, що в процесі управління будь-яким суб'єктом підприємництва з метою досягнення фінансової безпеки і стабільності в умовах мінливої внутрішнього і зовнішнього середовища необхідно значну увагу приділяти питанням управління фінансовим ризиком. Це має сприяти забезпеченню раціонального формування, розподілу і перетворення ресурсів суб'єкта підприємництва і привести до ефективного управління його грошовими потоками.

Доцільно зазначити, що звіти міжнародних організацій відіграють значну роль в аспекті систематизації, та пошуку превентивних засобів та геджування глобальних фінансових ризиків(наприклад Global Risks Report

2023 - World Economic Forum). Так у звіті про глобальні ризики за 2023 рік досліджуються деякі з найсерйозніших ризиків, з якими людство може зіткнутися протягом наступного десятиліття, і зазначається, що світ стоїть на порозі ери низьких темпів зростання економіки. «Стагнація економічної світової системи» розглядається як один із ключових ризиків у звіті. Глобальна економічна ситуація погіршуватиметься протягом наступного десятиліття, без перспектив на покращення. Не меншої уваги заслуговують низка інших ризиків зазначених у звіті, які потенційно можуть вплинути на рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, це «геоекономічне протистояння», «ерозія соціальної згуртованості та поляризація суспільства», «поширена кіберзлочинність і кібербезпека», та «масштабна вимушена міграція»[148].

Для максимальної результативності проведених заходів необхідно розробити і впровадити на суб'єкті підприємництва безперервну систему моніторингу, яка повинна включати в себе: моніторинг соціально-економічної ситуації; моніторинг результатів здійснення ризикових операцій; моніторинг ефективності методів управління фінансовим ризиком; моніторинг витрат на управління фінансовим ризиком.

У процесі моніторингу забезпечується своєчасне коректування раніше прийнятих управлінських рішень, спрямоване на досягнення передбаченого рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Таким чином, мета управління фінансовим ризиком полягає в забезпеченні фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в процесі здійснення поточної діяльності та майбутнього розвитку. Результатом управління фінансовим ризиком має стати передбачення можливості настання фінансової нестійкості, а також заходи щодо її подолання та усунення.

В економічно розвинених країнах світу більше уваги приділяється розробленню теоретичних і прикладних засад розвитку підприємництва та створенню сприятливого економічного і правового середовища для ведення

бізнесу. Ці фактори розглядаються як основні покращувальні чинники забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. У розвинених країнах для зміцнення фінансової безпеки підприємств, регіонів і галузей підготовлено цільові документи стратегічного планування.

У цьому контексті суб'єкти, які виконують соціально та економічно значущу місію, мають можливість забезпечити належний рівень захисту своєї власності та інтересів від впливу зовнішніх факторів. Тому цей досвід становить великий інтерес як для розвитку систем безпеки вітчизняних суб'єктів підприємництва, так і для забезпечення безпеки національної економіки. Визнаючи пряму залежність між сприяттям розвитку і рівнем фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, економічно розвинуті країни за останні 15-20 років зняли більшість адміністративно-правових обмежень і створили сприятливі фінансово-економічні та податкові стимули для розвитку бізнесу. У результаті цих заходів країни Західної Європи та Японія сьогодні лідирують за рівнем розвитку бізнесу та фінансової безпеки суб'єктів підприємництва і посідають високі місця в міжнародних рейтингах сприятливості економічних і правових умов для ведення бізнесу. У цьому відношенні ці країни особливо привабливі для інвестицій.

Розглядаючи зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, слід зазначити, що багато хто з них дотримується певних концепцій, якими керується у своїй діяльності. У багатьох випадках суть таких концепцій ґрунтується на традиційних засадах ведення бізнесу, що мають чітку прив'язку до країни, в якій було створено суб'єкта підприємництва. Таким чином, можна виокремити дві доволі поширені стратегії управління організацією та забезпечення її сталого розвитку: американську (США, Канада, країни ЄС) та японську (Японія, Китай). Стратегія забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва американського типу дотримується таких принципів: зниження витрат за рахунок виявлення внутрішніх ризиків, раціональна організація виробництва,

ефективне використання всіх ресурсів, а також підвищення продуктивності праці. Інакше кажучи, в рамках цієї стратегії суб'єкт підприємництва сприймається як замкнута система. Такий підхід вважається стабільним у довгостроковій перспективі. Як основну стратегію розглядають поглиблення і подальше зростання галузевої спеціалізації виробництва. Організаційна структура ґрунтується на чіткому поділі управлінського апарату за службами, тобто за функціями. Стратегія заснована на контролі за всіма видами діяльності та своєчасному виконанні вказівок усіма співробітниками. Ця стратегія була прийнята такими американськими компаніями, як Target, Wal-Mart, Home Depot, Kroger і Sears. Суть стратегії фінансової безпеки японського типу полягає в тому, що у суб'єктів підприємництва не має чіткої структури. Організація управління фінансовою безпекою за японським зразком, ґрунтується на специфічній економічній системі та своєрідній культурі, яка забезпечує максимальну гармонійність і мобільність, необхідну суб'єкту в сучасному динамічному, цифровому середовищі. Відмінності японської системи найяскравіше проявляються в забезпеченні фінансової безпеки. «Довічний працівник» і система просування по службі залежно від стажу і віку забезпечують високу лояльність персоналу і знижують виробничі ризики(людський фактор). Фактор підвищення ефективності роботи всієї виробничої системи як єдиного цілого є визначальним під час вироблення стратегії та прийняття управлінських рішень. Найбільшими у світі компаніями, що працюють відповідно до японської стратегії, є Toyota Motor Corporation, Panasonic Corporation, Toshiba Corporation і Fujitsu Limited.

Уряди багатьох розвинених країн (у тому числі Японії та США) офіційно визнали об'єктивне існування ризиків, пов'язаних з інтенсифікацією ринкового середовища та посиленням конкуренції в різних сферах діяльності на національних і глобальних ринках. Це вимагає спеціальних організаційних і ресурсних заходів для підтримки та забезпечення стійкості й безпеки суб'єктів підприємства, у цих екстремальних умовах. Уряд Японії визнає, що в

умовах економічної глобалізації та швидких і масштабних змін саме підприємницькі структури зазнають найбільшого впливу. Зазначимо, що незаконні або напівзаконні дії великих компаній, монополій тощо посідають важливе місце серед економічних ризиків, пов'язаних із функціонуванням суб'єктів підприємництва, особливо малих і середніх. У таких країнах, як Німеччина, Японія та США, права суб'єктів підприємництва та механізми реалізації цих прав у разі дискримінаційної практики регулюються законодавчо.

Така практика сприяє поліпшенню характеристик конкурентного середовища й особливо важлива для країн, що перебувають на посттрансформаційному етапі економічного розвитку. Діяльність державних органів у сфері забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва і має бути системною і спрямована насамперед на стимулювання малих і середніх суб'єктів підприємництва, враховуючи, що великі суб'єкти підприємництва мають більше можливостей для нейтралізації ризиків.

Зазначимо, що страховий сектор відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в розвинених країнах. Страховий сектор виступає як основний фактор зниження ризиків і бере участь у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів і конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

Одним із механізмів ефективного захисту майнових прав страхових компаній, які в розвинених країнах є юридичними особами - створення страхових гарантійних фондів як некомерційних національних і муніципальних організацій. Одним словом, фінансова безпека суб'єкта господарювання забезпечується шляхом забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності суб'єкта господарювання, якості формування та використання його ресурсів, усунення загроз фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва, підтримання високого рівня кваліфікації персоналу та досягнення високої конкурентоспроможності.

Тому в сучасних економічних умовах становить інтерес аналіз і розгляд досвіду розвинутих зарубіжних країн з проблем забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, застосування системи засобів і методів припинення протиправної діяльності та боротьби з економічною злочинністю. У США, наприклад, правоохоронні органи співпрацюють з державними і приватними охоронними та детективними агентствами в рамках ширшої програми із запобігання та боротьби з фінансовими злочинами. Ця співпраця включає розробку програм із запобігання злочинам, які включають заходи щодо нейтралізації широкого спектру загроз фінансовій безпеці. Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва США характеризується конфіденційністю. Коли йдеться про економічні злочини, корпоративні структури воліють покладатися на приватні детективні агентства, а не на представників уряду.

Нині дедалі більша кількість суб'єктів підприємництва зацікавлена в організації внутрішньої безпеки. Багато великих компаній створили власні служби безпеки, в яких працюють співробітники спеціальних державних служб. Вони закріплені за компаніями і фірмами, що виконують державні замовлення. Як і для США, так і для Великої Британії характерне прагнення підприємців у рамках забезпечення фінансової безпеки стримувати небажану репутацію, спричинену незаконною діяльністю підлеглих організацій, яка може завдати шкоди репутації компанії.

Значну увагу у Великій Британії приділяють транспортній безпеці. Напади на інкасаторів і шпигунство на маршрутах, що використовуються для переміщення цінностей, уже не рідкість і завдають значної шкоди фінансовій безпеці організацій. Існують значні вимоги до захисту цінностей, що перевозяться суб'єктами, наприклад, забезпечення того, щоб транспортні засоби, які перевозять цінності, було виготовлено з міцних матеріалів, обладнано радіозв'язком і надійно зачинялися на внутрішні замки.

З цієї причини більшість транспортних засобів, що здійснюють перевезення у Великій Британії, оснащені мікропроцесорами і камерами, встановленими всередині і зовні автомобіля. У Німеччині установи, банки, компанії, галузеві асоціації та приватні компанії розв'язують питання фінансової безпеки шляхом активного використання державних служб, поряд із залученням незалежних і приватних детективних та охоронних агенцій, для створення сучасної системи превентивних заходів. Питання забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Німеччині має велике значення. У зв'язку з цим було створено спеціальні механізми взаємодії між службами внутрішньої безпеки та кримінальною поліцією, митною та прикордонною службами. Ще однією особливістю фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Німеччині є зростаючий інтерес до захисту комерційних і промислових секретів. Міністерство внутрішніх справ Німеччини залучено до процесу вдосконалення законодавства, що регулює порядок вжиття заходів щодо запобігання розголошенню інформації, яка є комерційною або промисловою таємницею суб'єктів підприємництва.

Швидке зростання послуг з зміцнення рівня фінансової безпеки для промислових і комерційних суб'єктів підприємництва та фінансових установ є нещодавньою тенденцією у Франції. Створення приватних служб безпеки відображає потребу ділових кіл країни в зниженні комерційних ризиків, особливо під час роботи на менш зрозумілих ринках. Попит на послуги приватних детективів постійно зростає. Нещодавне зростання кількості колишніх поліцейських, які працюють у приватних охоронних і детективних агентствах у Франції, викликало серйозну стурбованість у країні. З цієї причини приватні детективи тепер зобов'язані реєструватися в Міністерстві внутрішніх справ. У сферу діяльності суб'єкта підприємництва із забезпечення фінансової безпеки входять: запобігання несанкціонованому використанню торгових марок; виявлення недобросовісної конкуренції; виявлення промислового шпигунства та контррозвідки.

Загалом, у скандинавських країнах промислові та торговельні компанії, як правило, створюють надійні системи фінансової безпеки і тісно співпрацюють з правоохоронними органами з метою підвищення ефективності своєї діяльності та запобігання комп'ютерним злочинам і промислому шпигунству. Таким чином, у сучасних умовах ведення бізнесу для зарубіжних бізнес-структур характерні тісні контакти з приватними детективними та охоронними агентствами, службами промислової, інформаційної та комерційної безпеки, а також створення власних структур фінансової безпеки. Сфера застосування навичок фінансової безпеки розширилася від торгівлі та фінансів до фінансової та електронної безпеки.

У сучасному світі розвиток цифрової економіки та формування інформаційного суспільства стали основними глобальними процесами, що суттєво змінюють і прискорюють економічний розвиток і промислову трансформацію, змінюють загальну економічну структуру. При цьому інтелектуальні ресурси, технології та нематеріальні продукти стають ключовими елементами розвитку цифрової економіки, забезпечуючи еволюцію та перехід економічної системи на новий рівень і формують нову економічну парадигму. Загалом цифрова економіка змінює світ і відкриває нові можливості для його всебічного розвитку. Наприклад, перспективним елементом розвитку банківської системи є необанки. Необанк - це фінтех-компанія, що надає банківські послуги в цифровому форматі і не включає в себе мережу традиційних банківських відділень. Він також відомий як Інтернет-банк, віртуальний банк, цифровий банк, оскільки надає послуги лише через Інтернет. Це абсолютно новий банк, створений на новій технологічній платформі, який відрізняється від інфраструктури традиційних банків більш високою якістю обслуговування клієнтів і його підтримки. У необанків більше можливостей для створення сучасних банківських продуктів. Найбільш актуальними необанки в контексті фінансової безпеки є для малих та середніх суб'єктів підприємництва оскільки їм дуже потрібний «кишеньковий банк»

для розв'язання поточних повсякденних завдань. І необанки надають потрібне рішення. Плюсами необанків є простота його користуванням, економія часу на прийняття документів клієнтів, уніфікація документів, швидкість, конфіденційність та доступність. Всі ці переваги можуть мати непрямий вплив на рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Однак реалізація процесу формування та розвитку сектору цифрової економіки пов'язана з впливом численних зовнішніх і внутрішніх чинників, що справляють стимульований або руйнівний вплив на процес цифровізації, формування та створення механізмів управління, здатних забезпечити цілеспрямоване впровадження цифрового розвитку. Вивчення досвіду успішного впровадження та розвитку цифрової економіки в розвинених країнах і впровадження цих механізмів та інструментів дасть змогу ефективно реалізувати процес цифровізації та врахувати негативний досвід і фактори економічного ризику, пов'язані з подоланням цифрового розриву та побудовою цифрової економіки.

Державне регулювання цифровізації економіки в розвинених країнах ґрунтується на реалізації відповідної державної політики, використанні широкого спектра методів, механізмів та інструментів, технічних і технологічних характеристик рівня розвитку національної економіки, стратегічного вектору розвитку національної інноваційної системи, рівня технічного й технологічного розвитку виробничого комплексу й інфраструктури, чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, а також кон'юнктури ринку. У результаті кожна країна пішла своїм шляхом у розвитку цифрової економіки, зосередившись на розробці відповідних механізмів і застосуванні найефективніших правових, економічних та адміністративних інструментів. За даними DESI (The Digital Economy and Society Index), у 2022 році серед країн Європейського союзу за розвитком цифрової економіки Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Люксембург, Бельгія, Велика Британія, Ірландія, Естонія, Австрія, Франція, Фінляндія були серед лідерів [139].

Цифровий розвиток економік цих країн ґрунтується на високому рівні комунікацій, людського капіталу, використання інтернету, інтеграції цифрових технологій та цифровізації соціального і суспільного життя, що справляє пропорційний вплив на загальний стан і розвиток економіки. За даними Digital Evolution Index 2021, до десятки країн із найрозвиненішою цифровою економікою входять: Сінгапур, США, Норвегія, Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди, Гонконг, Південна Корея, Велика Британія[140]. Важливими складовими динамічного розвитку цифрової економіки в цих країнах є високий рівень технологічного розвитку, доступність і розповсюдження сучасних технологій, обсяг прямих іноземних інвестицій, діяльність із передання технологій, а також масштаб та інтенсивність використання інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах економічного та соціального життя. Вивчаючи досвід провідних країн світу в царині методології формування та впровадження цифрового економічного розвитку, можна помітити, що переважає й активно використовується група правових, економічних адміністративних методів [38].

Тому створення інституційної правової бази, що гарантує рівні умови для розвитку цифрових мереж і впровадження інновацій, потребує формування та ухвалення відповідних законодавчих поправок і необхідних інституційних механізмів, які здійснюються з використанням правових інструментів. Використання адміністративних інструментів забезпечується для створення кращих умов доступу споживачів (громадян, компаній і держав) до цифрових товарів і послуг, що пов'язано з усуненням значної кількості адміністративних бар'єрів і забезпеченням максимального доступу до цифрових технологій.

Шляхом упровадження економічних стимулів для цифровізації економіки з використанням широкого спектра економічних інструментів є: удосконалення податкової, тарифної, інвестиційної, інноваційної, фінансової та бюджетної політики; лібералізація державної політики у сфері

фінансування, кредитування, інвестицій та фінансових операцій шляхом створення спільних інвестиційних фондів.

Підбиваючи підсумок, можна зробити висновок, що забезпечення фінансової безпеки господарюючого суб'єкта ґрунтується на певних стратегії та тактиці. Стратегія забезпечення фінансової безпеки господарюючого суб'єкта містить у собі, насамперед, виявлення контрагентів, аналіз передбачуваних угод, вивчення документів і дотримання правил роботи з конфіденційною інформацією.

Висновки до розділу 1

1. Аналіз понять "безпека", "економічна безпека" і "фінансова безпека суб'єктів підприємництва" дав змогу сформуванню необхідної теоретичної бази щодо управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Удосконалено визначення сутності поняття "фінансова безпека суб'єктів підприємництва". Фінансову безпеку пропонується розуміти як певний фінансовий стан суб'єкта підприємництва, що характеризується його здатністю протистояти існуючим та потенційним загрозам, що забезпечується постійним моніторингом та діагностуванням його рівня.

2. Обґрунтовано, що управління фінансовою безпекою потребує не лише виявлення та відстеження змін у її рівні загалом і в основних функціональних складових, а й системного удосконалення процесу взаємодії суб'єктів та об'єктів безпеки, що потребує розробки понятійно-категоріального апарату, зокрема виокремлення "загроз" та "ризиків". Запропоновано розуміти загрози як сукупність умов, під впливом яких створюється намір та можливість заподіяння шкоди фінансовим інтересам підприємства. А ризик - це ймовірність того, що за відсутності інформації, необхідної для прийняття рішень, діяльність організації може призвести до небажаних наслідків, таких як зниження рівня фінансової безпеки.

3. Визначено поняття небезпеки як вплив зовнішніх і внутрішніх умов, поведінки та чинників на фінансовий стан суб'єкта підприємництва, що спричиняє порушення рівноваги, зниження стабільності, стійкості та надійності, виникнення потенційних або фактичних збитків, ускладнення досягнення фінансових вигод. Обґрунтовано необхідність інтерпретації небезпек як руйнівних змін у системі, що характеризуються нездатністю відновити рівновагу, стабільність, стійкість і надійність унаслідок внутрішніх і зовнішніх викликів, ризиків і загроз.

4. Доведено, що рівень фінансової безпеки суб'єкта підприємництва залежить від наявності механізмів забезпечення фінансової безпеки. Встановлено, що такі механізми слід трактувати як систему логічно структурованих і взаємопов'язаних елементів, які протидіють або адаптуються до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз з метою досягнення та підтримання фінансової збалансованості та надійності суб'єктів підприємництва.

5. Визначено складові механізму забезпечення фінансової безпеки та необхідність подальшого сприяння удосконаленню методологічних засад побудови таких механізмів разом із чітким переліком принципів, засобів і методів (адміністративних, фінансових, економіко-соціальних). Також визначено перелік принципів, засобів механізму фінансової безпеки та зроблене подальше їх обґрунтуванням.

6. Розроблено структуру побудови та функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Доведено, що вона базується на поточному рівні фінансової безпеки та орієнтації на мінімізацію негативного впливу дестабілізаційних чинників і забезпечення досягнення стратегічних цілей при контролі за рівнем ефективності управління фінансовою безпекою.

Основні результати дослідження, що висвітлені в першому розділі опубліковані у наукових працях автора [11–14].

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ

2.1. Методи та інструменти оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва

Управління фінансовою безпекою - складний процес, який має бути логічно "вбудований" в усі процеси, що відбуваються в конкретному суб'єкті підприємництва. Ідеться не про радикальну перебудову системи управління, а про внесення певних змін в організаційну структуру та внутрішні правила, які допомагають департаменту фінансової безпеки виконувати свої завдання. Такі зміни мають здійснюватися на основі системного підходу, який встановлює необхідні зв'язки між системами різного порядку та дає змогу чітко розуміти необхідність посилення взаємодії між внутрішніми компонентами кожної підсистеми.

Безсумнівно, система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва потребує наявності нормативної бази, що регламентує можливість суб'єктів підприємництва вільно контролювати всі внутрішні економічні процеси, включно з діями окремих фінансових менеджерів, незалежно від їхнього статусу. До компонентів цієї системи належать.

- Елементи управління - це організаційно і функціонально відокремлені частини структурної побудови суб'єкта підприємництва, спрямовані на виконання конкретних функцій і досягнення загальних цілей управління.

- Функції управління - окремі види діяльності елементів системи управління суб'єкта підприємництва, що виникають у процесі реалізації основних цілей.

- Структура управління суб'єкта підприємництва - зміст та взаємозв'язки, що утворюють основні характеристики системи управління суб'єкта підприємництва. Вона відображає основні характеристики всіх елементів системи управління та їхнє положення в загальній ієрархії.

- Процес управління - послідовна діяльність і оперативні дії елементів системи управління суб'єкта підприємництва, у визначеному порядку і в певному поєднанні, спрямовані на досягнення поставлених цілей і завдань.

Система фінансової безпеки суб'єкта підприємництва - це організаційна сукупність взаємопов'язаних елементів інфраструктури управління (об'єктів, функціональних складових, умов і критеріїв), які спрямовані на досягнення основної мети управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва, виходячи з його функціонального призначення, для забезпечення стабільності й ефективного розвитку і виражаються в забезпеченні нейтралізації, і усуненні основних загроз внутрішнього, та зовнішнього походження.

Ми вважаємо, що потрібно враховувати наступні складові принципи системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва: цілі та завдання системи фінансової безпеки; чинники, що впливають на систему забезпечення фінансової безпеки, механізм забезпечення фінансової безпеки; напрями та заходи щодо реалізації системи фінансової безпеки.

Ситуаційний підхід до систем, що забезпечують фінансову безпеку суб'єктів підприємництва, полягає у виборі форм і методів регулювання залежно від конкретних обставин (економічних, політичних, правових, соціальних, технологічних, змін у природному середовищі).

Комплексний підхід до системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва містить у собі всебічне дослідження причин і наслідків, комплексне оцінювання вхідних параметрів системи, просторово-часових змін і розвитку об'єкта дослідження, кількісних і якісних характеристик, вихідних параметрів цього процесу.

При розгляді побудови системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва пропонується розглядати два рівні: методологічний і практичний.

Методологічний рівень системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва включає вивчення теорії об'єктивних економічних законів,

закономірностей і статуту організації; функціонування та розвитку управління соціально-економічними та технологічними системами; функціонування механізмів конкуренції як основного інструменту ринкових відносин.

Практичний рівень (або реалізація) системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва включає формулювання практичних заходів щодо забезпечення фінансової безпеки під час застосування методологічного підходу, це сприяє досягненню високого рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, та його ефективного функціонування відповідно до поставлених цілей.

З практичної точки зору ми вважаємо, що структура системи забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва складається з трьох підсистем.

1. Забезпечувальна підсистема: включає правову, методичну, інформаційну, ресурсну та наукову підсистеми забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.

2. Функціональна підсистема: заснована на реалізації процесів з використанням загальних функцій управління.

3. Підсистема цілей: заснована на визначенні цілей і результатів діяльності суб'єкта підприємництва.

Ці підсистеми не тільки забезпечують взаємозв'язок із зовнішнім середовищем суб'єкта підприємництва, а й характеризують внутрішнє середовище і сприяють підвищенню ефективності функціонування суб'єкта підприємництва.

Інформаційне забезпечення системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва - це постійний і цілеспрямований збір інформації, яка необхідна для аналізу та прогнозування кон'юнктури національного та світового ринків.

Наукове забезпечення системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва охоплює наукові підходи, розробки, дослідження, поширення

зв'язків між ученими і виробниками, для розробки науково-практичних заходів щодо досягнення належного рівня фінансової безпеки.

Нормативне забезпечення системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва включає вивчення та використання законодавчих і нормативних актів, що регулюють діяльність суб'єктів підприємництва відповідної галузі.

Методичне забезпечення системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва включає в себе нормативні акти, міжнародні стандарти, галузеві стандарти, корпоративні стандарти, технічні умови, інструкції, колективні договори, правила, угоди та інші документи. Також методичне забезпечення має враховувати зміни та вимоги, що висуваються до суб'єктів підприємництва у сучасних умовах. Розвиток цієї підсистеми суттєво впливає на якість організації виробництва і праці, а отже опосередковано, впливає на рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Ресурсне забезпечення системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва включає розробку ресурсозберігаючих технологій; відкриття нових джерел і форм ресурсозабезпечення; вибір передових логістичних технологій; нормування споживання ресурсів (переважно фінансових); вибір сучасних інформаційних технологій для планування, обліку та управління; аналіз ефективності використання наявних ресурсів.

До функціональних підсистем належать підсистеми формування, управління та забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Для підсистем, що забезпечують фінансову безпеку, важливим є усунення наявних небезпек, запобігання потенційним загрозам, компенсація збитків і відновлення безпеки(табл. 2.1).

Оскільки фінансова безпека суб'єкта підприємства пов'язана зі структурою управління та результатами діяльності, важливим етапом її забезпечення є оцінка та прогнозування чинників і показників, що впливають на фінансову безпеку.

Таблиця 2.1.

Система фінансової безпеки суб'єкта підприємництва				
Ресурсне забезпечення	Наукове забезпечення	Інформаційне забезпечення	Нормативне забезпечення	
Підсистема забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва				
Бюджетна	Банківська	Страхова	Фондова	Інвестиційна
Боргова	Формувальна	Підтримуюча	Валютна	Управляюча
Функціональна підсистема				
Соціальні цілі	Виробничі цілі	Ринкові цілі	Фінансові цілі	
Цільова підсистема				

Джерело: складено автором

У зв'язку з цим можуть застосовуватися різні методи підвищення фінансової безпеки. До них належать впровадження систем моніторингу та центрів відповідальності. Це дає змогу ефективно використовувати ресурси та знаходити резерви; покращувати функціонування логістичного ланцюга, що гарантує повний цикл руху продукції (послуг і робіт) від виробництва до реалізації.

Важливим елементом забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва є цільова підсистема. Її пропонується структурувати таким чином.

- Ринкові цілі - розширення ринку збуту та забезпечення збільшення обсягу продажів товарів.
- Виробничі цілі - забезпечення високої виробничої ефективності.
- Фінансові цілі - забезпечення високої фінансової ефективності.
- Соціальні цілі - забезпечення високого рівень життя співробітників, соціального захисту; гідної заробітної плати; тощо.

Найважливішим аспектом у забезпеченні фінансової безпеки будь-якого суб'єкта підприємництва є вибір методів та інструментів, за допомогою яких проводиться моніторинг та діагностика фінансової безпеки. Питання методів оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в науковій літературі не набуло широкого поширення, у зв'язку з чим нам видається необхідним визначити поняття «інструмент» стосовно фінансової безпеки, а також провести класифікацію методів, способів та інструментів оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва [102].

Метод є найбільш загальним терміном, і стосовно фінансової безпеки розуміється нами як сукупність прийомів та операцій для оцінки та подальшого досягнення стану суб'єктів підприємництва, опосередкованого відсутністю небезпеки для його фінансових інтересів. Метод реалізується за допомогою використання одного або кількох способів. Спосіб у цьому контексті визначається нами як комплекс конкретних дій, спрямованих на оцінку та забезпечення фінансової безпеки. Кожен спосіб, на нашу думку, має у своєму арсеналі кілька інструментів.

Інструмент необхідно розглядати як засіб для оцінки рівня фінансової безпеки та подальшої нейтралізації загроз фінансовим інтересам суб'єктів підприємництва. Аналіз дозволяє виявити та систематизувати відомі загальноекономічні методи, які, на нашу думку, необхідно використовувати у процесі оцінки, моніторингу та діагностики фінансової безпеки суб'єктів підприємництва (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Систематизація методів оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва

Джерело: складено автором

Використання зазначених методів, впливає на масштаби діяльності суб'єктів підприємництва, тобто, зазначені методи можуть бути використані як на великих суб'єктах підприємництва, так і на середніх, малих.

Всі методи оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва поділяються на дві групи кількісні та якісні. Кількісні методи орієнтовані на отриманням суворо об'єктивних, кількісно виражених даних про фінансову безпеку суб'єктів підприємництва за допомогою математичних формул і загальновідомих закономірностей. Якісні методи орієнтовані на отримання суб'єктивного, унікального, оціночного позначення стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Якісні методи використовуються, коли відсутня можливість перевести словесний опис поставленого завдання у формальний або для цього немає відповідних ресурсів.

До складу кількісних методів оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва входять такі методи:

- метод порівняння;
- метод відносних та середніх величин;
- метод угруповання;
- метод екстраполяції;
- індексний метод.

Метод порівняння є загальноекономічним методом, цей науковий метод, який полягає в тому, що рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва зіставляють із вже відомим, отриманим раніше результатом, дають оцінку зміні цього показника. Метод порівняння при оцінці фінансової безпеки реалізується за допомогою виявлення загальних ознак і рис у значеннях аналізованих показників, зокрема, при порівнянні показників звітного періоду з аналогічними даними попереднього періоду. Крім того, метод порівняння використовується при зіставленні однакових даних на різних суб'єктів підприємництва.

При застосуванні цього методу можуть бути використані такі інструменти: синтез, аналіз, контроль, моніторинг та діагностика. Необхідно заздалегідь відзначити, що такі інструменти, як контроль, моніторинг та діагностика присутні в арсеналі інструментів усіх виділених автором методів.

На нашу думку, це найбільш значущі інструменти для оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, оскільки їх використання дозволяє визначити підсумковий результат усієї діяльності з оцінки стану фінансової безпеки, визначити динаміку цього стану, дати рекомендації щодо підвищення рівня фінансової безпеки. Контроль фінансової безпеки суб'єкта підприємництва як інструмент, необхідний для спостереження та перевірки вартісних параметрів усіх сфер діяльності суб'єктів підприємництва, що виявляють відхилення від прийнятих раніше управлінських рішень.

Метою контролю фінансової безпеки суб'єктів підприємництва є:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи суб'єктів підприємництва та його фінансової стійкості та незалежності;
- забезпечення технологічної незалежності суб'єктів підприємництва та досягнення високої конкурентоспроможності його технологічного потенціалу;
- забезпечення високої ефективності прийнятих управлінських рішень; забезпечення високого рівня кваліфікації управлінського персоналу суб'єктів підприємництва та його інтелектуального потенціалу;
- якісної правової захищеності всіх аспектів діяльності суб'єктів підприємництва;
- забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів підприємництва, зокрема його комерційної таємниці.

Контроль фінансової безпеки є найважливішим інструментом реалізації окремих функцій управління суб'єктів підприємництва: обліку, аналізу, контролю, планування через процес прийняття управлінських рішень.

Ефективний та дієвий контроль є необхідною умовою фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та важливим фактором його стійкості та стабільності. Моніторинг фінансової безпеки суб'єктів підприємництва визначається нами як інструмент, необхідний для спостереження та реєстрації

даних про стан фінансової безпеки суб'єктів підприємництва протягом тривалого часу.

Моніторинг фінансової безпеки грає значну роль в процесі прийняття управлінських рішень, в тому числі виявляє загрози фінансовим інтересам; визначає критичний стан індикаторів фінансової безпеки суб'єкта підприємництва; на основі зіставлення даних попередніх періодів та звітного періоду дозволяє оцінити динаміку стану фінансової безпеки, визначити ефективні алгоритми дій щодо нейтралізації загроз, виробити план дій для досягнення стану суб'єктів підприємництва, опосередкованого відсутністю загроз фінансовій безпеці.

Цілями моніторингу фінансової безпеки є:

- оцінка динаміки виробничої активності;
- виявлення деструктивних тенденцій та процесів розвитку потенціалу;
- аналіз ситуації та тенденцій її розвитку, розробка цільових заходів щодо нейтралізації загроз фінансовій безпеці.

Моніторинг фінансової безпеки суб'єкта підприємництва має бути результатом взаємодії всіх його зацікавлених служб та департаментів. При здійсненні моніторингу має діяти принцип безперервності спостереження за станом об'єкта моніторингу з урахуванням фактичного стану та тенденцій розвитку його потенціалу, а також загального розвитку економіки, політичної ситуації та дії інших загальносистемних факторів [104]. Діагностика фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, на наш погляд, є інструментом, що використовується для визначення рівня їх фінансової безпеки за допомогою аналізу інформації, отриманої в процесі моніторингу.

Ми вважаємо, що діагностика загроз фінансовій безпеці передбачає визначення та моніторинг факторів, що визначають стійкість фінансово-економічного становища на короткострокову та середньострокову перспективу, а також показників (індикаторів) оцінки рівня фінансової безпеки, а також відповідне визначення їх порогових значень. Від правильного вибору індикаторів залежить адекватність оцінки фінансової безпеки суб'єктів

підприємництва. Значення діагностики фінансової безпеки суб'єктів підприємництва визначається необхідністю точного, правильного та своєчасного визначення рівня фінансової безпеки з метою вироблення відповідних управлінських рішень.

Метод відносних і метод середніх величин широко застосовуються у всіх розділах мікроекономічного аналізу. Він розроблений в рамках економічної статистики, та адаптований до особливостей дослідження фінансового стану суб'єкта підприємництва. Середня величина - це узагальнююча кількісна характеристика. Відносна величина являє собою результат зіставлення двох абсолютних статистичних показників і виходить шляхом поділу порівнюваного показника на інший показник, що приймається за базу порівняння.

Для оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва можуть бути використані відносні показники динаміки, структури та наочності. Відносні величини динаміки характеризують зміну стану фінансової безпеки у часі. Вони показують, у скільки разів збільшився (або зменшився) обсяг якогось показника за певний період. Відносні величини відображають результати зіставлення однойменних показників фінансової безпеки, що належать до одного і того ж періоду часу, але до різних об'єктів. При застосуванні методу відносних та середніх величин при оцінці фінансової безпеки суб'єкта підприємництва можуть бути використані такі інструменти: розрахунок показника, оцінка, аналіз, контроль, моніторинг та діагностика.

Метод групування є одним з найбільш поширених методів статистики, а також часто застосовуваним в оцінці фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Під групуванням ми розуміємо розчленування сукупності інформаційних даних про стан фінансової безпеки суб'єкта підприємництва на групи, однорідні у будь-якому відношенні, та характеристики виділених груп системою показників з метою виділення типів явищ, вивчення їхньої структури та взаємозв'язків. Так, за допомогою використання методу групування відбувається виділення типів явищ чи показників, вивчення

структури явища та структурних зрушень, виявлення зв'язку та залежності між явищами чи показниками. За допомогою групування за окремими ознаками та комбінації самих ознак є можливість виявити закономірності та взаємозв'язки явищ. При використанні методу групування в оцінці фінансової безпеки суб'єкта підприємництва з'являється можливість простежити взаємовідносини різних чинників при використанні таких інструментів, як синтез, аналіз, контроль, моніторинг, діагностика.

Метод екстраполяції це метод визначення кількісних показників для сукупностей і явищ, які піддалися спостереженню, шляхом поширення ними результатів, отриманих з спостережень над аналогічними сукупностями минулого на майбутнє, тобто поширення тенденцій звітного періоду на майбутній період. Метод екстраполяції використовується у багатьох галузях науки, зокрема, в економічному аналізі, у фінансовому плануванні, тощо. Слід використовувати при даному методі такі інструменти: спостереження, розрахунок показника, оцінка, аналіз, контроль, моніторинг, діагностика.

Індексний метод реалізується за допомогою встановлення бази порівняння, розрахунку співвідношення двох відносних величин та визначення загальних закономірностей та рівня розвитку суб'єктів підприємництва. Індексом називається відносна величина, яка характеризує зміну в часі та у просторі рівня досліджуваного стану, чи явища. Індексний метод найбільш поширений при оцінці рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва та використовувався нами для розрахунку кількісних параметрів (індикаторів) оцінки фінансової безпеки. При користуванні цим методом слід використовувати такі інструменти: розрахунок показника, оцінка, аналіз, контроль, моніторинг, діагностика.

Кількісні методи оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва дуже важливі, проте, найбільша ефективність в оцінці досягається внаслідок використання кількісних і якісних методів разом. Якісні методи оцінки фінансової безпеки включають такі методи: метод експертних оцінок; метод сценаріїв.

Метод експертних оцінок - якісний метод, заснований на організації роботи з експертами та опрацюванні думок експертів. Експертні оцінки - це евристичні оцінки, що ґрунтуються на знаннях та досвіді. Експертні методи застосовуються на додаток до кількісних методів і мають велике значення особливо коли вихідна інформація для кількісних методів може бути недостовірною. Якщо деяка частина інформації, необхідна для вибору найкращого варіанту планового рішення, має якісний характер і не піддається кількісним вимірам (наприклад, неможливо розробити формулу для прогнозування (оцінки) поведінки працівників у тій чи іншій ситуації, у колективі). В умовах динамічного розвитку суб'єктів підприємництва, коли відбуваються якісь кардинальні зміни в економіці, соціальній сфері, техніці, технології та в інших галузях, ефективність застосування кількісних методів для оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, особливо на тривалий період, знижується, тому використання експертних методів у таких випадках також досить ефективно. Однак для цього необхідно користуватися послугами кваліфікованих фахівців. Існує також небезпека, що керівники підприємств надмірно покладатимуться на кількісні методи та на отримані на їх основі результати, і тому можуть не помітити істотних змін, значення яких міг би оцінити інший фахівець [119]. Експертні оцінки за своєю суттю суб'єктивні в тому сенсі, що різні люди з одного й того ж питання можуть висловити судження, що не збігаються. Таким чином, істотну роль відіграє також процес підбору спеціалістів, що будуть залучені для проходження анкетування чи опитування. Респонденти мають мати широкий спектр знань і розуміти специфіку функціонування підприємства чи цілої галузі. Сутність методу експертних оцінок полягає у проведенні експертами інтуїтивно-логічного аналізу проблеми з кількісною оцінкою суджень та формальною обробкою результатів. Узагальнена думка, що отримується в результаті обробки, приймається як вирішення проблеми. Метод експертних оцінок реалізується за допомогою таких інструментів, як опитування, анкетування, аналіз, контроль, моніторинг, діагностика.

Метод сценаріїв - заснований на визначенні логіки процесу чи явища у часі за різних умов. При цьому відбувається виявлення потенційних загроз, сприятливих можливостей, доцільних напрямів діяльності, підвищення рівня адаптації до змін за допомогою таких інструментів: фінансове планування, аналіз, контроль, моніторинг, діагностика. Використання методу сценаріїв дає можливість оцінити найімовірніший хід розвитку подій та можливі наслідки прийнятих рішень для оцінки фінансової безпеки. Сценарії розвитку аналізованої ситуації, що розробляються фахівцями, дозволяють з тим чи іншим рівнем достовірності визначити можливі умови, взаємозв'язки між діючими факторами, спрогнозувати стан фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, сформулювати картину можливих станів, до яких може прийти суб'єкт підприємництва під впливом тих чи інших впливів. Професійно розроблені сценарії дозволяють більш повно та чітко оцінити фінансову безпеку, визначити перспективи розвитку суб'єктів підприємництва, як за наявності різних керуючих впливів, так і за їх відсутності. З іншого боку, сценарії очікуваного розвитку суб'єктів підприємництва та очікуваного стану його фінансової безпеки дозволяють своєчасно усвідомити загрози фінансовим інтересам та своєчасно нейтралізувати їхню дію [117].

На рисунку 2.1. окремо виділено також графічний метод і метод побудови аналітичних таблиць, які не є частиною групи кількісних чи якісних методів. На нашу думку, це методи, що забезпечують найбільш наочну інтерпретацію даних, отриманих в результаті використання як кількісних даних, так і при застосуванні якісних методів. Так, зазначені методи знаходяться на стику кількісних та якісних методів оцінки. Так, графічний метод це зображення показників та їх залежності за допомогою геометричних фігур, графіків, діаграм та малюнків. Графічний метод дозволяє наочно оцінити рівень фінансової безпеки. Графік будується з урахуванням певних показників, отриманих в оцінці фінансової безпеки кількісними методами. Побудова графіка відбувається за допомогою програмного забезпечення комп'ютера або вручну.

Метод побудови аналітичних таблиць є важливим при проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності, на основі якого проводиться оцінка фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Наприклад, річний звіт, аналітична записка, аналітичне обґрунтування конкретного управлінського рішення, як правило, містять множину подібних таблиць. Метод побудови аналітичних таблиць при оцінці фінансової безпеки має велике практичне значення. Аналітичні таблиці слід використовувати на всіх етапах проведення оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва:

- на етапі підготовки вихідних даних у таблиці систематизуються вихідні дані, здійснюється попереднє їх угруповання, розраховуються окремі проміжні підсумки та аналізуються показники фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- на етапі аналітичної обробки даних за допомогою таблиць можуть здійснюватися конкретні обчислення; на етапі представлення результатів у таблиці здійснюється зведення найбільш важливих показників, отриманих в результаті аналізу.

Основним призначенням аналітичних таблиць є систематизація вихідних даних, проведення аналітичних розрахунків та оформлення результатів аналізу. Оцінка фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, повинна проводитися з використанням як кількісних, так і якісних методів у сукупності.

На наш погляд, показники стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва можуть додатково включати до свого складу, також такі параметри якісного характеру: рівень технічної оснащеності; рівень плинності кадрів; оцінку діяльності керівного складу та високопрофесійних фахівців; оцінку рівня конкуренції; оцінку інвестиційної активності та привабливості; оцінку кредитоспроможності; наявність резервів; наявність доступу до інформації про стан ринку; рівень ведення бухгалтерського обліку

та наявність фінансового планування у діяльності суб'єктів підприємництва [116].

Зазначені параметри визначаються на основі використання якісних методів оцінки та у комплексі з результатами кількісних методів використовуються при підсумковому позначенні рівня фінансової безпеки конкретного суб'єктів підприємництва.

На сучасному етапі розвитку системи внутрішнього контролю існує дуже потужна модель ризик-орієнтованого внутрішнього контролю у вигляді концепції COSO. Згідно з цією концепцією ризик-орієнтованого контролю, будь-яка діяльність суб'єкта підприємництва є ризикованим процесом, ризикованість якого неможливо повністю уникнути. Тому реальність господарської діяльності вимагає, по-перше, своєчасного виявлення цих ризиків і, по-друге, встановлення процесів контролю, які, коли ризики стають реальними, скасовують їхні наслідки в прийнятних межах. Однак це не єдина концепція внутрішнього контролю, наразі існують моделі COSO-I та вдосконалена модель COSO-II: у моделі COSO-I оцінка ризиків поділяється на опис процесу, виявлення та оцінку ризиків і реагування на ризики, таким чином, існує п'ять взаємозалежних елементів, тоді як у моделі COSO-II їх вісім. Слід також зазначити, що документи COBIT, SAC і COSO містять багато спільних концепцій внутрішнього контролю та спираються на раніше розроблені концепції: документ COBIT фокусується лише на контролі інформаційних технологій, що підтримують бізнес-цілі; SAC - на інформаційних технологіях; COSO представляє ширший погляд з організаційного рівня, а SAS 55/78 фокусується на аудиті фінансової звітності. SAC і COSO є самостійними документами; SAS 55/78 є частиною стандарту консолідації. Ці чотири документи доповнюють один одного.

Міжнародні професійні організації в галузі бухгалтерського обліку та аудиту приділяють цьому питанню особливу увагу. Американський інститут бухгалтерів (ААА), Асоціація дипломованих сертифікованих бухгалтерів і

аудиторів (ACCA), Інститут управлінських бухгалтерів (ІМА), Інститут внутрішніх аудиторів (ІА), Комітет організацій з підтримки Комісії Тредуея (COSO) і Міжнародна асоціація фінансово-економічних асоціацій (FEI). Для цілей контролю діяльності організації найважливішою є модель COSO, у якій основну увагу приділяють базовим поняттям і визначенням внутрішнього контролю та його основних компонентів:

- внутрішній контроль - це процес і засіб досягнення мети, а не самоціль;

- важливими є працівники на всіх рівнях організації, а також правила, процедури та інші керівні документи, оскільки внутрішній контроль здійснюється працівниками;

- власники та керівництво можуть очікувати, що внутрішній контроль забезпечить достатню впевненість у досягненні поставлених цілей, а не абсолютну впевненість у безпомилковій роботі;

- внутрішній контроль забезпечує впевненість у досягненні мети або декількох цілей у відповідній галузі діяльності.

Згідно з COSO, внутрішній контроль - це процес, за допомогою якого вищий керівний орган організації, орган, що ухвалює рішення (наприклад, рада директорів, що представляє власників організації), вище керівництво та всі інші співробітники забезпечують повне й розумне досягнення організацією таких цілей: оперативність і фінансова ефективність діяльності організації (включаючи збереження її активів); надійність фінансової звітності; дотримання застосованих законодавчих і нормативних вимог.

Згідно з COSO, система внутрішнього контролю має складатися з п'яти взаємопов'язаних елементів:

- контрольне середовище та етичний клімат;
- оцінка ризиків;
- заходи контролю;
- збір та аналіз інформації, а також доведення її до адресатів;

- моніторинг і виправлення помилок.

У 2001 році було розроблено модель COSO-ERM. Модель було розроблено в період корпоративних скандалів і банкрутств, які передбачали посилення систем управління ризиками, введення нових законів і нормативних актів, а також вимог до реєстрації на фондових біржах. Модель COSO-ERM також фокусується на обмеженнях системи внутрішнього контролю, а також на ролях та обов'язках зацікавлених сторін, які впливають на цю систему. До обмежень належать людський фактор, неправильне тлумачення інструкцій, помилки, неправомірні дії керівництва, змова та економічна ефективність. Інтерес представляє також відкритий IT-стандарт CoBIT (Control Objectives for Information and Related Technologies). Цей стандарт містить низку документів зі стандартами з оптимізації управління IT: IT-аудиту та IT-безпеки. Він був розроблений Асоціацією аудиту та контролю інформаційних систем (ISACA) у співпраці з Інститутом управління IT (ITGI). Уперше опублікований у 1996 році; поточну версію, COBIT 5, було опубліковано у квітні 2012 року. Цей стандарт сприяє більш чіткому узгодженню між IT-департаментом і керівництвом компанії та поєднується з багатьма іншими стандартами для збору інформації про стан IT і забезпечення високоякісного управління цілями та завданнями IT. Мета COBIT - подолати розрив між керівництвом компанії, яке розглядає бізнес-цілі, та IT-департаментом, який підтримує інформаційну інфраструктуру для досягнення цих цілей. COBIT чітко визначає цілі та принципи управління, об'єкти управління, усі IT-процеси (завдання), що виконуються в суб'єкті підприємства, і вимоги до них. Даний стандарт визначає і детально описує можливі інструменти (практики) для їх реалізації. Опис IT-процесів також включає практичні рекомендації з управління IT-безпекою. COBIT надає затвердені показники, процеси та найкращі практики, щоб допомогти менеджерам, аудиторам і користувачам IT максимально використати

переваги інформаційних технологій і встановити належне управління та контроль над ІТ на суб'єктах підприємництва.

Емпіричні дослідження з використання моделі COSO Internal Control - Integrated Framework у країнах світу виявилися дещо складними для розуміння та застосування на практиці. Модель SoCo, запропонована Радою зі стандартів контролю Канадського інституту дипломованих бухгалтерів, що ґрунтується на основних принципах моделі COSO, вважається більш конкретною та наближеною до практики. Як і модель COSO, модель SoCo спрямована на підвищення ефективності суб'єкта підприємництва; внутрішній контроль у моделі SoCo розглядають із погляду того, як проводять операції, і які вона охоплює елементи організації (ресурси, системи, процеси, культуру, структуру, завдання тощо). Дана модель включає в себе ті елементи, які разом допомагають керівництву та працівникам досягти своїх цілей.

Модель COSO виходить за рамки опису системи внутрішнього контролю та деталізує поведінку, яка сприяє досягненню найкращих результатів для суб'єкта підприємництва. На відміну від COSO, де основою внутрішнього контролю є контрольні процедури, модель SoCo фокусується на таких аспектах, як цінності людей та їхня поведінка, усвідомлення організаційної ідентичності, політика управління людськими ресурсами, відповідальність і підзвітність, а також взаємна довіра. Спільні риси обох моделей включають широке тлумачення внутрішнього контролю, що виходить за рамки управління достовірністю бухгалтерських даних і захисту активів компанії.

2.2. Організація аналізу стану фінансової безпеки суб'єкта підприємництва

Аналіз фінансових результатів важливий для зовнішніх, так і внутрішніх користувачів звітності. Здійснюючи заходи щодо оцінки динаміки

індикаторів, фінансовий відділ суб'єкта підприємництва може проаналізувати своє становище на ринку та визначити рівень фінансової безпеки. Такий аналіз дозволяє адміністративному персоналу краще організувати грошові потоки та направити їх на погашення боргів або впровадження нових технологій та продуктів, коли виникає гостра потреба. Основними вимогами до організації фінансового аналізу є.

- Планування. Аналітичний план являє собою систему заздалегідь сформованих послідовностей, методичних та організаційних заходів, що визначають порядок та умови проведення аналітичного дослідження. Графік аналізу є чітко складений список конкретних питань щодо процедури аналізу. Плани і програми займають важливе місце у створенні аналітичних досліджень [41].

- Науковість – під час аналізу мають застосовуватися новітні методи та теорії, результати досліджень для забезпечення актуальності результатів у контексті змін.

- Економічна ефективність дослідження полягає в тому, що витрати на проведення аналізу повинні бути меншими за очікувану вигоду.

- Динамічність та гнучкість аналітичної форми означає, що аналітичні плани та програми можуть бути швидко змінені без зупинки аналізу, що дозволяє змінити метод аналізу та досліджувані фактори.

- Правильне розставлення виконавців аналізу – планом аналізу мають бути визначені та закріплені за кожним аналітиком ділянки роботи за які він має відповідати, відповідно до його кваліфікації;

- Забезпеченість кваліфікованими кадрами – залучення до аналізу лише кваліфікованих кадрів з відповідним рівнем освіти та досвідом роботи.

Організаційний та інформаційний принцип проведення аналізу є одним з основоположних. Створення планів та програм має вирішальне значення для аналітики. Це дозволяє розподіляти завдання між аналітиками, значно скорочуючи тривалість та вартість перевірок. Ефективний аналіз фінансового

стану та фінансової безпеки суб'єктів підприємництва дозволяє виявити резерви та потенціали розвитку, що можуть бути краще використані та потенційно збільшати прибуток, тощо. Фінансовий аналіз суб'єкта підприємництва та її цілей традиційно включає три етапи: підготовчий, основний та заключний етапи [88] (характеристики кожного етапу наведено на рис. 2.2).

Рис. 2.2. Схема етапів фінансового аналізу

Джерело: складено автором на основі [41].

Діагностика фінансової діяльності включає детальне вивчення фінансової звітності суб'єктів підприємництва, виявлення тенденцій зміни показників, аналіз структурних змін, розрахунок показників фінансового стану, виявлення взаємозв'язків і взаємозалежностей, за якими робиться

комплексний висновок. Відповідне планування такого аналізу рекомендується розділити на декілька таких етапів (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Етапи аналізу фінансової діяльності

№	Назва етапу	Характеристика кроку
1	Основна характеристика суб'єкта підприємства.	Відбувається ознайомлення з обліковою політикою суб'єктів підприємства, змінами до неї, що були прийняті та характером його господарської діяльності.
2	Аналіз майнового стану	Оцінка майнового стану суб'єктів підприємства за допомогою показників фінансової звітності.
3	Оцінка фінансової стабільності	Розрахунок показників платоспроможності, фінансової стабільності. Побудова прогнозу майбутнього стану суб'єкта підприємства
4	Аналіз ліквідності	Розрахунок показників ліквідності, аналіз їх динаміки, характеристика складу ліквідних активів.
5	Оцінка прибутковості та ринкової активності	Розрахунок показників рентабельності діяльності суб'єкта підприємства, дослідження кон'юнктури ринку, формування пропозицій з поліпшення показників.
6	Аналіз ділової активності.	Розрахунок ключових показників ділової активності, їх динаміки та взаємозв'язків.
7	Формування висновків.	Узагальнення результатів оцінки фінансової діяльності, прогноз щодо її впливу на стан суб'єктів підприємства.

Джерело: складено автором на основі [88].

Комбінуючи етапи аналізу, можна скласти покрокову програму аналізу фінансової діяльності суб'єкта підприємства. Одним із методів аналізу фінансової діяльності є факторний аналіз. Це дозволяє побудувати функціональну модель, яка може встановити вплив кожного фактору на показники продуктивності. Аналітики можуть використовувати середні значення, абсолютні та відносні значення, показники динаміки, а також ланцюгові та базові методи для виявлення взаємозв'язків процесів та показників [22].

Джерела інформації для аналізу фінансової діяльності можна поділити на внутрішні (первинні документи, фінансова звітність) та на зовнішні (загальнодоступні та конфіденційні). Аналітики повинні спочатку проаналізувати документи та звіти суб'єкта підприємництва. Зазначимо, що процес перевірки автентичності загальнодоступної інформації, що міститься в мережах та інших великих баз даних, займає багато часу. Основні джерела даних для аналізу інформації представлені на рис. 2.3.

Рис 2.3. Схема джерел даних для аналізу інформації

Джерело: складено автором на основі [37].

Тому під час аналізу фінансової складової діяльності співробітники не обмежені у виборі методів, показників, програмного забезпечення, джерел інформації тощо. Аналіз фінансової складової діяльності вимагає розрахунку значної кількості показників. Слід наголосити, що модель факторного аналізу доцільно створювати з урахуванням чинників, які найбільше впливають на стан суб'єктів підприємництва. Такі моделі дозволяють аналізувати чутливість суб'єкта підприємництва до ринкових. Для розробки моделі потрібен висококваліфікований аналітик та вміння працювати з великими базами даних. Для фінансової безпеки суб'єкта підприємництва значення мають не самі показники, а їх порогові значення. Граничні значення - це граничні величини, недотримання значень яких призводить до фінансової нестійкості. Система показників-індикаторів, які отримали кількісне вираження, дозволяє завчасно сигналізувати про небезпеку і вживати заходів

щодо її попередження. Стан фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, можна оцінити за допомогою системи показників, перелік яких із зазначенням їх порогових значень представлений в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Індикатори фінансової безпеки суб'єктів підприємництва

Показник	Порогове значення	Примітка
Коефіцієнт покриття (Оборотні кошти / короткострокові зобов'язання)	1,0	Значення показника повинно бути менше порогового
Коефіцієнт автономії (Власний капітал / валюта балансу)	0,3	Значення показника повинно бути менше порогового
Рівень фінансового левериджу (довгострокові зобов'язання / власний капітал)	3,0	Значення показника повинно бути менше порогового
Коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати (Прибуток до сплати відсотків і податків / відсотки до сплати)	3,0	Значення показника повинно бути менше порогового
Рентабельність активів (Чистий прибуток / валюта балансу)	Індекс інфляції	Значення показника повинно бути менше порогового
Рентабельність власного капіталу (Чистий прибуток / Власний капітал)	15%	Значення показника повинно бути менше порогового
Середньозважена вартість капіталу (WACC)	Рентабельність інвестицій	Значення показника повинно бути менше порогового
Показник розвитку компанії (Ставлення валових інвестицій до амортизаційних відрахувань)	1,0	Значення показника повинно бути менше порогового
Тимчасова структура кредитів	Кредити строком до 1 року < 30%; кредит, строком більше року > 70%	Значення показника повинно бути менше порогового
Показники диверсифікації покупців і постачальників (частка у виручці одного покупця і частка у виручці товарів одного постачальника)	10%	Значення показника повинно бути менше порогового
Темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів	Темп росту прибутку > темпу росту виручки > темпів росту активів	
Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості	Період обороту дебіторської заборгованості > періоду обороту кредиторської заборгованості	

Джерело: складено автором на основі [16]

Після розрахунку значень індикаторів фінансової безпеки та визначення приналежності їх статусу «небезпечно» або «безпечно» пропонується оцінити

загальний рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Якщо кількість «небезпечних» контрольних точок не перевищує одну або дві, то рівень фінансової безпеки можна позначити як «високий». Якщо кількість небезпечних контрольних точок три і більше - рівень фінансової безпеки «низький».

Контрольні точки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та їх порогові значення представлені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Контрольні точки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва

Контрольні точки фінансової безпеки	Безпечне значення	Небезпечне значення
Коефіцієнт поточної ліквідності	≥ 1	< 1
Коефіцієнт автономії	$\geq 0,5$	$< 0,5$
Плече фінансового важеля	≤ 1	> 1
Рентабельність активів	$>$ індексу інфляції	\leq індексу інфляції
Рентабельність власного капіталу	$>$ рентабельності активів	\leq рентабельності активів
Рівень інвестування амортизації	> 1	≤ 1
Темп зростання прибутку	$>$ темпу росту виручки	\leq темпу росту виручки
Темп зростання активів	> 1	≤ 1
Оборотність дебіторської заборгованості	≥ 12	< 12
Оборотність кредиторської заборгованості	\geq оборотності дебіторської заборгованості	$<$ оборотності дебіторської заборгованості
Достатність грошових коштів на рахунках	≥ 1	< 1
Середньозважена вартість капіталу (WACC)	$<$ рентабельності активів	\geq рентабельності активів
Економічна додана вартість (EVA)	> 0	≤ 0

Джерело: складено автором на основі [16].

Ключовою проблемою застосування даного методу є визначення переліку індикаторів, який максимально інформативно відображає можливий

вплив загроз, а також визначення порогових значень індикаторів з урахуванням галузевої приналежності і масштабів бізнесу. Як перевагою, так і недоліком індикаторного методу, на думку автора, є деталізація складових. З одного боку, присутні зрозумілі чинники, що впливають на значення індикаторів. З іншого боку, великий набір індикаторів, що змінюються різноспрямовано ускладнює інтерпретацію та формулювання короткого і інформаційно ємного висновку про рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Розглянемо алгоритм розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки на основі індикаторного методу:

1. Проводиться розрахунок показників, що характеризують фінансову безпеку суб'єкта підприємництва.
2. Для кожного і-ого показника визначається порогове значення.
3. Обчислюється ступінь відхилення фактичного значення кожного і-ого показника від порогового за такими формулами:

-якщо напрямок оптимізації показника max

$$X_i = \frac{a_i}{a_i^n} \quad (1)$$

-якщо напрямок оптимізації показника min

$$X_i = \frac{a_i^n}{a_i} \quad (2)$$

де a_i - фактичне значення показника;

a_i^n порогово значення показника.

4. Визначається інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва по формулі:

$$R_{\text{фб}} = x_1 \pm x_2 \pm x_3 \dots \pm x_n \quad (3)$$

Безумовно даний інтегральний показник об'єднує в собі кількісні оцінки індикаторів. Його можна використовувати при аналізі динаміки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва за ряд періодів. При формулюванні висновків зазначимо, що максимальний рівень даного

інтегрального показника дорівнює n - кількості індикаторів фінансової безпеки. Виходячи з цієї інформації, з'являється можливість трактування отриманого результату.

Попередній метод можна доповнювати комплексним показником на основі спектр-бального методу. Дана методика включає в себе декілька етапів, розглянемо етапи, в рамках яких безпосередньо відбувається розрахунок комплексного показника оцінки. На підставі виявлених загроз фінансовим інтересам суб'єктів підприємництва визначаються і розраховуються значення набору індикаторів і параметрів якісної оцінки стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, зокрема оцінка діяльності управлінського персоналу, оцінка рівня ведення бухгалтерського та наявність фінансового планування. Далі отримані результати розрахунку індикаторів і оцінки якісних характеристик фінансової системи суб'єктів підприємництва, зводяться шляхом присвоєння бальних оцінок. Наступним кроком бальні оцінки підсумовуються з метою визначення комплексного показника рівня фінансової безпеки, який може бути визначений в діапазоні від мінімального рівня фінансової небезпеки до максимального високого рівня фінансової безпеки.

Перевагою даного методу є можливість включення в розрахунок якісних показників. Недоліком, з точки зору автора, є необхідність експертних оцінок якісних факторів. Для оцінки рівня управлінського персоналу і якості побудови та функціонування системи бухгалтерського обліку погляду зсередини часом не досить, якщо необхідно сформувати об'єктивну картину. Залучення для цих цілей сторонніх експертів пов'язане з додатковими витратами, а ще й необхідністю надавати внутрішню інформацію стороннім особам. Можна звичайно в даному питанні спиратися на думку незалежних аудиторів, які відповідно до Кодексу етики не повинні розголошувати інформацію, отриману в ході перевірки. Але малі суб'єктів підприємства, для яких також розроблена дана методика оцінки, не підлягають в основному

обов'язковому аудиту, а проводити його добровільно навряд чи будуть виходячи з вартості аудиторських послуг.

Доповнення до попередніх методів є використання мультиплікативної модель оцінки фінансової безпеки, яка визначає інтегральний показник фінансової безпеки шляхом множення декількох індикаторів, що відображають вплив можливих загроз. Згідно моделі розрахунку пропонується розглянути такі показники:

Коефіцієнт швидкої ліквідності, який визначається за формулою:

$$K_{\text{шл}} = (OA - Z) / KP \quad (4)$$

де OA – оборотні активи;

Z – запаси;

KP- короткострокові пасиви.

Коефіцієнт ліквідності інтегральний визначається за формулою

$$K_{\text{лі}} = (Aл + Ша + Па) / (KP + DP) \quad (5)$$

де Ал-абсолютно ліквідні активи,

Ша- активи швидкої реалізації;

Па- повільно реалізовані активи;

KP - короткострокові пасиви;

DP - довгострокові пасиви.

Коефіцієнт прибутковості власного капіталу, який визначається за формулою

$$K_{\text{пвк}} = D / BK \quad (6)$$

где D – доходи організації;

BK – балансова величина власного капіталу.

Коефіцієнт консолідації доходів, який визначається за формулою

$$K_{\text{кд}} = EBIT / A \quad (7)$$

де EBIT – фінансовий результат до оподаткування;

A – сукупна вартість активів.

Коефіцієнти прибутковості активів, який визначається як відношення доходу організації до балансової вартості її активів.

Коефіцієнт фінансового левериджу- відношення власного капіталу до позикового капіталу.

Коефіцієнт фінансової незалежності, який визначається за формулою

$$K_{\text{фн}} = \text{КВК} / \text{ВБ} \quad (8)$$

де $K_{\text{ВК}}$ -коефіцієнт власного капіталу;

ВБ – валюта балансу.

Коефіцієнт фінансової безпеки ($K_{\text{фб}}$) визначається за агрегатною формулою як добуток усіх зазначених показників:

$$K_{\text{фб}} = K_{\text{шл}} * K_{\text{лі}} * K_{\text{пвк}} * K_{\text{кд}} * K_{\text{па}} * K_{\text{фл}} * K_{\text{фн}} \quad (9)$$

На наш погляд, даний коефіцієнт складно інтерпретувати. Ймовірно, його можна використовувати в цілях аналізу динаміки рівня фінансової безпеки за ряд періодів, або для порівняння рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва однієї галузевої приналежності. Тим часом, до уваги не беруться нефінансові показники - якісні характеристики складових фінансової безпеки, і як наслідок даний інтегральний показник не дає об'єктивної інформації щодо реального рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Моделі оцінки ймовірності банкрутства слід використовувати за доцільності. Беручи до уваги зв'язок фінансової безпеки та фінансової стійкості суб'єктів підприємництва, актуальним є використання моделі credit-men для оцінки фінансової безпеки. Методика передбачає розрахунок п'яти показників:

1. Коефіцієнт швидкої ліквідності

$$K_{\text{шл}} = (\text{ДБЗ} + \text{ГК} + \text{КФЗ}) / \text{КЗ} \quad (10)$$

де ДБЗ - дебіторська заборгованість;

ГК - грошові кошти в касі та на розрахункових рахунках;

КФЗ - короткострокові фінансові зобов'язання;

КЗ - короткострокові зобов'язання.

2. Коефіцієнт кредитоспроможності, що розраховується за формулою

$$K_k = BK/ZK \quad (11)$$

де BK – власний капітал;

ZK – залучений капітал.

3. Коефіцієнт іммобілізації власного капіталу

$$K_{iBK} = BK/ZB \quad (12)$$

де BK – власний капітал;

ZB - залишкова вартість необоротних активів.

4. Коефіцієнт оборотності запасів

$$K_{oz} = SP/SZ \quad (13)$$

де SP – собівартість продажів;

SZ – середня величина запасів.

5. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості

$$K_{dz} = VP/DBZ \quad (14)$$

де VP – виручка за період;

DBZ – середня за період величина дебіторської заборгованості.

Для кожного з показників визначається нормативна величина, яку порівнюють з отриманим в ході розрахунків результатом. Далі для розрахунку комплексного індикатора фінансової безпеки використовується формула

$$N = 25R_1 + 25R_2 + 10R_3 + 20R_4 + 20R_5 \quad (15)$$

де R_1, \dots, R_n - коефіцієнти швидкої ліквідності, кредитоспроможності, іммобілізації власного капіталу, оборотності запасів, оборотності дебіторської заборгованості.

З аналогічним успіхом можна використовувати і інші моделі оцінки ймовірності банкрутства, зокрема, моделі Альтмана, Таффлера, Спрінгейта. Але якщо брати до уваги той факт, що поняття «фінансова безпека» не тотожне поняттю «фінансова стійкість і платоспроможність», то з точки зору автора використання моделей оцінки ймовірності банкрутства є лише одним з необхідних кроків до визначення рівня фінансової безпеки, і він повинен бути доповнений іншими кроками. Узагальнюючи розгляд існуючих методів оцінки рівня фінансовій безпеки суб'єкта підприємництва можна говорити про

те, що всі вони не в повній мірі задовольняють вимоги, що висуваються кінцевими користувачами результатів оцінки. Необхідне вдосконалення інструментарію, що дозволяє брати до уваги не тільки фінансові, а й нефінансові показники, враховувати нерівномірний вплив індикаторів на загальний рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Результати оцінки повинні бути інформативні, легко інтерпретовані. Тобто слід комбінувати різні методи, враховуючи співвідношення доцільності, витрату ресурсів, часу до отриманого результату.

2.3. Цифровізація та процес інтелектуалізації управління системою фінансовою безпеки суб'єкта підприємництва

У сучасних умовах ведення бізнесу перехід до цифровізації практично завершено і він є одним із визначальних чинників економічного зростання, як для суб'єкта підприємництва, так і для держави в цілому. Зміни в зовнішньому середовищі суб'єктів підприємництва, тобто акцент на інформатизації економічних процесів і нові тенденції у формуванні споживчого попиту, призводять до впровадження цифровізації в усьому світі [42]. Водночас процес цифровізації може мати як позитивний, так і негативний вплив на діяльність суб'єктів підприємництва. Тому перед суб'єктами підприємництва постає проблема формування системи фінансової безпеки з урахуванням процесів інтелектуалізації. Прагнення посісти лідируючі позиції в економіці спонукає керівників державних і великих суб'єктів підприємництва та інших впливових гравців розробляти інноваційні підходи до організації бізнес-процесів з метою підвищення ефективності економічної діяльності та отримання надприбутку. Впровадження інноваційних підходів веде до підвищення ефективності бізнесу, в той час як традиційні підходи та методи мають бути адаптовані до умов сучасного суспільства. Слід зазначити, що термін "цифрова економіка" було вперше введено Ніколасом Негропonte, вченим із Массачусетського

технологічного інституту, 1995 року [162]. Інакше кажучи, цифрова економіка - це сфера економіки, в якій цифрові дані (бінарні, інформація тощо) і мережеві транзакції є важливими факторами і засобами виробництва, а їхнє використання може різко підвищити ефективність і продуктивність діяльності та вартість одержуваних продуктів і послуг. Слід зазначити, що, незважаючи на наявні загрози, цифровізація динамічно охоплює сферу послуг, торгівлю, фінансовий сектор, освіту і державне управління, і позитивні наслідки цих процесів як для бізнесу, так і для держави є особливо важливими. Переваги цифрової економіки очевидні: динамізм, зниження вартості платежів (онлайн-послуги набагато дешевші) і нові джерела доходу. Крім того, у суб'єкта підприємництва з'явилося більше можливостей для виходу на глобальні ринки і доступу до товарів і послуг у будь-якій країні світу. За необхідності інноваційні продукти можуть бути модифіковані в короткі терміни для задоволення додаткових вимог замовника, навіть якщо виробничі потужності системи просторово розділені. Передові технології, які постійно вдосконалюються та застосовуються на практиці, такі як великі дані, технологія блокчейн, квантові технології, штучний інтелект, туманні (хмарні) обчислення та віртуальна реальність, складають основу цифрової економіки [63].

Діджиталізація – це процес трансформації бізнесу за допомогою впровадження сучасних технологій та інструментів, які допомагають просувати суб'єкта підприємництва, покращувати позиції на ринку, взаємодіяти з клієнтами та автоматизувати багато процесів. Завдання діджиталізації – зробити суб'єкта підприємництва видимим в інтернеті, відкривати нові джерела трафіку клієнтів, розширювати можливості. Впровадження нових інструментів дозволяє не тільки підлаштовуватись під реалію ведення бізнесу, а й отримувати додаткові вигоди. Насамперед – взаємодія з клієнтами, розширення географії впливу, розширення інструментів продажу та позиціонування на ринку. Діджиталізація процесів має чітку мету:

задовольняти потреби клієнтів та знімати бар'єри. Вплив цифровізації на підприємницьку діяльність виражається, головним чином, у поширенні цифрових систем управління, розвитку великих даних (технологій структурування та аналізу дуже великих даних), електронної комерції, робототехніки та технологій штучного інтелекту (особливо нейронних мереж) у діловій практиці суб'єктів підприємництва різних розмірів і сфер діяльності.

Цифровізація створює важливі переваги суб'єктів підприємництва з точки зору реалізації обраної ними стратегії, підвищення фінансової безпеки та досягнення прозорості бізнесу. Широке використання сучасних технологій і систем управління справляє позитивний вплив на якість послуг, обслуговування клієнтів та інформаційне забезпечення учасників ринку. Посилення процесів оцифрування позитивно впливає на ефективність роботи суб'єктів ринкових відносин, задіяних у використанні певних інструментів оцифрування, та на інноваційний потенціал держави загалом.

Проте не менш важливим, ніж ефективність таких процесів, є питання забезпечення аспектів безпеки функціонування як господарюючого суб'єкта, так і інституційно-правової інфраструктури держави в умовах загострення проблем інформаційної безпеки, кібертероризму та повної втрати контролю над певними інформаційними зонами глобальної мережі.

Така ситуація створює низку проблем, пов'язаних із необхідністю ретельного аналізу впливу цифровізації на здатність суб'єктів підприємництва адекватно підтримувати свою фінансову стабільність. Стрімке формування цифрового середовища вимагає від систем управління суб'єктів підприємництва наявності механізмів забезпечення фінансової безпеки, тобто заходів з удосконалення, що враховують нові умови цифрового середовища. Цифровізація суб'єкта підприємництва і національної економіки ставить низку завдань щодо забезпечення оптимального рівня фінансової та економічної безпеки. Розглянемо виклики та можливості для суб'єктів

підприємництва у процесі впровадження цифрових тенденцій. Основними з них в Україні є.

1. Дані стають базисом конкурентоспроможності. Уміння обробляти й аналізувати дані дає можливість швидко отримати цінну інформацію про ринок і стати більш конкурентоспроможним.

2. Розвиток Інтернету речей, тобто мережі взаємопов'язаних фізичних об'єктів або пристроїв. Дозволяє великим суб'єктам підприємництва освоювати ринки і виходити на міжнародний рівень.

3. Цифровізація бізнесу та економічних секторів. Цифрові технології є основою для створення нових продуктів, цінностей і характеристик, а отже, і для отримання конкурентних переваг. Цифровізація дає змогу малим та середнім суб'єктам підприємництва створювати нові продукти та виводити їх на ринок так само швидко, як і великі суб'єкти підприємництва.

4. Віртуалізація ІТ-систем як фізичної інфраструктури та перехід до сервісної моделі може значно знизити початкові капітальні витрати на впровадження необхідної цифрової інфраструктури.

5. Штучний інтелект, який заснований на обробці великих обсягів даних, він оптимізує процеси і підвищує якість продукції та послуг.

Усі ці цифрові тенденції поступово впроваджуються в різні сфери бізнесу, такі як послуги, виробництво та державне управління. Кожна із них по-різному впливає на фінансову безпеку.

Адаптація механізмів фінансової безпеки в умовах цифрового середовища супроводжується викликами та можливостями для розвитку суб'єктів підприємництва (табл. 2.5).

Фінансова діяльність українських суб'єктів підприємництва характеризується високим рівнем невизначеності, що формує нові вимоги до управління в результаті подальшої трансформації національної економіки, посилення впливу зовнішньоекономічних факторів та пошуку унікальної конкурентоспроможності на ринку.

Таблиця 2.5.

Адаптація механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в розрізі цифрової економіки

Виклики	Можливості
1. Дані стають базисом конкурентоспроможності.	
<ul style="list-style-type: none"> - Відсутність системи правил, норм і стандартів для збору, зберігання та використання даних - Проблеми із захистом прав інтелектуальної власності. 	<ul style="list-style-type: none"> - Створити основу для розвитку всіх галузей промисловості та цифрової економіки. - Створення середовища, в якому не допускається корупція.
2. Розвиток Інтернету речей	
<ul style="list-style-type: none"> - Недостатня обізнаність компаній і потенційних користувачів про переваги та цінності технологій, низький попит і відсутність ринку для неї. - Низький рівень НДДКР та інновацій у секторі обладнання. 	<ul style="list-style-type: none"> - Широке застосування тренд може істотно підвищити ефективність секторів економіки, малого та середнього бізнесу тощо. - Ефективність виробництв, організації бізнесу, логістики, транспорту тощо.
3. Цифровізація бізнесу та економічних секторів	
<ul style="list-style-type: none"> - Відсутність національних (державних) програм та інфраструктури для підтримки та просування використання цифрових інструментів і рішень та розвитку інноваційного підприємництва. - Відсутність бачення, стратегій та ініціатив щодо цифровізації економіки та сфери життя суспільства і країни загалом. 	<ul style="list-style-type: none"> - Підвищення конкурентоспроможності секторів економіки. - Розвиток цифрової економіки, ринку праці тощо. - Поява нових галузей (кросплатформних і цифрових). - Розвиток інноваційного підприємництва.
4. Віртуалізація IT-систем як фізичної інфраструктури та перехід до сервісної моделі.	
<ul style="list-style-type: none"> - Відсутність законодавства по хмарним технологіям. - Відсутність хмарних стратегій у таких галузях, як державне управління, освіта та наукові дослідження. - Відсутність локальних провайдерів хмарних послуг з найвищим рівнем безпеки. 	<ul style="list-style-type: none"> - Суб'єктів підприємництва, корпорації, державні установи та громадяни можуть швидко і недорого розгорнути необхідну їм цифрову інфраструктуру і скористатися перевагами цифрового світу.
5. Штучний інтелект	
<ul style="list-style-type: none"> - Брак експертної думки. - Низький рівень інвестицій у проекти штучного інтелекту як із боку бізнесу, так і з боку держави. - Відсутність законодавчої бази 	<ul style="list-style-type: none"> - Підвищення якості послуг. - Зменшення кадрового апарату завдяки автоматизації повторюваних процесів.

Джерело: складено автором на основі [92].

Підтримка фінансової безпеки суб'єктів підприємництва як соціально-економічної системи, тобто необхідного рівня стабільності, стійкості, збалансованості та надійності, вимагає своєчасного реагування на всі зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Це неможливо без інтелектуалізації, тобто гнучкості та адаптивності, що ґрунтується на більш активному використанні інтелектуального потенціалу для виявлення проблем, розробки та впровадження найбільш ефективних управлінських рішень. Однією з головних складових цифровізації управління фінансової безпеки суб'єкта підприємництва є процес інтелектуалізації.

Слід зазначити, що в науковій літературі недостатньо напрацьовано по терміну «інтелектуалізація», в аспекті розгляду його в управлінні фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Термін "інтелектуалізація" ми будемо використовувати, головним чином, стосовно управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, з точки зору застосування творчого підходу до вирішення проблеми забезпечення фінансової безпеки, шляхом розвитку інтелектуального потенціалу підсистем.

Хоча інтелектуалізація набула значущості лише в останні 20 років, особливо в контексті теоретичного обґрунтування природи економічного прогресу в розвинених країнах, заснованого на розширеному використанні новітніх необмежених ресурсів, інформації та знань, теоретичні основи її застосування були закладені значно раніше. Термін "інтелектуалізація" сьогодні часто використовується, щонайменше, через дві обставини: можливість отримати конкурентну перевагу за рахунок постачання на ринок інноваційних продуктів, створення яких вимагає інтенсифікації інтелектуальної праці; а також через те, що інформація та знання дозволяють більш ефективно використовувати обмежені природні ресурси та формують основу для сталого людського розвитку. Існує щонайменше дві обставини, за яких це відбувається.

Зі змісту цих двох обставин можна логічно зрозуміти, що інтелектуалізація не обмежується певним рівнем, а є сьогодні необхідним

елементом і основою для формування таких понять, як "інтелектуалізація суспільства", "інтелектуалізація економіки", "інтелектуалізація суб'єктів підприємництва" та "інтелектуалізація управління". Коротко зупинимося на цих поняттях у зв'язку з необхідністю подальшої конкретизації сутності терміну "інтелектуалізація управління фінансовою безпекою підприємств".

Термін "інтелектуалізація суспільства" має багато визначень, одне з яких варто розглянути більш детально. Так, в Україні було проведено перше дослідження інтелектуалізації, а в книзі "Інтелект держави на зламі століть", підготовленій у 2000 році В. Врублевським. Їм інтелектуалізація визначалася як "... . цілеспрямований процес, спрямований на радикальне розширення сфери знань, поліпшення їх використання, підвищення творчого потенціалу соціальних систем усіх типів і рівнів, створення соціальних і технологічних передумов для кращого використання інтелекту і колективних знань кожної людини" [91].

При розгляді інтелектуалізації економіки орієнтирами є аналогічні аспекти суспільства, але з певними уточненнями, які О. Другов визначає. Згідно з цим та іншими визначеннями, інтелектуалізація призводить до структурних змін, пов'язаних зі швидшим розвитком галузей економічної діяльності, в яких активніше використовується людський інтелект, зі збільшенням частки сектору послуг і зменшенням кількості людей, зайнятих у виробництві та видобутку викопного палива. Інтелектуалізація економіки цікава тим, що ступінь інтелектуалізації варіюється від країни до країни, при цьому деякі країни вже займають вигідне конкурентне становище [24].

Ступінь інтелектуалізації стає новим критерієм для визначення приналежності країни до більш розвиненої національної економіки, тобто до групи, орієнтованої на використання інтелекту та подальше активне освоєння природних ресурсів. У контексті формування методологічних засад інтелектуалізації управління фінансовою безпекою, певний ступінь інтелектуалізації функціонування суб'єктів підприємництва в національній економіці визначатиме не тільки різний склад основних загроз, а й здатність

суб'єктів підприємництва протистояти їм. Наступний етап, "інтелектуалізація праці", прояснює різницю між фізичною та інтелектуальною працею. У цьому зв'язку доцільно навести визначення П. Семянчука. Він визначає інтелектуалізацію праці як "... . процес постійного підвищення наукомісткості як чинників виробництва, так і продукції, безперервне вдосконалення навичок і компетентності персоналу, творчі підходи до організаційних, виробничих і маркетингових процесів, а також широкомасштабні інновації в ресурсах і сировині, процесах, і технологіях, продукції, організації та маркетингових елементах економічної діяльності" [77].

Варто зазначити, що інтелектуальна праця вимагає творчого та інноваційного підходу до розв'язання раніше невідомих проблем і формування професійного розвитку працівників. Ці аспекти є важливими для управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва у зв'язку зі швидкими змінами в бізнес-середовищі та вимагають творчого підходу до формулювання та реалізації кожного управлінського рішення. Суть інтелектуалізації суб'єктів підприємництва описано В. Івановим "як процес акумулювання розвитку інтелектуального потенціалу суб'єктів підприємництва та вдосконалення його структури для забезпечення стратегічних цілей суб'єктів підприємництва в умовах гіперконкуренції" [29].

Підставою для розгляду інтелектуалізації управління є висловлювання В. Петранка, який 2009 року сформулював парадигму «Інтелектуалізоване суспільство потребує інтелектуалізованого управління» [64]. Зазначимо, що інтелектуалізація спрямована не тільки на створення інноваційних продуктів, а й на застосування методів, функцій, прийомів і механізмів у взаємодії систем контролю й управління, що ґрунтуються на творчому підході, узагальненні інформації, генерації нових знань та їхньому застосуванні для досягнення спільних інтересів. Встановлено вміння застосовувати їх для досягнення спільної вигоди, перехід до розробки та впровадження нетипових рішень відповідно до досвіду отриманого від шаблонних рішень поточних проблем.

Звівши воедино основні параметри інтелектуалізації на всіх виявлених рівнях, було сформовано необхідну базу для визначення сутності інтелектуалізації управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Інтелектуалізація управління фінансовою безпекою - це процес, що ґрунтується на інтелектуальній діяльності суб'єктів безпеки, який у поєднанні з розширеним обміном інформацією сприяє забезпеченню фінансової безпеки на рівні, який дає змогу реалізувати фінансові вигоди і є основою для розвитку суб'єктів підприємництва. Авторське визначення чітко вказує на важливість активізації інтелектуальної діяльності суб'єктів безпеки, віддаючи пріоритет використанню індивідуального інтелекту для розв'язання поставлених завдань.

У нашому розумінні інтелектуальна активність охоплює здатність розвивати, удосконалювати та збільшувати інтелектуальний потенціал, здатність використовувати досвід, знання, навички та вміння, здобуті в поточній роботі, у відповідь на необхідність підготовки до нетипових ситуацій, які потребують нових і творчих підходів. У таких нетипових ситуаціях, перш за все, співробітникам спеціалізованих відділів необхідно зосередитися на розвитку здатності збирати великі обсяги інформації, аналізувати ситуацію, формулювати можливі сценарії та виявляти дані, необхідні для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Інтелектуалізація також передбачає генерування нових знань щодо можливих змін у рівні фінансової безпеки суб'єкта підприємництва та варіантів підтримання стабільності та стійкості функцій, повернення до стану рівноваги та надійності під час реалізації захисних заходів, а також поліпшення організаційного забезпечення, підтримку ініціативи співробітників спеціалізованих підрозділів і вирішення конкретних завдань. Вона також включає в себе розширення можливостей для застосування суб'єктами безпеки за допомогою децентралізації, яка повинна сприяти більш ефективному використанню інтелекту окремих співробітників у спеціалізованих підрозділах, а також інтелекту всього колективу загалом,

завдяки збалансованій кадровій політиці, що зміцнює узгодженість індивідуальних інтересів, передачу традицій, досвіду та інтелектуального потенціалу.

Нами інтелектуалізація визначається не як миттєве досягнення певного результату, а як систематичний, цілеспрямований і науково організований процес, що забезпечує розв'язання завдань у сфері фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. У світлі вищевикладених міркувань доцільно коротко розглянути природу інформації та знань як ключових ресурсів в управлінні фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва. Інформацію і знання використовують для саморозвитку співробітників служби безпеки, для інтелектуального зростання особистості та збільшення її інтелектуального потенціалу і капіталу в системі управління фінансовою безпекою. Ідеться не про живе знання, яке формується в процесі фізіологічного дозрівання кожного індивіда, а про наукове знання, що забезпечує усвідомлення змін у навколишньому середовищі, розуміння впливу певних чинників, прогнозування подальших подій і пошук варіантів впливу на керований об'єкт для досягнення поставлених завдань.

У попередніх підрозділах ми розглянули етапи процесу управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва та продемонстрували пріоритетність вчасного отримання необхідних даних про зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі суб'єктів підприємництва. Ми вважаємо, що це дуже важливі питання, які ще раз доводять необхідність зосередитися на інформації в інтелектуалізації управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Закон України "Про інформацію" дає таке визначення інформації - "документована або публічно оприлюднена інформація про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому середовищі" [71]. З іншого боку, ми вважаємо, що інформація набуває характеристик товару і є основою в процесі управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва.

Що стосується інформації як виробничого ресурсу, то не завжди правильно зосереджуватися на максимальному використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Комп'ютерні системи можуть отримувати, обробляти, перетворювати, передавати і зберігати інформацію з високою швидкістю, але керівництво департаменту фінансової безпеки повинно пам'ятати, що важливо виявляти й оцінювати зміни в ступені негативного впливу тієї чи іншої загрози, що безпосередньо залежить від особистого інтелекту працівників відповідного підрозділу. Складність полягає в тому, що кожен прояв загрози може не мати аналогів у минулому і вимагатиме творчого підходу до його вирішення. Водночас існує і неструктурована інформація, яку надають співробітники суб'єкта підприємництва та співробітники конкурентів. Перевірка такої інформації, визначення її достовірності та доступності в процесі вироблення та реалізації управлінських рішень залежить від інтелектуальної діяльності співробітників служби безпеки суб'єктів підприємництва. Зв'язок між інформацією та знаннями простежується у визначенні інформації як "нового знання, що його споживач (суб'єкт) отримує в результаті сприйняття та опрацювання певних даних" [30]. Іншими словами, нове знання формується на основі інформації, що вказує на необхідність зосередитися на її якісних і кількісних параметрах. Варто зазначити, що інформація знижує невизначеність, тобто ризик. В управлінні фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва цей аспект має бути реалізовано через відповідне інформаційне забезпечення суб'єктів безпеки, включно з реалізацією заходів щодо вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення на промислових суб'єктів підприємництва. Інший аспект - творче розуміння природи інформації, тобто здатність сприймати інформацію та готовність використовувати її у сфері професійних обов'язків, що дає змогу перетворювати інформацію на знання.

На наш погляд, щодо інтелектуалізації управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва доцільно звернути увагу на визначення, що ґрунтується на "розумінні" або "пізнанні", яке є перекладом з латині цього

терміну - "... 1) загальна здатність до пізнання та розв'язання проблем, що визначає успішність будь-якої діяльності та є основою для інших здібностей; 2) система всіх когнітивних здібностей індивіда, зокрема, відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення й уява; 3) здатність розв'язувати проблеми "в голові" без спроб і помилок" [72]. Таке визначення підходить для характеристики інтелекту працівників у координаційних і спеціалізованих секторах. Це пов'язано з тим, що співробітники мають уміти розв'язувати будь-які складні задачі, покладатися на власний досвід, володіти творчим потенціалом для пошуку нетипових варіантів розв'язання проблем, швидко адаптуватися і вносити необхідні зміни в процеси управління фінансовою безпекою. При характеристиці інтелекту працівників доцільно зосередитися не на точності їхньої поведінки відповідно до заздалегідь заданих алгоритмів збирання та опрацювання інформації, а на їхній здатності самостійно набувати нових знань і застосовувати їх у нетипових ситуаціях для ухвалення унікальних управлінських рішень з підвищення рівня фінансової безпеки.

Термін "інтелект" є однією зі складових поняття "інтелектуальний потенціал". У довідковій літературі потенціал визначається як "... . запас чогонебудь, резерв, прихована здатність, сила для якої-небудь діяльності, яка може проявитися за певних умов" [18]. Серед науковців немає єдиного тлумачення інтелектуального потенціалу, тому будуть наведені лише ті аспекти, що є найактуальнішими і можуть бути використані для інтелектуалізації управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Вважаємо, що саме ефективне використання інтелектуального потенціалу формує інтелектуальний капітал. Трактування цього терміну певною мірою різняться, але об'єднуючим фактором є те, що він ґрунтується на знаннях, інформації та інтелекті співробітників. Відповідно, інтелектуальний капітал визначається нами як інформація та знання, що є специфічними елементами за своєю природою та формою участі у виробничому процесі і набувають форми інтелектуального капіталу в рамках суб'єктів підприємництва. Згідно з цією інтерпретацією, інтелектуальний капітал складається з двох елементів:

людського капіталу та структурного капіталу. Ефективне використання цих елементів має забезпечити досягнення цілей системи управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва. Розглянемо, що необхідно робити, якщо фактичний рівень інтелектуалізації відхиляється від рекомендованого (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Розвиток інтелектуалізації управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва

Джерело: розроблено автором

Якщо спостерігається позитивне відхилення, тобто рівень інтелектуалізації окремого працівника є високим, доцільно розглянути можливість переведення, просування або мотивування працівника до подальшої інтелектуальної діяльності в інших підрозділах, які потребують більш значних знань та компетенцій. Якщо рівень інтелекту працівника

недостатній для забезпечення необхідного рівня виконання роботи, доцільно розробляти спільні програми самонавчання, посилювати обмін досвідом всередині групи, застосовувати матеріальні та нематеріальні мотиватори, створювати умови для розвитку та отримання нових знань.

Підбиваючи проміжні підсумки, можна сказати, що інтелектуалізація управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва вимагає зосередження на реалізації інтелектуального потенціалу для формування інтелектуального капіталу за рахунок наявних інтелектуальних ресурсів. Інтелектуалізація означає зосередження уваги на розвитку людських ресурсів, створенні нових знань та ефективному використанні інформації. Результати оцінювання інтелектуальних характеристик кожного співробітника мають стати основою для вдосконалення організаційної підтримки у сфері фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та внесення необхідних змін до кадрової політики, що здійснюватиметься за допомогою:

- кадрових змін;
- реалізація програм з формування нових знань окремих співробітників;
- розроблення планів і критеріїв для систематичного оцінювання інтелектуальних характеристик працівників і встановлення їхньої належності до певного інтелектуального класу;
- формулювання системи мотивації співробітників різних відділів з урахуванням функції кожного відділу в процесі забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва;
- застосування матеріальних (доплати, премії) і нематеріальних (курси підвищення кваліфікації, семінари, конференції, переведення на нові посади) стимулів для поліпшення інтелектуальних характеристик співробітників;
- передбачення зміни викликів у тактичному і стратегічному вимірі в галузі фінансової безпеки та розроблення програми розвитку знань.
- розроблення бази даних відповідно інтелектуальних характеристик співробітників і документування змін в інтелектуальній ієрархії.

Результати структурування співробітників та використання мотивації сприяють розвитку інтелектуалізації в управлінні фінансовою безпекою суб'єктів підприємства, включно зі зростанням індивідуальних інтелектуальних характеристик та організаційних знань, збільшенням інтелектуального потенціалу та інтелектуального капіталу, посиленням взаємодії між різними підрозділами та ефективнішим використанням інтелектуальних ресурсів.

Виокремимо на основі системного підходу програму вирішення проблеми інтелектуалізації управління фінансовою безпекою (рис. 2.5).

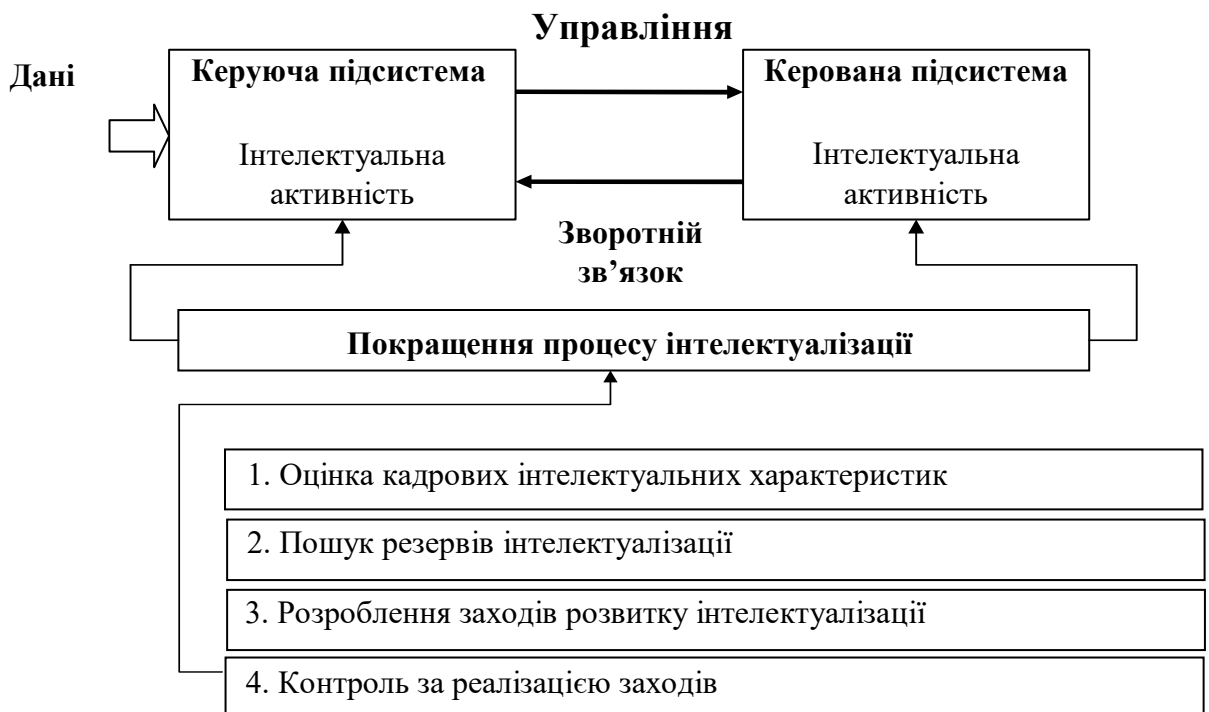

Рис. 2.5. Інтелектуалізація управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємства

Джерело: сформовано автором

Керуюча підсистема виробляє управлінські рішення на основі отриманої інформації про зміну рівня фінансової безпеки і постійно впливає на підсистему управління. Величина впливу залежить від декількох аспектів.

- Інтелектуальної активності суб'єкта безпеки (керівної підсистеми), його креативності, наявності нових ідей і здатністю оцінювати ситуацію та виробляти альтернативні рішення.

- Здатності підсистеми управління активізувати інтелектуальну діяльність через систему мотивації.

- Наявності ресурсів для здійснення управлінської діяльності.

Інтелектуалізація має стосуватися як керуючої, так і контролюючої підсистем. Тільки за цих умов можна домогтися синхронного зростання інтелектуальних характеристик усіх учасників взаємодії. Існує хибна думка, що навчати потрібно тільки підлеглих і що менеджери можуть вирішити будь-яку проблему завдяки досвіду та інтуїції. Сьогоднішнє середовище швидко змінюється, невизначеність критично висока, а знання швидко застарівають, тому саморозвиток необхідний незалежно від посади. Для менеджерів мотивуючим фактором має бути необхідність відповідати своїй посаді шляхом систематичного підвищення професійних і загальних знань, компетентності в усіх ключових питаннях, адаптивності та креативності у вирішенні проблем. У цьому контексті варто нагадати позицію сера Френсіса Гальтона про те, що "інтелект є похідною швидкості та вибірковості сенсорних реакцій на стимули навколишнього середовища" [65].

Тому інтелектуальна діяльність підсистеми управління має ґрунтуватися на здатності одержувати, узагальнювати, аналізувати, оцінювати та використовувати інформаційні ресурси, які мають тенденцію до збільшення. Дотримання розробленої програми інтелектуалізації управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва сприяє забезпеченню високого ступеня реагування на зміни у внутрішньому і зовнішньому середовищі та підвищенню ефективності використання інтелектуальних ресурсів суб'єктів підприємництва.

2.4. Дестабілізуючі чинники впливу на фінансову безпеку суб'єктів підприємництва України під час війни

Економічна нестабільність, поширення кризових явищ та геополітичні конфлікти становлять реальну загрозу фінансовій безпеці всіх суб'єктів

підприємництва. Сьогодні від українських суб'єктів підприємництва та їх стабільної роботи залежить наповнення державного бюджету, створення надійної матеріально-технічної інфраструктури, підтримання державного суверенітету та фінансової безпека України в цілому. За період воєнного стану українська економіка зазнала катастрофічних втрат матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, структурних змін у виробничому секторі, руйнування та скорочення виробництва у приватному секторі. Національна економіка була зосереджена на вирішенні проблем фінансування та матеріально-технічного забезпечення збройних сил, а також продовольчої, медичної та соціальної допомоги військовослужбовцям і цивільному населенню. Від фінансування цих галузей залежить перемога і безпека держави, та інтереси її громадян.

Наразі багато вітчизняних підприємств перебувають у нестабільному фінансовому становищі через економічні та політичні труднощі. Зокрема, початок широкомасштабної війни та оголошення воєнного стану створюють реальні ризики та загрози для їх функціонування. Незважаючи на надзвичайно складні умови ведення бізнесу в умовах воєнного стану, український бізнес продовжує працювати та розвиватися. Так, з початку повномасштабної окупації в Україні було зареєстровано близько 7 800 нових суб'єктів господарювання, у тому числі 1 020 фізичних осіб-підприємців та понад 6 776 юридичних осіб [31].

Негативні реалії, що впливають на існуючий бізнес, включають: зростання економічної нестабільності через військові дії, погіршення умов праці через закриття та фізичне знищення підприємств, руйнування інфраструктури, зменшення кількості економічно активного населення з доданою вартістю, зниження попиту в зонах військових дій та навколо них через міграцію населення, фізична неможливість ведення бізнесу в зонах конфлікту, порушення ланцюгів постачання, прискорення інфляції та високі ціни виробників, дисбаланси у фінансовій системі, посилення фінансових загроз для економіки, пошкодження обладнання, псування запасів, що зберігаються на складах компанії, значне зростання цін на паливно-мастильні

матеріали через руйнування нафтопереробних заводів в Україні. Крім того, постійні атаки на енергетичну інфраструктуру призвели до перебоїв в електропостачанні та зростання цін на електроенергію, що безпосередньо вплинуло на собівартість продукції та відпускні ціни суб'єктів підприємництва.

У цьому контексті слід зазначити необхідні заходи, спрямовані на посилення фінансової безпеки існуючих суб'єктів підприємництва: тимчасовий перехід до майже ручного управління економікою, коли держава вирішуватиме, що є пріоритетним, а що підтримувати; посилення економічних процесів на територіях які далеко від зони бойових дій; особливий акцент слід зробити на підтримці виробництва та переміщенні населення у відносно безпечні райони; слід заохочувати максимальну переорієнтацію економіки на підтримку збройних сил, оборону, відновлення та підтримку інфраструктури та продовольчої безпеки; слід розробити мобілізаційні завдання для підприємств, зробити їх партнерами держави; особливу увагу приділити експортоорієнтованим суб'єктів підприємництва, завданням яких має стати збільшення експорту країни.

Сьогодні держава створює нові умови для розвитку підприємництва та бізнесу будь-якого розміру. Під час війни урядом було впроваджено низку заходів, які допомагають підприємствам вижити та розвиватися. Підприємства мають змогу отримати фінансову допомогу від інших держав і міжнародних організацій. Така фінансова допомога надається у формі кредитів, кредитних гарантій і грантів. Політика уряду спрямована на створення передумов для експорту, зокрема, організовано нові маршрути - через Румунію, Польщу, Молдову. При формуванні стратегії розвитку підприємництва необхідно враховувати всі компоненти та критерії, включаючи фактори мінливості оцінки зовнішнього впливу на рівень нестабільності суб'єктів господарювання. Визначення рівня нестабільності зовнішнього середовища становить аналітичну основу передбачуваності його змін, яке впливає на вибір

методів управління суб'єктами підприємства та напрямів (стратегій) їх розвитку.

Водночас слід уникати монополізації приватного сектору на основі угод про державно-приватне співробітництво. Адже це лише посилить існуючі олігархічні сили чи створить нові олігархічні сили серед наближених до влади бізнесменів.

Ми вважаємо, що під час воєнного стану цього потрібно уникати.

- Ускладнення бюджетного процесу. Відкрити єдине вікно для бюджетної підтримки цільових груп підприємств (стартапи, ключові суб'єктів підприємництва, тощо) і фінансувати їх через випуск національних військових облігацій або через спеціальний фонд міжнародної допомоги для відновлення країни.

- Проведення радикальних податкових реформ (наприклад, оподаткування капіталу іммігрантів) та ліберального трудового законодавства. Це пов'язано з тим, що в умовах воєнного стану не вистачає часу та людських ресурсів на навчання та адаптацію до нової ситуації.

- Запровадження складних форм співпраці, що ускладнюють відносини з суб'єктів підприємництва. Проте такі форми співпраці можуть бути корисними в контексті відновлення певних об'єктів інфраструктури та налагодження роботи фінансових ринків після завершення бойових дій. Під час воєнних дій слід уникати складних довгострокових контрактів і обмежуватися простими державними закупівлями конкретних товарів і послуг.

Створення надійних та ефективних механізмів забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва забезпечить їх стабільне функціонування в умовах нових викликів. При цьому доцільно використовувати підхід, що враховує особливості суб'єктів підприємництва різного розміру та структури власності.

Тому для визначення основних властивостей і характеристик фінансової безпеки суб'єктів господарювання доцільно використовувати експертні оцінки. З цією метою у грудні 2022 - січні 2023 року викладачами та аспірантами кафедри фінансів економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка спільно з експертами громадської організації "Асоціація платників податків України" було проведено експертне дослідження "Фінансова безпека суб'єктів господарювання в умовах війни та повоєнного відновлення". Метою дослідження було виявлення найсерйозніших проблем у фінансовій безпеці українських суб'єктів господарювання в умовах війни та повоєнної відбудови і вироблення рекомендацій щодо її зміцнення (рисунок 2.6).

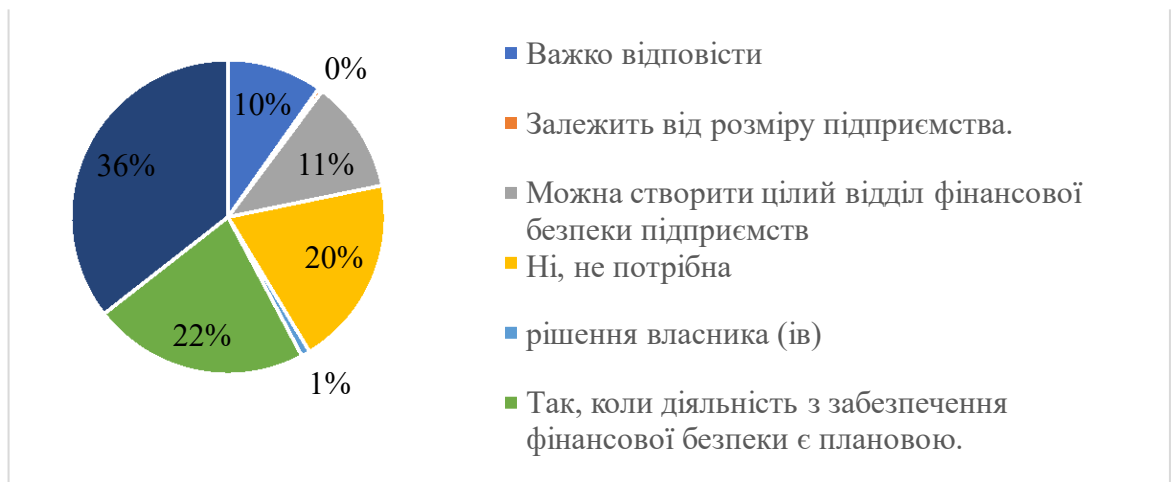

Рис. 2.6. Як Ви вважаєте, чи потрібна на підприємстві окрема посадова особа для забезпечення фінансової безпеки підприємств?

Джерело: результати анкетування, здійсненого в грудні 2022 – січні 2023 року

Як бачимо, 36% респондентів вважають, що така посадова особа має бути в організації постійно. Однак 22% респондентів вважають, що окрема посадова особа має бути в організації, витрачаючи ресурси організації, тільки в тому разі, якщо планується низка заходів із забезпечення фінансової безпеки. П'ята частина респондентів вважає, що ці функції із забезпечення фінансової безпеки може виконувати звичайний фінансовий відділ або його співробітники; 11% респондентів вважають, що доцільно виділяти ресурси

компанії на цілий відділ фінансової безпеки. І 10% респондентів не впевнені. Тільки 1% респондентів вважають, що рішення має бути залишено на розсуд власників.

Механізми забезпечення фінансової безпеки є найефективнішими за наявності чіткої синергії між усіма підрозділами організації та чіткої комунікації між підлеглими та керівниками (рисунок 2.7.)

Рис. 2.7. Як Ви вважаєте, чи необхідно працівників повідомляти про стан фінансової безпеки на організації?

Джерело: результати анкетування, здійсненого в грудні 2022 – січні 2023 року

Майже половина (49%) респондентів вважають за необхідне інформувати співробітників про стан фінансової безпеки. Однак 30% респондентів вважають, що це потрібно робити за згодою керівництва; 9% респондентів не бачать у цьому необхідності; 8% респондентів вважають, що інформувати співробітників потрібно систематично та регулярно; 4% респондентів не можуть з упевненістю відповісти на це запитання; 4% респондентів вважають, що стан фінансової безпеки організації повинен доводитися до співробітників на регулярній основі.

Виклики, з якими стикаються суб'єкти підприємництва, вимагають організаційних адаптивних дій, інколи компанії використовують "неформальні витрати"(рис. 2.8.)

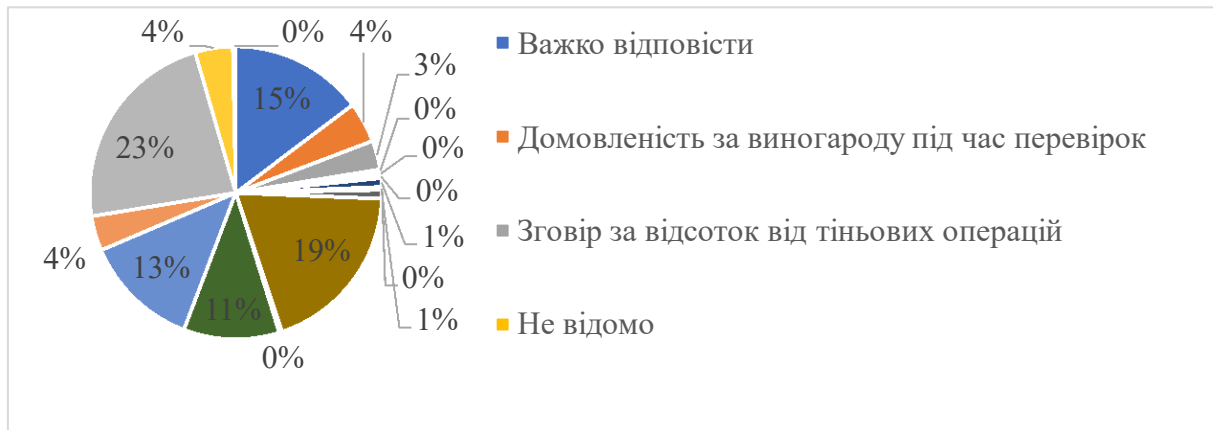

Рис. 2.8. Чи виникали у підприємства (або у Вас особисто як ФОПа) протягом 2021-2022 років ситуації, пов'язані з так званими "неофіційними витратами", при взаємодії з представниками влади з питань ведення бізнесу?

Джерело: результати анкетування, здійсненого в грудні 2022 - січні 2023 року

Найпоширенішою "неформальною угодою" є змова (23%) як частка тіншових угод. Однак значна частина респондентів (15% і 13%) не змогли відповісти або не володіють інформацією. Лише невелика частина респондентів (4%) згадала про ситуації підкупу під час податкових перевірок.

Неконкурентна поведінка може призвести до значних збитків для бізнесу, а в деяких випадках і до його руйнування. Респондентів запитали, чи стикалися вони з незаконними формами неконкурентної поведінки. (рисунок 2.9.)

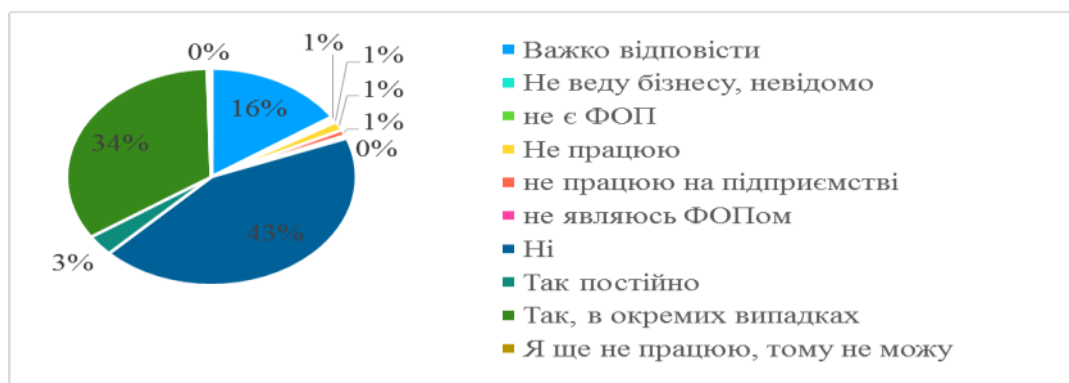

Рис. 2.9. Чи зазнавали Ви (Ваша компанія/Ви як ФОП) втрат внаслідок вимагання (здириництва), крадіжок, пограбування, вандалізму, підпалу у 2021-2022 роках?

Джерело: результати анкетування, здійсненого в грудні 2022 - січні 2023 року

Майже половина респондентів (43%) не зазнали збитків або втрат через незаконні форми неконкурентної поведінки. А 34% респондентів зазнали збитків, але не організованих; 16% респондентів не впевнені або не змогли відповісти. І лише 3% респондентів зазнали організаційних втрат.

Продовжуючи дослідження цього питання ми поцікавилися у респондентів який відсоток з доходу організації втрачають через наведенні вище незаконні дії. Нажаль більшість респондентів не змогли відповісти конкретно у відсотковому відношенні(53%) (рисунок 2.10.).

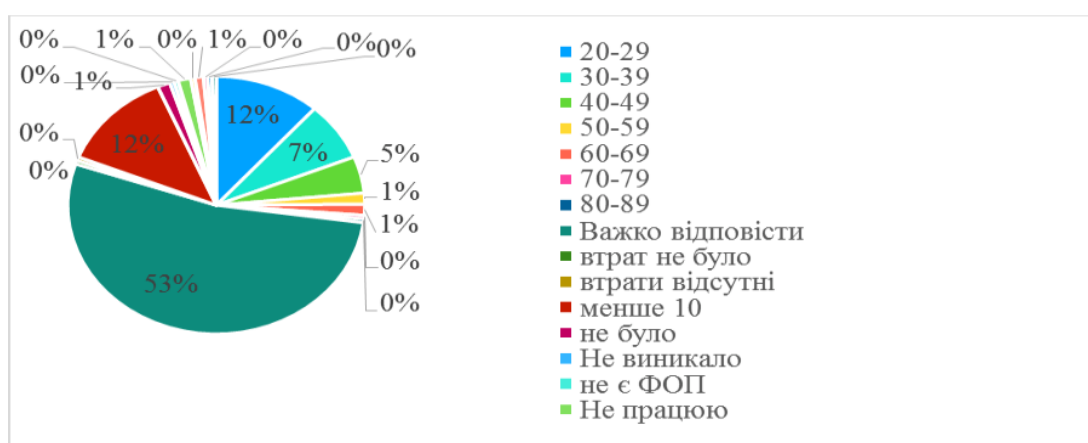

Рис. 2.10. Який розмір втрат у % до річного доходу Вашої компанії/Вашого доходу внаслідок таких дій?

Джерело: результати анкетування, здійсненого в грудні 2022 - січні 2023 року

Лише 12% респондентів, які змогли точно відповісти на це запитання, повідомили про менш ніж 10% збитків, ще 12% - про 20-29% і лише 7% респондентів - про 30-39%. А 5% респондентів відповіли на це запитання цифрою майже в половину всіх доходів бізнесу.

Одним із наслідків військових дій є зниження якості робочої сили та інтелектуального капіталу на ринку праці. Наступний блок запитань присвячений поточній ситуації на ринку праці (рисунок 2.11.).

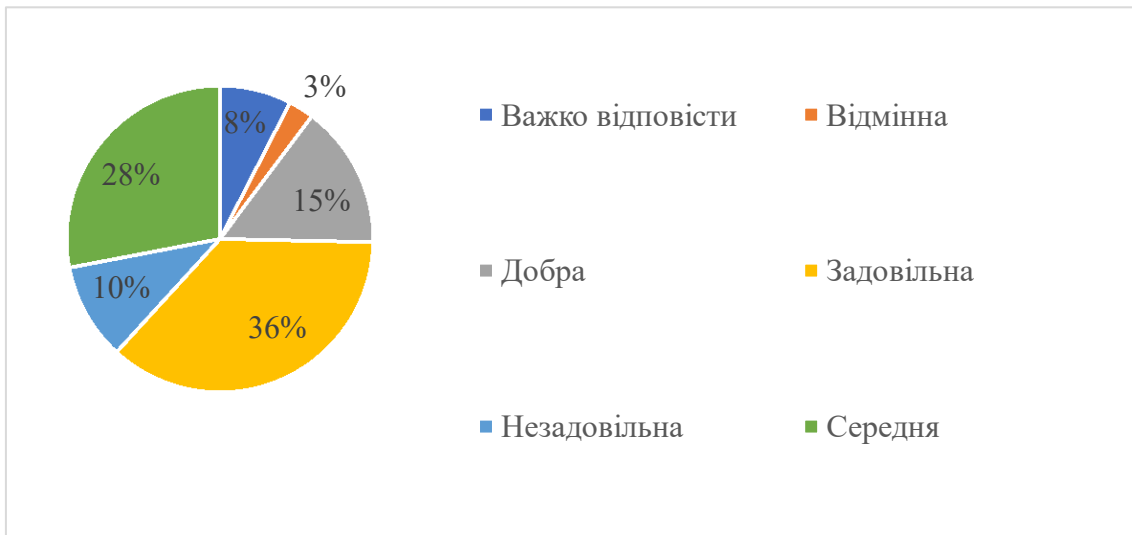

Рис. 2.11. Як Ви оцінюєте якість робочої сили, яку пропонує місцевий ринок праці?

Джерело: результати анкетування, здійсненого в грудні 2022 - січні 2023 року

Більшість респондентів вважають якість робочої сили задовільною (36%), 28% респондентів вважають стан робочої сили середнім, лише 15% респондентів вважають стан робочої сили добрим, 10% респондентів вважають стан робочої сили незадовільним і, на жаль, нічого не говорять про якість робочої сили на місцевому ринку праці 8%. Тільки 3% респондентів не дали жодних коментарів.

Не менш важливим у цьому аспекті є якість навчання працівників, тобто необхідний фундамент для кваліфікованої робочої сили (рис 2.12.).

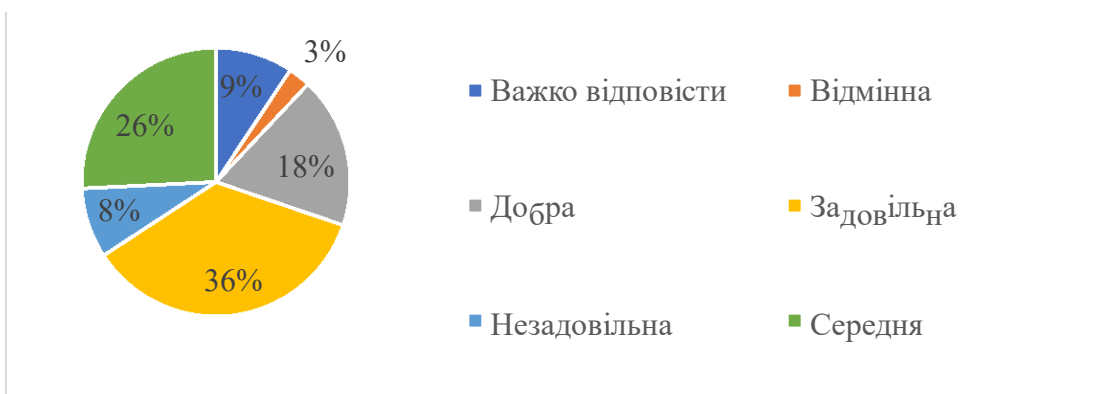

Рис. 2.12. Як Ви оцінюєте якість професійно-технічної освіти працівників, яких пропонує місцевий ринок праці?

Джерело: результати анкетування, здійсненого в грудні 2022 - січні 2023 року

Ситуація системно не змінилася. Лише 3% респондентів задоволені якістю навчання співробітників, 8% - незадоволені, 18% - задоволені на хорошому рівні, 26% - на середньому рівні, а 36% вважають стан навчання задовільним. Наступні запитання до респондентів спрямовані на з'ясування способів та засобів захисту організації від загроз фінансовій безпеці (рисунок 2.13.).

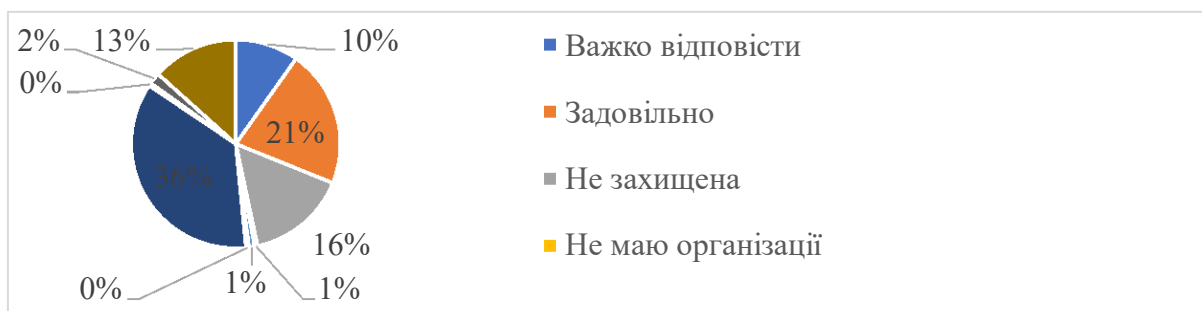

Рис. 2.13. Чи вважаєте Ви, що Ваша організація захищена від ризиків?

Джерело: результати анкетування, здійсненого в грудні 2022 – січні 2023 року

Більшість респондентів, а саме 36%, вважають свої підприємства недостатньо захищеними, 21% - добре захищеними, 16% - зовсім не захищеними, 13% вважають неможливим захистити їх під час війни, а десята частина не може відповісти взагалі.

Спеціальні процедури виявлення та моніторингу ризиків можуть підвищити рівень фінансової безпеки організації за рахунок більш швидкого і систематичного реагування на негативні фактори, що впливають, на пов'язані з ними ризики (рисунок 2.14.).

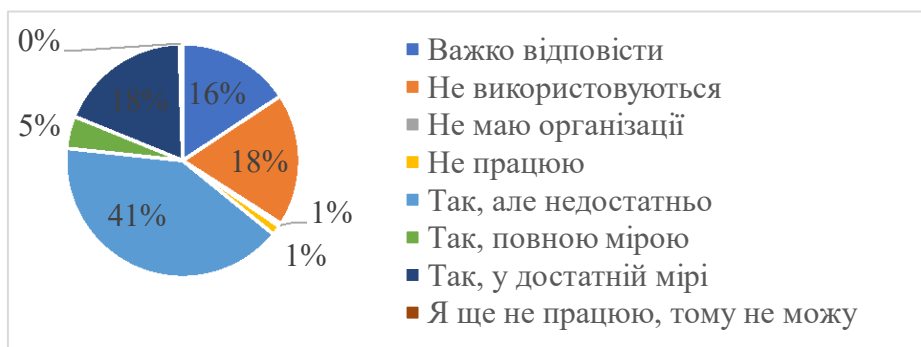

Рис. 2.14. Чи використовуються у Вашій організації спеціальні процедури виявлення та (або) моніторингу ризиків?

Джерело: результати анкетування грудень 2022 - січень 2023 року

Нажаль, більшість респондентів (41%) вказали, що ці процедури використовуються недостатньо, 18% респондентів вказали, що ці процедури не використовуються взагалі, а 18% респондентів не змогли відповісти. І лише 5% вважають, що ці процедури застосовуються в повному обсязі.

Професійні технічні заходи гарантують процеси конфіденційності та підвищують рівень фінансової безпеки організації, оскільки сторонні особи відповідно не можуть отримати доступ до важливої інформації організації (рисунок 2.15.).

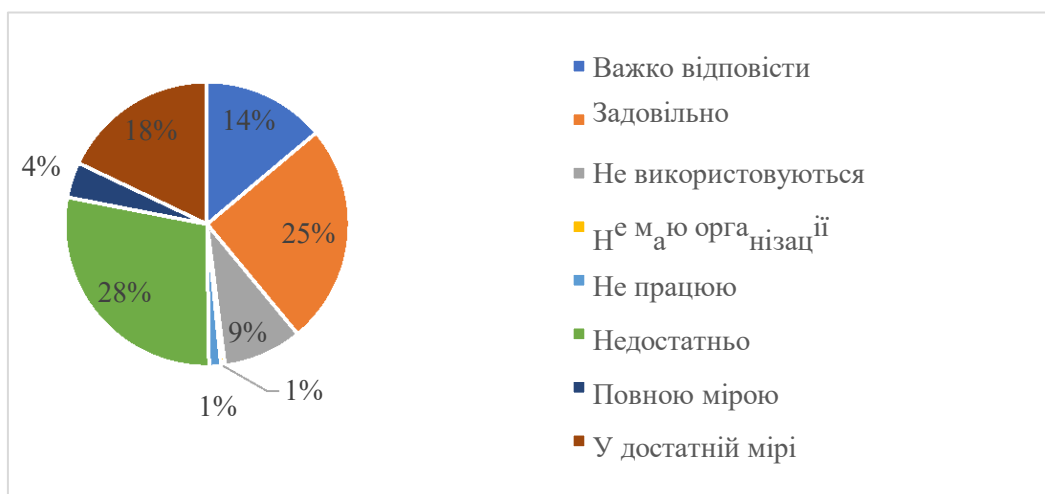

Рис. 2.15. Чи використовуються у Вашій організації спеціалізовані технічні засоби для забезпечення збереження та конфіденційності інформації?

Джерело: результати анкетування грудень 2022 - січень 2023 року

Як бачимо, відповіді респондентів майже порівну розділилися між варіантами "недостатньо" (28%) і "задовільно" (25%). 18% респондентів вважають використання цих інструментів достатнім, а 9% респондентів не використовують їх.

Карта загроз фінансовій безпеці - це специфічний інструмент, який за умови систематичного використання може допомогти організаціям підвищити рівень фінансової безпеки. Цей інструмент варто використовувати організаціям середнього розміру. Однак у деяких випадках він підходить і для малих суб'єктів підприємництва (рисунок 2.16.).

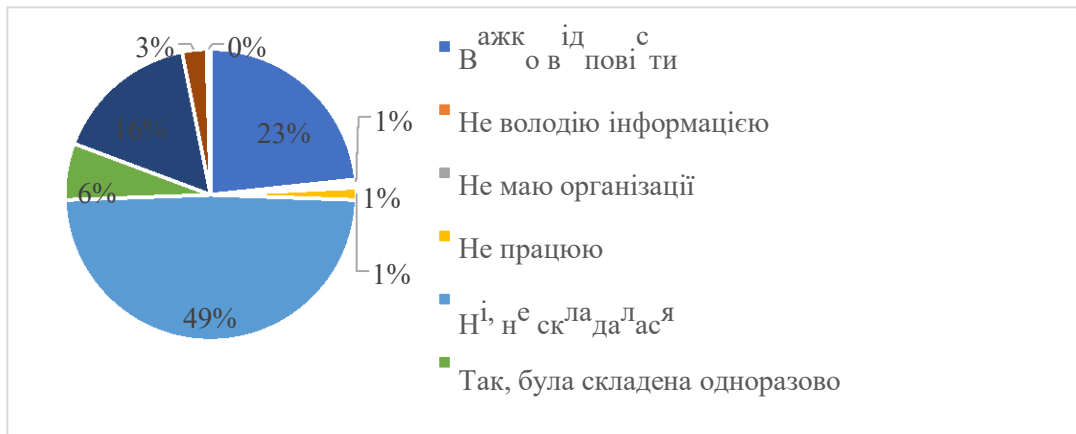

Рис. 2.16. Чи складається у Вашій організації карта загроз фінансовій безпеці?

Джерело: результати анкетування, здійсненого в грудні 2022 - січні 2023 року

Майже половина (49%) респондентів вказали, що їхня організація взагалі не має карти загроз; 23% респондентів зазначили, що не можуть відповісти на це запитання. Шість відсотків респондентів вказали, що їхня організація не займається систематичним створенням карт і робить це тільки один раз. Лише 3% респондентів вказали, що їхня організація систематично створює карти загроз фінансовій безпеці.

Регулювання процедур внутрішнього контролю сприяє більш ефективному виявленню помилок у діяльності організації. Це опосередковано підвищує рівень фінансової безпеки (рисунок 2.17.).

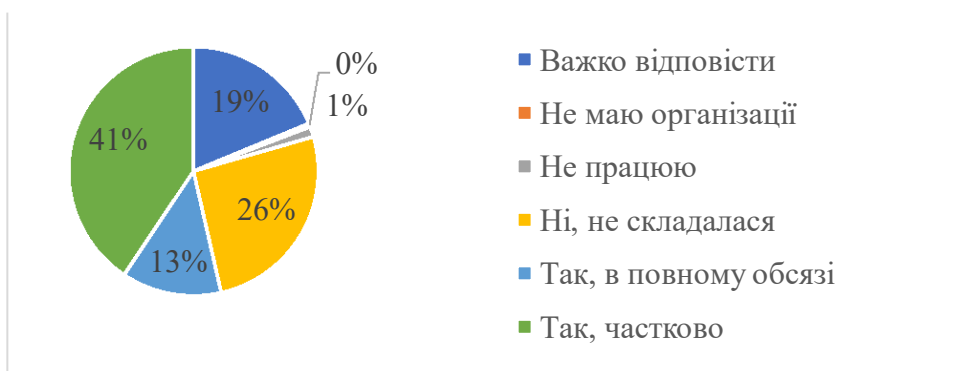

Рис. 2.17. Чи регламентовані процедури внутрішнього контролю, що застосовуються Вашою організацією?

Джерело: результати анкетування грудень 2022 - січень 2023 року

Значна кількість респондентів зазначили, що ці процедури регулюються частково (41%); 26% респондентів зазначили, що організація, в якій вони працюють, узагалі не регулює ці процедури; 19% респондентів зазначили, що не змогли відповісти на це запитання; 13% респондентів зазначили, що ці процедури повністю регулюються. 1% респондентів вважають, що вони повністю регламентовані; 1% респондентів не змогли відповісти на це запитання, оскільки не працюють.

Загалом, результати, отримані в цьому підрозділі, свідчать про системні проблеми, які потребують вирішення. Зокрема, непослідовність заходів із протидії загрозам фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва у воєнний час, відсутність фінансових ресурсів, необхідних для створення відповідних структур фінансової безпеки, нестача керівництва і співробітників. Сюди належить недостатня синергія між співробітниками. До основних загроз фінансової безпеки сучасних суб'єктів підприємництва в Україні належать рейдерство, недбалість співробітників під час виконання своїх обов'язків, неналежне податкове планування, незаконні дії податкових інспекторів, оперативних працівників і слідчих, тіньові схеми, ухиляння від оподаткування, а також недосконала нормативна база для ведення бізнесу. Слід зазначити, що податки завжди становили найбільшу частину в структурі доходів бюджету, однак з початком повномасштабної війни їх обсяг значно скоротився. Саме тому варто постійно аналізувати ефективність введених раніше податкових пільг, залучати додаткові джерела мобілізації коштів, урегулювати ставки податку на доходи відповідно до обсягу прибутку платника податків, спрощувати умови ведення бізнесу та мотивувати підприємців до відновлення їхньої діяльності. Створення умов для функціонування бізнесу та забезпечення громадян робочими місцями - це основні завдання для підтримки належного рівня фінансової безпеки як держави так і суб'єктів підприємництва.

Висновки до розділу 2

1. Розроблено системний підхід до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Сюди входить поетапне визначення окремих показників та об'єднання їх у групи на основі таких факторів фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: вартісної оцінки, оцінки ефективності дій суб'єкта безпеки, оцінки ефективності використання організаційної структури та забезпечення ресурсами. Розроблений методологічний підхід сприяє досягненню основних цілей оцінки. Це визначення впливу факторів на зміну рівня фінансової безпеки, результативність дій суб'єктів підприємництва, ефективність використання організаційних структур та ресурсного забезпечення, зміну ключових етапів управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва та економічне вдосконалення процесу оцінки відповідних загроз.

2. Продемонстровано розгляд терміну «інтелектуалізація» стосовно управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Доведено доцільність розгляду інтелектуалізації управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва як процесу, заснованого на стимулі інтелектуальної діяльності. У поєднанні з посиленням обміну інформацією це допоможе підвищити рівень фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. В нашому трактуванні інтелектуалізація включає можливі зміни рівня фінансової безпеки, спрямовані на збереження стабільності та функціональної стійкості.

3. Встановлено, що формування конкурентних переваг окремих компаній, галузей, регіонів і країн у майбутньому залежатиме від рівня цифровізації, діджиталізації та створення умов для забезпечення належного рівня фінансової безпеки. Країни, які є лідерами або вважаються розвиненими, повинні динамічно впроваджувати цифрові інструменти в різних секторах економіки. Цифрові інструменти та технології забезпечують більш високий рівень виробництва інноваційних продуктів, скорочують час від розробки ідеї до реалізації готового продукту, забезпечують належний рівень

рентабельності від впровадження передових технологій і є основою забезпечення фінансової безпеки в контексті цифровізації.

4. Доведено, що інтелектуалізація управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва потребує звернення уваги на реалізацію інтелектуального потенціалу, формування інтелектуального капіталу за рахунок наявних інтелектуальних ресурсів.

5. Розроблено програму інтелектуального управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Вона фокусується на розвитку інтелектуалізації керованих підсистем для досягнення синхронності в зростанні інтелектуальних якостей усіх взаємодіючих учасників. Доведено, що підсистема управління, інтелектуальна діяльність, орієнтована на безпеку, повинна базуватися на здатності отримувати, узагальнювати, аналізувати, оцінювати та використовувати інформаційні ресурси. Застосування розробленої програми спрямоване на більш ефективне використання інтелектуальних ресурсів суб'єктів підприємництва в процесі управління їх фінансовою безпекою.

Основні результати дослідження, що висвітлені в другому розділі опубліковані у наукових працях автора [8; 9; 47; 52; 53].

3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Вплив стану елементів фінансової безпеки держави на фінансову безпеку суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки

Розвиток цифрової економіки на сучасному етапі в Україні перебуває у фокусі стратегічних пріоритетів державної політики: у 2018 році затверджено Концепцію цифрового економічного і соціального розвитку України на 2018-2020 роки та затверджено План дій щодо її реалізації, у 2019 році утворено Міністерство цифрової трансформації України, а цілі й завдання цифрового економічного та соціального розвитку закріплено у Доктрині інформаційної безпеки України, Середньостроковому плані дій Уряду до 2025 року.

Бізнес також робить значний внесок у розвиток цифрової економіки. Розуміючи, що швидкість відповідних внутрішніх і зовнішніх бізнес-процесів та ефективність роботи суб'єктів підприємництва, а також конкурентоспроможність продукції залежать від модернізації виробничих, економічних, комерційних, побутових і фінансових процесів на основі впровадження ІТ-технологій, і цифровізації, чимало суб'єктів у країні впровадили інформаційні технології практично в усі види економічної діяльності, особливо в національні. Це позитивно впливає на загальну тенденцію цифровізації економіки.

Сучасні тенденції розвитку цифрової економіки в промисловості України включають: бездротовий зв'язок, віддалений мобільний доступ, тривимірний друк (3D-Print), технології Інтернет речей (IoT) та великих даних, хмарні обчислення, тощо [60].

Наприклад, як зазначає UAC Challenge AGRO, цифрові технології активно впроваджуються в українському агробізнесі, забезпечуючи підвищення ефективності та продуктивності, відкриваючи нові можливості для ухвалення правильних рішень і мінімізації ризиків. В агробізнесі цифрові

технології здебільшого пов'язані з технологічними процесами (цифровізація та роботизація в рослинництві, використання дронів), веденням обліку, відносинами з підрядниками, управлінням ресурсами, управлінням виробництвом і якістю продукції, плануванням, прогнозуванням [147]. Schneider Electric Ukraine, Еліус-М, КБ "Південне", Укрграфіт, IT-Enterprise, ІндаСофт-Україна, Метінвест Digital, Промислова компанія "Інтерпайп" та інші вітчизняні суб'єкти підприємництва вже багато років упроваджують та використовують власні інформаційні системи; а технічні парки цих суб'єктів підприємництва повністю комп'ютеризовано [93].

Однак, незважаючи на ці позитивні практики, розвиток цифрової економіки на вітчизняних суб'єктах підприємництва усе ще залишається недостатнім і безсистемним. За оцінками експертів, лише близько 15-20% усіх внутрішніх і зовнішніх бізнес-процесів систематизовано. Здебільшого це 1С, прості CRM та аналогічні рішення. До чинників, що перешкоджають повній цифровізації українського бізнесу сьогодні, належать: низька роль цифрових технологій у створенні та розвитку бізнесу(вона поки що не є провідною порівняно з фінансами, людськими ресурсами, доступом до ресурсів і ринків тощо), відсутність ефективного ринку цифрових технологій і продуктів, відсутність достатньої систематизованої інформації та відсутність якісних поставок комплексних IT-рішень на внутрішній ринок, а також відсутність кадрів, здатних керувати розвитком процесів цифровізації на суб'єктах підприємництва [57].

За даними дослідження, проведеного 2018 року Інститутом цифрової трансформації Digital Transformation Institute, коефіцієнт ефективності інновацій в Україні є доволі високим - 0,91, але водночас рівень цифровізації бізнесу залишається невисоким (0 означає, що продукція суб'єкта підприємництва не цифровізована взагалі, 10 означає, що більш як половина продукції оцифрована, 3,89 за шкалою); хмарні технології з елементами штучного інтелекту (59% суб'єктів підприємництва), великі дані та передові

інструменти аналізу даних (59%), розумні датчики в категорії IoT (48%), системи ощадливої економіки та управління, а також системи цифрового аналізу даних [6].

Експерти визначили основні перешкоди для подальшого розвитку цифрової економіки України. До них належать необхідність ведення паперових документів, недостатній рівень електронної взаємодії з державними органами та бюрократизація відносин між бізнесом і державою. Відсутність компетентних керівників, здатних створювати, впроваджувати, використовувати і розвивати цифрові бізнес-процеси (55% респондентів назвали цю перешкоду), переконаність керівництва в тому, що інвестиції в цифровізацію не окупляться (32%), обмеженість фінансових та інвестиційних ресурсів (18%) і небажання систематично змінювати традиційні бізнес-процеси.

З іншого боку, є високий рівень готовності вітчизняних суб'єктів підприємництва до впровадження процесів цифровізації на своїх виробництвах і в економіці загалом. Так, за даними дослідження IDG "2018 State of Digital Business Transformation", близько 98% респондентів вважають цифрові технології, включно з наданням цифрових послуг/застосунків, необхідними для середньострокового та довгострокового розвитку бізнесу, а 55% з цим категорично згодні. У найближчі кілька років понад 50% світового ВВП припадатиме на цифрові послуги, і швидкість їхнього впровадження визначатиме галузеву структуру національних економік і глобальну економіку загалом; згідно з дослідженням PricewaterhouseCoopers, рівень цифровізації економіки країни на 10% збільшить ВВП, на 0,75% знизить безробіття, на 1,02% та збільшить інвестиції в десятикратному розмірі [6].

Незважаючи на ці перспективи, загальний рівень інноваційної та технологічної активності на українських суб'єктах підприємництва залишається низьким. Звісно, певною мірою це може бути пов'язано з тим, що, незважаючи на створення та впровадження цифрових технологій, суб'єкти

підприємництва не рекламують таку діяльність як інноваційну. Проте між інноваційною діяльністю та впровадженням цифрових технологій існує тісний взаємозв'язок, і зрештою, неможливо говорити про прориви в цифровізації бізнесу за критично низького рівня інноваційної та технологічної активності.

Розв'язання певних завдань, як на національному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів підприємництва, завжди потребує достатньої кількості ресурсів, у тому числі фінансових. Незадовільний стан фінансової та суміжних (грошової, валютної, банківської, податкової, митної тощо) систем, відсутність фінансових ресурсів або обмежений доступ до них у процесі розв'язання економічних і соціальних завдань, що мали б бути пріоритетними першочергово, поява кібертероризму у фінансовому секторі, геополітична нестабільність, тощо, зазвичай чинять негативний вплив на фінансову безпеку.

Швидка інформатизація та поява нових викликів, пов'язаних із абсолютно новими проблемами, з якими може зіткнутися будь-яка країна чи підприємець, докорінно змінюють передумови для забезпечення фінансової безпеки. Тому існує необхідність постійного дослідження аспектів визначення та встановлення взаємозв'язку між фінансовою безпекою країни та її суб'єктів підприємництва. На відміну від внутрішнього контексту, фінансову безпеку суб'єкта підприємництва часто характеризують з погляду його фінансового стану або з погляду його динамічної спроможності здійснювати фінансові стратегії та створювати й реалізовувати певні фінансові умови. Незважаючи на відмінності в підходах до визначення фінансової безпеки на рівні країни та на рівні суб'єкта підприємництва, із взаємозв'язку між ними зрозуміло, що на практиці фінансова безпека країни майже завжди створює передумови для забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, які розташовані та працюють у цій країні. Слід також зазначити, що фінансова безпека суб'єктів підприємництва, які здійснюють економічну діяльність за кордоном, може залежати від фінансової безпеки кількох (іноді багатьох) країн. І навпаки, якщо забезпечується фінансова безпека якомога більшої кількості суб'єктів

підприємництва у країні, то створюється основа для стабільності фінансової системи цієї країни. Проте частота кризових явищ стає дедалі більшою. На сьогоднішній день економіка України, яка вже була дестабілізована війною на сході країни та анексією значної частини території, стала ще більш вразливою від впливу глобальної пандемії і повномасштабного вторгнення ворога. Подібна ситуація не робить країну інвестиційно привабливою. Кошти на соціальні потреби та відновлення пошкоджених територій Україна отримує переважно у вигляді кредитів та фінансової допомоги від партнерів.

Валовий внутрішній продукт є одним з найважливіших показників розвитку та стану економіки держави і є своєрідним підсумком матеріального і нематеріального виробництва. Для стабілізації фінансового стану і зростання фінансової безпеки держави треба розуміти яка саме галузь є основним джерелом утворення доходу, щоб сконцентрувати зусилля на її модернізації. У таблиці 3.1. наведено найбільші за часткою у ВВП України галузі у період з 2014 по 2021 роки.

Таблиця 3.1

Структура ВВП України (виробничий метод) у період з 2014-2021 роки.

Структура ВВП за виробничим методом %	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Податки на продукти	13,0	15,2	15,4	15,9	15,5	14,2	14,4	14,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14,7	13,8	13,3	13,7	13,2	13,2	13,9	13,8
Сільське, лісове та рибне господарство	10,2	12,1	11,7	10,2	10,1	9,0	9,3	10,6
Переробна промисловість	12,2	11,9	12,2	12,0	11,5	10,8	10,1	10,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	5,0	4,8	5,5	5,9	6,0	5,6	4,6	6,7
Державне управління; обов'язкове соціальне страхування	5,0	4,8	5,2	5,5	6,0	6,7	7,3	6,3
Операції з нерухомим майном	6,2	6,2	6,1	5,8	5,8	6,1	6,4	5,6

Джерело: складено на основі [55]

Структура ВВП України свідчить про високу залежність стану держави щодо надходжень від податків на товари, частка яких стабільно висока. Роздрібна і оптова торгівля та ремонт автотранспорту займає друге місце. Традиційно високу частку у ВВП України займає сільське, лісове

господарство, це спричинене високою родючістю ґрунтів та наявності значною площі, яку країна може використовувати під вирощування сільськогосподарських культур. В свою чергу окрім традиційно прибуткових секторів Україні варто збільшити потужності переробної та промисловості, щоб експортувати сільськогосподарські товари, що пройшли весь цикл обробки. З іншого боку, суб'єкти підприємництва, що надають ІТ послуги успішно пристосовуються до змін зовнішнього середовища, оскільки вони мають високу мобільність через відсутність прив'язки до будівель та маломобільних основних засобів. Аналіз темпів росту ключових складових ВВП України у період з 2015 по 2021 роки показує, що більшість з них мають тенденцію до стабільного росту. Найбільший темп росту помітний у галузі будівництва та інформаційних технологій, і соціального страхування. Незважаючи на історичну недовіру суспільства до банків помітне покращення у темпах росту фінансового та страхового сектору. Зазначимо темпи росту обраних складових ВВП (рис. 3.1).

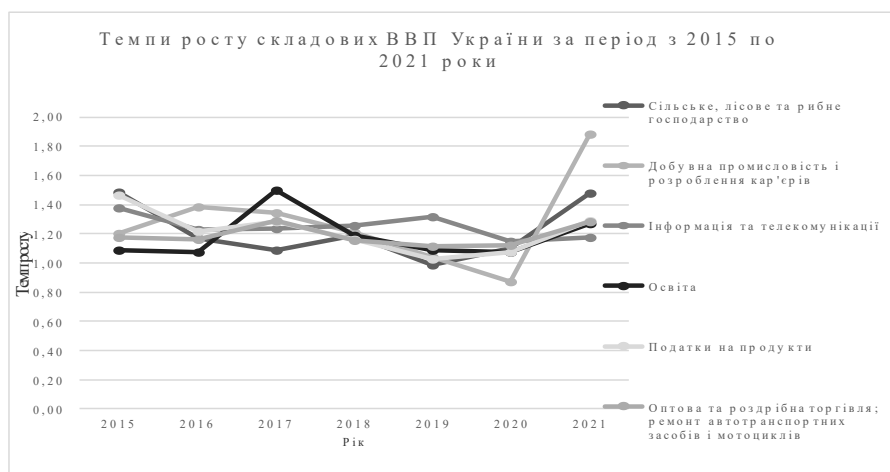

Рис. 3.1. Темпи росту складових ВВП України

Джерело: складено на основі [31]

Для виявлення галузей, які лідирують у експорті та галузей, які функціонують за рахунок імпорту було проведено аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України у 2020 та 2021 роках. У таблиці 3.2. наведено назви груп товарів, по яким торгове сальдо є найбільшим та найменшим.

Таблиця 3.2

Торговельне сальдо України у тис. дол. за період з 2019 по 2021 років

Код і назва товарів	Торговельне сальдо 2019	Торговельне сальдо 2020	Торговельне сальдо 2021
II. Продукти рослинного походження	8 729 312,0	9 893 983,8	13 407 494,1
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	5 268 400,6	5 900 671,8	11 618 469,8
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	6 668 820,0	5 466 543,2	6 593 196,4
V. Мінеральні продукти	101 125,4	-3 301 622,1	-6 554 399,3
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	-4 703 368,9	-4 986 576,9	-6 895 947,9
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	-5 073 436,6	-5 313 567,5	-6 927 349,2
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	-5 516 432,3	-7 066 117,5	-8 945 827,4

Джерело: складено на основі [31].

Виходячи з результатів аналізу, для збільшення фінансової стабільності держави її зовнішньоекономічної незалежності та впливу на світовий ринок Україні треба зосередитись на виробництві продуктів рослинного походження, недорогоцінних металів жирів та олії. Варто зазначити, що соняшник та ріпак, які є одними з найпопулярніших культур, з яких в країні виробляють олії, виснажують чорнозем і роблять його на певний період недостатньо придатними до вирощування інших культур. Серед товарів по яким зовнішньоторговельний баланс є найгіршим – це товари пов'язані з виробництвом транспорту та іншого обладнання. Для скорочення цього показника Україні треба стимулювати розвиток наукомістких галузей, стимулювати розробку і створення ноу-хау.

Одним з показників фінансової безпеки є забезпечення здатності до розширеного відтворення. Це передбачає наявність достатньої кількості фінансових ресурсів у домашніх господарств, підприємців та юридичних осіб і які потрібні для виконання функцій з задоволення потреб, та для досягнення ліквідності і збалансованості. Для виявлення забезпеченості підприємств ресурсами було розраховано скільки суб'єктів підприємництва функціонує в Україні та яка динаміка їх розвитку (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Структура та динаміка суб'єктів підприємництва України

Роки	Абсолютні показники динаміки			Частка ФОП у %	Частка ФОП у обсягах виробництва у%	Обсяг виробництва на 1 ФОП тис. грн	Обсяг виробленої продукції на одну юридичну особу тис. грн
	Субєкти господарювання	Юридичні особи	ФОП				
2013	-	-	-	77,15	4,80	93,68	6273,80
2014	210074	-52343	262417	82,34	5,60	101,56	7984,32
2015	42114	2396	39718	82,60	6,80	143,84	9358,71
2016	-108808	-37091	-71717	83,57	7,90	213,71	12675,36
2017	-60487	31871	-92358	81,26	8,56	311,04	14401,88
2018	34528	17615	16913	80,65	9,36	391,74	15806,61
2019	102029	24717	77312	80,39	9,75	435,90	16553,35
2020	31951	-6776	38727	81,06	10,78	491,50	17406,32

Джерело: складено на основі [31].

За результатами дослідження виявлено, що значну частку суб'єктів підприємництва становлять фізичні особи підприємці, також зазначимо присутні низькі темпи росту кількості юридичних осіб. Фізичні особи мають недостатній доступ до фінансових ресурсів, які необхідні для розширення виробництва, або не зацікавлені в збільшенні розмірів власної діяльності через відносно менший податковий тиск. Особливо така тенденція помітна у галузі інформаційних технологій, що викликає додаткову увагу до галузі у податкових органів. Варто зазначити, що створення юридичної особи збільшує фінансову безпеку бізнесу, а отже і держави.

Для функціонування будь-яких суб'єктів господарювання важливо забезпечити можливість отримати додаткові ресурси за допомогою кредитування, а отже треба забезпечити роботу банків та інших фінансових установ. Рівень кредитного ризику корпоративних позичальників залишається високим. Ситуація для бізнесу ускладнюється проблемами із електропостачанням, очікування підприємств залишаються песимістичними. Частка дефолтів підприємств зростає. Фінансовий стан та заходи спрямовані на забезпечення фінансової безпеки країни напругу впливають на стан

суб'єктів підприємництва. У разі, якщо суб'єкт підприємництва здійснює зовнішньоекономічну торгівлю, то на нього впливає декілька держав через податкову, торгову політики тощо. На сьогоднішній момент через складний економічний стан України суб'єктам підприємництва важко функціонування через значний рівень невизначеності.

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва є найважливішим елементом і основою для формування фінансової безпеки держави. Це пов'язано з тим, що чим вищий рівень фінансової безпеки держави, тим краще суб'єкт здатний мати високий рівень фінансової безпеки, виконувати свої фінансові зобов'язання перед іншими суб'єктами та працівниками, протистояти негативному впливу ендогенних чинників і своєчасно поглинати зовнішні шоки.

Положення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в системі фінансової безпеки держави ґрунтується, по-перше, на наявності компонентів фінансової системи держави - державних фінансів, фінансів населення та корпоративних фінансів - та, по-друге, на системі національних рахунків, зокрема, фінансів державного сектору.

3.2. Економіко-математичне моделювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України

Економіко-математичне моделювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України ми здійснюємо на прикладі сільськогосподарських суб'єктів підприємництва. Варто зазначити, що сільськогосподарська діяльність характеризується вищими ризиками, ніж інші види діяльності. Це пов'язано зі специфікою сільськогосподарського виробництва, яке потребує додаткової уваги для підтримання його економічної та фінансової стабільності. Нині економічна та фінансова безпека сільськогосподарських підприємств у більшості регіонів України перебуває на низькому рівні. Це проявляється в таких показниках, як фінансовий стан та

ефективність роботи сільськогосподарських підприємств, використання ресурсів, негативна тенденція в кількості діючих і новостворених підприємств та обсязі економічної діяльності, а також низька конкурентоспроможність та інноваційна активність.

На нашу думку, фінансова безпека сільськогосподарських підприємств залежить від таких ключових факторів, як рівень власного капіталу, наявність сформованих резервів, диверсифікація сільськогосподарського бізнесу, доступність сільськогосподарського страхування та рентабельність діяльності. Сільське господарство є одним із найважливіших секторів економіки України. Конкуренція в галузі жорстка, і підприємства наполегливо працюють над поліпшенням своїх показників. Конкуренція неминуче руйнує одні підприємства і збагачує інші. Компанії, які раціонально використовують ресурси, виживають і процвітають, тоді як інші розоряються, постійно створюються нові компанії та зникають старі.

Очевидно, що несприятливі зовнішні збурення у функціональному середовищі підприємства мають значний вплив на його фінансову безпеку. В умовах динамічних змін у зовнішньому середовищі актуальним стає питання розроблення моделі управління фінансовою безпекою підприємств. На нашу думку, управління фінансовою безпекою компанії має здійснюватися на основі стратегічного підходу, з усіма наслідками, що випливають звідси. Це вимагає постійного моніторингу стану макросередовища та його динаміки з використанням новітніх методів прогнозування. У сьогоденні постійно мінливому середовищі правильне прогнозування є ключем до успіху компанії.

Управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств має низку проблем. Це: визначення функцій управління фінансовою безпекою; визначення завдань управління безпекою; організація управління бізнесом для забезпечення безпеки та визначення облікової політики підприємства; побудова моделі забезпечення фінансової безпеки

підприємства. До основних напрямів забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств можна віднести: стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства, бюджетування як найефективніший спосіб планування для забезпечення безпеки, оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства, планування (програми) та бюджетування підприємства з урахуванням виконання фінансового бюджету, організація поточного контролю. Фінансова безпека сільськогосподарських підприємств характеризується активним впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх загроз на об'єкт управління. Тому основним принципом оцінки рівня фінансової безпеки та її окремих елементів є порівняння стану досліджуваного об'єкта з певними критеріями, що дає змогу виявити наслідки впливу загроз на діяльність сільськогосподарського підприємства.

Для аналізу фінансової діяльності було обрано компанії, що займаються випуском та збутом сільськогосподарської продукції. Серед найбільших сільськогосподарських підприємств варто відзначити ПрАТ МХП. За даними компанії її земельні банки займають понад 370 000 га у таких областях як Сумська, Київська, Вінницька, Тернопільська, Хмельницький, Львівська, Івано-Франківська та Дніпропетровська. ПрАТ МХП вирощує кукурудзу, соняшник, пшеницю, ріпак, сою та інші зернові. До торгових марок, які належать підприємству входять «Наша ряба», «Рябчик», «Легко» та «Башинський». Для встановлення стану підприємства та рівня фінансової безпеки було детально проаналізовано фінансову звітність компанії за період з 2014 по 2021 роки.

Під час аналізу структури активів було виявлено, що найбільшу частку становлять оборотні активи. Вони стабільно займають частку, яка перевищує 50 %, що свідчить про достатню мобільність підприємства. Серед оборотних активів варто відзначити виробничі запаси та незавершене виробництво, які переважають серед інших запасів підприємства. Компанії варто

модернізувати обладнання та пришвидшити процес виробництва. Щодо виробничих запасів, МХП міг би зосередитись на побудові кращих логістичних зв'язків, щоб не зберігати запаси довго, а отримувати свіжіші матеріали. Динаміку зміни частки оборотних та необоротних активів наведено нижче (рис. 3.2).

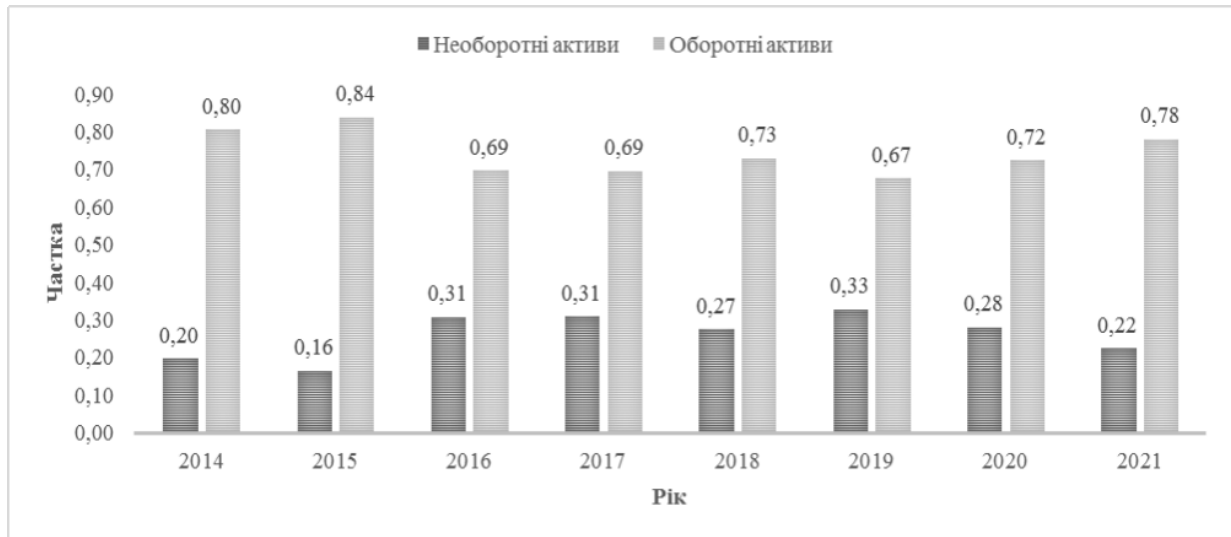

Рис. 3.2. Динаміка часток розділів активів у період з 2014 по 2021 роки

Джерело: складено автором на основі додатків А-Г

Дебіторська заборгованість за товари та послуги і інша дебіторська заборгованість займають надзвичайно велику частку у структурі оборотних активів підприємства, це створює додаткові ризики для планування грошового потоку. Дебітори можуть виплатити кошти невчасно, або взагалі стати банкрутами, а отже компанія зазнає втрат. Доцільно переглянути політику продажів продукції додавши умови про повну або часткову передоплату.

Дослідивши структуру пасивів підприємства виявлено, що найбільшу частку займає власний капітал, отже підприємство забезпечує себе власними ресурсами із незначним залученням зовнішніх. Компанія може використовувати кредитні кошти на оновлення виробничого обладнання чи створення нової торгової марки, при цьому не втрачаючи значних коштів, які могла б використати тут і зараз на кращі матеріали. Детальніше аналіз структури та динаміки руху активів та пасивів наведено у додатках А та Б.

Розрахувавши абсолютні та відносні показники динаміки на базі Форми №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» можна помітити, що не зважаючи на прибутковість, компанія має не стабільний ріст чистого доходу від реалізації продукції, також нестабільними є показники росту інших видів доходів компанії Додаток В. Доцільно розглянути можливість отримувати доходи з інших джерел задля диверсифікації ризиків у майбутньому. Скорочення собівартості для підприємств сільськогосподарського сектору є можливим, але зазвичай досягається шляхом купівлі матеріалів чи добрив нижчої якості, що неодмінно вплине на продукцію та задоволеність кінцевого споживача.

Для кращого аналізу підприємства додатково було розраховано показники ліквідності, рентабельності та платоспроможності підприємства за період з 2014 по 2021 рік Додаток Г. Їх також використовують у різних моделях прогнозування можливості банкрутства. Показники ліквідності допомагають виявити здатність підприємства одномоментно погасити короткострокову кредиторську заборгованість. Не зважаючи на високий показник загальної ліквідності та маневреності досить невеликим є показник абсолютної ліквідності. Для збільшення цього показника рекомендовано скорочення обсягів дебіторської заборгованості, оскільки ліквідність грошових коштів є вищою. Коефіцієнт фінансового левериджу визначає частку довгострокових зобов'язань у власних коштах. Характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Динаміка зменшення цього показника є позитивною. Розрахувавши показники ділової активності було виявлено, ще періоди оборотності кредиторської, дебіторської заборгованості, а отже і періоди операційного та фінансового циклу ростуть, це є негативним явищем і збільшує фінансові ризики компанії. Доцільно зосередитись на скороченні цих періодів. Темпи росту показників ділової активності за період 2014-2021 років наведено на рис. 3.3. нижче.

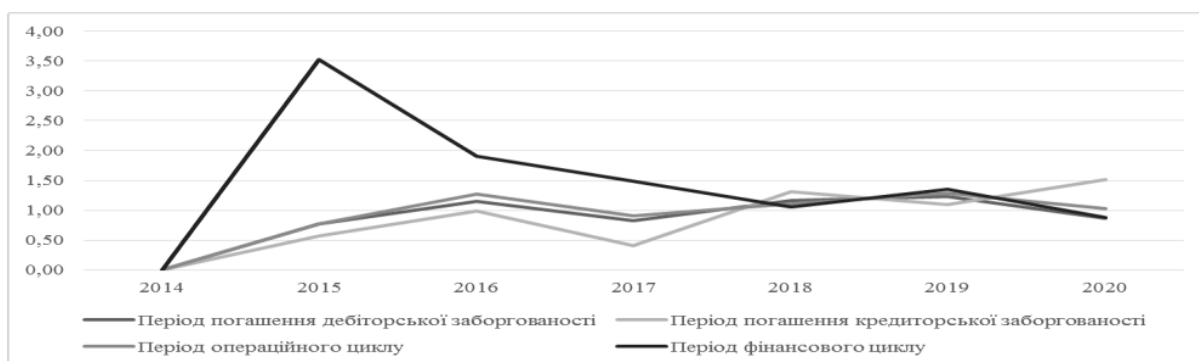

Рис. 3.3. Темпи росту показників періодів погашення заборгованості та періодів фінансового та операційного циклу

Джерело: складено автором на основі додатків А-Г

Дослідження рівня рентабельності довело, що підприємство генерує достатньо прибутку та має відносно сталий темп економічного розвитку. Розраховані прогнози банкрутства за Х. Таффлером доводять, що суб'єкт господарювання не буде ліквідований найближчим часом (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Динаміка показників банкрутства за період 2014-2021рр.

Джерело: складено автором на основі додатків А-Г

За аналогією з попереднім підприємством розглянемо фінансовий стан та фінансову безпеку ТОВ «АТ КАРГІЛЛ» один із найбільших в Україні зернотрейдерів, а також виробників та експортерів сирої олії. Число співробітників компанії в Україні – близько 500 осіб. Напрямки діяльності підприємства в Україні: переробка насіння соняшника, виробництво олії та

шроту; закупівля у виробників сільськогосподарської продукції зернових та олійних культур; постачання продукції на переробні підприємства та на експорт; виробництво та продаж кормів для тварин.

Аналіз динаміки руху та структури активів підприємства показує значну частку оборотних активів у балансі підприємства, яка коливається в межах 84-94% впродовж періоду 2014-2021 років. Необоротні активи складають всього 7-16% у структурі підприємства. Компанія могла б зосередитись на збільшенні власної виробничої потужності, або придбати більше автомобілів для пришвидшення доставки власного продукту. Найбільшу частину оборотних активів складають запаси, зокрема виробничі запаси та незавершене виробництво (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Динаміка руху оборотних активів за період з 2014-2021 роки

Актив	Станом на кінець 2015	Станом на кінець 2016	Станом на кінець 2017	Станом на кінець 2018	Станом на кінець 2019	Станом на кінець 2020	Станом на кінець 2021
Запаси	37 398	205 568	2 109 446	72 785	518 996	845 944	-603 783
Виробничі запаси	382900	137432	1185240	-602768	917513	722620	-722831
Незавершене виробництво	-68 039	154 240	129 428	793 696	-477 434	94 136	323 385
Готова продукція	-277 506	-86 158	794 851	-118 624	78 600	29 969	-204 351
Дебіторська заборгованість за товари та послуги	890 000	1 500 000	-700 000	-1 770 000	550 000	-481 575	1 472 792
Гроші та їх еквіваленти	108884	615459	-459326	-196773	716	-41309	66504

Джерело : складено автором на основі додатків Д-И

Дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги є достатньо великою, як і в попередньому випадку, підприємству доцільно збільшити частку авансів у взаємодії з покупцями. Грошові кошти є найбільш ліквідним активом, у той же час дебіторська заборгованість не зважаючи на її ліквідність несе в собі ризики банкрутства та несвоєчасності платежів від контрагента, детальніше у Додатках Д та Е.

Провівши аналіз динаміки та структури пасивів підприємства помітно, що основним джерелом утворення активів є власний капітал (частка в межах 65%-82%) та короткострокова заборгованість (частка близько 18%-34%). Найбільша складова поточної заборгованості – короткострокові кредити. Гроші зараз оцінюються більше за гроші у майбутньому Каргілл міг би залучати більше довгострокових кредитів задля купівлі обладнання для переробки соняшника, оскільки позики з довшим терміном зазвичай мають менший місячний чи річний платіж. Основу власного капіталу складає нерозподілений прибуток. Детальніше темпи росту розділів структури балансу наведено далі (рис. 3.5)

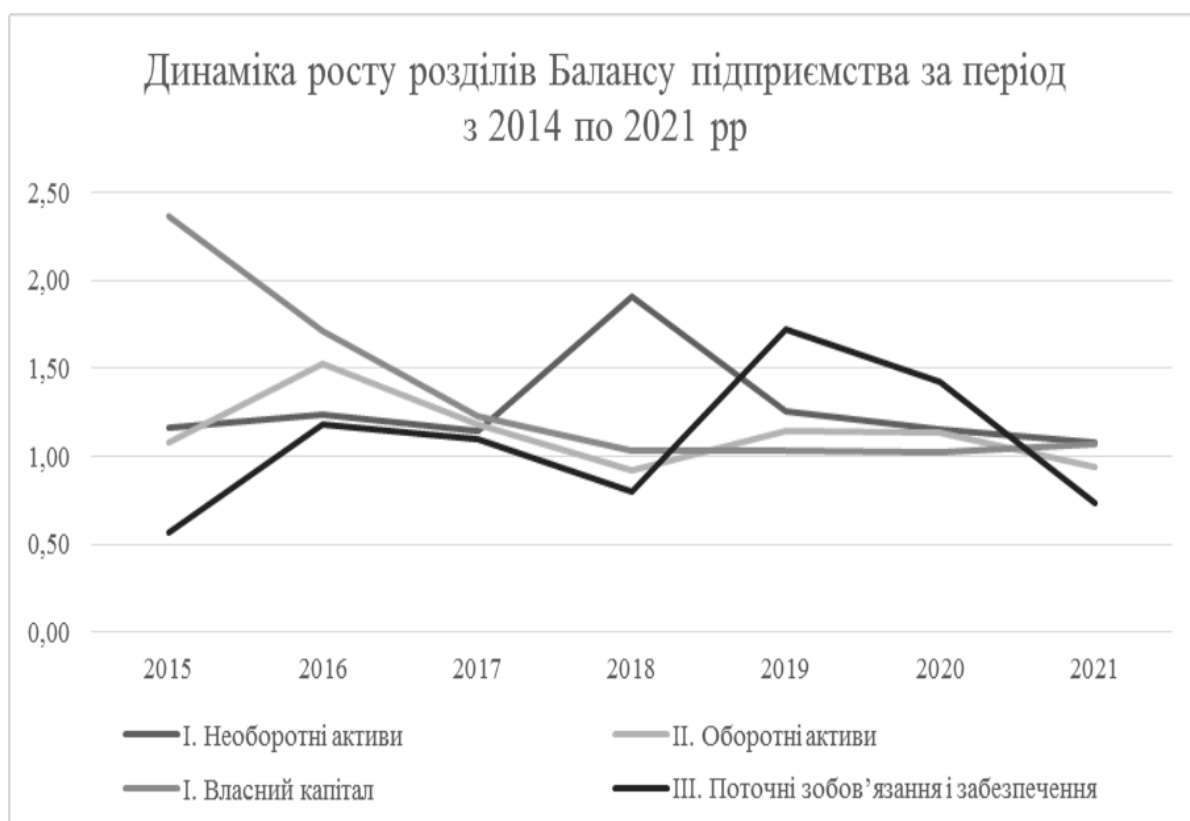

Рис. 3.5. Відносні показники динаміки структури Балансу підприємства за період з 2014 по 2021 роки

Джерело: створено автором на основі додатків Д-И

Підприємству варто збільшити статутний капітал, оскільки це збільшує ліквідність та шанси на отримання позики через збільшення частки капіталу, у межах якої власники підприємства відповідають за його зобов'язаннями

перед кредиторами. Розрахувавши на базі форми №2 показники динаміки доходів та витрат підприємства можна помітити, що чистий дохід від реалізації значно скорочується у 2021 році додаток 3. Доцільно розглянути шляхи скорочення собівартості через купівлю сировини у менш відомих постачальників, оновлення виробництва – тощо. Адміністративні витрати мають постійну тенденцію до зростання, що негативно впливає на прибуток до оподаткування підприємства. Каргілл варто розглянути складові адміністративних витрат та скоротити неефективні складові.

Для більш глибокого розуміння стану підприємства було додатково розраховано коефіцієнти ліквідності, рентабельності, ділової активності та їх динаміку. Варто звернути увагу, що підприємство має низький коефіцієнт абсолютної ліквідності та достатній – загальної. Підприємству варто зосередитись на збільшенні більш ліквідних активів.

Позитивною є динаміка скорочення показника фінансової залежності з 70 до 27% та зростання показника фінансової стійкості, що доводить, що підприємство здатне функціонувати достатній період часу, детальніше у додатку И. У суб'єкта господарювання достатньо тривалий період операційного циклу і він має тенденцію до зростання. Період операційного циклу показує термін перетворення придбаних матеріальних ресурсів на грошові кошти того його зростання є негативним. Варто відзначити позитивну динаміку до скорочення терміну погашення дебіторської заборгованості у період з 2016 по 2019 роки.

Рівень рентабельності готової продукції є недостатньо високим, Каргілл варто диверсифікувати власне виробництво та додати продукцію, яка користується більшим попитом, або вийти на інші ринки збуту. Актуальною є розробка шляхів отримання прибутку не тільки від основного виду діяльності. Загалом розраховані показники банкрутства за Лісом та Таффлером (рис. 3.6) свідчать, що підприємство є фінансово стійким, а отже має достатній рівень фінансової безпеки.

Рис. 3.6. Динаміка показників банкрутства за період 2014-2021рр.

Джерело: складено автором на основі додатків Д-И

Основними видами діяльності ТОВ "АДМ УКРАЇНА" є виробництво соняшникової олії та торгівля зерном. Компанія постачає свою продукцію як з лінійних підйомників, так і з портових терміналів по всій Україні. Сьогодні ТОВ "АДМ УКРАЇНА" є одним з найбільших переробників сільськогосподарської продукції, харчових інгредієнтів, кормів для тварин і сировини для промисловості та енергетики. Дослідимо структуру та динаміку активів підприємства ТОВ «АДМ ЮКРЕЙН» за період з 2014 по 2021 рр. Найбільшу частину активів підприємства складають оборотні активи, їх частка складає від 91% до 97%. Варто зазначити, що основну частку оборотних активів займають запаси та дебіторська заборгованість, а не грошові кошти, що може негативним чином вплинути на коефіцієнт ліквідності підприємства. Серед необоротних активів значну роль відіграють основні засоби, але їх знос більше 50%, а отже підприємству доцільно звернути увагу на оновлення власних виробничих потужностей. Темпи росту показників балансу як першого так і другого розділу активів є не стабільними, найбільший спад ми спостерігаємо по необоротних активах у 2020-му році, детальніше у Додатку К.

Розрахувавши показники структури та динаміки показників пасиву підприємства можемо зробити висновок про значну залежність підприємства від зовнішнього фінансування. Найбільшою статтею розділу 3 пасивів балансу є інші поточні зобов'язання. Підприємству доцільно зосередитись на покритті заборгованості, або заключенні довгострокових кредитів, адже гроші у часі коштують менше. Позитивною була динаміка зменшення темпів росту поточної заборгованості у період з 2018 по 2020 рік. Підприємство лише одного разу залучило довгостроковий кредит, який повністю погасило у наступному році. Довгострокові забезпечення, які отримує підприємство не досягають частки у 10% у загальній структурі пасивів підприємства. Серед розділу 1 пасивів варто відзначити власний капітал та нерозподілений прибуток. ТОВ «АДМ ЮКРЕЙН» доцільно створити резервний та додатковий капітал для покриття заборгованості і збільшення незалежності підприємства. Детальніше розрахунки показників динаміки розділів балансу наведено у додатку Л, зображено далі (рис. 3.7).

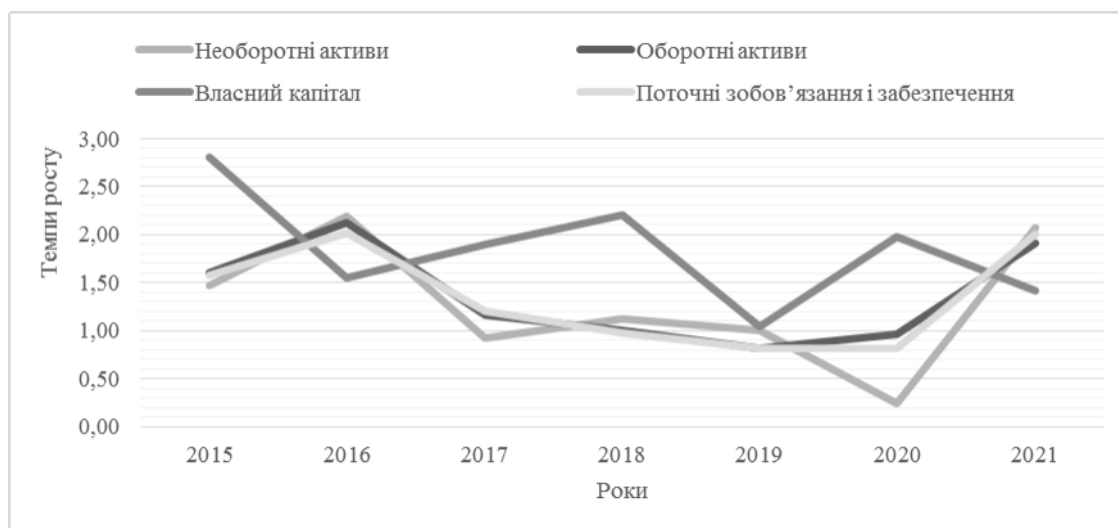

Рис. 3.7. Темпи росту показників балансу за період з 2014 по 2021 рік.

Джерело : складено автором на основі додатків К-Н

Дослідження динаміки та структури показників Форми №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» дозволяє встановити позитивну динаміку скорочення адміністративних витрат та витрат на збут у період з 2018 по 2021 роки, це дозволяє зберігати прибутковість

підприємства, не зважаючи на зменшення темпів росу чистого доходу від реалізації. Темпи росту собівартості продукції підприємства скорочувались до 2021 року. Варто відзначити щоб зберегти прибутковість ТОВ «АДМ ЮКРЕЙН» варто б зосередитись на розширенні спектру товарів, які виробляє підприємство чи розширенні ринку збуту. Фінансові витрати підприємства є значними, з огляду на розрахований показник співвідношення фінансових витрат до прибутку, детальніше в додатку М. Суб'єкт господарювання залучає достатньо великий обсяг короткострокових кредитів. Рекомендовано для зменшення обсягів виплат за позиками залучати довгострокові кредити, річні виплати за якими є зазвичай меншими.

Для кращого розуміння стану підприємства було розраховано коефіцієнти рентабельності, ліквідності та ділової активності і їх динаміку у період з 2014 по 2021 рр. Фрагмент таблиці 3.5 наведено нижче.

Таблиця 3.5

Коефіцієнти ліквідності та платоспроможності 2014- 2021 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт ліквідності уточнений	0,56	0,48	0,23	0,32	0,40	0,32	0,37	0,30
Коефіцієнт ліквідності загальний	0,92	0,95	0,99	0,96	1,00	0,99	1,16	1,11
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,30	0,37	0,63	0,65	0,41	0,63	0,39	0,26
Коефіцієнт фінансової залежності	0,99	0,98	0,98	0,97	0,94	0,93	0,84	0,88

Джерело : складено автором на основі додатків К-Н

Коефіцієнт абсолютної ліквідності є співвідношенням грошових коштів до поточної кредиторської заборгованості. Підприємству недостатньо коштів, щоб одномоментно погасити борг перед кредиторами, негативною є динаміка до скорочення цього показника. Уточнений показник ліквідності є

значно більшим, оскільки окрім грошових коштів враховує ще дебіторську заборгованість.

Негативною є динаміка скорочення цього показника за період з 2018 по 2021 роки, детальніше наведено у додатку Н.. Доцільно, як і попереднім суб'єктам господарювання збільшити частину запитів авансів від покупців. Варто відзначити надзвичайно високі показники фінансової залежності та поточної заборгованості, це загрожує фінансовій безпеці підприємства, оскільки у нього може не вистачити грошових коштів покрити заборгованість за терміновим запитом постачальника.

Показники ділової активності підприємства характеризують терміни погашення заборгованостей та операційного та фінансового циклу. Позитивною є динаміка скорочення періоду погашення дебіторської заборгованості до 23-29 днів та кредиторської заборгованості до 71 дня. Варто відзначити, що до 2021 року період фінансового циклу був негативним, що свідчить, що підприємство існувало в борг.

Динаміку показників ділової активності наведено нижче(рис. 3.8).

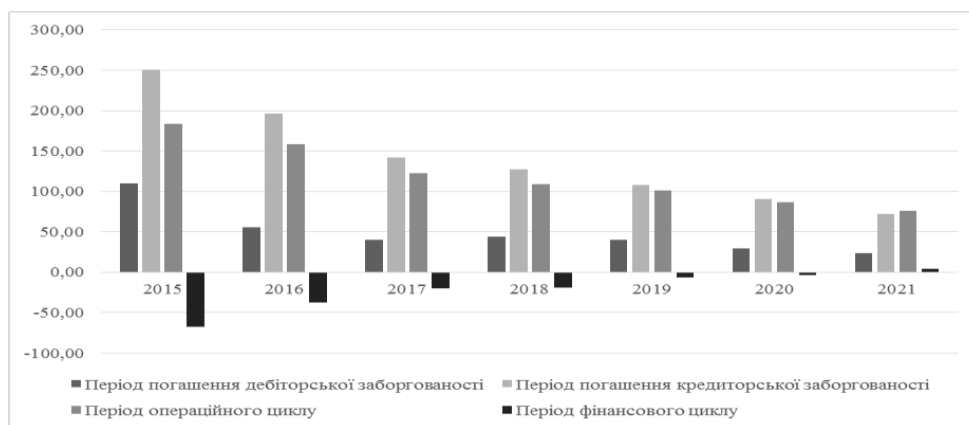

Рис. 3.8 Динаміка ділової активності підприємства у період з 2014-2021 роки

Джерело : складено автором на основі додатків К-Н

Сільськогосподарське підприємство "НІБУЛОН" - найбільший виробник та експортер сільськогосподарської продукції в Україні. Компанію "НІБУЛОН" було засновано 1991 року; станом на 2017 рік вона мала 44 виробничі підрозділи в 12 регіонах України, власні суднобудівні та судноремонтні цехи, а також сучасний вантажний флот у кількості 82

одиниць на 2021 рік. СП "НІБУЛОН" займається сільськогосподарським виробництвом у 20 галузях. Високоякісне продовольче зерно становить 95% продукції компанії. Земельний банк на 2021 рік становить 77 000 га в 10 регіонах України. У 2021 році компанія виробила майже 334 000 тон сільськогосподарської продукції. Найкращий результат за весь робочий рік компанії було досягнуто у 2019 році - близько 367 000 тон. Парк сільськогосподарської техніки "НІБУЛОН" наразі налічує близько 2 300 одиниць. За останні роки компанія придбала 140 одиниць сільськогосподарської техніки на суму понад 10 мільйонів доларів США, що робить її лідером на сільськогосподарському ринку не лише в Україні, а й у Чорноморському регіоні "НІБУЛОН" є лідером на сільськогосподарському ринку не лише в Україні, а й у Чорноморському регіоні, маючи великий український експорт більшості зернових та олійних культур Він займає значну частку ринку. 'Останніми роками "НІБУЛОН" зберігає лідируючі позиції в експорті сільськогосподарської продукції. До видів діяльності якими додатково займається тваринництвом, зберіганням зернових, суднобудівництвом та надає послуги логістики.

За результатами дослідження складових Форми №1 «Звіт про фінансовий стан» за період з 2014 по 2021 роки було виявлено, що на відміну від попередніх підприємств, найбільшу частку активів складають необоротні активи, а саме основні засоби. Це може бути наслідком наявності значних виробничих потужностей у різних областях України та розвиненої логістичної мережі. Зношеність Основних засобів складає менше 30%, отже підприємство постійно слідкує за оновленням технічної бази виробництва, про що також свідчить наявність стабільного темпу росту розділу 1 балансу. Найбільшими статтями оборотних активів складають запаси, зокрема матеріали і незавершене виробництво. У підприємства наявний значний обсяг дебіторської заборгованості, доцільно розробити заходи збільшення

обсягів контрактів з авансовими платежами. Розрахунки структури та динаміки показників балансу наведено у додатках П та Р.

Під час аналізу структури та динаміки пасивів підприємства було виявлено, що основним джерелом утворення активів є власний капітал, оскільки його частка складає 50 і більше відсотків, однак темпи росту власного капіталу є негативними. Найбільшою складовою власного капіталу до 2018 року був капітал у дооцінках, в останні роки значно зріс вплив нерозподіленого прибутку на власний капітал. Компанія залучає довгострокові кредити та бере інші довгострокові зобов'язання, загальна частка яких у структурі пасивів коливається в межах 30%. Серед поточної заборгованості найбільшу частку складають короткострокові кредити та поточна заборгованість за довгостроковими кредитами, однак відсутня стійка динаміка росту або падіння їх темпів росту. Детальніше динаміку структури активів та пасивів підприємства зображено нижче (рис. 3.9).

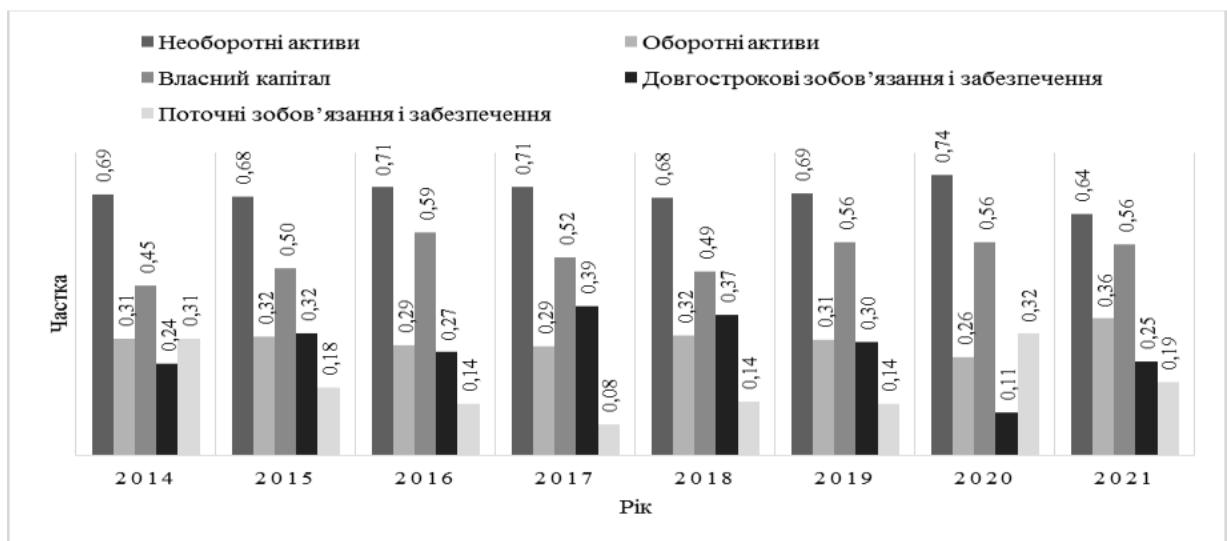

Рис. 3.9. Динаміка структури активів та пасивів підприємства за період з 2014 по 2021 роки

Джерело: складено автором на основі додатків П-Т

Дослідження динаміки показників Форми №2 «Звіт про фінансовий результат» дозволило встановити, що підприємство має стабільний ріст чистого доходу від реалізації та повільне скорочення собівартості продукції, що дозволяє підприємству отримувати прибуток та спрямовувати його на

оновлення Основних засобів. Значним є скорочення інших операційних витрат, сумарне зниження за період дослідження склало 1 439 227 тис грн. Динаміка змін прибутку після оподаткування є нестійкою. Підприємству варто зосередитись на стабілізації темпів росту іншого операційного доходу, оскільки його динаміка була позитивною у 2019-2021 роках. Це свідчить про те, що у підприємства з'явилося достатньо стабільне додаткове джерело доходу. Не зважаючи на достатню кількість запозичень, темпи росту фінансових витрат є незначними. Графік росту показників форми №2 наведено на рисунку 3.10 нижче, детальніше Додаток С.

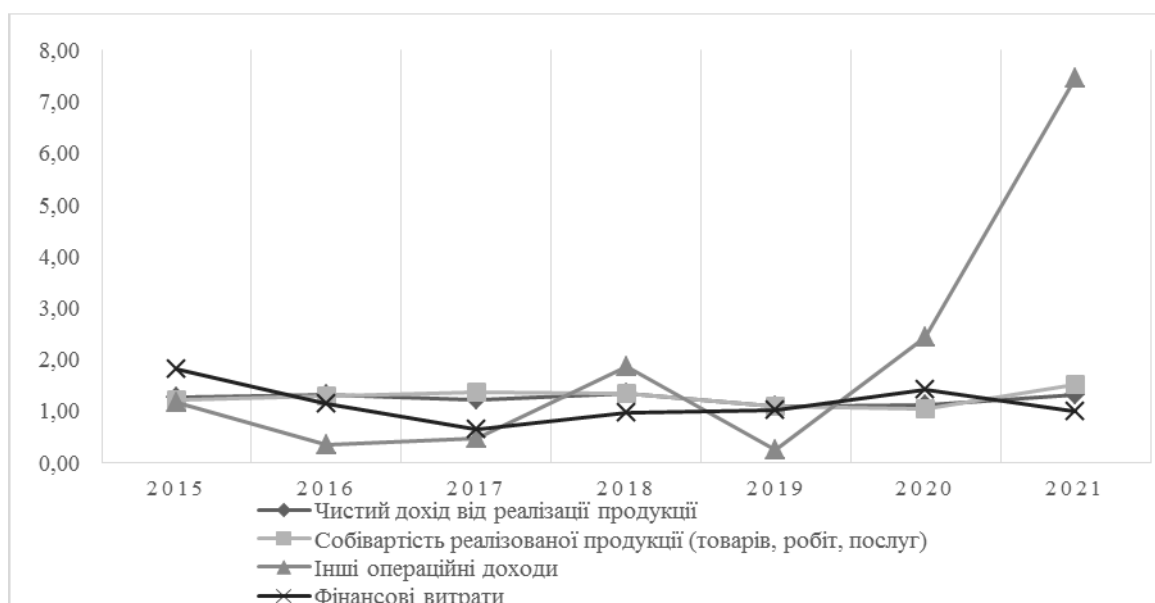

Рис. 3.10. Динаміка показників Форми №2 за період з 2014 по 2021 роки

Джерело: складено автором на основі додатків П-Т

Для детальної характеристики фінансового стану підприємства ми розрахували показники ліквідності, рентабельності, платоспроможності та ділової активності. Показник абсолютної ліквідності підприємства є недостатнім, що свідчить про нестачу грошових коштів для погашення поточної кредиторської заборгованості. Позитивною є динаміка зростання коефіцієнта загальної ліквідності з 2014 по 2019 роки. ТОВ СП «Нібулон» вдалось збільшити коефіцієнт фінансової незалежності, однак він не має стабільного росту.

Коефіцієнт фінансової стійкості визначає відношення власних засобів та довгострокових зобов'язань до суми валюти балансу позитивною є динаміка його зростання у період дослідження. Показники ділової активності що характеризують період погашення заборгованості, операційного і фінансового циклу підприємства загалом допомагають встановити терміни перетворення придбаних матеріальних ресурсів на грошові кошти. Фрагмент таблиці з розрахованими показниками наведено нижче. Позитивною є динаміка скорочення терміну погашення заборгованості дебіторами та прискорення операційного і фінансового циклів підприємства, детальніше додаток Т. Період погашення кредиторської заборгованості на жаль не має постійної динаміки. ТОВ СП «Нібулон» повинно зосередитись на скороченні обсягів поточної заборгованості(табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Показники ділової активності підприємства за період з 2014 по 2021 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Період погашення дебіторської заборгованості	-	35,07	35,15	30,49	30,02	29,91	25,06	26,50
Період погашення кредиторської заборгованості	-	106,35	75,66	49,83	45,94	58,68	108,88	88,09
Період операційного циклу	-	114,49	122,80	122,54	107,12	110,73	102,83	98,61
Період фінансового циклу	-	8,14	47,14	72,70	61,18	52,06	-6,05	10,53

Джерело: складено автором на основі додатків П-Т

Розраховані показники рентабельності підприємства є недостатньо високими, що свідчить про невелику частку активів та капіталу у частому прибутку. Виключенням є показники рентабельності чистого прибутку відносно активів (період окупності активів) та рентабельності власного

капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу) , вони мають позитивну динаміку до скорочення у період з 2018 по 2020 років. Показник банкрутства за Лісом на початку дослідження у період з 2014 по 2018 роки характеризує підприємство як не стійке та прогнозує його ймовірне банкрутство у майбутньому. В той же час показник банкрутства за Таффлером за весь період дослідження свідчить про достатню фінансову безпеку підприємство та низьку ймовірність закриття у майбутньому.

Основним тактичним підходом до зміцнення фінансової безпеки суб'єктів підприємств є впровадження ефективного фінансового управління, що забезпечує захист пріоритетних фінансових інтересів.

3.3. Побудова моделей оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України

Для комплексного аналізу та оцінки фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств України доцільним є використання одночасно різних методів економіко-математичного моделювання, які переслідують різні цілі та завдання.

Для загальної оцінки фінансової безпеки як єдиного цілого, важливо розрахувати один агрегований показник – інтегральний індекс, який вимірюється опосередковано, інтегруючи певним чином первинні показники і обчислюється на основі їхніх статистичних значень [21]. При цьому статистичні показники мають бути певним чином нормалізовані – найчастіше приведенням до шкал $[0; 1]$, $[0; 100]$, тощо.

Для розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки на основі індикаторного методу використано методику, наведену у пункті 2.2 (с. 83 – 84), що передбачала розрахунок ступенів відхилення фактичних значень кожного показника від порогових значень, наведених у таблицях 2.2 – 2.3. Для показників фінансової безпеки, для яких відсутні порогові значення,

позитивною є динаміка до зростання / скорочення, відхилення були визначені наступним чином:

- якщо напрямок оптимізації показника \max – позитивною вважається висхідна динаміка:

$$X_i = \frac{a_i}{\max a_i^n} \quad (3.1)$$

- якщо напрямок оптимізації показника \min – позитивною вважається низхідна динаміка:

$$X_i = \frac{\min a_i^n}{a_i} \quad (3.2)$$

де a_i – фактичне значення показника;

$\min, \max a_i^n$ – мінімальне / максимальне порогове значення показника.

Як зазначає Мартинюк, В. П. [45, с. 183], «нормування індикаторів слід проводити по максимальним (для стимуляторів) або мінімальним (для дестимуляторів) значенням індикаторів, а не за оптимальними значеннями», оскільки в ряді випадків фактичні значення показників фінансової безпеки можуть перевищувати порогові (пороговий діапазон), що буде призводити до порушення принципів нормалізації щодо приведення до шкал [0; 1], [0; 100]. При цьому в розрахунках враховано, що будь-який статистичний показник, що характеризує фінансову систему, може бути як стимулятором – коли його зростання сприяє покращенню фінансового стану підприємства, так і дестимулятором – коли його зростання призводить до погіршення стану. Більше того, «значна частина статистичних показників можуть бути в одному діапазоні своїх значень стимуляторами, а в іншому – дестимуляторами» [21]. Така ситуація може виникнути, наприклад, коли показник фінансового стану перебуває в певному діапазоні порогових значень: наприклад, рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку [35], «нормативне значення якого повністю залежить від уявлень власників про ефективність використання їх капіталу». В такому випадку в ході аналізу періоду окупності капіталу необхідно розглянути його динаміку, адже стабільне зниження

окупності буде говорити про постійне підвищення ефективності роботи компанії, тоді як негативним є зростання показника або ж нестабільне його значення. Також в розрахунках враховано той факт, що для різних суб'єктів господарювання характерні різні діапазони показників фінансового стану, що вплине на діапазон значень інтегрального показника.

Для прикладу, для таких коефіцієнтів, як коефіцієнти оборотності готової продукції, віддачі сукупних активів (віддача активів), віддачі основних засобів, оборотності власного капіталу, обертання дебіторської заборгованості, обороту основних засобів та оборотності запасів, реінвестування та економічного росту позитивною вважається тенденція до зростання, відповідно порогове значення для кожного підприємства встановлено як максимальне значення за період 2014 – 2021 років. Далі розраховано співвідношення показника відповідного року до максимального значення показника за період дослідження [34].

Для періоду погашення дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості, зберігання запасів, операційного циклу та фінансового циклу позитивною вважається низхідна динаміка, відповідно порогове значення визначено як мінімальне для кожного підприємства за період 2014 – 2021 років. Далі розраховано співвідношення мінімального значення показника за період дослідження до показника відповідного року.

Варто зауважити, що при оптимізації / нормалізації показників, зважаючи на різні рівні порогового значення, відбувається зміщення акцентів з важливості одних коефіцієнтів / індикаторів до важливості інших коефіцієнтів / індикаторів. Це власне забезпечує більш точне вимірювання стану фінансової безпеки, адже дозволяє врахувати значення показника відносно усієї сукупності індикаторів фінансової безпеки.

З розрахунків виключено / замінено на середні значення аномальні значення показників фінансової безпеки, наприклад, дуже високі показники рентабельності (як у Нібулон рентабельність чистого прибутку у 2017 році у

розмірі 1039,505, або як коефіцієнт маневреності робочого капіталу 45,570 у 2014 році). При розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки для АДМ виключено коефіцієнт маневреності робочого капіталу через високі негативні значення, що призводили до виходу за шкалу [0; 100].

У Додатках У - Х наведено деталізовані розрахунки інтегральних показників фінансової безпеки, які дають змогу визначити найбільш негативні / позитивні фактори для забезпечення стійкості сільськогосподарських підприємств України.

В таблиці 3.7 представлено динаміку інтегральних показників фінансової безпеки підприємств сільського господарства України за 2014 – 2021 роки. Стабільно високими та позитивними були рівні фінансової безпеки підприємств ПрАТ МХП та Каргіл, порівняно з іншими компаніями, які становили в середньому 67,72 та 60,07 балів, що в цілому свідчить про стійкість бізнесу, не зважаючи на динаміку зовнішнього середовища. Для МХП було характерне зростання рівня фінансової безпеки у 2017-2018 роках до рівня 89,51 та 82,10, зокрема завдяки зростанню коефіцієнту ліквідності, фінансової стійкості та автономії, обіговості активів, маневреності робочого капіталу, віддачі сукупних активів (див. Додаток У). Для порівняння, для Каргіл було характерним зростання фінансової безпеки у 2016 році та утримання на вищому рівні у 2017-2018 роках, натомість скорочення інтегральної оцінки відбулося у 2020-2021 роках (див. Додаток Ц). Вищий показник фінансової безпеки у 2016 році був забезпечений достатнім рівнем ліквідності, автономії, скороченням фінансової залежності, стійкості, оборотності готової продукції. Порівняння спільних рис у забезпеченні фінансової безпеки ПрАТ МХП та Каргіл вказує на важливість ліквідності, фінансової стійкості та автономії, обіговості активів як першоджерел для безпеки діяльності підприємств.

Для компанії АДМ характерний середній рівень фінансової безпеки за 2014-2021 роки зі значним зростанням у 2016 році та скороченням у 2021 році,

не зважаючи на підтримку коефіцієнтів ліквідності у достатніх межах. При цьому серед важливих загроз фінансові безпеці – низький рівень фінансової автономії підприємства, недостатній рівень фінансування за рахунок кредитних коштів, низька фінансова стійкість в цілому, висока обіговість активів, низька мобільність засобів, скорочення коефіцієнту обігу власного капіталу у 2019-2021 роки, скорочення оборотності готової продукції. Власне завдяки високому коефіцієнту оборотності готової продукції (90,71), оборотності власного капіталу (115,08) зростанню віддачі основних засобів у 2016 році компанії вдалося забезпечити ріст фінансової безпеки (див. Додаток Ф).

Таблиця 3.7

**Динаміка інтегральних показників фінансової безпеки підприємств
сільського господарства України за 2014 – 2021 роки**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Стандартне відхилення, +/-	Середнє, 2014-2021
МХП	47,58	47,84	65,30	89,51	82,10	64,73	78,70	65,99	15,22	67,72
АДМ	56,02	52,90	88,05	55,41	47,50	48,23	58,15	26,81	16,90	54,13
Нібулон	32,52	37,40	38,10	41,49	37,56	39,28	12,89	39,89	9,27	34,89
Каргіл	56,78	63,35	72,92	68,26	65,66	54,69	48,07	50,83	8,81	60,07

Джерело: розраховано автором.

Для компанії Нібулон характерний найнижчий рівень фінансової безпеки на рівні 34,89 балів зі значним скороченням у 2020 році через низьку абсолютну ліквідність, скорочення загальної ліквідності у 2020 році, високу фінансову залежність, відсутність позитивної висхідної динаміки коефіцієнтів обігу власного капіталу, оборотності готової продукції, віддачі сукупних

активів (віддача активів), віддачі основних засобів (віддача основного капіталу), оборотності власного капіталу, обертання дебіторської заборгованості (див. Додаток X).

Для ідентифікація найбільш впливових елементів (чинників) впливу на фінансову систему доцільно використати методику факторного аналізу. У науковій літературі виділяють два види факторного аналізу: дослідницький (розвідувальний), який забезпечує спрощене впорядкування взаємозв'язків між змінними та використовується для дослідження факторної структури набору змінних без заздалегідь визначеної структури результату, без припущення про число факторів та їх навантаження; підтверджуючий (конфірматорний), що використовується для перевірки визначеної структури факторів набору спостережуваних змінних, перевірки гіпотез про число та навантаження факторів [169]. У випадку фінансової безпеки число факторів впливу (показників фінансового стану) є визначеним, доцільно здійснити відбір найбільш вагомих.

Основними умовами факторного аналізу є кількісні ознаки, число ознак вдвічі перевищує число змінних, однорідність вибірки (перевіряється через коефіцієнт варіації, що має становити менше 33%), симетричний розподіл вихідних змінних, змінні повинні корелювати між собою. Факторний аналіз забезпечує об'єднання змінних, які найбільше корелюють між собою, що забезпечує розподіл дисперсії між компонентами та дає змогу наочно відобразити структуру факторів. Факторний аналіз спрямований на виявлення загальних чинників впливу на систему та її середовище. Метою факторного аналізу є виявлення будь-яких прихованих змінних, які зумовлюють коваріацію показників. Класичний факторний аналіз описує залежність системи (в даному випадку системою є фінансова безпека аграрних підприємств) від набору факторів (показників ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності) на основі кореляційної матриці ρ або матриці коваріацій $\sum cov$ між вихідними змінними X_1, X_2, \dots, X_p з

використанням невеликої кількості $k \leq \rho$ нових змінних x_1, x_2, \dots, x_p , які називають факторами. Зокрема, модель ортогонального факторного аналізу наступна [164]:

$$X - \mu = \Lambda x + \varepsilon \quad (3.3)$$

де $X = (X_1, X_2, \dots, X_p)^t$, $\mu = (\mu_1, \dots, \mu_p)^t$ – це вектори середніх значень, $\Lambda \in R^{p \times k}$ – матриця факторних навантажень, $x = (x_1, x_2, \dots, x_p)^t$.

На практиці факторний аналіз проводиться на основі набору даних про певну кількість об'єктів у просторі. Класичний метод аналізу передбачає вектор середніх значень вибірки для оцінки математичного сподівання та коваріаційної матриці для оцінки набору найбільш значимих факторів.

Після вибору виду факторного аналізу здійснено вибір методу групування факторів на фінансову безпеку з виділенням найбільш вагомих їх груп. У науковій літературі запропоновано кілька методів групування факторів впливу на результуючу величину. Програмне забезпечення SPSS включає шість: метод незважених найменших квадратів, метод узагальнених найменших квадратів, метод максимальної ймовірності, метод коефіцієнту основної осі, метод альфа – факторингу та метод факторингу зображення. В наукових дослідженнях практично відсутня інформація про переваги та недоліки цих методів. У разі нормального закону розподілу даних метод максимальної ймовірності є найбільш ефективним для вилучення факторів, оскільки дозволяє перевірити статистичну значущість факторних навантажень та кореляції між факторами та обчислити довірчі інтервали [164]. Якщо припущення про нормальний закон розподілу показників не дотримується, в науковій літературі використовувати метод «коефіцієнтів головної осі» [171]. Інші автори стверджують, що в окремих випадках або для окремих досліджень доцільно використовувати інші методи екстрагування (наприклад, метод альфа-екстракції – групування факторів за показником альфа).

Після групування факторів за рівнем впливу на результуючу величину визначають кількість факторів, які мають найбільш вагомий вплив (ключових

факторів). Як надмірне, так і недостатнє групування факторів, які в подальшому використовуються для виділення ключових чинників, можуть негативно позначатися на результатах факторного аналізу. За замовчуванням у більшості пакетів статистичного програмного забезпечення зберігаються усі фактори із власними значеннями більше 1,0. У літературі стверджується про те, що цей метод визначення кількості факторів є одним з найменш точних методів вибору кількості факторів для подальших обрахунків [171].

Альтернативні тести на виділення факторів включають тест кам'янистого осипу, критерій Кайзера та паралельний аналіз. Найкращим вибором методу є тест кам'янистого осипу. Тест включає вивчення графіку власних значень (доступний для побудови через кожен пакет програмного забезпечення) та пошук природних точок вигину або розриву в даних, де крива факторів вирівнюється.

Кількість точок даних над «розривом» (тобто, не враховуючи точки, в якій відбувається розрив), як правило, є кількістю факторів для подальшого групування. На графіку кам'янистого осипу кожен наступний фактор пояснює менше дисперсії результуючої величини, ніж попередні чинники, що відображено у вигляді уявної лінії, що з'єднує маркери для послідовних факторів (лінія зазвичай проходить від верхнього лівого кута графіка до нижнього правого). Якщо є точка, нижче якої фактори пояснюють відносно невелику дисперсію, а вище якої вони пояснюють істотно більше, це зазвичай відображається на графіку як «точка вигину/перегину».

У дослідженні використано підтверджуючий (конфірматорний) факторний аналіз, оскільки сформовано визначену структуру факторів фінансової безпеки підприємств сільського господарства для перевірки їх впливу на стійкість бізнесу. Для проведення факторного аналізу використано метод «головних компонентів» [143]. Для факторного аналізу використано метод Варімакс – ортогональний метод обертання, що мінімізує число змінних

з високими навантаженнями на кожен фактор (групу показників фінансової безпеки), таким чином спрощуючи інтерпретацію факторів.

КМО і критерій сферичності Бартлетта дають змогу оцінити міру вибіркової адекватності КМО, яка використовується в перевірці гіпотези про низький рівень кореляції між змінними. Критерій сферичності Бартлетта забезпечує перевірку гіпотези про те, що кореляційна матриця є одиничною матрицею. Якщо гіпотеза вірна, факторна модель непридатна. В результаті проведення факторного аналізу отримано значення КМО, що дорівнює 0,509, яке на 0,09 більше за порогове значення 0,5. Крім того, критерій сферичності Бартлетта дозволив отримати значення Хі-квадрат 92,758 зі значимістю 0,000 ($p < 0,05$). Одержані результати свідчать про доцільність застосування факторного аналізу для зниження розмірності даних (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

КМО та критерій Бартлетта

КМО та критерій Бартлетта		
Ступінь адекватності вибірки за критеріями Кайзера – Майєра – Олкіна (КМО).		0,509
Критерій сферичності Бартлетта	Хі-квадрат	92,758
	ст. св.	6
	Значимість	0,000

Джерело: розраховано автором.

Графік власних значень («кам'янистого осипу») свідчить про те, що показники фінансової безпеки, які належать до 1 та 2 групи системи індикаторів, найбільше пояснюють стан підприємств та найбільш важливі для аналізу (рис. 3.11).

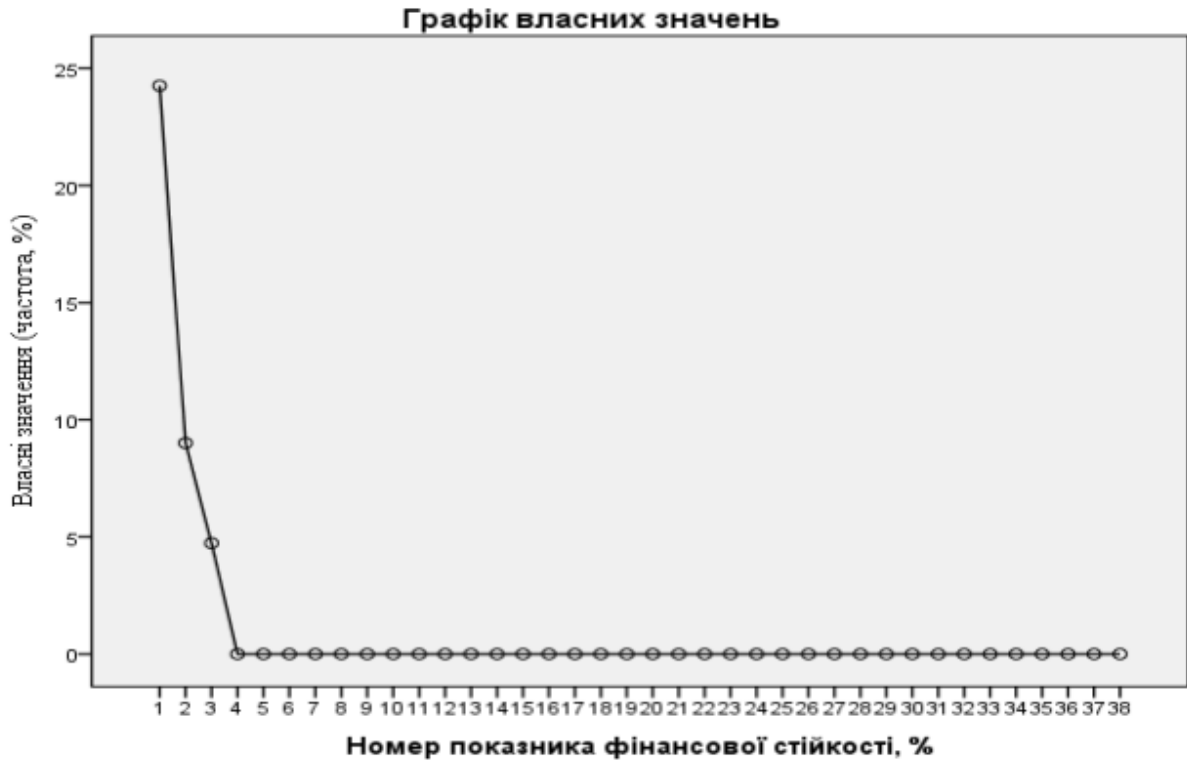

Рис. 3.11. Графік власних значень показників фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств, %

Джерело: розраховано автором.

Для групування показників фінансової безпеки підприємств використано метод аналізу головних компонент з метою формування некорельованих лінійних комбінацій змінних. Перший компонент має максимальну дисперсію. Послідовно компоненти, що одержуються, пояснюють все менші частки дисперсії, які не корелюють між собою. Аналіз методом головних компонент застосовується для отримання початкового факторного рішення.

У таблиці 3.9 наведено результати факторного аналізу (факторні навантаження – коефіцієнти кореляції кожної змінної з виділеною сукупністю факторів в цілому, чим більший коефіцієнт, тим більше значення змінної у системі фінансової безпеки). Перша група факторів пояснює зміни у фінансовій безпеці підприємств на 63,84%, друга група факторів пояснює 23,71%, третя група – 12,45%.

Таблиця 3.9

**Розрахунки групування показників фінансової безпеки суб'єктів
підприємництва методом аналізу головних компонент**

Розрахунок власних значень факторів : метод розрахунку: метод головних компонент				
	Власні значення	% дисперсії	Кумулятивно (власні значення)	Кумулятивно (дисперсія)
1	24,26	63,84	24,26	63,84
2	9,01	23,71	33,27	87,55
3	4,73	12,45	38,00	100,00
4 (Інші показники фінансової безпеки)	0,00	0,00	38,00	100,00
Факторні навантаження, метод групування факторів: головних компонент (виділені фактори, де коефіцієнти кореляції >0,500000)				
	Показники фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств			
	1 група факторів	2 група факторів	3 група факторів	
F1.1	-0,033	-0,339	-0,940	
F1.2	0,946	-0,278	-0,166	
F1.3	-0,813	0,566	0,139	
F1.4	-0,783	0,459	-0,421	
F1.5	0,214	0,902	-0,374	
F1.6	0,978	0,087	-0,191	
F1.7	0,933	0,356	0,049	
F1.8	0,869	-0,335	-0,363	
F1.9	0,736	-0,665	-0,123	
F1.10	0,851	0,138	-0,507	
F1.11	-0,786	-0,615	0,058	
F1.12	-0,821	0,553	0,144	
F1.13	-0,820	0,554	0,145	
F1.14	-0,933	-0,328	-0,148	
F1.15	-0,991	0,125	-0,045	
F1.16	-0,813	0,566	0,139	
F1.17	-0,270	-0,636	0,723	
F1.18	0,906	0,420	0,054	
F1.19	-0,946	0,278	0,166	
F1.20	0,984	0,176	0,036	
F1.21	-0,820	0,548	0,166	
F1.22	-0,820	0,548	0,166	
F1.23	-0,783	0,459	-0,421	
F1.24	0,957	0,197	0,213	
F1.25	0,831	0,417	0,367	
F1.26	0,803	0,451	0,390	
F1.27	0,223	0,661	0,716	
F1.28	0,980	0,182	0,084	
F1.29	0,915	0,206	-0,347	
F1.30	0,962	0,216	-0,167	
F1.31	0,930	0,368	0,024	
F1.32	-0,595	0,802	0,048	
F1.33	0,168	-0,902	0,397	
F1.34	0,889	0,090	0,449	
F1.35	0,824	0,267	0,500	
F1.36	0,867	0,269	0,420	
F1.37	-0,496	-0,702	0,512	
F1.38	0,517	0,786	-0,339	

Джерело: розраховано автором.

В ході проведення факторного аналізу сформовано групи факторів впливу на фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств:

1. До першої групи факторів віднесено: уточнений коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, мультиплікатор, коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт оборотності власного капіталу, період погашення дебіторської заборгованості, період (термін) зберігання запасів, період операційного та фінансового циклів, рентабельність активів за прибутком до оподаткування та за чистим прибутком ROA, рентабельність виробничих засобів та реалізованої продукції за прибутком від реалізації, коефіцієнт реінвестування, коефіцієнт економічного росту, співвідношення сплачених відсотків і прибутку, рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу).

Таким чином, в цілому результати факторного аналізу корелюють з інтегральними показниками фінансової стійкості, в ході аналізу яких автором виділено найбільшу вагомість показників ліквідності, фінансової стійкості та відносних показників ділової активності у фінансовій безпеці.

2. До другої групи факторів належать: коефіцієнт поточної заборгованості, коефіцієнт маневреності робочого капіталу, коефіцієнт мобільності засобів, коефіцієнт віддачі сукупних активів (віддача активів), період погашення кредиторської заборгованості, коефіцієнт обороту основних засобів (віддача основних засобів за ринкових умов), рентабельність власного капіталу ROE, рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності, рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку

3. До третьої групи факторів належать: коефіцієнт віддачі основних засобів (віддача основного капіталу), рентабельність власного капіталу ROE, коефіцієнт економічного росту, рентабельність чистого прибутку відносно активів (період окупності активів).

Проведений аналіз інтегральних показників фінансової безпеки та побудова факторної моделі найбільш вагомих показників стійкості сільськогосподарських підприємств дозволяє запропонувати базовий метод (модель) інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, що побудований на основі теоретичних аспектів нормалізації (оптимізації) статистичних параметрів в цілях визначення порогових значень та важливості індикаторів у забезпеченні фінансової стійкості.

Доцільно також згрупувати основні проблеми фінансової безпеки за підприємствами та групами індикаторів фінансової безпеки: фінансової ліквідності та платоспроможності; фінансової стійкості; ділової активності; рентабельності.

Проведення відповідного аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств та розрахунок інтегральних показників фінансової безпеки дають змогу систематизувати основні проблеми сільськогосподарських підприємств України та шляхи їх вирішення. Загальними для усіх компаній є питання щодо контролю абсолютної ліквідності, підтримки достатнього рівня абсолютної ліквідності.

Аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств передбачає збір необхідних даних, обробку цих даних, обробку цих даних фінансової звітності.

Базова модель інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва за найбільш вагомими індикаторами фінансової безпеки зазначена на рисунку 3.12.

Результатом взаємодії всіх елементів системи економічних відносин сільськогосподарського підприємства є низка виробничо-економічних факторів, які характеризуються системою показників, що відображають ресурсну наявність, розподіл і використання ресурсів.

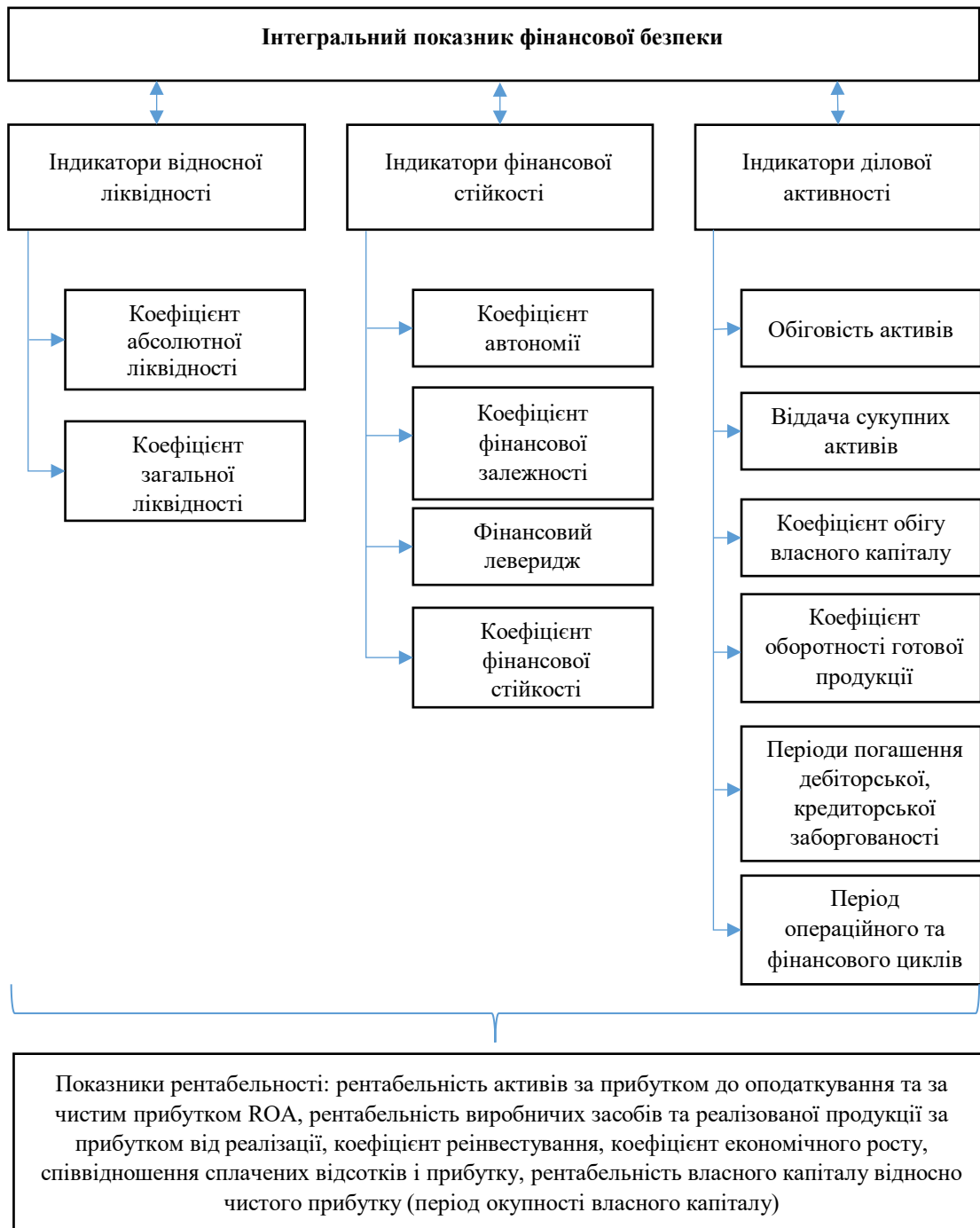

Рис. 3.12. Модель інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва за найбільш вагомими індикаторами фінансової безпеки

Джерело: розроблено автором

При цьому часто виникають такі ситуації тимчасове погіршення показників, спричинене об'єктивними причинами. Фінансовий стан сільськогосподарських підприємств являє собою динамічну систему, показники та інформаційні дані якої слугують матеріалом для ухвалення

оперативних рішень і стратегічного розвитку окремих підприємств і галузі (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

**Систематизація проблем фінансової безпеки
сільськогосподарських підприємств України та шляхів їх вирішення**

Підприємство	Проблеми фінансової безпеки	Шляхи вирішення
ПрАТ «МХП»	Значна частка запасів та незавершеного виробництва, дебіторської заборгованості Відсутність стабільного зростання чистого доходу від реалізації продукції та інших видів доходів Недостатній рівень абсолютної ліквідності Зростання періодів оборотності кредиторської, дебіторської заборгованості	Потреба у модернізації обладнання для пришвидшення та оптимізації виробничих процесів, розбудова логістичних шляхів Потреба у планування грошових потоків, особливо надходжень від дебіторів Потреба у перегляді політики продажів продукції, умов контрактів Диверсифікація джерел доходів Пошук шляхів скорочення собівартості продукції Скорочення операційного та фінансового циклу для нівелювання фінансових ризиків
ТОВ «АДМ Україна»	Значна частка запасів та дебіторської заборгованості в ОА Скорочення коефіцієнту абсолютної ліквідності Залежність від зовнішнього фінансування Низька рентабельність продукції	Скорочення частки запасів, робота з дебіторами та збільшення авансів від покупців Потреба у покритті заборгованості або заключення довгострокових кредитів на пільгових умовах на користь короткострокового кредитування Потреба у створенні додаткового та резервного капіталу для покриття заборгованості Розширення асортименту продукції / вихід на нові ринки збуту
СГ «Нібулон»	Значна частка запасів та дебіторської заборгованості Відсутність стійкої динаміки росту прибутку до оподаткування Недостатній рівень абсолютної ліквідності Відсутність стабільного росту показника фінансової незалежності Відсутність стійкого росту періоду погашення кредиторської заборгованості Низький рівень стійкості підприємства	Розробка заходів збільшення обсягів замовлень за контрактами з авансовими платежами Потреба в стабілізації темпів росту іншого операційного доходу Потреба у скороченні обсягів поточної заборгованості
ТОВ «АТ Каргіл»	Значна частка запасів та незавершеного виробництва, дебіторської заборгованості Недостатній рівень абсолютної ліквідності Переважання у структурі пасивів короткострокових кредитів Скорочення чистого доходу від реалізації, зростання адміністративних витрат Недостатньо високий рівень рентабельності продукції	Потреба у збільшенні частки авансів у взаємодії з покупцями Потреба у залученні довгострокового фінансування, збільшенні статутного капіталу для збільшення ліквідності Потреба у скороченні неефективних складових адміністративних витрат Потреба у диверсифікації власного виробництва / вихід на нові ринки збуту

Джерело: систематизовано автором.

Ця проблема зумовлена тим, що у структурі активів підприємств переважають запаси, незавершене виробництво та дебіторська заборгованість, що в підсумку негативно позначається на фінансові безпеці, зокрема

ліквідності та платоспроможності. Загальними для компаній є проблеми у забезпеченні стійкого зростання доходів, залежність від короткострокового кредитування, що негативно позначається на фінансовій безпеці в цілому.

Відзначимо, що для усіх досліджуваних підприємств характерним є низька частка нематеріальних активів, до яких також належать права використання майна, права промислової власності; права інтелектуальної власності, патенти, операційні, комп'ютерне програмне забезпечення для верстатів тощо. Відтак, за період 2014-2021 років частка нематеріальних активів становила в середньому 0,69% у ПрАТ «МХП» (знос становив в середньому 0,31%), 0,425% у ТОВ «Каргіл» (знос становив в середньому 0,575%), 0,185% для ТОВ «АДМ Україна» (знос становив в середньому 0,815%), 0,84% для СГ «Нібулон» (знос становив в середньому 0,16%).

Проблеми інвестування в нематеріальні активи характерна в цілому для аграрного сектору України. За статистичними даними у 2020 році обсяг капітальних інвестицій аграрних підприємств склав 50 679, 7 млн. грн., з них близько 48,0 млн. грн. направлено на програмне забезпечення та бази даних для господарської діяльності [31]. В 2021 році обсяг інвестицій склав 49 127,4 млн. грн., з яких близько 85,21 млн. грн. направлено на програмне забезпечення та бази даних для господарської діяльності [31]. У порівнянні із загальними обсягами капітальних інвестицій на фінансування програмного забезпечення та баз даних у всіх галузях економіки України це складає 0,4% у 2020 році та 0,17% у 2021 році [31]. При цьому, цифровізація облікових процесів аграрних підприємств дозволяє працівникам бухгалтерської та фінансової служби найшвидше і з найменшими похибками виконувати функціональні обов'язки та завдання, оперативно надавати дані та звітність на щоденній, місячній, річній основі, ефективно інтерпретувати та складати фінансову звітність, що дозволяє власникам більш результативно управляти бізнес-процесами підприємства та досягати окреслених стратегічних цілей. В онлайн-бухгалтерії реалізовано повний цикл необхідних операцій для роботи

з постачальниками та підрядниками, оперативного обліку придбаних товарів і послуг, розрахунки за виплатами працівникам, електронне адміністрування податків, формування цін та контролю за розрахунками, використання в обліковому процесі хмарних обчислень та інше [70].

Серед основних стримуючих факторів у впровадженні технологій в процеси обліку, контролю, управління, та цифровізації аграрного сектору, варто виділити: на мікрорівні – небажання власників у проведенні цифрової трансформації бізнес-процесів; недостатність фінансових ресурсів задля цифровізації бухгалтерського та управлінського обліку; потреба у перенавчанні персоналу, розвитку цифрових навиків у використанні цифрових технологій, а також потреба у витратах фінансових ресурсів та часу на навчання працівників; на макрорівні – потреба у забезпеченні сільських територій у доступі до високошвидкісного Інтернету та цифровізація аграрного сектору загалом.

В умовах цифровізації та наявності проблем в розглянутих підприємствах з контролем за ліквідністю, запасами, дебіторською заборгованістю, періодами оборотності кредиторської та дебіторської заборгованості, контролем за платіжками та короткостроковими кредитами, надходженням грошових коштів доцільно розглянути варіанти оновлення або придбання нового програмного забезпечення. Власне цифровізація аграрних підприємств має виконувати функції миттєвої передачі інформації про стан ліквідності, платоспроможності, дебіторської заборгованості в розрізі дебіторів, кредиторської заборгованості, грошових потоків, стану реалізації продукції від середньої до вищої ланки керівництва. Серед проблем досліджуваних підприємств – потреба у скороченні витрат на виробництво, що є можливим завдяки технологіям та цифровізації, які можуть сприяти більш ефективному розподілу та контролю за ресурсами, зокрема наявними запасами підприємств, що займають значну частину оборотних активів та зумовлюють проблеми з ліквідністю.

Ми вважаємо, що основними наслідками впровадження моделі системи фінансової безпеки є: підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва; зниження фінансових втрат від загроз, небезпек і ризиків; задоволення інтересів власників суб'єктів підприємництва; задоволення фінансових вимог кредиторів і ділових партнерів. Досягнення зазначених результатів при реалізації запропонованої моделі забезпечується повноцінним упровадженням такої моделі в практику фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва.

Висновки до розділу 3

1. Обґрунтовано критерії оцінювання реактивності та інерційності системи управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва шляхом подальшого формування теоретичного підходу щодо діагностики готовності до зміни впливу зовнішніх і внутрішніх факторів через підготовку чотирьох основних блоків: основних контролерів управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, функціональних складових управління фінансовою безпекою, інформаційної та кадрової готовності.

2. Застосуванням методу багатокритеріального вибору альтернатив на основі нечітких відношень переваги дало змогу змодельовати вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, виявити фактори, що потребують пріоритетної уваги, і розробити інформаційну базу, необхідну для вдосконалення систем управління. Було розроблено методологічний підхід до оцінки управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Розроблений методологічний підхід сприяє досягненню основних цілей оцінювання: достовірної оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва з погляду загального управління його основними складовими.

3. Побудовано факторну модель на підставі аналізу інтегральних показників фінансової безпеки та найбільш вагомих індикаторів фінансової

безпеки сільськогосподарських підприємств. На основі вказаних розрахунків запропоновано базову модель інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, яка включає такі групи факторів впливу на фінансову безпеку: фінансову ліквідність та платоспроможність; фінансову стійкість; ділову активність; рентабельність. За результатами побудови факторної моделі виявлено найбільш вагому систему індикаторів фінансової безпеки, які пояснюють 63,84% змін / відхилень у рівні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

4. Систематизовано основні проблеми фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України: це питання щодо контролю абсолютної ліквідності, підтримки достатнього рівня абсолютної ліквідності, проблеми у забезпеченні стійкого зростання доходів, залежність від короткострокового кредитування, що негативно позначається на фінансовій безпеці; низька частка нематеріальних активів та проблеми інвестування в розвиток цифрових рішень, які за період 2014-2021 років становила в середньому від 0,2% до 0,8%. Автором доведено, що проблема інвестування в нематеріальні активи характерна в цілому для аграрного сектору України, що позначається на контролі фінансового стану та ключових показниках фінансової безпеки.

Основні результати дослідження, що висвітлені в третьому розділі опубліковані у наукових працях автора [10; 48; 49; 51; 170].

ВИСНОВКИ

Робота встановлює нове розв'язання наукової проблеми розроблення концептуальних, теоретичних, методологічних і прикладних засад фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки. У результаті зроблено такі висновки.

1. Запропоновано авторське трактування поняття «фінансова безпека суб'єкта підприємництва», що відрізняється від існуючих виділенням основних критеріїв стану фінансової безпеки, наявності постійного моніторингу фінансової безпеки та формування комплексу превентивних та контрольних заходів. Визначені суб'єкти, об'єкти, принципи, методи та інструменти забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

2. Встановлено, що управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва потребує своєчасної, повної та достовірної інформації про об'єкти та суб'єкти безпеки, а також відстеження всіх змін у системі управління. Розроблений методичний підхід орієнтований на характеристику рівня фінансової безпеки, ефективність дій суб'єктів безпеки та ефективність використання організаційних структур, їх ресурсного забезпечення, що дає змогу отримувати достовірну інформацію для розроблення системи управління рівнем фінансової безпекою суб'єкта підприємництва.

3. Продемонстровано підхід щодо формування та розвитку системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, застосування якого дає змогу підвищити гнучкість за рахунок антикризового управління та інтелектуалізації управління фінансовою безпекою. Він ґрунтується на результатах оцінювання впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на рівень фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Запропоновано науковий підхід до побудови та функціонування механізму фінансової безпеки, що враховує пріоритети існування та розвитку суб'єкта підприємництва як соціально-економічної системи. Для досягнення фінансової стійкості, підтримання фінансової стабільності, забезпечення фінансової рівноваги та підтримання фінансової

надійності слід використовувати такі засоби: моніторинг змін у рівні безпеки; виявлення та застосування заходів захисту від викликів, ризиків і загроз.

4. Розроблено програму інтелектуального управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва. Вона фокусується на розвитку інтелектуалізації керованих підсистем для досягнення синхронності в зростанні інтелектуальних якостей усіх взаємодіючих учасників. Доведено, що підсистема управління, інтелектуальна діяльність якої, орієнтована на безпеку, повинна базуватися на здатності отримувати, узагальнювати, аналізувати, оцінювати та використовувати інформаційні ресурси. Застосування розробленої програми спрямоване на більш ефективне використання інтелектуальних ресурсів суб'єктів підприємництва в процесі управління його фінансовою безпекою.

5. Розроблені методологічні засади формування організаційної підтримки, що орієнтовані на вдосконалення управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва, які в свою чергу ґрунтуються на чіткій регламентації поведінки, взаємозв'язку та взаємодоповнюваності між спеціалізованими підрозділами відповідальними за фінансову безпеку суб'єкта підприємництва.

6. Визначено основні етапи авторської методики оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва:

Перший етап: Ідентифікація загроз фінансовим інтересам суб'єкта підприємництва.

Другий етап: вибір джерел інформації, що характеризує стан фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Збір та обробка інформації.

Третій етап: Визначення та розрахунок комплексу індикаторів (кількісні методи) та параметрів якісної оцінки стану фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.

Четвертий етап: Приведення кількісних та якісних показників до порівняльного вигляду: надання бальної оцінки всім наявним показникам.

Виведення комплексної оцінки стану фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.

П'ятий етап: Діагностика рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва відповідно до градації рівнів: високий рівень фінансової безпеки; допустимий рівень фінансової безпеки; низький рівень фінансової безпеки; критичний рівень фінансової безпеки; неприпустимий рівень фінансової безпеки.

Шостий етап: Прийняття управлінських рішень відповідно до певного рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва; визначення програми дій щодо підвищення рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, щодо нейтралізації загроз його фінансовим інтересам.

Сьомий етап: Моніторинг рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.

Восьмий етап: контроль рівня фінансової безпеки; контроль виконання положень програми дій щодо підвищення рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.

7. Побудовано факторну модель на підставі аналізу інтегральних показників фінансової безпеки та найбільш вагомих індикаторів фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. На основі вказаних розрахунків запропоновано базову модель інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, яка включає такі групи факторів впливу на фінансову безпеку: фінансову ліквідність та платоспроможність; фінансову стійкість; ділову активність; рентабельність. За результатами побудови факторної моделі виявлено найбільш вагому систему індикаторів фінансової безпеки, які пояснюють 63,84% змін / відхилень у рівні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

8. Проведена апробацію пропозицій на практиці при вдосконаленні системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України в умовах цифрової економіки.

Серед головних пропозицій вдосконалення системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: це впровадження технологій в процеси обліку, контролю, управління, та цифровізації суб'єктів підприємництва.

Було виділено характерні проблеми системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: небажання власників у проведенні цифрової трансформації бізнес-процесів; недостатність фінансових ресурсів задля цифровізації бухгалтерського та управлінського обліку; потреба у перенавчанні персоналу, розвитку цифрових навичків у використанні цифрових технологій, а також потреба у витратах фінансових ресурсів та часу на навчання працівників, придбання нового програмного забезпечення.

Власне цифровізація суб'єктів підприємництва має виконувати функції миттєвої передачі інформації про стан ліквідності, платоспроможності, дебіторської заборгованості в розрізі дебіторів, кредиторської заборгованості, грошових потоків, стану реалізації продукції від середньої до вищої ланки керівництва. Визначено, що основними наслідками впровадження моделі системи фінансової безпеки є: підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва; зниження фінансових втрат від загроз, небезпек і ризиків; задоволення інтересів власників суб'єктів підприємництва; задоволення фінансових вимог кредиторів і ділових партнерів. Досягнення зазначених результатів при реалізації запропонованої моделі системи фінансової безпеки забезпечується повноцінним упровадженням такої моделі в практику фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) : монографія. Київ : Київ. нац. торгекон. ун-т, 2004. 759 с.
2. Білик М. Д. Роль стабільної діяльності підприємств у їх фінансовій безпеці. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 4 (83). С. 129–133.
3. Бланк І. А. Управління фінансовою безпекою підприємства. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2009. 784 с.
4. Бондаренко О. М. Показники, критерії та методи оцінки економічної безпеки авіакомпаній. Одеса : Ніка, 2003. 335 с.
5. Бондаренко О. М. Формування комплексної системи показників для оцінки рівня економічної безпеки авіакомпанії. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2003. Вип. 5. С. 155–160.
6. В Києві презентували дослідження «Digital Transformation Readiness». *Blog Imena.UA*. URL: <https://www.imena.ua/blog/digital-transformation-readiness/> (дата звернення: 10.02.2023).
7. Варналій З. С., Мельник П. В., Тарангул Л. Л. Економічна безпека. Київ : Знання, 2009. 346 с.
8. Варналій З. С., Мехед А. М. Використання теорії нечітких множин для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Інтернаука. Сер. Економічні науки*. 2019. № 2. С. 81–87.
9. Варналій З. С., Мехед А. М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Modern directions of scientific research development : the 7th International scientific and practical conference, December 22-24, 2021*. Chicago : BoScience Publisher, 2021. P. 751–762. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/12/MODERN-DIRECTIONS-OF->

SCIENTIFIC-RESEARCH-DEVELOPMENT-22-24.12.21.pdf (дата звернення: 10.02.2023).

10. Варналій З. С., Мехед А. М. Забезпечення функціонування системи фінансової безпеки підприємства та методи оцінки її ефективності. *Science and Practice: Implementation to Modern Society* : with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference, October, 2020. Manchester, Great Britain : Peal Press Ltd., 2020. № 1 (31). P. 38–45.

11. Варналій З. С., Мехед А. М. Загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва України та шляхи їх запобігання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка*. 2022. № 4 (221). С. 13–18.

12. Варналій З. С., Мехед А. М. Теоретико-методичні підходи до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Сер. Економічна. Сер. Юридична*. 2022. Т. 32 (2022). С. 203–211.

13. Варналій З. С., Мехед А. М. Фінансова безпека підприємств в умовах цифрової економіки. *Вісник Університету банківської справи*. 2022. № 3 (42). С. 55–62.

14. Варналій З. С., Мехед А. М., Білик Р. Р. Криптовалюта та її вплив на фінансову систему держави. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2019. Вип. 41. С. 67–72.

15. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2003. 197 с.

16. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. Виробничий (операційний) менеджмент. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 532 с.

17. Васильців Т. Г. Економічна безпека України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 574 с.

18. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

19. Вишневський О. С. Проблеми стратегічного управління соціально-економічним розвитком України з урахуванням процесів децентралізації. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1 (30). С. 14–22.
20. Вінник О. Регулювання відносин в сфері цифрової економіки: проблеми термінології. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 163–166.
21. Волощук Р. В., Степашко В. С. Нелінійна нормалізація статистичних показників для задачі побудови інтегральних індексів. *Індуктивне моделювання складних систем*. 2014. № 6. С. 48.
22. Головка В. І., Мінченко В. П., Шарманська В. М. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз і безпека : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2006.
23. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65–67.
24. Другов О. О. Інтелектуалізація як шлях до підвищення конкурентоспроможності реального сектора економіки України. URL : <http://khibs.edu.ua/R5/1.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).
25. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.
26. Єрмошенко А. М. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхових організацій : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Київ, 2006. 19 с.
27. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : монографія. Київ : Національна академія управління, 2010. 232 с.
28. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : монографія. Львів : «Ліга-Прес», 2012. 431 с.

29. Іванова В. В. Економіка, заснована на знаннях, та економіка знань: адекватність використання категорій. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 3. С. 47–54.
30. Інформація. *Вікіпедія – вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення 24.02.2023).
31. Капітальні інвестиції за видами активів за видами економічної діяльності у січні-грудні 2021. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_va_ved/kin_va_ved_IV_21.xls (дата звернення: 01.05.2023).
32. Кирієнко А. В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Київ, 2000. 22 с.
33. Кім Ю. Г. Формування системи фінансової безпеки транспортно-експедиційного підприємства : монографія. Київ : ЗАТ «Дорадо», 2007. 140 с.
34. Кобилецький В. Р. Методика розрахунку. *Financial Analysis Online*. URL: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/342-koefitsient-reinvestuvannya> (дата звернення: 13.05.2023).
35. Кобилецький В. Р. Період окупності власного капіталу та його порогові значення. *Financial Analysis online*. URL: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/314-period-okupnosti-vlasnogo-kapitalu> (дата звернення: 13.05.2023).
36. Коваленко Д. І., Легка А. О. Механізм забезпечення фінансовоекономічної безпеки підприємства. *International Scientific Journal*. 2015. № 8. С. 120–126.
37. Корінько М. Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, організація : монографія. Київ : ДП «Інформ-аналіт. Агентство», 2007. 429 с.

38. Корнеєва Ю. В. Роль держави у сприянні інвестиціям у розвиток цифрової економіки. *Економіка прогнозування*. 2018. № 1. С. 120–134.
39. Кракос Ю. Б., Разгон Р. О. Управління фінансовою безпекою підприємств. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. *Проблеми теорії та практики*. 2008. № 1 (1). С. 86–97.
40. Кузенко Т. Б., Прохорова В. В., Сабліна Н. В. Управління фінансовою безпекою на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2007. № 12 (1). С. 27–29.
41. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 639 с.
42. Лазоренко Т. В., Шолом І. М. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. І Міжнар. наук.-практ. конф., 23 квіт. 2020 р. / КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : Вид-во «Політехніка», 2020. 232 с.
43. Лютий І. О., Рожко О. Д., Плешакова Н. А. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва України в умовах війни. Електронний журнал «Ефективна економіка» 2023. №3, с. 1-14.
44. Лютий І. О., Нічосова Т. В. Формування механізму управління емісійною діяльністю підприємства на ринку облігацій. *Фінанси України*. 2008. № 6. С. 1–10.
45. Мартинюк В. П. Оцінка стану національної економіки на основі інтегрального показника економічної безпеки держави. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2013. № 25 (1). С. 179–187.
46. Марченко О. М. Управління фінансовою безпекою агропромислового виробництва в умовах трансформації економіки України : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.03. Львів, 2008. 25 с.
47. Мехед А. М. Засади впливу фінансового сектору на фінансову безпеку суб'єктів підприємництва. *Шевченківська весна 2023. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар.

наук.-практ. конф. студентів, аспірантів / за заг. ред. Л. А. Анісімової. Київ : Інтерсервіс, 2023. Вип. XXI. С. 77–78.

48. Мехед А. М. Необхідність створення системи фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнародною участю. Полтава : ПолтНТУ, 2019. С. 69–71.

49. Мехед А. М. Проблеми забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах війни. *Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення (науково-експертна та соціологічна оцінка)* : монографія / за ред. Варналія З. С., Катамадзе Г. Ш. Київ : КМ-Букс, 2023. С. 173–183.

50. Мехед А. М. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення (науково-експертна та соціологічна оцінка)* : монографія / за ред. Варналія З. С., Катамадзе Г. Ш. Київ : КМ-Букс, 2023. С. 17–33.

51. Мехед А. М. Фінансова безпека держави як підґрунтя національної безпеки України. *Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень*. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. С. 56–57.

52. Мехед А. М. Фінансова безпека підприємств в умовах діджиталізації. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 12 трав. 2022 р. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2022. С. 328–330.

53. Мехед А. М. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах діджиталізації. *Шевченківська весна 2022. Цифрова трансформація економіки в умовах пандемії COVID-19* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів / за заг. ред. Л. А. Анісімової. Київ : Інтерсервіс, 2022. Вип. XX. С. 172–173.

54. Митяй О. В. Законодавче забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні. *Економічні горизонти*. 2015. Вип. 1 (1). С. 25–28. DOI: 10.31499/2616-5236.1(1).2015.140969.
55. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 21.01.2023).
56. Мунтян В. І. Економічна безпека України. Київ : КВІЦ, 1999. 464 с.
57. Навіщо українському бізнесу новітні технології. URL: <https://nv.ua/ukr/techno/it-industry/chomu-ukrajinskij-biznes-povinen-molitisjana-it-rozrobki-hlava-d2-volodimir-demjanenko-2446981.html> (дата звернення: 21.01.2023).
58. Національний Банк України : офіц. сайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 21.03.2023).
59. Нікіфорова П. О., Куперівська С. С. Сутність та значення фінансової безпеки страхової компанії. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 86–90.
60. Ожеван М. А., Дубов Д. В. Homo ex machine. Філософські, культурологічні та політичні передумови формування конвергентного суспільства : монографія. Київ : НІСД, 2017. 272 с.
61. Орехова К. В. Експрес-оцінювання фінансової надійності підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність проблеми теорії та практики*. 2012. № 2 (13). С. 49–55.
62. Орлов П. І., Духов В. Є. Основи економічної безпеки фірми. Харків : ТОВ «Прометей-Прес», 2004.
63. Паршина О. А., Паршин Ю. І., Савченко Ю. В. Економічна безпека в умовах діджиталізації: сучасний стан та перспективи розвитку інформаційного суспільства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 167–174.

64. Петренко В. П. Інтелектуальні ресурси соціально-економічних систем: аспекти інноваційного управління : монографія. Івано-Франківськ : ПП Курилюк В. Д., 2009. 196 с.
65. Петренко В. П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах : монографія. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. 352 с.
66. Пілова Д. П. Методичні підходи щодо визначення зон економічної безпеки підприємства. *Вісник Криворізького технічного університету*. 2006. № 3. С. 264–268.
67. Плешакова Н. А., Гриб Т. М. Економічна сутність та роль бюджетної безпеки держави: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2. С. 362–366.
68. Пойда-Носик Н. Н. Визначення сутності механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісник Ун-ту банків. справи Нац. банку України*. 2012. № 1 (13). С. 87–91.
69. Пойда-Носик Н. Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки. *Вісник ЖДТУ*. 2011. № 1 (55). С. 340–342.
70. Потриваєва Н. В., Козаченко Л. А., Недбайло І. І., Нестерчук І. В. Цифровізація обліку в управлінні бізнес-процесами підприємств агропромислового комплексу. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*. 2022. Vol. 26, No. 1. P. 79–88. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jsui/bitstream/123456789/11811/3/Переклад_Потриваєва.pdf (дата звернення: 01.05.2023).
71. Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2658-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20110106> (дата звернення: 13.04.2023).

72. Проценко Я. В. Управління фінансовою стабільністю підприємств готельного господарства в умовах кризи. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 9 (184). С. 110–115.
73. Ревак І. О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект. *Науковий вісник ЛДУВС. Сер. Економічна*. 2009. № 2. С. 5.
74. Рожко О. Д. Практика формування власних фінансових ресурсів бюджету ЄС в умовах інтеграції національних систем державних фінансів. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2013. № 4 (20). С. 172–178.
75. Рожко О. Д. Фінансово-кредитні важелі інноваційного розвитку України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2005. № 10. С. 50.
76. Саух І. Фінансовий потенціал підприємства як об'єкт стратегічного аналізу. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. Вип. 1. С. 132–141.
77. Сем'янчук П. М. Проблеми інтелектуалізації праці в Україні та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18, № 4. С. 215–225.
78. Сініцин О. О. Фінансовий леверидж в управлінні структурою капіталу. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3334> (дата звернення: 21.03.2023).
79. Собкевич О. В. Проблеми реального сектору економіки України у контексті економічної безпеки держави. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 15. С. 136–141.
80. Сова О. Ю. Напрями вдосконалення механізму управління фінансовою безпекою підприємств. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2014. Вип. 37. С. 103–113.
81. Соляник Л. Г. Фінансова стабілізація підприємств реального сектора економіки: стан, проблеми та механізми забезпечення. *Економічний вісник*. 2016. № 1. С. 92–102.

82. Стеців Л. П., Малярчук І. І. Управління фінансовою безпекою підприємства в умовах фінансової кризи. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Львів : Укр. акад. друкарства, 2015. С. 137–140.

83. Столяров В. Ф., Островецький В. І. Основні фактори формування структури фінансового капіталу підприємств. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2 (44). С. 87–94.

84. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства. *Економічний простір*. 2008. № 9. С. 140–148.

85. Сусіденко О. В. Методи оцінки забезпечення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2015. Вип. 11 (1). С. 73–78. URL: <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/Збірник//2015-1/11.pdf> (дата звернення: 21.03.2023).

86. Сусіденко О. В. Фінансова безпека підприємств: теорія, методи, практика : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 128 с.

87. Терещенко Е. Ю. Економічна сутність фінансового потенціалу підприємства. URL: http://www.confcontact.com/2010dec/7_tereschenko.htm (дата звернення: 21.03.2023).

88. Тринька Л. Я., Липчанська (Іванчук) О. В. Економічний аналіз. Київ : Алерта, 2013. 568 с.

89. Троц І. В. Забезпечення економічної безпеки на підприємстві з метою попередження банкрутства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. Економічні науки*. 2012. № 1 (59). Ч. 2. С. 223–227.

90. Тумар М. Б. Основи економічної безпеки підприємства : навч. посіб. Київ : «Хай-Тек-Прес», 2008. 232 с.

91. Україна: інтелект нації на межі століть : кол. монографія / Врублевський В. К. та ін. Київ : Інформаційно-видавничий центр «Інтелект», 2000. 516 с.
92. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. *Український інститут майбутнього*. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html> (дата звернення: 21.03.2023).
93. Українські виробництва впроваджують цифрові технології. *11 канал*. URL: <https://11tv.dp.ua/news/dp/20190607-ukrayinski-vyrobnyctva-vprovadzhuut-cyfrovi-tehnologiyi.html> (дата звернення: 21.03.2023).
94. Фінансова безпека підприємства : навч. посіб. / Варналій З. С. та ін. ; за ред. З. С. Варналія. Львів : Ліга-Прес, 2018.
95. Фінансово-економічна грамотність : підручник : у 2 ч. / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор. Київ : Видавничий дім «КОНДОР», 2018. Ч. 2: Банківська система України, загальні поняття про облік, аудит та економічний аналіз в умовах ринкової економіки. 440 с.
96. Франчук В. І. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності : підручник. Львів : ЛьвДУВС, 2015.
97. Хоменко О. А. Методичні засади управління фінансовою безпекою підприємств агропромислового комплексу. *Економіка АПК*. 2017. № 2. С. 79–82.
98. Чеберяко О. В., Кривовяз М. А. Економіко-теоретична сутність системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 94–97.
99. Чібісова І. В., Івашина Є. М. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2011. № 31 (2011). URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/201131/Chibis.pdf (дата звернення: 29.01.2023).

100. Чобіток В. І., Астапова О. В. Розробка стратегії управління фінансовим потенціалом підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. Вип. 49. С. 160–165.
101. Шелест В. В. Управління фінансовою безпекою довірчого товариства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 3. С. 181–184.
102. Шкільник І. О., До питання про термінологічне розрізнення базових категорій фінансової науки. *Економіка України*. 2010. № 7 (584). С. 59–69.
103. Шкільник І. О., Малиш Д. О., Козьменко Є. С. Структура капіталу підприємства: систематизація теоретичних підходів у контексті фінансової архітектури підприємства. *Бізнес-Інформ*. 2018. № 3. С. 315–322.
104. Шкільник І. О., Семенов А. Ю. Фінансовий сектор України: теоретичний аналіз економічної дефініції. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1 (34). С. 31–36.
105. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : НІСД, 1997. 120 с.
106. Шморгун Л. Г. Менеджмент організацій : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 452 с.
107. Шредер Н., Швам Ю. Економічний аналіз господарської діяльності. Київ : Думка, 2017. 376 с.
108. Штангрет А. М. Еволюція поглядів на категорію «економічна безпека». *Наукові записки*. 2010. Вип. 1 (17). С. 95–116.
109. Штангрет А. М. Методичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23 (2). С. 328–335.
110. Штангрет А. М. Окремі аспекти використання проактивного антикризового управління на поліграфічних підприємствах. *Наукові записки*. 2007. № 1 (11). С. 98–103.

111. Штангрет А. М., Караїм М. М. Управління економічною безпекою підприємства. *Наукові записки*. 2016. Вип. 1 (52). С. 201–206.
112. Шуба О. А. Світова фінансова архітектура: основні напрямки реформування. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. № 943. С. 223–229.
113. Щербина В. М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств та установ. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 10 (64). С. 220–225.
114. Юрків Н. Я. Економічна безпека підприємства реального сектора на посттрансформаційному етапі розвитку економіки України. *Економічний вісник університету*. 2012. № 19-1. С. 80–83. URL: <https://econpapers.repec.org/article/scn032862/15979776.htm> (дата звернення: 21.03.2023).
115. Юрків Н. Я. Економічна безпека реального сектора економіки України: стратегічні пріоритети і теоретико-методологічні засади забезпечення : монографія. Львів : ПАІС, 2012. 400 с.
116. Юрків Н. Я. Економічні та інституційні передумови економічної безпеки в реальному секторі економіки. *Управління проектами та Розвиток виробництва*. 2012. № 1 (41). С. 44–50.
117. Юрків Н. Я. Загрози економічної безпеки реального сектора економіки. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. № 1. С. 202–215.
118. Юрків Н. Я. Просторово-секторальний аналіз реалізації потенціалу розвитку реального сектору економіки. *Фінансовий простір*. 2014. № 2 (14). С. 166–172.
119. Юрків Н. Реальний сектор економіки як об'єкт дослідження в системі економічної безпеки держави. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 10, Ч. 2. С. 161–165.

120. Юрків Н. Я. Фінансування підприємств реального сектору економіки: шляхи вдосконалення. *Фінанси України*. 2012. № 7. С. 118–120.
121. Яковенко О. Д. Дослідження системи управління малих підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки*. 2010. № 4. С. 129.
122. Яременко О. Ф. Механізм управління економічною безпекою машинобудівного підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Хмельницький, 2009. 22 с.
123. Яркіна Н. М. Управління підприємством як економічна категорія (теоретичні аспекти). *Держава та регіони*. 2014. № 1 (76). С. 130–136.
124. Ярочкін В. І. Секютирологія – наука про безпеку життєдіяльності. *Kiev-Security*. URL: <http://kiev-security.org.ua/b/x22/index.shtml> (дата звернення: 29.04.2022).
125. Яструбецька Л. С. Комплексна методика оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні за умов гібридних загроз. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 17. С. 75–82.
126. Яструбецька Л. С. Рейдерство як конфліктна форма перерозподілу власності в Україні. *Таврійський науковий вісник. Сер. Економіка*. 2021. Вип. 6. С. 105–112.
127. Яценко Н. М., Михайлюк С. О. Регіональна економічна безпека у контексті національної економічної безпеки. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер. Економічна*. 2001. Вип. 37. С. 78–82.
128. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : монографія. Сімферополь : Доля, 2007. 384 с.
129. Bauer P. Determinants of Capital Structure Empirical Evidence from the Czech Republic. *Czech Journal of Economics and Finance*. 2004. Vol. 54. P. 1–2.

130. Bell D. Notes on the Post-Industrial Society. *The Public Interest*. 1967. No. 7. P. 102–118.
131. Berger S., Udell G., Udell E. Capital Structure and firm performance: A new approach to testing agency theory and an application to the bank industry. *Journal of Banking & Finance*. 2006. Vol. 30, Iss. 4. P. 1065–1102.
132. Bikchandani S., Hirshleifer D., Welch I. Learning from the Behavior of Others: Conformity, Fads and Informational Cascades. *The Journal of Economic Perspectives*. 1998. Vol. 12, No. 3. P. 151–170.
133. Blum D., Federmaier K., Fink G., Haiss P. The Financial-Real Sector Nexus: Theory and Empirical Evidence. *IEF Working Paper*. 2002. Vol. 43. P. 72.
134. Boyes W., Melvin M. Economics. Ninth Edition. Boston : South-Western, Cengage Learning, 2013. 371 p.
135. Bradlow D. Reforming the Global Financial Architecture: Is Real Change Coming? *American University Washington College of Law*. URL: http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=fac_works_papers (Last accessed: 02.03.2023).
136. Chemmanur T. J., Cheng Y., Zhang T. Human capital, capital structure, and employee pay: An empirical analysis. *Journal of Financial Economics*. 2013. Vol. 110. P. 478–502. URL: www.elsevier.com/locate/jfec (Last accessed: 02.03.2023).
137. Clark C. Conditions of Economic Progress. London : Macmillan, 1940. 184 p.
138. Demirgüç-Kunt A., Levine R. Bank-based and market-based financial systems: cross-country comparisons. Washington : World Bank, 1999.
139. Digital Economy and Society Index. *European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi> (Last accessed: 02.03.2023).
140. Digital Evolution Index. *Newsroom*. URL: <https://newsroom.mastercard.com/en/press-releases> (Last accessed: 02.03.2023).

141. Dittmar A., Thakor A. Why do firms issue equity? *Journal of finance*. 2007. Vol. 62, No. 1.
142. Ergungor E. Market-vs. Bank-Based Financial systems: Do Rights and regulations really matter? *Journal of banking and finance*. 2004. No. 28. P. 2869–2887.
143. Fabrigar L. R., Wegener D. T., MacCallum R. C., Strahan E. J. Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological methods*. 1999. Vol. 4, No. 3. P. 272.
144. Fama E., French K. Testing Trade-Off and Pecking Order Predictions about Dividends and Debt. *The Review of Financial Studies*. 2002. Vol. 15, No. 1. P. 9.
145. Frank M., Goyal V. K. Capital structure decisions: Which factors are reliably important. *Financial Management*. 2009. Vol. 38, No. 1. P. 1–37.
146. Freeman R. E. Strategic management: A Stakeholder Approach. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 267 p.
147. Fujing Y. Financial opening and financial security. *Chinese Journal of International Politics*. Vol. 1, Iss. 4. P. 559–587.
148. Global Risks Report 2023 URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2023/>
149. Grossman S. J., Hart O. Corporate financial structure and managerial incentives. *The Economics of Information and Uncertainty*. Chicago: University of Chicago Press, 1982.
150. Harris M., Raviv A. The theory of capital. *The Journal of Finance*. 1991. Vol. 46, No. 1. P. 297–355.
151. Harvey C. R., Lins K. V., Roper A. H. The effect of capital structure when agency costs are extreme. *Journal of Financial Economics*. 2004. Vol. 74. P. 3–30.
152. Jensen M. C. Agency costs of free cash flow, corporate finance, and takeovers. *American Economic Review*. 1986. Vol. 76. P. 323–339.

153. Kahle K. M., Stulz M. R. Access to capital, investment, and the financial crisis. *Journal of Financial Economics*. 2013. Vol. 110, No. 2. URL: <http://www.ssrn.com/abstract=1984181> (Last accessed: 02.03.2023).
154. Keynes J. M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London : Palgrave macmillan, 1936. 300 p.
155. Kelly K. *New Rules for the new Economy. 10 radical strategies for a connected world*. New York : Viking, 1998. 179 p.
156. Leary M., Roberts M. R. Do firms rebalance their capital structure. *Journal of Finance*. 2005. Vol. 60. P. 2575–2619.
157. Lipson M. L., Mortal S. Liquidity and capital structure. *Journal of Financial Markets*. 2009. No. 12. P. 611–644.
158. MacFarlane S. N., Khong Y. F. *Financial security and the UN: a critical history*. Bloomington : Indiana University Press, 2006. 136 p.
159. Manne H. Mergers and the Market for Corporate Control. *Journal of Political Economy*. 1965. Vol. 73, No. 2. P. 110–120.
160. Miller M. H. Debt and Taxes. *The Journal of finance*. Vol. 32, No. 2. P. 261–275.
161. Negroponte N. *Being Digital*. New York : Knopf, 1995. 256 p.
162. Nicholas Negroponte. *MIT Media Lab*. URL: <https://web.media.mit.edu/~nicholas/>
163. Pardini G. Et si nous parlions sécurité économique. Introduction de Gérard Pardini. *Les Cahiers de la sécurité n°4 – avril - juin 2008*. Institut national des hautes études de sécurité. URL: https://www.inhes.interieur.gouv.fr/fichiers/IE_IntroductionCS4.pdf (Last accessed: 02.03.2023).
164. Pison G., Rousseeuw P. J., Filzmoser P., Croux C. Robust factor analysis. *Journal of Multivariate Analysis*. 2003. Vol. 84, No. 1. P. 145–172. DOI: 10.1016/s0047-259x(02)00007-6.

165. Plieshakova N. A., Lyutyi I., Knir M., Plieshakova O. Behavioral finance theoretical background and empirical evidence. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4, No. 31. P. 385–393.
166. Plieshakova N., Tustanovskyi Y., Denys O. The corporate governance reforms of the state-owned banks of Ukraine. *European Cooperation*. 2019. Vol. 3, No. 43. P. 68–79.
167. Smith A. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Chicago : University of Chicago Press, 1977. 443 p.
168. Song F., Thakor A. V. Financial System Architecture and the Co-Evolution of Banks and Capital Markets. *Third Singapore International Conference on Finance 2009*. Singapore : National University of Singapore, 2009. DOI: 10.2139/ssrn.879288.
169. Suhr D. D. Exploratory or confirmatory factor analysis? *Proceedings of the 31st Annual SAS? Users Group International Conference*. Cary, NC : SAS Institute Inc., 2006. Paper Number: 200-31.
170. Varnalii Z., Mekhed A. Business entities' financial security under digital economy. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 4, No. 45. P. 267–275.
171. Velicer W. F., Jackson D. N. Component analysis versus common factor analysis: Some issues in selecting an appropriate procedure. *Multivariate behavioral research*. 1990. Vol. 25, No. 1. P. 1–28.

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналіз динаміки показників балансу МХП за період з 2014 по 2021 роки

Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Абсолютні показники динаміки							Відносні ланцюгові показники динаміки						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Актив														
I. Необоротні активи														
Нематеріальні активи:	-3 591	17 151	45 338	36 805	20 000	-44 213	99 267	0,98	1,11	1,25	1,16	1,08	0,84	1,42
первісна вартість	24 980	67 537	14 087	81 247	60 000	33 056	155 797	1,14	1,33	1,05	1,28	1,16	1,08	1,34
накопичена амортизація	28 571	50 386	-31 251	44 442	40 000	77 269	56 530	2,60	2,09	0,68	1,68	1,36	1,52	1,25
Незавершені капітальні інвестиції	2 631	13 947	13 310	176 999	-165 000	-29 670	59 863	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Основні засоби:	86 096	1 121 810	33 920	-100 232	731 000	-121 971	404 338	1,35	4,35	1,02	0,93	1,53	0,94	1,20
первісна вартість	120 926	1 341 296	151 105	-380 098	631 000	144 533	184 777	1,33	3,75	1,08	0,81	1,39	1,06	1,08
знос	34 830	219 486	117 185	-279 866	-100 000	266 504	-219 561	1,29	2,43	1,31	0,43	0,52	3,42	0,42
Інвестиційна нерухомість:	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
первісна вартість	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
знос	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокові біологічні активи:	0	0	0	0	0	0	0	1,11	1,22	1,16	1,18	0,90	1,43	1,15
первісна вартість	0	0	0	0	0	0	0	1,11	1,22	1,16	0,00	0,00	0,00	1,15
накопичена амортизація	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокові фінансові інвестиції:	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	0	0	-17 241	-424	1 000	-576	0	1,00	1,00	0,40	0,96	1,09	0,95	1,00
Довгострокова дебіторська заборгованість	-251	0	0	69000	41000	-29074	-16455	0,00	0,00	0,00	0,00	1,59	0,74	0,80

Продовження Додатку А

інші страхові резерви; (на початок звітного періоду)	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інвестиційні контракти;	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Призовий фонд	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Резерв на виплату джекпоту	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом II	-1 943	0	21 863	422	16 000	-3 366	10 360	0,45	1,00	15,03	1,02	1,67	0,92	1,28
III. Поточні зобов'язання і забезпечення														
Короткострокові кредити банків	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Векселі видані	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	-86905	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за товари, роботи, послуги	-120 530	38 429	142 287	196 847	331 000	-575 926	190 537	0,48	1,34	1,95	1,67	1,68	0,30	1,78
за розрахунками з бюджетом	845	21 276	-19 289	20 244	1 000	97 846	-107 857	1,91	13,03	0,16	6,39	1,04	4,91	0,12
за у тому числі з податку на прибуток	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за розрахунками зі страхування	-1 102	814	341	1 457	-200	-1 843	576	0,54	1,63	1,16	1,60	0,95	0,50	1,31
за розрахунками з оплати праці	1 174	1 957	1 674	4 269	-2 000	-308	1 033	1,24	1,32	1,21	1,44	0,86	0,97	1,09
за одержаними авансами	739406	-508981	-982024	158794	12397	257173	1454346	1,86	0,68	0,10	2,42	1,05	1,91	3,69
за розрахунками з учасниками	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
із внутрішніх розрахунків	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за страховою діяльністю	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Поточні забезпечення	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	31 000	-1 300	-1 936	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,96	0,93
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші поточні зобов'язання	3 414	14 209	111 259	70 398	-42 942	54 001	-69 820	1,08	1,32	2,88	1,41	0,82	1,27	0,72

Продовження Додатку А

Усього за розділом III	536 302	-432 296	-745 752	452 009	330 255	-170 357	1 466 879	1,44	0,76	0,44	1,77	1,32	0,88	2,22
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	1 085 039	2 078 127	269 473	1 490 019	652 898	758 466	4 877 954	1,41	1,55	1,05	1,24	1,09	1,09	1,54

Розраховано автором на основі фінансової звітності МХП

Продовження Додатку Б

резервах збитків або резервах належних виплат	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
резервах незароблених премій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
інших страхових резервах	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші оборотні активи	0,07	0,09	0,05	0,01	0,02	0,00	0,01	0,02
Усього за розділом II	0,80	0,84	0,69	0,69	0,73	0,67	0,72	0,78
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Пасив	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
I. Власний капітал								
Зареєстрований (пайовий) капітал	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Капітал у дооцінках	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Додатковий капітал	0,01	0,00	0,24	0,19	0,13	0,16	0,11	0,11
Емісійний дохід	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Накопичені курсові різниці	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Резервний капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	0,98	0,99	0,75	0,80	0,87	0,83	0,89	0,89
Неоплачений капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Вилучений капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші резерви	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом I	0,54	0,53	0,77	0,90	0,86	0,83	0,86	0,80
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
Відстрочені податкові зобов'язання	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Пенсійні зобов'язання	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокові кредити банків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші довгострокові зобов'язання	1,00	1,00	1,00	0,07	0,07	0,04	0,04	0,03
Довгострокові забезпечення	0,00	0,00	0,00	0,93	0,93	0,96	0,96	0,97

Продовження Додатку Б

Поточні забезпечення	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Доходи майбутніх періодів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші поточні зобов'язання	0,03	0,03	0,04	0,29	0,23	0,14	0,21	0,07
Усього за розділом III	0,46	0,47	0,23	0,10	0,14	0,17	0,13	0,19
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Розраховано автором на основі фінансової звітності МХП

Додаток В

Динаміка показників Форми №2 «Звіт про фінансові результати» підприємства за період з 2014 по 2021 роки

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ	Абсолютні показники							Відносні показники						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	395176	1687036	-215989	1223488	179000	-678572	1660557	1,23	1,80	0,94	1,34	1,04	0,86	1,39
Чисті зароблені страхові премії	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Премії підписані, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Премії, передані у перестраховання	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	311497	1210057	1007224	1818017	450000	-106197	-23297	1,27	1,82	0,63	2,08	1,13	0,97	0,99
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	0	0	0	0	0	0	0	-2	-1	0	0	0	0	0
Валовий: прибуток	83679	476979	791235	-594529	-271000	-572375	1683854	1,15	1,76	1,72	0,69	0,79	0,44	4,69
Валовий: збиток	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші операційні доходи	-104073	268162	-68408	241833	-285000	638657	1377142	0,76	1,82	0,89	1,46	0,63	2,32	2,23

Продовження Додатку В

Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	0	413900	-14135	-399765	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Адміністративні витрати	221318	-78127	1054853	1109309	20000	-59996	18841	4,61	0,72	6,16	0,12	1,13	0,65	1,17
Витрати на збут	-28421	2137	31195	100123	290000	-268524	-50079	0,56	1,06	1,81	2,43	2,71	0,42	0,74
Інші операційні витрати	195082	-61642	55229	394542	370000	-401651	895760	0,30	0,25	3,73	6,23	1,79	0,52	3,04
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	9649	0	-9649	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	-18209	882773	-418450	261948	1236000	796453	2196474	0,97	2,59	0,71	1,26	0,03	19,10	3,61
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Дохід від участі в капіталі	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші фінансові доходи	3	17	34	-15	5	-21	-16	4,00	5,25	2,62	0,73	1,13	0,53	0,33
Інші доходи	3969	2287	1242	-3884	23200	520177	-492654	4,35	1,44	1,17	0,55	5,83	19,58	0,10
Дохід від благодійної допомоги	0	0	0	0	0	0	0	-2	-1	0	0	0	0	0
Фінансові витрати	-4386	-2712	2	1	0	-10	0	0,38	0,00	1,29	1,11	1,00	0,00	0
Втрати від участі в капіталі	0	0	0	0	0	0	0	-2	-1	0	0	0	0	0
Інші витрати	1906	7166	20195	-22850	38000	134857	-117406	1,53	2,31	2,60	0,30	4,80	3,81	0,36
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	0	0	0	0	0	0	0	-2	-1	0	0	0	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	-11757	880623	-437371	280898	1250795	1181762	1821210	0,98	2,60	0,69	1,28	0,02	50,17	2,51

Продовження Додатку В

Фінансовий результат до оподаткування: збиток	0	0	0	0	0	0	0	-2	-1	0	0	0	0	0	
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-129	0	0	0	0	0	0	0,00	0	0	0	0	0	0	
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	0	0	0	0	0	0	0	-2	-1	0	0	0	0	0	
Чистий фінансовий результат: збиток	-11628	880623	-437371	280898	1250795	Чистий фінансовий результат: прибуток	1181762	1821210	0,98	2,60	0,69	1,28	0,02	50,17	2,51
Розраховано автором на основі фінансової звітності МХП	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	

Додаток Г

Коефіцієнти рентабельності, ліквідності та ділової активності МХП за 2014-2021 і їх динаміка

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Темп росту						
									2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	8,49	1,42	1,25	0,20	1,02	0,25
Коефіцієнт ліквідності уточнений	1,23	1,21	2,26	4,40	3,46	2,78	3,34	2,06	0,99	1,86	1,95	0,79	0,81	1,20	0,62
Коефіцієнт ліквідності загальний	1,74	1,78	3,03	7,17	5,30	4,05	5,41	4,05	1,02	1,71	2,36	0,74	0,76	1,34	0,75
Коефіцієнт маневреності	0,64	0,69	0,60	0,66	0,69	0,61	0,68	0,73	1,08	0,87	1,10	1,03	0,89	1,11	1,07
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,77	0,80	0,42	0,16	0,22	0,30	0,23	0,45	1,04	0,53	0,38	1,37	1,35	0,77	1,95
Коефіцієнт автономії	0,54	0,53	0,77	0,90	0,86	0,83	0,86	0,80	0,98	1,46	1,17	0,96	0,96	1,04	0,93
Коефіцієнт фінансової залежності	0,46	0,47	0,23	0,10	0,14	0,17	0,14	0,20	1,02	0,49	0,44	1,40	1,22	0,80	1,42
Мультиплікатор	1,86	1,89	1,30	1,11	1,16	1,21	1,16	1,24	1,02	0,69	0,86	1,05	1,04	0,96	1,07
К-т фінансового леввериджу	0,86	0,89	0,30	0,11	0,16	0,21	0,16	0,24	1,04	0,33	0,38	1,46	1,27	0,77	1,52
К-т фін стійкості	1,16	1,12	3,36	8,95	6,12	4,84	6,27	4,11	0,97	3,00	2,66	0,68	0,79	1,30	0,66
Обіговість активів, коефіцієнт трансформації	-	0,66	0,79	0,60	0,70	0,63	0,50	0,52	-	1,21	0,76	1,17	0,90	0,79	1,04
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	0,38	0,40	0,22	0,37	0,35	0,35	0,42	0,60	1,05	0,57	1,68	0,93	1,02	1,20	1,41
Коефіцієнт мобільності засобів	0,34	0,37	0,47	0,60	0,59	0,51	0,59	0,59	1,07	1,27	1,28	0,99	0,86	1,16	1,00
Коефіцієнт обігу власного капіталу	-	0,87	0,90	0,49	0,55	0,50	0,40	0,44	-	1,03	0,55	1,11	0,91	0,80	1,11
Коефіцієнт оборотності готової продукції	-	25,16	49,35	8,49	9,43	14,79	9,74	14,74	-	1,96	0,17	1,11	1,57	0,66	1,51
Коефіцієнт віддачі сукупних активів (віддача активів)	-	0,66	0,79	0,60	0,70	0,63	0,50	0,52	-	1,21	0,76	1,17	0,90	0,79	1,04
Коефіцієнт віддачі основних засобів (віддача основного капіталу)	-	7,22	4,24	2,43	3,33	2,84	2,09	2,71	-	0,59	0,57	1,37	0,85	0,74	1,30

Продовження Додатку Г

Коефіцієнт оборотності власного капіталу	-	1,23	1,17	0,72	0,80	0,75	0,59	0,63	-	0,95	0,61	1,12	0,93	0,79	1,07
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	-	1,14	1,47	1,28	1,54	1,32	1,08	1,23	-	1,29	0,87	1,20	0,86	0,82	1,15
Період погашення дебіторської заборгованості	-	315,10	244,91	282,06	234,23	273,31	334,54	291,78	-	0,78	1,15	0,83	1,17	1,22	0,87
Період погашення кредиторської заборгованості	-	365,09	207,77	206,12	83,95	110,03	120,56	182,38	-	0,57	0,99	0,41	1,31	1,10	1,51
Коефіцієнт обороту основних засобів (віддача основних засобів за ринкових умов)	-	7,22	4,24	2,43	3,33	2,84	2,09	2,71	-	0,59	0,57	1,37	0,85	0,74	1,30
Коефіцієнт оборотності запасів	-	4,74	6,59	3,63	3,29	3,29	2,32	1,68	-	1,39	0,55	0,91	1,00	0,70	0,73
Період (термін) зберігання запасів	-	75,97	54,61	99,26	109,50	109,52	155,40	214,05	-	0,72	1,82	1,10	1,00	1,42	1,38
Період операційного циклу	-	391,08	299,52	381,32	343,72	382,83	489,94	505,83	-	0,77	1,27	0,90	1,11	1,28	1,03
Період фінансового циклу	-	25,99	91,75	175,20	259,78	272,80	369,38	323,45	-	3,53	1,91	1,48	1,05	1,35	0,88
Рентабельність власного капіталу ROE	—	0,32	0,44	0,20	0,21	0,00	0,17	0,32	—	1,37	0,45	1,07	0,02	45,91	1,94
Рентабельність активів за прибутком до оподаткування	—	0,17	0,30	0,17	0,19	0,00	0,14	0,26	—	1,74	0,56	1,12	0,02	46,06	1,89
Рентабельність активів за чистим прибутком ROA	—	0,17	0,30	0,17	0,19	0,00	0,14	0,26	—	1,74	0,56	1,12	0,02	46,06	1,89
Рентабельність виробничих засобів	—	0,75	0,97	0,40	0,44	0,01	0,31	0,53	—	1,30	0,42	1,09	0,02	41,89	1,71
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	0,39	0,45	0,36	0,90	0,34	0,33	0,18	0,40	1,15	0,79	2,54	0,37	0,99	0,53	2,29
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	0,33	0,26	0,38	0,28	0,27	0,01	0,20	0,51	0,79	1,44	0,75	0,94	0,03	22,12	2,61
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком RQ	0,33	0,26	0,38	0,28	0,27	0,00	0,28	0,51	0,80	1,44	0,74	0,96	0,02	58,08	1,81

Продовження Додатку Г

Коефіцієнт реінвестування	2,51	3,56	2,37	4,42	4,44	236,69	5,72	3,28	1,42	0,67	1,86	1,01	53,27	0,02	0,57
Коефіцієнт економічного росту	0,98	0,99	0,75	0,80	0,87	0,83	0,89	0,89	1,00	0,76	1,06	1,09	0,96	1,07	1,00
Співвідношення сплачених відсотків і прибутку	- 0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,39	0,00	1,85	0,87	53,04	0,00	0,00
Рентабельність чистого прибутку відносно активів (період окупності активів)	—	5,83	3,35	6,00	5,37	329,49	7,15	3,78	—	0,57	1,79	0,89	61,34	0,02	0,53
Рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу)	—	3,11	2,26	5,02	4,71	277,93	6,05	3,13	—	0,73	2,22	0,94	58,97	0,02	0,52

Розраховано автором на основі фінансової звітності МХП

Додаток Д

Динаміка показників балансу ТОВ «АТ КАРГІЛЛ» за період з 2014 по 2021 рр

Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Абсолютні показники динаміки							Відносні ланцюгові показники динаміки						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Актив														
I. Необоротні активи														
Нематеріальні активи:	-130	120	-30	590	-210	297	-132	0,24	4,00	0,81	5,54	0,71	1,58	0,84
первісна вартість	70	150	-10	700	80	-87	46	1,23	1,39	0,98	2,35	1,07	0,93	1,04
накопичена амортизація	200	30	20	110	290	-384	178	2,43	1,09	1,05	1,28	1,58	0,51	1,44
Незавершені капітальні інвестиції	13 000	-8 000	3 000	16 000	-23 000	27 409	-24 720	1,93	0,70	1,16	1,73	0,39	2,83	0,42
Основні засоби:	40 000	100 000	30 000	-30 000	80 000	317 884	-17 544	1,13	1,29	1,07	0,94	1,18	1,60	0,98
первісна вартість	120 000	140 000	60 000	-20 000	140	2 160	62 234	1,21	1,21	1,07	0,98	1,16	1,00	1,06
знос	80 000	40 000	30 000	000 10 000	60	-315 724	79 778	1,32	1,12	1,08	1,03	1,15	0,33	1,52
Інвестиційна нерухомість:	0	0	0	000		0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
первісна вартість	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
знос	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокові біологічні активи:	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	1,13	1,48	1,31
первісна вартість	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
накопичена амортизація	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокові фінансові інвестиції:	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	0	-900	0	0	0	80	0	1,00	0,71	1,00	1,86	1,00	1,02	1,00
інші фінансові інвестиції	0	0	0	1 900	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокова дебіторська заборгованість	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені податкові активи	0	0	36000	0	0	-35365	-39236	0,00	0,00	0,00	1,94	2,14	0,76	0,66
Гудвіл	0	0	0	34000	80000	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені аквізиційні витрати	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

0 0

Продовження Додатку Д

Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші необоротні активи	0	0	0	322 862	105 238	-191 851	119 468	1,00	1,00	1,00	190,92	1,32	0,55	1,50
Усього за розділом І	52 870	91 220	68 970	491 553	261 057	198 589	113 033	1,16	1,24	1,15	1,91	1,25	1,15	1,08
II. Оборотні активи	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Запаси	37 398	205 568	2 109 446	72 785	518 996	845 944	-603 783	1,02	1,09	1,88	1,02	1,11	1,17	0,90
Виробничі запаси	382900	137432	1185240	-602768	917513	722620	-722831	1,40	1,10	1,80	0,77	1,44	1,24	0,81
Незавершене виробництво	-68 039	154 240	129 428	793 696	-477 434	94 136	323 385	0,91	1,22	1,15	1,81	0,73	1,07	1,23
Готова продукція	-277 506	-86 158	794 851	-118 624	78 600	29 969	-204 351	0,37	0,46	11,77	0,86	1,10	1,04	0,76
Товари	43	54	-73	481	317	-781	14	2,26	1,70	0,44	9,29	1,59	0,09	1,19
Поточні біологічні активи	0	0	0	148 631	5 006	96 183	-18 266	0,00	0,00	0,00	0,00	1,03	1,63	0,93
Депозити перестраховання	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Векселі одержані	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	890 000	1 500 000	-700 000	-1 770 000	550 000	-481 575	1 472 792	3,87	2,25	0,74	0,12	3,39	0,38	5,94
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за виданими авансами	-270 000	-190 000	260 000	230 000	10 000	129 980	-690 648	0,60	0,54	2,18	1,48	1,01	1,18	0,19
з бюджетом	-450 000	160 000	-10 000	480 000	100 000	577 196	-875 229	0,51	1,34	0,98	1,77	1,09	1,48	0,51
у тому числі з податку на прибуток	30000	-70000	-22000	-2000	-25000	11126	-32126	1,27	0,50	0,69	0,96	0,46	1,53	0,00
з нарахованих доходів	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
із внутрішніх розрахунків	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інша поточна дебіторська заборгованість	20	13 720	-13 680	580	10	-840	186	1,08	50,00	0,02	2,81	1,01	0,08	3,66
Поточні фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Гроші та їх еквіваленти	108884	615459	-459326	-196773	716	-41309	66504	182,47	6,62	0,37	0,26	1,01	0,41	3,35
Готівка	-31	16	19	-9	25	-31	-29	0,52	1,47	1,38	0,87	1,42	0,64	0,46
Рахунки в банках	108915	615443	-459345	-196764	691	-41278	66533	204,58	6,62	0,37	0,26	1,01	0,41	3,36
Витрати майбутніх періодів	-65	305	0	-120	-205	-1	4	0,41	7,78	1,00	0,66	0,11	0,96	1,17

Продовження Додатку Д

Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	0	0	0	0	0	11076	13412	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,21
за товари, роботи, послуги	40 000	90 000	-521 000	321 000	-20 000	-198 465	-9 386	1,10	1,20	0,04	17,89	0,94	0,38	0,92
за розрахунками з бюджетом	0	0	0	0	0	0	6 161	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за у тому числі з податку на прибуток	0	0	0	0	0	0	6161	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за розрахунками зі страхування	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за розрахунками з оплати праці	-8	0	0	0	0	64	133	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3,08
за одержаними авансами	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за розрахунками з учасниками	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
із внутрішніх розрахунків	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за страховою діяльністю	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Поточні забезпечення	0	0	410000	-410000	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші поточні зобов'язання	-104 685	2 972	-5 041	-2 000	9 000	70 650	-126 272	0,43	1,04	0,94	0,97	1,12	1,83	0,19
Усього за розділом III	-1 134 693	262 972	165 763	-372 804	1 099 000	1 110 646	-982 126	0,56	1,18	1,10	0,80	1,72	1,42	0,74
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	371 507	2 392 572	1 254 570	-147 804	1 290 580	1 279 030	-494 611	1,08	1,50	1,18	0,98	1,16	1,13	0,95

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Додаток Е

Структура балансу ТОВ «АТ КАРГІЛЛ» за період з 2014 по 2021 рр

Актив	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
I. Необоротні активи								
Нематеріальні активи:	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
первісна вартість	0,55	0,11	0,30	0,25	0,59	0,39	0,67	0,54
накопичена амортизація	0,45	0,89	0,70	0,75	0,41	0,61	0,33	0,46
Незавершені капітальні інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Основні засоби:	0,94	0,92	0,95	0,89	0,44	0,41	0,57	0,52
первісна вартість	0,55	0,51	0,55	0,55	0,52	0,53	0,85	0,78
знос	0,45	0,49	0,45	0,45	0,48	0,47	0,15	0,22
Інвестиційна нерухомість:	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
первісна вартість	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
знос	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокові біологічні активи:	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
первісна вартість	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
накопичена амортизація	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокові фінансові інвестиції:	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
інші фінансові інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокова дебіторська заборгованість	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені податкові активи								
Гудвіл	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені аквізиційні витрати	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші необоротні активи	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом I	0,07	0,08	0,07	0,06	0,12	0,14	0,14	0,16
II. Оборотні активи								
Запаси	0,53	0,50	0,36	0,57	0,63	0,62	0,64	0,61

Продовження Додатку Е

Призовий фонд	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Резерв на виплату джекпоту	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом II	0,11	0,05	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
III. Поточні зобов'язання і забезпечення								
Короткострокові кредити банків	0,77	0,64	0,64	0,73	0,73	0,85	0,92	0,94
Векселі видані	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
за товари, роботи, послуги	0,16	0,31	0,31	0,01	0,22	0,12	0,03	0,04
за розрахунками з бюджетом	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за у тому числі з податку на прибуток	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за розрахунками зі страхування	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за розрахунками з оплати праці	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за одержаними авансами	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за розрахунками з учасниками	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
із внутрішніх розрахунків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за страховою діяльністю	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Поточні забезпечення	0,00	0,00	0,00	0,22	0,00	0,00	0,00	0,00
Доходи майбутніх періодів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші поточні зобов'язання	0,07	0,05	0,05	0,04	0,05	0,03	0,04	0,01
Усього за розділом III	0,59	0,31	0,24	0,22	0,18	0,27	0,34	0,27
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Додаток Ж

Динаміка показників Форми №2 «Звіт про фінансові результати» ТОВ «АТ КАРГІЛЛ» за період з 2014 по 2021 роки

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ	Абсолютні показники							Відносні показники						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2700000	3000000	3200000	200000	1500000	-43054	-1974353	1,33	1,28	1,23	1,01	1,09	1,00	0,89
Чисті зароблені страхові премії	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Премії підписані, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Премії, передані у перестрахування	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	1300000	3000000	4000000	700000	1400000	-141585	-1884045	1,19	1,37	1,36	1,05	1,09	0,99	0,89
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Валовий: прибуток	1400000	0	-800000	-500000	100000	98531	-90308	2,08	1,00	0,70	0,74	1,07	1,07	0,94
Валовий: збиток	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна інших страхових резервів, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші операційні доходи	3350000	-2100000	-860000	-310000	-190000	127575	-19776	14,40	0,42	0,43	0,52	0,42	1,91	0,93

Продовження Додатку Ж

Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Адміністративні витрати	89000	-89000	39000	100000	20000	-66295	218565	1,98	0,51	1,43	1,77	1,09	0,73	2,19
Витрати на збут	0	-40000	40000	-20000	140000	262291	-446854	1,00	0,93	1,07	0,97	1,24	1,36	0,55
Інші операційні витрати	3030000	-2510000	-90000	-110000	-200000	20199	-230668	18,82	0,22	0,87	0,82	0,59	1,07	0,26
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	1631000	539000	-1649000	-780000	-50000	9911	348873	3,40	1,23	0,42	0,35	0,88	1,03	1,92
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід від участі в капіталі	0	0	10000	-10000	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші фінансові доходи	192	1400	200	200	-1220	-590	103	25,00	8,00	1,13	1,11	0,39	0,24	1,54
Інші доходи	860	43000	-43993	24993	31000	-49288	-6712	7,14	44,00	0,00	3571,43	2,24	0,12	0,00
Дохід від благодійної допомоги	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Фінансові витрати	20000	-20000	90000	-120000	100000	16158	-80825	1,15	0,87	1,69	0,45	2,00	1,08	0,63
Втрати від участі в капіталі	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші витрати	-240000	16000	-14000	42000	-81800	1272	-643	0,14	1,40	0,75	2,00	0,03	1,58	0,81
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	1852052	587400	-1768793	-676807	-38420	-57397	423732	7,88	1,28	0,35	0,28	0,85	0,74	3,53

Продовження Додатку Ж

Фінансовий результат до оподаткування: збиток	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Витрати (дохід) з податку на прибуток	270000	110000	-280000	-172000	-5000	-5230	80786	3,45	1,29	0,43	0,18	0,87	0,84	3,91
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Чистий фінансовий результат: прибуток	1582052	477400	-1488793	-504807	-33420	-52167	342946	10,94	1,27	0,33	0,31	0,85	0,73	3,46
Чистий фінансовий результат: збиток	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Додаток И

Коефіцієнти рентабельності, ліквідності та ділової активності ТОВ «АТ КАРГІЛЛ» за 2014-2021 і їх динаміка

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Темп росту						
									2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,00	0,07	0,42	0,18	0,05	0,03	0,01	0,03	324,28	5,61	0,43	0,25	0,59	0,29	4,55
Коефіцієнт ліквідності уточнений	0,78	1,60	2,53	2,31	1,42	1,07	0,80	1,07	2,05	1,59	0,91	0,62	0,75	0,75	1,33
Коефіцієнт ліквідності загальний	1,57	3,01	3,89	5,33	4,78	3,16	2,51	3,19	1,92	1,29	1,37	0,90	0,66	0,79	1,27
Коефіцієнт маневреності	1,13	0,95	0,94	0,98	0,85	0,81	0,79	0,79	0,84	0,99	1,05	0,86	0,96	0,97	1,00
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,20	0,18	0,11	-0,11	0,15	0,11	0,04	0,05	0,91	0,58	-1,00	-1,44	0,73	0,39	1,12
Коефіцієнт автономії	0,30	0,65	0,74	0,78	0,82	0,73	0,65	0,73	2,18	1,14	1,05	1,05	0,89	0,90	1,12
Коефіцієнт фінансової залежності	0,70	0,35	0,26	0,22	0,18	0,27	0,35	0,27	0,50	0,73	0,87	0,82	1,49	1,26	0,77
Мультиплікатор	3,36	1,54	1,35	1,29	1,22	1,38	1,53	1,37	0,46	0,87	0,96	0,95	1,12	1,11	0,89
К-т фінансового леввериджу	2,36	0,54	0,35	0,29	0,22	0,38	0,53	0,37	0,23	0,64	0,83	0,78	1,68	1,40	0,69
К-т фін стійкості	0,42	1,84	2,87	3,46	4,46	2,66	1,89	2,73	4,35	1,56	1,21	1,29	0,60	0,71	1,44
Обіговість активів, коефіцієнт трансформації	-	2,35	2,31	2,18	2,06	2,10	1,83	1,57	-	0,98	0,94	0,94	1,02	0,87	0,86
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	1,46	0,75	0,48	0,71	0,80	0,90	1,06	0,89	0,51	0,65	1,46	1,14	1,13	1,17	0,84
Коефіцієнт мобільності засобів	0,34	0,61	0,69	0,76	0,69	0,59	0,52	0,58	1,83	1,13	1,10	0,91	0,85	0,88	1,12
Коефіцієнт обігу власного капіталу	-	3,11	2,29	1,91	1,67	1,83	1,78	1,53	-	0,73	0,83	0,87	1,10	0,97	0,86
Коефіцієнт оборотності готової продукції	-	36,16	118,10	36,08	21,25	23,69	22,12	22,06	-	3,27	0,31	0,59	1,11	0,93	1,00
Коефіцієнт віддачі сукупних активів (віддача активів)	-	2,35	2,31	2,18	2,06	2,10	1,83	1,57	-	0,98	0,94	0,94	1,02	0,87	0,86
Коефіцієнт віддачі основних засобів (віддача основного капіталу)	-	32,73	34,50	36,56	36,99	38,16	27,08	19,88	-	1,05	1,06	1,01	1,03	0,71	0,73
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	-	4,90	3,28	2,87	2,59	2,73	2,66	2,27	-	0,67	0,87	0,90	1,05	0,97	0,86

Продовження Додатку И

Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	-	5,13	3,77	3,93	5,92	7,45	6,41	5,56	-	0,74	1,04	1,51	1,26	0,86	0,87
Період погашення дебіторської заборгованості	-	70,18	95,39	91,54	60,80	48,31	56,17	64,79	-	1,36	0,96	0,66	0,79	1,16	1,15
Період погашення кредиторської заборгованості	-	90,11	51,62	38,17	34,12	43,23	66,91	76,74	-	0,57	0,74	0,89	1,27	1,55	1,15
Коефіцієнт обороту основних засобів (віддача основних засобів за ринкових умов)	-	32,73	34,50	36,56	36,99	38,16	27,08	19,88	-	1,05	1,06	1,01	1,03	0,71	0,73
Коефіцієнт оборотності запасів	-	4,95	5,99	4,91	3,78	3,86	3,37	2,95	-	1,21	0,82	0,77	1,02	0,87	0,88
Період (термін) зберігання запасів	-	72,70	60,06	73,27	95,25	93,31	106,69	121,93	-	0,83	1,22	1,30	0,98	1,14	1,14
Період операційного циклу	-	142,88	155,45	164,81	156,06	141,62	162,87	186,72	-	1,09	1,06	0,95	0,91	1,15	1,15
Період фінансового циклу	-	52,77	103,83	126,64	121,94	98,39	95,96	109,98	-	1,97	1,22	0,96	0,81	0,98	1,15
Рентабельність власного капіталу ROE	—	0,79	0,53	0,12	0,03	0,03	0,02	0,07	—	0,67	0,23	0,27	0,83	0,71	3,31
Рентабельність активів за прибутком до оподаткування	—	0,46	0,45	0,12	0,03	0,03	0,02	0,06	—	0,98	0,27	0,26	0,80	0,65	3,40
Рентабельність активів за чистим прибутком ROA	—	0,38	0,37	0,09	0,03	0,02	0,01	0,05	—	0,98	0,25	0,29	0,80	0,64	3,33
Рентабельність виробничих засобів	—	0,69	0,82	0,19	0,04	0,04	0,02	0,07	—	1,18	0,23	0,24	0,80	0,62	3,32
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	0,25	0,32	0,24	0,16	0,13	0,13	0,15	0,15	1,31	0,75	0,64	0,83	1,03	1,12	0,99
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	0,08	0,21	0,21	0,07	0,02	0,02	0,02	0,04	2,55	0,97	0,34	0,35	0,81	1,03	2,15
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком RQ	0,02	0,16	0,16	0,04	0,01	0,01	0,01	0,03	8,21	1,00	0,27	0,30	0,78	0,73	3,87
Коефіцієнт реінвестування	7,54	1,69	2,33	8,07	27,18	32,92	46,23	14,36	0,22	1,38	3,47	3,37	1,21	1,40	0,31
Коефіцієнт економічного росту	0,92	0,95	0,97	0,90	0,90	0,91	0,91	0,91	1,04	1,02	0,93	1,00	1,00	1,00	1,01

Продовження Додатку И

Співвідношення сплачених відсотків і прибутку	-0,48	-0,07	-0,05	-0,23	-0,38	-0,89	-1,29	-0,23	0,15	0,68	4,88	1,62	2,34	1,45	0,18
Рентабельність чистого прибутку відносно активів (період окупності активів)	—	2,64	2,69	10,68	37,11	46,56	73,20	21,97	—	1,02	3,97	3,47	1,25	1,57	0,30
Рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу)	—	1,27	1,90	8,12	29,54	35,78	50,38	15,21	—	1,50	4,28	3,64	1,21	1,41	0,30

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Продовження Додатку К

резервах незароблених премій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
інших страхових резервах	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші оборотні активи	0,00	0,00	0,01	0,02	0,02	0,04	0,03	0,06
Усього за розділом II	0,91	0,92	0,91	0,93	0,92	0,91	0,97	0,97
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Пасив	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Власний капітал								
Зареєстрований (пайовий) капітал	0,58	0,21	0,18	0,09	0,05	0,05	0,02	0,04
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Капітал у дооцінках	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Додатковий капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Емісійний дохід	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Накопичені курсові різниці	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Резервний капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	0,42	0,79	0,82	0,91	0,95	0,95	0,98	0,96
Неоплачений капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Вилучений капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші резерви	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом I	0,01	0,02	0,02	0,03	0,06	0,07	0,16	0,12
Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
Відстрочені податкові зобов'язання	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Пенсійні зобов'язання	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокові кредити банків	0,00	0,00	0,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші довгострокові зобов'язання	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,01
Довгострокові забезпечення	0,00	0,00	0,02	0,06	0,03	0,00	0,00	0,00

Продовження Додатку К

за страховою діяльністю	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Поточні забезпечення	0,00	0,01	0,00	0,00	0,02	0,01	0,00	0,01
Доходи майбутніх періодів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші поточні зобов'язання	0,82	0,80	0,74	0,73	0,74	0,75	0,77	0,87
Усього за розділом III	0,99	0,98	0,93	0,97	0,94	0,93	0,84	0,88
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Продовження Додатку Л

Інші необоротні активи	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом І	90 161	335 515	-49 726	68 500	1 271	-483 060	164 478	1,47	2,20	0,92	1,12	1,00	0,24	2,08
Оборотні активи	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Запаси	637 898	3 449 387	-84 873	-480 104	-478 971	102 186	3 709 950	1,96	3,65	0,98	0,90	0,89	1,03	1,97
Виробничі запаси	483400	931932	690240	894232	- 879487	- 921994	3153937	2,32	2,10	1,39	1,36	0,74	0,63	3,02
Незавершене виробництво	131 961	2 603 559	-1 569 891	-756 304	222 566	594 136	1 064 568	1,83	9,93	0,46	0,43	1,39	1,75	1,77
Готова продукція	22 494	-86 158	794 851	-618 013	177 989	429 969	-508 569	1,16	0,46	11,77	0,29	1,71	2,00	0,41
Товари	43	54	-73	-19	-39	75	14	2,26	1,70	0,44	0,67	0,00	0,00	1,19
Поточні біологічні активи	80 894	5 894	1 977	-66 417	-15 000	-165 000	0	1,51	1,02	1,01	0,73	0,92	0,00	0,00
Депозити перестраховання	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Векселі одержані	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	250 000	-600 000	700 000	300 000	-880 000	12 723	119 398	1,29	0,45	2,40	1,25	0,41	1,02	1,19
Дебіторська заборгованість за розрахунками:														
за виданими авансами	4 600	-1 000	9 000	5 000	-14 135	8 341	234 023	1,49	0,93	1,69	1,23	0,48	1,65	12,04
з бюджетом	200 000	300 000	290 000	460 000	-100 000	-95 483	570 756	2,33	1,86	1,45	1,49	0,93	0,93	1,47
0,00у тому числі з податку на прибуток	-25000	0	-31000	-8815	-1185	0,00	0,00	0,62	1,00	0,24	0,12	0,00	0,00	0,00
з нарахованих доходів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
із внутрішніх розрахунків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інша поточна дебіторська заборгованість	-30	0,00	0,00	3 900	-3 382	1 575	6 014	0,00	0,00	0,00	0,00	0,13	4,04	3,87
Поточні фінансові інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Гроші та їх еквіваленти	-26910	230960	72902	- 257917	-43688	-50118	179515	0,65	5,71	1,26	0,27	0,54	0,02	153,26
Готівка	32	8	-8	18	-30	49	-25	4,20	1,19	0,84	1,43	0,50	2,63	0,68
Рахунки в банках	-26942	230952	72910	- 257935	-43658	-50167	179540	0,65	5,71	1,26	0,27	0,54	0,02	164,22

Продовження Додатку Л

Витрати майбутніх періодів	200	700	-1 290	370	-104	1 156	-1 174	1,20	1,58	0,32	1,61	0,89	2,32	0,42
Частка перестраховика у страхових резервах	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
у тому числі в:	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
резервах довгострокових зобов'язань	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
резервах збитків або резервах належних виплат	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
резервах незароблених премій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
інших страхових резервах	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші оборотні активи	-300	30 700	94 000	10 000	97 856	-42 030	485 925	0,95	6,79	3,61	1,08	1,70	0,82	3,48
Усього за розділом II	1 146 352	3 416 641	1 081 716	-25 168	-1 437 424	-226 650	5 304 407	1,60	2,12	1,17	1,00	0,81	0,96	1,90
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	1 236 513	3 752 156	1 031 990	43 332	-1 436 153	-709 710	5 468 885	1,59	2,12	1,15	1,01	0,82	0,89	1,91
Пасив	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Власний капітал														
Зареєстрований (пайовий) капітал	0,00	5 000	0,00	2 000	0,00	757	29 352	1,00	1,33	1,00	1,10	1,00	1,03	2,29
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Капітал у дооцінках	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Додатковий капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-3	0,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,95	1,00
Емісійний дохід	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Накопичені курсові різниці	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Резервний капітал	0,00	0,00	0,00	623	0	-3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	1,00	1,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	46 556	34 552	100 000	252 602	18 689	473 124	375 616	5,34	1,60	2,09	2,32	1,04	2,02	1,40
Неоплачений капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Вилучений капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші резерви	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом I	46556	39552	100000	255225	18689	473875	404968	2,81	1,55	1,89	2,20	1,04	1,98	1,42

Продовження Додатку Л

за у тому числі з податку на прибуток	0,00	0,00	0,00	0,00	6400	40872	-42526	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,39	0,10
за розрахунками зі страхування	-652	20	-20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за розрахунками з оплати праці	-6 800	-40	-160	0	13 000	4 298	2 285	0,03	0,80	0,00	0,00	0,00	1,33	1,13
за одержаними авансами	171588	347364	194081	13627	-	-	40084	1,83	1,92	1,27	1,01	0,79	0,38	1,14
за розрахунками з учасниками	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
із внутрішніх розрахунків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за страховою діяльністю	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Поточні забезпечення	34021	-34021	0	130000	-73000	-34249	43634	0,00	0,00	0,00	0,00	0,44	0,40	2,92
Доходи майбутніх періодів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші поточні зобов'язання	900 000	2 250 000	950 000	-130 000	-970 000	-794 956	4 917 837	1,53	1,87	1,20	0,98	0,83	0,83	2,26
Усього за розділом III	1 185 357	3 313 234	1 326 510	-212 893	-1 443 842	-1 179 585	5 058 108	1,57	2,02	1,20	0,97	0,81	0,81	2,00
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	1 236 513	3 752 156	1 031 990	43 332	-1 436 153	-709 710	5 468 885	1,59	2,12	1,15	1,01	0,82	0,89	1,91

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Додаток М

Динаміка показників Форми №2 «Звіт про фінансові результати» ТОВ «АДМ ЮКРЕЙН» за період з 2014 по 2021 роки

ІФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ	Абсолютні показники							Відносні показники						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-207616	5820047	10040000	4000254	-1465254	596956	15116710	0,96	2,22	1,95	1,19	0,94	1,03	1,64
Чисті зароблені страхові премії	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Премії підписані, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Премії, передані у перестраховування	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	-100000	5200000	9300000	3525652	1075091	-540042	15602683	0,97	2,37	2,03	1,19	1,05	0,98	1,70
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Валовий: прибуток	-107616	620047	740000	474602	-2540345	1136998	-485973	0,90	1,63	1,46	1,20	0,10	5,15	0,66
Валовий: збиток	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна інших страхових резервів, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші операційні доходи	-13500000	-1520000	-290000	100000	-233550	109985	-135269	0,13	0,24	0,40	1,53	0,19	2,95	0,19

Продовження Додатку М

Витрати (дохід) з податку на прибуток	0	0	0	62000	-37000	116007	-53569	0,00	0,00	0,00	0,00	0,40	5,64	0,62
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Чистий фінансовий результат: прибуток	37255	-12004	65448	152602	-233913	454435	-97508	5,01	0,74	2,89	2,53	0,07	25,32	0,79

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Додаток Н

Коефіцієнти рентабельності, ліквідності та ділової активності ТОВ «АДМ ЮКРЕЙН» за 2014-2021 і їх динаміка

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Темп росту						
									2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,02	0,04	0,04	0,01	0,01	0,00	0,02	0,42	2,80	1,05	0,28	0,66	0,03	76,81
Коефіцієнт ліквідності уточнений	0,56	0,48	0,23	0,32	0,40	0,32	0,37	0,30	0,87	0,47	1,41	1,25	0,80	1,15	0,80
Коефіцієнт ліквідності загальний	0,92	0,95	0,99	0,96	1,00	0,99	1,16	1,11	1,03	1,04	0,97	1,04	0,99	1,18	0,95
Коефіцієнт маневреності	-6,21	-2,28	-0,85	-1,61	-0,05	-0,18	0,86	0,82	0,37	0,37	1,88	0,03	3,79	-4,71	0,95
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,30	0,37	0,63	0,65	0,41	0,63	0,39	0,26	1,21	1,71	1,04	0,63	1,55	0,61	0,67
Коефіцієнт автономії	0,01	0,02	0,02	0,03	0,06	0,07	0,16	0,12	1,77	0,73	1,65	2,19	1,26	2,21	0,75
Коефіцієнт фінансової залежності	0,99	0,98	0,98	0,97	0,94	0,93	0,84	0,88	0,99	1,01	0,99	0,97	0,98	0,91	1,05
Мультиплікатор	81,55	46,16	63,38	38,34	17,48	13,85	6,27	8,42	0,57	1,37	0,60	0,46	0,79	0,45	1,34
К-т фінансового левериджу	80,55	45,16	62,38	37,34	16,48	12,85	5,27	7,42	0,56	1,38	0,60	0,44	0,78	0,41	1,41
К-т фін стійкості	0,01	0,02	0,02	0,03	0,06	0,08	0,19	0,13	1,78	0,72	1,67	2,27	1,28	2,44	0,71
Обіговість активів, коефіцієнт трансформації	-	1,76	2,03	2,71	3,03	3,11	3,73	4,44	-	1,16	1,33	1,12	1,03	1,20	1,19
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	-4,14	-7,88	-49,70	-13,71	-184,89	-41,53	4,59	6,72	1,90	6,31	0,28	13,49	0,22	-0,11	1,46
Коефіцієнт мобільності засобів	-0,08	-0,05	-0,01	-0,04	0,00	-0,01	0,14	0,10	0,65	0,27	3,11	0,07	4,78	-	0,71
Коефіцієнт обігу власного капіталу	-	54,27	59,74	87,15	46,32	26,23	22,99	22,90	-	1,10	1,46	0,53	0,57	0,88	1,00
Коефіцієнт оборотності готової продукції	-	32,15	90,71	43,80	44,03	68,24	36,94	64,35	-	2,82	0,48	1,01	1,55	0,54	1,74

Продовження Додатку Н

Коефіцієнт віддачі сукупних активів (віддача активів)	-	1,76	2,03	2,71	3,03	3,11	3,73	4,44	-	1,16	1,33	1,12	1,03	1,20	1,19
Коефіцієнт віддачі основних засобів (віддача основного капіталу)	-	682,85	1009,52	1331,61	1449,43	1426,15	403,57	367,92	-	1,48	1,32	1,09	0,98	0,28	0,91
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	-	97,44	115,08	127,50	72,58	48,64	32,89	33,46	-	1,18	1,11	0,57	0,67	0,68	1,02
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	-	3,29	6,45	8,99	8,23	8,99	12,19	15,51	-	1,96	1,39	0,92	1,09	1,36	1,27
Період погашення дебіторської заборгованості	-	109,37	55,79	40,04	43,75	40,05	29,52	23,21	-	0,51	0,72	1,09	0,92	0,74	0,79
Період погашення кредиторської заборгованості	-	250,81	195,87	142,30	127,43	107,97	90,33	71,55	-	0,78	0,73	0,90	0,85	0,84	0,79
Коефіцієнт обороту основних засобів (віддача основних засобів за ринкових умов)	-	682,85	1009,52	1331,61	1449,43	1426,15	403,57	367,92	-	1,48	1,32	1,09	0,98	0,28	0,91
Коефіцієнт оборотності запасів	-	4,87	3,50	4,38	5,57	5,87	6,33	6,87	-	0,72	1,25	1,27	1,05	1,08	1,09
Період (термін) зберігання запасів	-	73,90	102,73	82,10	64,64	61,28	56,89	52,42	-	1,39	0,80	0,79	0,95	0,93	0,92
Період операційного циклу	-	183,27	158,52	122,14	108,39	101,34	86,41	75,63	-	0,86	0,77	0,89	0,93	0,85	0,88
Період фінансового циклу	-	-67,55	-37,35	-20,17	-19,03	-6,64	-3,92	4,08	-	0,55	0,54	0,94	0,35	0,59	-1,04
Рентабельність власного капіталу ROE	—	0,95	0,38	0,62	0,74	0,04	0,65	0,32	—	0,40	1,65	1,20	0,05	16,69	0,49
Рентабельність активів за прибутком до оподаткування	—	0,02	0,01	0,01	0,04	0,01	0,10	0,05	—	0,39	1,98	2,94	0,15	16,42	0,55
Рентабельність активів за чистим прибутком ROA	—	0,02	0,01	0,01	0,03	0,00	0,07	0,04	—	0,39	1,98	2,36	0,08	29,58	0,58

Продовження Додатку Н

Рентабельність виробничих засобів	—	0,05	0,01	0,02	0,06	0,00	0,12	0,07	—	0,24	1,86	2,69	0,08	26,28	0,53
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	0,31	0,30	0,24	0,20	0,20	0,03	0,07	0,03	0,98	0,79	0,82	1,01	0,14	2,47	0,44
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	0,01	0,03	0,07	0,03	0,03	0,00	0,05	0,02	2,85	2,60	0,47	0,95	0,00	0,00	0,30
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком RQ	0,00	0,01	0,00	0,00	0,01	0,00	0,02	0,01	5,22	0,33	1,49	2,12	0,08	24,68	0,49
Коефіцієнт реінвестування	1,15	1,23	2,66	1,92	1,76	24,81	1,98	3,49	1,07	2,16	0,72	0,92	14,08	0,08	1,76
Коефіцієнт економічного росту	0,42	0,79	0,82	0,91	0,95	0,95	0,98	0,96	1,90	1,04	1,10	1,05	1,00	1,02	0,99
Співвідношення сплачених відсотків і прибутку	-4,19	-1,80	-5,50	-3,00	-1,37	-5,72	-0,22	-0,36	0,43	3,05	0,55	0,46	4,19	0,04	1,67
Рентабельність чистого прибутку відносно активів (період окупності активів)	—	58,43	150,92	76,07	32,24	398,53	13,47	23,31	—	2,58	0,50	0,42	12,36	0,03	1,73
Рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу)	—	1,05	2,67	1,62	1,34	25,49	1,53	3,09	—	2,53	0,61	0,83	18,97	0,06	2,03

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Продовження Додатку П

Інші поточні зобов'язання	0,15	0,21	0,16	0,30	0,20	0,24	0,03	0,03
Усього за розділом III	0,31	0,18	0,14	0,08	0,14	0,14	0,32	0,19
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Продовження Додатку Р

із внутрішніх розрахунків	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
за страховою діяльністю	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Поточні забезпечення	29465	12535	20000	20000	-120000	0	0	1,78	1,19	1,25	1,20	0,00	0,00	0,00
Доходи майбутніх періодів	0	12 000	-3 200	-3 100	-3 200	-2 017	-75	0,00	0,00	0,73	0,65	0,44	0,19	0,84
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші поточні зобов'язання	16 688	-38 676	128 789	182 218	196 971	-688 944	-33 505	1,03	0,92	1,28	1,31	1,26	0,29	0,88
Усього за розділом III	-789 247	406 659	-877 711	1 947 818	107 371	6 911 507	-3 416 713	0,75	1,17	0,69	2,01	1,03	2,74	0,69
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	2 958 153	7 242 759	2 493 509	4 103 473	2 064 073	4 673 291	4 492 128	1,29	1,55	1,12	1,18	1,08	1,16	1,13

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Додаток С

Динаміка показників Форми №2 «Звіт про фінансові результати» СП «Нібулон» за період з 2014 по 2021 роки

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ	Абсолютні показники							Відносні показники						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Стаття														
Чистий дохід від реалізації продукції	2500000	3600000	3500000	6300000	2500000	3240227	9774448	1,27	1,31	1,23	1,34	1,10	1,12	1,32
Чисті зароблені страхові премії	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Премії підписані, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Премії, передані у перестраховання	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	1676000	2744000	4400000	5425652	1874348	873538	12941583	1,22	1,30	1,37	1,33	1,09	1,04	1,53
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Валовий: прибуток	824000	856000	-900000	874348	625652	2366689	-3167135	1,51	1,35	0,73	1,36	1,19	1,61	0,49
Валовий: збиток	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна інших страхових резервів, валова сума	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші операційні доходи	130000	-590000	-170000	130000	-208000	103668	1135767	1,17	0,35	0,47	1,87	0,26	2,44	7,47

Продовження Додатку С

Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Адміністративні витрати	70000	-10000	-80000	-40000	20000	17455	57543	1,39	0,96	0,67	0,75	1,17	1,12	1,37
Витрати на збут	90000	730000	-50000	850000	-1340000	31707	51990	1,50	3,70	0,95	1,89	0,26	1,07	1,11
Інші операційні витрати	-1100000	-140000	220000	-300000	430000	-473236	-76041	0,27	0,65	1,85	0,38	3,39	0,22	0,44
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	1894000	-314000	-1160000	494348	1307652	2894431	-2064860	4,51	0,87	0,45	1,51	1,90	2,05	0,63
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дохід від участі в капіталі	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші фінансові доходи	1900	-1300	-1180	180	600	-907	-555	2,27	0,62	0,44	1,20	1,55	0,47	0,30
Інші доходи	815000	-450000	-110000	600000	360000	-1276203	357221	10,59	0,50	0,76	2,76	1,38	0,02	16,01
Дохід від благодійної допомоги	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Фінансові витрати	320000	110000	-290000	-10000	10000	223695	-7396	1,82	1,15	0,65	0,98	1,02	1,42	0,99
Втрати від участі в капіталі	0	60	-60	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші витрати	2365000	-1175000	-650000	130000	-863000	886826	-897699	12,26	0,54	0,54	1,17	0,02	53,17	0,01
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	25900	299700	-331180	974528	2521252	506800	-803099	1,98	6,72	0,06	47,58	3,53	1,14	0,80

Продовження Додатку С

Фінансовий результат до оподаткування: збиток	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-5900	10900	-16000	46000	194000	-139878	184547	0,46	3,14	0,00	0,00	5,22	0,42	2,84
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	0	0	0	0	0	0	0	-2,00	-1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Чистий фінансовий результат: прибуток	31800	288800	-315180	928528	2327252	646678	-987646	3,05	7,11	0,06	45,38	3,45	1,20	0,75
Чистий фінансовий результат: збиток	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Додаток Т

Коефіцієнти рентабельності, ліквідності та ділової активності СП «Нібулон» за 2014-2021 і їх динаміка

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Темп приросту						
									2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,06	0,05	0,06	0,06	0,05	0,02	0,06	0,00	-0,05	0,04	0,10	-0,25	-0,53	1,73	-0,95
Коефіцієнт ліквідності уточнений	0,39	0,41	0,67	0,64	0,77	0,38	0,19	0,43	0,07	0,63	-0,05	0,21	-0,51	-0,49	1,21
Коефіцієнт ліквідності загальний	1,01	1,80	2,20	3,66	2,30	2,25	0,81	1,86	0,77	0,22	0,66	-0,37	-0,02	-0,64	1,30
Коефіцієнт маневреності	0,01	0,28	0,27	0,40	0,37	0,30	-0,11	0,30	30,87	-0,05	0,50	-0,08	-0,19	-1,36	-3,73
Коефіцієнт поточної заборгованості	1,31	1,42	1,01	0,81	0,87	0,95	0,19	0,47	0,08	-0,29	-0,20	0,07	0,10	-0,80	1,51
Коефіцієнт автономії	0,45	0,50	0,59	0,52	0,49	0,56	0,56	0,56	0,10	0,19	-0,11	-0,07	0,16	0,00	-0,01
Коефіцієнт фінансової залежності	0,55	0,50	0,41	0,48	0,51	0,44	0,44	0,44	-0,08	-0,19	0,16	0,08	-0,15	0,00	0,01
Мультиплікатор	2,23	2,02	1,69	1,91	2,06	1,77	1,77	1,79	-0,09	-0,16	0,13	0,08	-0,14	0,00	0,01
К-т фінансового левериджу	1,23	1,02	0,69	0,91	1,06	0,77	0,77	0,79	-0,17	-0,32	0,31	0,16	-0,27	0,00	0,03
К-т фін стійкості	0,81	0,98	1,44	1,10	0,95	1,29	1,29	1,26	0,21	0,47	-0,24	-0,14	0,37	0,00	-0,03
Обіговість активів, коефіцієнт трансформації	-	0,99	0,91	0,86	1,00	0,98	0,98	1,13	-	-0,09	-0,05	0,16	-0,02	0,00	0,15
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	45,57	1,78	1,27	1,13	1,08	1,43	-2,97	1,57	-0,96	-0,29	-0,11	-0,04	0,32	-3,08	-1,53
Коефіцієнт мобільності засобів	0,00	0,14	0,16	0,21	0,18	0,17	-0,06	0,17	33,84	0,14	0,32	-0,14	-0,06	-1,36	-3,70
Коефіцієнт обігу власного капіталу	-	1,47	1,20	1,03	1,34	1,28	1,19	1,36	-	-0,18	-0,14	0,30	-0,04	-0,07	0,15
Коефіцієнт оборотності готової продукції	-	47,05	130,93	39,90	31,01	34,97	36,56	37,90	-	1,78	-0,70	-0,22	0,13	0,05	0,04
Коефіцієнт віддачі сукупних активів (віддача активів)	-	0,99	0,91	0,86	1,00	0,98	0,98	1,13	-	-0,09	-0,05	0,16	-0,02	0,00	0,15
Коефіцієнт віддачі основних засобів (віддача основного капіталу)	-	1,49	1,34	1,27	1,54	1,53	1,45	1,74	-	-0,10	-0,05	0,21	-0,01	-0,05	0,20
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	-	2,09	1,64	1,56	1,99	1,86	1,74	2,01	-	-0,22	-0,05	0,28	-0,06	-0,07	0,16

Продовження Додатку Т

Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	-	10,26	10,24	11,81	11,99	12,04	14,37	13,59	-	0,00	0,15	0,02	0,00	0,19	-0,05
Період погашення дебіторської заборгованості	-	35,07	35,15	30,49	30,02	29,91	25,06	26,50	-	0,00	-0,13	-0,02	0,00	-0,16	0,06
Період погашення кредиторської заборгованості	-	106,35	75,66	49,83	45,94	58,68	108,88	88,09	-	-0,29	-0,34	-0,08	0,28	0,86	-0,19
Коефіцієнт обороту основних засобів (віддача основних засобів за ринкових умов)	-	1,49	1,34	1,27	1,54	1,53	1,45	1,74	-	-0,10	-0,05	0,21	-0,01	-0,05	0,20
Коефіцієнт оборотності запасів	-	4,53	4,11	3,91	4,67	4,45	4,63	4,99	-	-0,09	-0,05	0,19	-0,05	0,04	0,08
Період (термін) зберігання запасів	-	79,42	87,64	92,05	77,11	80,82	77,77	72,12	-	0,10	0,05	-0,16	0,05	-0,04	-0,07
Період операційного циклу	-	114,49	122,80	122,54	107,12	110,73	102,83	98,61	-	0,07	0,00	-0,13	0,03	-0,07	-0,04
Період фінансового циклу	-	8,14	47,14	72,70	61,18	52,06	-6,05	10,53	-	4,79	0,54	-0,16	-0,15	-1,12	-2,74
Рентабельність власного капіталу ROE	—	0,01	0,04	0,00	0,08	0,22	0,22	0,15	—	3,26	—	42,46	1,94	0,00	-0,34
Рентабельність активів за прибутком до оподаткування	—	0,00	0,02	0,00	0,04	0,13	0,13	0,09	—	3,69	—	40,32	2,15	0,02	-0,30
Рентабельність активів за чистим прибутком ROA	—	0,00	0,02	0,00	0,04	0,12	0,12	0,08	—	3,96	—	38,41	2,07	0,07	-0,35
Рентабельність виробничих засобів	—	0,00	0,02	0,00	0,04	0,13	0,14	0,09	—	3,88	—	40,10	2,09	0,04	-0,34
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	0,22	0,25	0,30	0,19	0,21	0,16	0,22	0,09	0,18	0,17	-0,37	0,11	-0,21	0,38	-0,58
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	0,06	0,21	0,14	0,05	0,06	0,10	0,18	0,09	2,54	-0,33	-0,63	0,13	0,73	0,83	-0,52
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком RQ	0,00	0,00	0,02	0,00	0,04	0,12	0,13	0,07	1,40	4,43	-0,95	32,99	2,14	0,07	-0,43
Коефіцієнт реінвестування	1,05	1,34	1,19	20,10	1,43	1,41	2,18	3,92	0,28	-0,11	15,91	-0,93	-0,01	0,54	0,79
Коефіцієнт економічного росту	0,00	0,01	0,03	0,03	0,10	0,28	0,45	0,54	1,76	2,41	0,06	1,95	1,73	0,59	0,20

Продовження Додатку Т

Співвідношення сплачених відсотків і прибутку	-14,72	-13,55	-2,33	-25,33	-0,52	-0,15	-0,19	-0,23	-0,08	-0,83	9,88	-0,98	-0,71	0,24	0,24
Рентабельність чистого прибутку відносно активів (період окупності активів)	—	249,00	50,22	1039,50	26,38	8,58	8,03	12,29	—	-0,80	—	-0,97	-0,67	-0,06	0,53
Рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу)	—	118,20	27,77	576,54	13,27	4,52	4,53	6,89	—	-0,77	—	-0,98	-0,66	0,00	0,52

Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Додаток У

Розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки МХП (нормалізовані індикатори)

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,109	0,001	0,004	0,006	0,008	0,002	0,002	0,000
Коефіцієнт ліквідності уточнений	6,148	6,065	11,290	21,986	17,284	13,922	16,723	10,319
Коефіцієнт ліквідності загальний	1,163	1,185	2,022	4,781	3,533	2,699	3,605	2,700
Коефіцієнт маневреності	6,393	6,922	6,042	6,635	6,865	6,122	6,822	7,290
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Коефіцієнт автономії	0,558	0,567	0,389	0,334	0,349	0,362	0,348	0,373
Коефіцієнт фінансової залежності	4,323	4,244	8,723	19,892	14,245	11,677	14,540	10,223
Мультиплікатор		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
К-т фінансового левериджу	3,484	3,365	10,084	14,226	18,368	14,516	18,810	12,335
К-т фін стійкості	0,775	0,802	0,268	0,101	0,147	0,186	0,144	0,219
Обіговість активів, коефіцієнт трансформації	1,320	1,311	1,582	1,199	1,402	1,257	0,997	1,042
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	1,884	1,975	1,118	1,873	1,736	1,762	2,113	2,979
Коефіцієнт мобільності засобів	0,687	0,732	0,931	1,194	1,180	1,015	1,177	1,173
Коефіцієнт обігу власного капіталу	0,968	0,968	1,000	0,551	0,610	0,557	0,446	0,496
Коефіцієнт оборотності готової продукції	0,510	0,510	1,000	0,172	0,191	0,300	0,197	0,299
Коефіцієнт віддачі сукупних активів (віддача активів)	0,828	0,828	1,000	0,758	0,886	0,795	0,630	0,659

Продовження Додатку У

Коефіцієнт віддачі основних засобів (віддача основного капіталу)	1,000	1,000	0,586	0,336	0,461	0,393	0,289	0,375
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,000	1,000	0,951	0,582	0,649	0,605	0,478	0,511
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	0,743	0,743	0,956	0,830	1,000	0,857	0,700	0,803
Період погашення дебіторської заборгованості	0,743	0,743	0,956	0,830	1,000	0,857	0,700	0,803
Період погашення кредиторської заборгованості	0,230	0,230	0,404	0,407	1,000	0,763	0,696	0,460
Коефіцієнт обороту основних засобів (віддача основних засобів за ринкових умов)	1,000	1,000	0,586	0,336	0,461	0,393	0,289	0,375
Коефіцієнт оборотності запасів	0,719	0,719	1,000	0,550	0,499	0,499	0,351	0,255
Період (термін) зберігання запасів	0,719	0,719	1,000	0,550	0,499	0,499	0,351	0,255
Період операційного циклу	0,766	0,766	1,000	0,785	0,871	0,782	0,611	0,592
Період фінансового циклу	1,000	1,000	0,283	0,148	0,100	0,095	0,070	0,080
Рентабельність власного капіталу ROE	1,067	1,073	1,472	0,664	0,707	0,012	0,551	1,066
Рентабельність активів за прибутком до оподаткування	0,567	0,571	0,995	0,555	0,621	0,010	0,466	0,882
Рентабельність активів за чистим прибутком ROA	0,567	0,571	0,995	0,555	0,621	0,010	0,466	0,882
Рентабельність виробничих засобів	2,500	2,495	3,244	1,347	1,465	0,024	1,026	1,756
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	1,304	1,497	1,183	3,005	1,125	1,111	0,588	1,348
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	1,115	0,877	1,263	0,949	0,889	0,029	0,651	1,698

Продовження Додатку У

Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком RQ	1,096	0,872	1,258	0,926	0,885	0,016	0,935	1,693
Коефіцієнт реінвестування	0,438	0,622	0,414	0,772	0,777	0,889	1,000	0,573
Коефіцієнт економічного росту	0,995	1,000	0,764	0,810	0,879	0,843	0,899	0,900
Співвідношення сплачених відсотків і прибутку								
Рентабельність чистого прибутку відносно активів (період окупності активів)	0,815	0,816	0,468	0,839	0,751	0,875	1,000	0,529
Рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу)	0,048	0,048	0,066	0,030	0,032	0,001	0,025	0,048
Інтегральний показник фінансової безпеки	47,582	47,839	65,302	89,515	82,097	64,734	78,697	65,991

Джерело: розраховано автором.

Додаток Ф

Розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки АДМ (нормалізовані індикатори)

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,183	0,076	0,213	0,223	0,063	0,041	0,001	0,090
Коефіцієнт ліквідності уточнений	2,781	2,413	1,131	1,599	2,004	1,606	1,850	1,478
Коефіцієнт ліквідності загальний	0,615	0,633	0,657	0,638	0,665	0,657	0,776	0,741
Коефіцієнт маневреності	-62,060	-22,805	-8,541	-16,063	-0,485	-1,836	8,643	8,203
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Коефіцієнт автономії	24,466	13,847	19,013	11,501	5,245	4,156	1,882	2,526
Коефіцієнт фінансової залежності	2,025	2,044	2,032	2,054	2,121	2,156	2,379	2,270
Мультиплікатор		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
К-т фінансового левериджу	0,037	0,066	0,048	0,080	0,182	0,233	0,569	0,404
К-т фін стійкості	72,499	40,642	56,139	33,602	14,834	11,568	4,746	6,677
Обіговість активів, коефіцієнт трансформації	3,514	3,514	4,065	5,427	6,051	6,223	7,458	8,884
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу								
Коефіцієнт мобільності засобів	-0,152	-0,099	-0,027	-0,084	-0,006	-0,027	0,276	0,195
Коефіцієнт обігу власного капіталу	0,623	0,623	0,685	1,000	0,532	0,301	0,264	0,263
Коефіцієнт оборотності готової продукції	0,354	0,354	1,000	0,483	0,485	0,752	0,407	0,709
Коефіцієнт віддачі сукупних активів (віддача активів)	0,396	0,396	0,458	0,611	0,681	0,700	0,839	1,000
Коефіцієнт віддачі основних засобів (віддача основного капіталу)	0,471	0,471	0,696	0,919	1,000	0,984	0,278	0,254

Продовження Додатку Ф

Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,764	0,764	0,903	1,000	0,569	0,381	0,258	0,262
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	0,212	0,212	0,416	0,580	0,531	0,580	0,786	1,000
Період погашення дебіторської заборгованості	0,212	0,212	0,416	0,580	0,531	0,580	0,786	1,000
Період погашення кредиторської заборгованості	0,285	0,285	0,365	0,503	0,561	0,663	0,792	1,000
Коефіцієнт обороту основних засобів (віддача основних засобів за ринкових умов)	0,471	0,471	0,696	0,919	1,000	0,984	0,278	0,254
Коефіцієнт оборотності запасів	0,709	0,709	0,510	0,639	0,811	0,855	0,921	1,000
Період (термін) зберігання запасів	0,709	0,709	0,510	0,639	0,811	0,855	0,921	1,000
Період операційного циклу	0,413	0,413	0,477	0,619	0,698	0,746	0,875	1,000
Період фінансового циклу	1,000	1,000	1,808	3,350	3,549	10,174	17,253	-16,537
Рентабельність власного капіталу ROE	3,164	3,164	1,250	2,059	2,480	0,131	2,182	1,077
Рентабельність активів за прибутком до оподаткування	0,057	0,057	0,022	0,044	0,129	0,020	0,321	0,176
Рентабельність активів за чистим прибутком ROA	0,057	0,057	0,022	0,044	0,103	0,008	0,247	0,143
Рентабельність виробничих засобів	0,157	0,157	0,038	0,071	0,190	0,016	0,413	0,217
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	1,021	0,997	0,792	0,651	0,657	0,095	0,235	0,103
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	0,032	0,091	0,236	0,111	0,106	0,000	0,178	0,054
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком RQ	0,006	0,032	0,011	0,016	0,034	0,003	0,066	0,032
Коефіцієнт реінвестування	0,046	0,050	0,107	0,077	0,071	1,000	0,080	0,141

Продовження Додатку Ф

Коефіцієнт економічного росту	0,426	0,811	0,841	0,927	0,976	0,978	1,000	0,985
Співвідношення сплачених відсотків і прибутку	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Рентабельність чистого прибутку відносно активів (період окупності активів)	0,387	0,387	1,000	0,504	0,214	2,641	0,089	0,154
Рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу)	0,142	0,142	0,056	0,093	0,112	0,006	0,098	0,048
Інтегральний показник фінансової безпеки	56,025	52,897	88,048	55,414	47,504	48,230	58,152	26,806

Джерело: розраховано автором.

Додаток X

Розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки Нібулон (нормалізовані індикатори)

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,280	0,265	0,276	0,303	0,229	0,107	0,293	0,016
Коефіцієнт ліквідності уточнений	1,926	2,053	3,351	3,177	3,852	1,903	0,975	2,152
Коефіцієнт ліквідності загальний	0,675	1,198	1,466	2,439	1,536	1,500	0,539	1,237
Коефіцієнт маневреності	0,089	2,821	2,694	4,028	3,713	3,022	-1,097	2,993
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Коефіцієнт автономії	0,669	0,606	0,508	0,574	0,617	0,532	0,532	0,538
Коефіцієнт фінансової залежності	3,625	3,962	4,881	4,191	3,891	4,586	4,585	4,519
Мультиплікатор		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
К-т фінансового левериджу	2,438	2,943	4,322	3,287	2,836	3,879	3,878	3,779
К-т фін стійкості	1,108	0,918	0,625	0,821	0,952	0,696	0,696	0,714
Обіговість активів, коефіцієнт трансформації	1,987	1,987	1,813	1,729	2,004	1,962	1,958	2,251
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	8,911	8,911	6,365	5,643	5,408	7,149	-14,867	7,861
Коефіцієнт мобільності засобів	0,008	0,279	0,318	0,421	0,361	0,341	-0,124	0,334
Коефіцієнт обігу власного капіталу	1,000	1,000	0,819	0,702	0,911	0,874	0,809	0,930
Коефіцієнт оборотності готової продукції	0,359	0,359	1,000	0,305	0,237	0,267	0,279	0,289
Коефіцієнт віддачі сукупних активів (віддача активів)	0,882	0,882	0,805	0,768	0,890	0,872	0,870	1,000
Коефіцієнт віддачі основних засобів (віддача основного капіталу)	0,856	0,856	0,768	0,728	0,883	0,877	0,832	1,000

Продовження Додатку X

Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,000	1,000	0,783	0,745	0,952	0,891	0,830	0,960
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	0,714	0,714	0,713	0,822	0,835	0,838	1,000	0,946
Період погашення дебіторської заборгованості	0,714	0,714	0,713	0,822	0,835	0,838	1,000	0,946
Період погашення кредиторської заборгованості	0,432	0,432	0,607	0,922	1,000	0,783	0,422	0,522
Коефіцієнт обороту основних засобів (віддача основних засобів за ринкових умов)	0,856	0,856	0,768	0,728	0,883	0,877	0,832	1,000
Коефіцієнт оборотності запасів	0,908	0,908	0,823	0,783	0,935	0,892	0,927	1,000
Період (термін) зберігання запасів	0,908	0,908	0,823	0,783	0,935	0,892	0,927	1,000
Період операційного циклу	0,861	0,861	0,803	0,805	0,921	0,891	0,959	1,000
Період фінансового циклу	-0,743	-0,743	-0,128	-0,083	-0,099	-0,116	1,000	-0,575
Рентабельність власного капіталу ROE	0,028	0,028	0,120	0,006	0,251	0,738	0,736	0,484
Рентабельність активів за прибутком до оподаткування	0,015	0,015	0,070	0,003	0,132	0,417	0,426	0,298
Рентабельність активів за чистим прибутком ROA	0,013	0,013	0,066	0,003	0,126	0,388	0,415	0,271
Рентабельність виробничих засобів	0,015	0,015	0,074	0,004	0,146	0,450	0,468	0,311
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	0,717	0,844	0,989	0,622	0,690	0,543	0,747	0,317
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	0,196	0,693	0,462	0,170	0,193	0,334	0,611	0,295
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком RQ	0,006	0,013	0,073	0,004	0,126	0,396	0,424	0,241
Коефіцієнт реінвестування	0,052	0,067	0,059	1,000	0,071	0,070	0,109	0,195

Продовження Додатку X

Коефіцієнт економічного росту	0,007	0,018	0,061	0,065	0,192	0,524	0,834	1,000
Співвідношення сплачених відсотків і прибутку	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Рентабельність чистого прибутку відносно активів (період окупності активів)	1,000	1,000	0,202	4,175	0,106	0,034	0,032	0,049
Рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу)	0,001	0,001	0,005	0,000	0,011	0,033	0,033	0,022
Інтегральний показник фінансової безпеки	32,515	37,400	38,097	41,495	37,563	39,281	12,892	39,893

Джерело: розраховано автором.

Додаток Ц

Розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки Каргіл (нормалізовані індикатори)

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,001	0,375	2,104	0,898	0,227	0,133	0,038	0,173
Коефіцієнт ліквідності уточнений	3,894	7,978	12,650	11,544	7,111	5,337	4,007	5,335
Коефіцієнт ліквідності загальний	1,047	2,006	2,591	3,553	3,185	2,109	1,673	2,125
Коефіцієнт маневреності	11,306	9,477	9,355	9,798	8,471	8,138	7,929	7,919
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Коефіцієнт автономії	1,009	0,463	0,405	0,387	0,367	0,413	0,459	0,410
Коефіцієнт фінансової залежності	2,847	5,686	7,737	8,919	10,918	7,316	5,785	7,466
Мультиплікатор		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
К-т фінансового левериджу	1,270	5,529	8,606	10,379	13,377	7,975	5,677	8,199
К-т фін стійкості	2,126	0,488	0,314	0,260	0,202	0,339	0,476	0,329
Обіговість активів, коефіцієнт трансформації	4,705	4,705	4,621	4,361	4,120	4,192	3,656	3,148
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	7,300	3,748	2,418	3,526	4,006	4,514	5,290	4,457
Коефіцієнт мобільності засобів	0,672	1,229	1,387	1,520	1,384	1,183	1,038	1,160
Коефіцієнт обігу власного капіталу	1,000	1,000	0,734	0,612	0,535	0,587	0,571	0,492
Коефіцієнт оборотності готової продукції	0,306	0,306	1,000	0,305	0,180	0,201	0,187	0,187
Коефіцієнт віддачі сукупних активів (віддача активів)	1,000	1,000	0,982	0,927	0,876	0,891	0,777	0,669
Коефіцієнт віддачі основних засобів (віддача основного капіталу)	0,858	0,858	0,904	0,958	0,969	1,000	0,710	0,521

Продовження Додатку Ц

Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,000	1,000	0,669	0,585	0,528	0,556	0,542	0,464
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	0,688	0,688	0,506	0,528	0,794	1,000	0,860	0,746
Період погашення дебіторської заборгованості	0,688	0,688	0,506	0,528	0,794	1,000	0,860	0,746
Період погашення кредиторської заборгованості	0,379	0,379	0,661	0,894	1,000	0,789	0,510	0,445
Коефіцієнт обороту основних засобів (віддача основних засобів за ринкових умов)	0,858	0,858	0,904	0,958	0,969	1,000	0,710	0,521
Коефіцієнт оборотності запасів	0,826	0,826	1,000	0,820	0,631	0,644	0,563	0,493
Період (термін) зберігання запасів	0,826	0,826	1,000	0,820	0,631	0,644	0,563	0,493
Період операційного циклу	0,991	0,991	0,911	0,859	0,907	1,000	0,870	0,758
Період фінансового циклу	1,000	1,000	0,508	0,417	0,433	0,536	0,550	0,480
Рентабельність власного капіталу ROE	2,634	2,634	1,758	0,411	0,113	0,093	0,066	0,219
Рентабельність активів за прибутком до оподаткування	1,540	1,540	1,512	0,402	0,105	0,084	0,055	0,186
Рентабельність активів за чистим прибутком ROA	1,264	1,264	1,238	0,312	0,090	0,072	0,046	0,152
Рентабельність виробничих засобів	2,312	2,312	2,737	0,620	0,150	0,120	0,075	0,248
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	0,823	1,077	0,812	0,518	0,430	0,442	0,496	0,491
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	0,279	0,713	0,688	0,235	0,081	0,066	0,068	0,146
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком RQ	0,065	0,537	0,536	0,143	0,044	0,034	0,025	0,096
Коефіцієнт реінвестування	0,163	0,037	0,050	0,175	0,588	0,712	1,000	0,311

Продовження Додатку Ц

Коефіцієнт економічного росту	0,944	0,979	1,000	0,929	0,932	0,935	0,936	0,942
Співвідношення сплачених відсотків і прибутку	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Рентабельність чистого прибутку відносно активів (період окупності активів)	0,036	0,036	0,037	0,146	0,507	0,636	1,000	0,300
Рентабельність власного капіталу відносно чистого прибутку (період окупності власного капіталу)	0,119	0,119	0,079	0,018	0,005	0,004	0,003	0,010
Інтегральний показник фінансової безпеки	56,778	63,353	72,921	68,264	65,658	54,693	48,067	50,833

Джерело: розраховано автором.

**ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
"УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЦЕДРУС УКРАЇНА"**

Україна, 04201, місто Київ, ВУЛИЦЯ РОКОСОВСЬКОГО, будинок 2-Б, квартира 178
ЄДРПОУ 38398781

Вих. № 66 від 23.02.2022 р.

**Київський національний університет
імені Тараса Шевченка**

**ДОВІДКА
про впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Мехеда Андрія Миколайовича**

Довідка дана про те, що теоретичні висновки та практичні пропозиції дисертаційного дослідження Мехеда Андрія, студента PhD 3 курсу, спеціальності 073 фінанси, банківська справа та страхування, економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка щодо фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки були використані у діяльності ТОВ "Українсько-польське підприємство "Цедрус Україна".

Зокрема, окремі конкретні пропозиції та рекомендації Мехеда Андрія щодо методів та інструментів системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва були враховані та використані в побудові та імплементації комплексної системи фінансової безпеки для ТОВ "Українсько-польське підприємство "Цедрус Україна".

Директор

М.П.

С. Д. Красніков

Taras Shevchenko National University of Kyiv
Faculty of Economics
Ukraine, 03022, Kyiv, 90A Vasylykivska

+380445213578
econom@knu.ua
www.econom.knu.ua

№ 04/28
2023 р.

ДОВІДКА
про впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Мехеда Андрія Миколайовича

Довідка дана про те, що основні науково-теоретичні положення та прикладні засади дисертаційної роботи аспіранта кафедри фінансів економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Мехеда Андрія Миколайовича на тему «Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах цифрової економіки» було використано в навчальному процесі на економічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Зокрема, основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Мехеда А.М. були використані в навчальному процесі на кафедрі фінансів економічного факультету під час викладання дисциплін: «Економічна та фінансова безпека підприємств», «Методологія наукових досліджень фінансів і кредиту», «Теорія та методи наукових досліджень», «Науково-дослідний семінар «Корпоративні фінанси».

Аспірант Мехед А.М. брав участь у підготовці та проведенні соціологічного дослідження «Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнне відновлення», яке здійснювалося в грудні 2022 – січні 2023 року викладачами та аспірантами кафедри фінансів економічного факультету.

Заступник декана
економічного факультету
д.е.н., доцент

Олена ЛЮБКІНА

**МІНІСТЕРСТВО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ТОРГІВЛІ
ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
(Мінекономіки)**

вул. М. Грушевського 12/2, м. Київ, 01008, тел. (044) 200-47-53, факс (044) 253-63-71
E-mail: meconomy@me.gov.ua, <http://www.me.gov.ua>, код ЄДРПОУ 37508596

На № _____ від _____

**Ректору Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
Губерському Л. В.**

**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів аналітичного дослідження щодо впровадження в Україні податку на
виведений капітал, яке виконане в рамках дослідницької роботи «Вплив
податково-бюджетної політики на динаміку розвитку основних галузей економіки»
проекту Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства
України «Синергія знань, досвіду та креативності заради майбутнього» аспірантом
кафедри фінансів економічного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
Мехедом А. М.**

Розроблені Мехедом А. М. в межах дослідницької роботи висновки щодо загальної оцінки результатів запровадження податку на виведений капітал у п'яти країнах світу та аналіз економічних передумов для впровадження податку в Україні, з урахуванням особливостей міжнародного досвіду, можуть використовуватися Міністерством під час підготовки та розгляду законодавчих ініціатив в частині податкового законодавства.

На особливу увагу заслуговує зроблений автором аналіз фіскального та економічного впливу (ВВП та інвестиції) впровадження податку на виведений капітал у розрізі країн; позитивного та негативного аспектів запровадження податку в реаліях України.

**Директор департаменту
стратегічного планування
та макроекономічного прогнозування**

Н. І. ГОРШКОВА

ДОКУМЕНТ СЕД Мінекономіки АСКОД

Сертифікат 20B4E4ED0D30998C04000000A5222000B36A6900

Підписувач Горшкова Наталя Іванівна

Дійсний з 17.10.2018 0:00:00 по 17.10.2020 0:00:00

Мінекономіки

3021-09/39056-07 від 24.06.2020

**СПІЛКА
ПІДПРИЄМЦІВ
МАЛИХ, СЕРЕДНІХ І
ПРИВАТИЗОВАНИХ
ПІДПРИЄМСТВ
УКРАЇНИ**

**THE UNION OF THE
ENTREPRENEURS OF
SMALL, MEDIUM-SIZED
AND PRIVATIZED
ENTERPRISES OF
UKRAINE**

№ 1
07.03.2023р.

**Київський національний
університет імені Тараса Шевченка**

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи
Мехеда Андрія Миколайовича в практичній діяльності
Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих
підприємств України**

В дисертації Мехеда Андрія Миколайовича на здобуття наукового ступеня доктора філософії розглянуті актуальні питання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України в умовах цифрової економіки, що передбачає, в тому числі, забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення.

Висновки та пропозиції дисертаційної роботи мають ґрунтовні науково-теоретичні та практичні аспекти, зокрема, це стосується науково-методичних та практичних рекомендацій щодо зміцнення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах зростання глобальних викликів, у тому числі військової агресії та повоєнного відродження України.

Представлені висновки та рекомендації на основі проведеного дисертаційного дослідження Мехеда А.М. були враховані при розробці Програми дій Ради та виконавчої дирекції Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України по реалізації Основних напрямів розвитку Спілки, а також регіональних програм розвитку підприємництва.

**Перший віце-президент,
генеральний директор**

Вячеслав БИКОВЕЦЬ

01054, м. Київ, Бульварно-Кудрявська, 22, оф.37
тел./факс +38(044) 486-38-82, office@smpu.kiev.ua, <http://www.spmsspku.kiev.ua>
IBAN UA273204780000000026008243268 в ПАТ АБ "Укргазбанк", ЄДРПОУ 20076330

01.11.2022 № 295/14

**Декану економічного факультету
КНУ імені Тараса Шевченка,
заслуженому економісту України,
д.е.н., професору
Анжелі ІГНАТЮК**

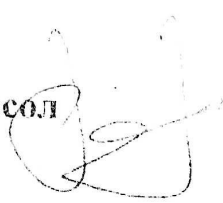
Шановна Анжело Іванівно!

Від імені Всеукраїнської громадської організації «Асоціація платників податків України» та від себе особисто висловлюємо щирю подяку доктору економічних наук, заслуженому діячу науки і техніки України, члену Ради Асоціації платників податків України, заступнику голови Наукової ради Міністерства фінансів, професору кафедри фінансів Захарію Варналію та аспірантам кафедри фінансів економічного факультету Сергію Мацуру та Андрію Мехеді за підготовлену на нашу пропозицію науково-аналітичного дослідження «ВПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ: PRO AND CONTRA» (37 с.).

В українському суспільстві та політикумі вже довгий час триває дискусія щодо можливих переваг і втрат (pro and contra), пов'язаних з впровадженням податку на виведений капітал в Україні і до цього часу немає усталеного підходу, що посилює актуальність здійснення науково-аналітичного дослідження «ВПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ: PRO AND CONTRA».

Впевнені, що науково-аналітичне дослідження з питань впровадження податку на виведений капітал стане в нагоді діяльності Всеукраїнської громадської організації «Асоціація платників податків України», зокрема, в розробці пропозицій щодо внесення змін до Податкового кодексу України.

Щодо
З повагою,
Президент АПСУ,
Надзвичайний і Повноважний Посол

Грігол КАТАМАДЗЕ